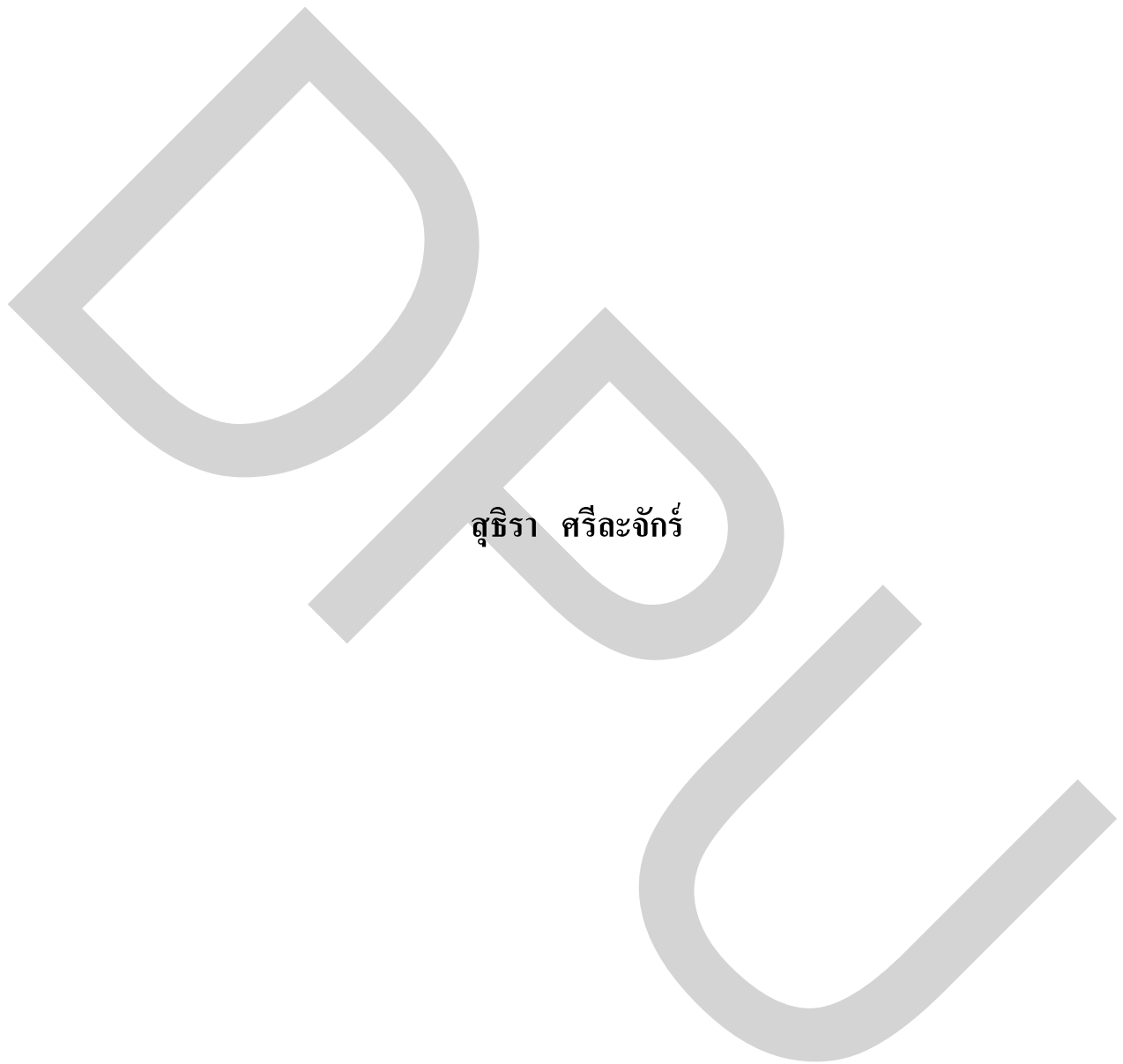

ปัญหาการล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์

สุธีรา ศรีละจักษ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริดิพนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2556

**BANKRUPTCY PROBLEMS OF THE PERSON WHOM IS NOT
A COMMERCIAL BUSINESS ENTREPRENEUR**

SUTIRA SRILAJAK

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirement for
the Degree of Master of Laws**

Department of Law

Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

2013

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความกรุณา และความช่วยเหลืออย่างดียิ่งของ รองศาสตราจารย์ ดร.ภูมิ โชคเหมาะ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาสละเวลาในการให้ คำปรึกษา แนะนำข้อคิดต่างๆอันเป็นประโยชน์ และแนะนำตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีเนื้อหาสาระครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ ข้าพเจ้าจึงขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงยิ่งข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณ ท่านศาสตราจารย์ ดร.ธีระ ศิริธรรมรักษ์ ที่ท่านกรุณาได้รับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ รวมตลอดถึงท่านรอง ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตรา วิเชียรชม และท่านรองศาสตราจารย์พินิจ ทิพย์มณี ที่รับเป็นกรรมการ สอบวิทยานิพนธ์ และได้สละเวลาอันมีค่าในการให้คำแนะนำในการแก้ไขปรับปรุงที่เป็น ประโยชน์ อบรมสั่งสอน และให้ความกรุณาต่อข้าพเจ้า จึงทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไป ได้ด้วยดี ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูง

ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณบิดามารดาของข้าพเจ้าที่ให้โอกาสในการศึกษา และคอย สนับสนุนข้าพเจ้าในทุกเรื่อง และให้กำลังใจตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ข้าพเจ้าขอกราบ ขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงยิ่ง

นอกจากนี้ ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณท่านผู้แต่งตำรา บทความ วิทยานิพนธ์ต่างๆ งานวิจัย ต่างๆ ที่ข้าพเจ้านำมาศึกษาค้นคว้า ตลอดจนทุกท่านที่ให้การสนับสนุนในการเขียนวิทยานิพนธ์ ฉบับนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีคุณค่า และเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาต่อไป ข้าพเจ้าขอมอบ ให้แก่บุคคลทุกท่านที่กล่าวมาข้างต้น หากมีข้อผิดพลาด หรือบกพร่องประการใด ข้าพเจ้าขอน้อม รับไว้แต่เพียงผู้เดียว

สุธิรา ศรีละจักร์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๖
กิตติกรรมประกาศ.....	๗
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	8
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	8
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	9
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา.....	9
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	9
2. แนวคิด และวิวัฒนาการเกี่ยวกับการล้มละลายของบุคคลธรรมดา ซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์.....	10
2.1 แนวคิด และวิวัฒนาการตามกฎหมายของต่างประเทศเกี่ยวกับการล้มละลาย ของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์.....	11
2.1.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	11
2.1.2 ประเทศอังกฤษ.....	15
2.1.3 ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส.....	20
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการล้มละลายของบุคคลธรรมดาตามแนวทางการร่างกฎหมาย ล้มละลายของคณะกรรมาธิการว่าด้วยกฎหมายการค้าระหว่างประเทศ แห่งสหประชาชาติ (UNCITRAL).....	23
2.3 แนวคิด และวิวัฒนาการตามกฎหมายของประเทศไทยเกี่ยวกับการล้มละลาย ของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์.....	24
2.4 แนวคิดในการแก้ปัญหานี้สินของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการ การค้าพาณิชย์.....	27
2.4.1 แนวคิดของต่างประเทศในการแก้ปัญหานี้สินของบุคคลธรรมดา ซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์.....	27

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
2.4.2 แนวคิดของประเทศไทยในการแก้ปัญหาหนี้สินของบุคคลธรรมดา ซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์.....	29
3. มาตรการทางกฎหมายในการเข้าสู่กระบวนการล้มละลายของบุคคลธรรมดา ซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์.....	31
3.1 มาตรการทางกฎหมายของต่างประเทศในการเข้าสู่กระบวนการล้มละลาย ของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์.....	31
3.1.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	31
3.1.2 ประเทศอังกฤษ.....	43
3.1.3 ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส.....	52
3.2 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการเข้าสู่กระบวนการล้มละลายของ บุคคลธรรมดาตามแนวทางการร่างกฎหมายล้มละลายของคณะกรรมการ ว่าด้วยกฎหมายการค้าระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติ (UNCITRAL).....	58
3.3 มาตรการทางกฎหมายในการเข้าสู่กระบวนการล้มละลายของบุคคลธรรมดา ซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ตามกฎหมายล้มละลายของประเทศไทย.....	61
3.3.1 หลักเกณฑ์การเข้าสู่กระบวนการล้มละลาย.....	62
3.3.2 ข้อจำกัดสิทธิของบุคคลล้มละลายตามกฎหมายล้มละลาย ของประเทศไทย.....	66
3.4 มาตรการทางกฎหมายในการบังคับชำระหนี้โดยการฟ้องคดีแพ่ง.....	68
3.4.1 หลักเกณฑ์การบังคับชำระหนี้	69
3.4.2 หลักเกณฑ์การเสนอคดีต่อศาล.....	70
3.5 มาตรการของประเทศไทยในการแก้ปัญหาหนี้สินของบุคคลธรรมดาซึ่ง มิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์เพื่อป้องกันการล้มละลาย.....	71
3.5.1 มาตรการประนอมหนี้ก่อนล้มละลาย.....	72
3.5.2 มาตรการใกล้เคียงข้อพิพาททางการเงินของสำนักงานศาลยุติธรรม.....	75
4. ปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาที่นำไปสู่การล้มละลาย และผลกระทบที่เกิดขึ้นจาก การล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์	79
4.1 ปัญหาทางกฎหมายที่นำไปสู่การล้มละลายของบุคคลธรรมดา ซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์.....	79

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
4.2 ผลกระทบจากการตกเป็นบุคคลล้มละลายของบุคคลธรรมดา ซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์.....	87
4.2.1 ผลกระทบต่อลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์...	88
4.2.2 ผลกระทบต่อตัวเจ้าหนี้.....	93
4.2.3 ผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ.....	93
4.2.4 ผลกระทบต่อสังคม และความปลอดภัยของชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของประชาชน.....	94
4.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการบังคับชำระหนี้โดยการฟ้องใน คดีแพ่ง กับคดีล้มละลายของลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการ ธุรกิจการค้าพาณิชย์.....	95
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	102
5.1 บทสรุป.....	102
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	108
บรรณานุกรม.....	110
ประวัติผู้เขียน.....	115

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 สถิติการขึ้นค่าของส้มละลายโดยสมัครใจของลูกหนี้.....	47
4.1 ตารางเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคดีแพ่งและคดีล้มละลาย.....	95

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปัญหาการล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการ การค้าพาณิชย์
ชื่อผู้เขียน	สุธิรา ศรีละจักษ์
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.ภูมิ โชคเหมาะ
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2555

บทคัดย่อ

กฎหมายล้มละลายของประเทศไทยที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน คือ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์ในการเข้าสู่กระบวนการล้มละลายของบุคคล โดยมีขอบเขตการใช้บังคับกับบุคคลซึ่งก่อนหน้านั้นมีหนี้สินล้นพ้นตัวทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล โดยไม่คำนึงถึงสาเหตุของการก่อให้เกิดหนี้ว่าเป็นหนี้ที่เกิดจากการค้าพาณิชย์ หรือเกิดจากการอุปโภคบริโภคของบุคคล จึงทำให้บุคคลธรรมดาซึ่งมิได้ประกอบการค้าพาณิชย์ต้องถูกฟ้องล้มละลายเป็นจำนวนมาก การฟ้องคดีล้มละลายของเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ส่วนใหญ่มักมีทัศนคติในการฟ้องคดีก็เพื่อประโยชน์ในการบังคับหนี้ของตนเองเป็นหลัก โดยมีได้คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับลูกหนี้บุคคลธรรมดา

จากการศึกษาพบว่าสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันกฎหมายล้มละลายได้ถูกใช้บังคับแก่บุคคลธรรมดาซึ่งได้ก่อหนี้เพื่อการอุปโภคและหรือบริโภคมากกว่าหนี้ในทางการค้าพาณิชย์ เช่น หนี้จากการซื้อบ้าน เช่าซื้อรถยนต์ หรือบัตรเครดิต เป็นต้น ซึ่งเป็นหนี้ส่วนใหญ่ของผู้คนในยุคปัจจุบัน กฎหมายล้มละลายจึงถูกใช้เป็นเครื่องมือของเจ้าหนี้ในการบังคับข่มขู่ลูกหนี้ หรือเพื่อหลีกเลี่ยงค่าธรรมเนียมในการฟ้องบังคับชำระหนี้ทางแพ่งซึ่งอัตราค่าธรรมเนียมในการฟ้องสูงกว่าคดีล้มละลาย การที่เจ้าหนี้เลือกฟ้องลูกหนี้เป็นคดีล้มละลายก็เพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้โดยไม่ได้พิจารณาถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นตามมา หากพิจารณาเปรียบเทียบกระบวนการบังคับชำระหนี้โดยการฟ้องคดีแพ่งพบว่า สิทธิของเจ้าหนี้ได้รับการคุ้มครองในลักษณะเดียวกัน และประสิทธิภาพในการติดตามหนี้คืนจากลูกหนี้ไม่ได้ดีไปกว่าการบังคับชำระหนี้โดยการฟ้องคดีล้มละลาย แต่ผลกระทบจากการฟ้องคดีล้มละลายรุนแรงกว่าการฟ้องคดีแพ่ง โดยส่งผลกระทบต่อลูกหนี้ที่เป็นบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการการค้าพาณิชย์ ซึ่งผลกระทบดังกล่าวส่งผลเสียต่อสังคมส่วนรวมและเศรษฐกิจของประเทศด้วย

ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นควรศึกษากฎหมายล้มละลายในส่วนของการเข้าสู่กระบวนการล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งมีใช้ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ที่มีผลกระทบในด้านต่างๆ พร้อมทั้งเสนอแนวคิดในการปรับปรุงกฎหมายล้มละลายเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว โดยกำหนดขอบเขตของบุคคลธรรมดาซึ่งจะเข้าสู่กระบวนการล้มละลายให้มีได้เฉพาะสำหรับผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ และมูลหนี้ที่จะนำมาฟ้องต้องเป็นมูลหนี้ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบการค้าพาณิชย์และเป็นหนี้ที่ถึงกำหนดชำระแล้ว รวมทั้งการเสนอให้นำกระบวนการประนอมหนี้มาใช้บังคับก่อนศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้ เพื่อให้กฎหมายล้มละลายมีประสิทธิภาพ และสามารถช่วยเหลือลูกหนี้บุคคลธรรมดาให้หลุดพ้นจากสถานะหนี้สินล้นพ้นตัวได้อย่างแท้จริง

Thesis Title	Bankruptcy Problems of Personal is not a Commercial Business Entrepreneur
Author	Sutira Srilajak
Thesis Advisor	Assoc.Prof.Dr.Phoom Chokmoh
Department	Law
Academic Year	2012

ABSTRACT

In the present, the bankruptcy laws in Thailand to force The Bankruptcy act B.E.2483. The rules of procedure of bankruptcy of an individual to some extent by the use of force against the person who caused the debt to a debt of all types. Whether it is a natural person or juristic person. Regardless of the cause of the debt that is owed to commercial or the consumption of an individual. As a result, the natural person are not a commercial business must sue in bankruptcy laws. The sue in bankruptcy of the creditor or plaintiff has the most attitude in the lawsuit was the purpose of enforcing the compulsory performance. Without regard to the impact on individual of the debtor a natural person.

The study found that the fact in present, the bankruptcy laws to force with a natural person. The debt to domestic and commercial or consumer debt, such as a debt to the purchase a home, car hire, or credit card. The most of people in debt today. The creditor is use the bankruptcy laws for threat the debtor or to avoid fee in a civil suit to enforce payment of the fee in the lawsuit, which is higher than the bankruptcy case. The creditor choose to sue the debtor in the bankruptcy case for the benefit of creditors. If the comparison of the forced liquidation by the civil suit found that the creditors' rights are protected in the same manner and effective to Subscribe debt less than the debt by bankruptcy case. However, bankruptcy case affects an individual debtor are not a commercial business rather than a civil case. The effect of such a negative effect on the society and economy of the country.

As the result of this thesis, it should therefore be study the bankruptcy laws in the procedure of the natural person are not a commercial business and offer ideas on to improve bankruptcy law. The rules of the extent to the debt must be the commercial business and the debt

are due and paid. The proposed reorganization process shall be applied before court receiving order of the debtors for the bankruptcy laws to give powerful and help individual debtors out of debt with the state.

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เนื่องจากพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 เป็นกฎหมายเกี่ยวกับการล้มละลายของบุคคลทุกประเภทไม่ว่าเป็นบุคคลธรรมดา หรือนิติบุคคล โดยไม่มีการแยกหลักเกณฑ์การล้มละลายของนิติบุคคลกับบุคคลธรรมดาออกจากกัน สามารถใช้บังคับกับบุคคลที่ก่อหนี้จนมีหนี้สินล้นพ้นตัวตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด โดยไม่คำนึงว่าหนี้ที่นำมาฟ้องล้มละลายนั้น เป็นมูลหนี้ที่เกิดขึ้นจากหนี้ส่วนบุคคล หนี้จากการประกอบกิจการ หรือหนี้ที่เกิดจากการหาปัจจัยในการดำรงชีวิต

ปัจจุบันการเป็นหนี้สินหรือตกอยู่ในสถานะหนี้สินล้นพ้นตัวสามารถเกิดขึ้นได้กับบุคคลทุกระดับตั้งแต่ระดับผู้บริหารจนถึงพนักงานหรือลูกจ้างทั่วไป อาจเพราะปัจจุบันโอกาสในการเข้าถึงสินเชื่อเป็นไปได้โดยง่าย และรวดเร็วกว่าในอดีต นอกจากนี้ปัจจัยจากสภาพแวดล้อมของสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบันยังเป็นแรงกระตุ้นให้บุคคลก่อภาระหนี้สินเพิ่มขึ้น เช่น

1. สภาพการแข่งขันทางการค้าที่ต้องการขายสินค้าให้ได้มากเพื่อผลกำไรที่สูง ทำให้ผู้ผลิตสินค้าใช้กลยุทธ์ทางการตลาดโดยการอาศัยสื่อโฆษณาเพื่อสร้างค่านิยมในสินค้าสูงใจให้ผู้บริโภคเห็นว่าสินค้านั้นจำเป็นต่อการดำรงชีพในยุคปัจจุบันเพื่อยกมาตรฐานชีวิตให้สูงขึ้น หรือใช้กลยุทธ์ในรูปแบบต่างๆ เพื่อยั่วหรือกระตุ้นความต้องการของผู้บริโภคให้เกิดความต้องการสินค้านั้นจนขาดวิจารณญาณในการเลือกบริโภค ไม่คำนึงถึงคุณภาพสินค้าและความจำเป็นในการใช้สอยสินค้า จนก่อให้เกิดภาระหนี้สินจำนวนมากขึ้น

2. นโยบายการกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับรากหญ้า โดยผ่านสถาบันการเงินของภาครัฐ ทำให้บุคคลธรรมดาที่มีรายได้น้อยสามารถที่เข้าถึงสินเชื่อเพื่อการอุปโภคบริโภคซึ่งนับว่าเป็นผลดีในการยกระดับคุณภาพชีวิตของบุคคล แต่อย่างไรก็ตามการกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับรากหญ้าที่มากเกินไปจนเกิดความจำเป็น เช่น โครงการรถยนต์คันแรก เป็นต้น โครงการดังกล่าวถือเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจที่ประสบความสำเร็จมาก เนื่องจากยอดจองรถยนต์พุ่งขึ้นสูงมาก จากการแถลงข่าวบริษัท

โตโยต้ามอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ.2555 ระบุว่ายอดขายรถยนต์ช่วงครึ่งปีแรก พ.ศ.2555 มียอดรวมถึง 6.06 แสนคัน สูงสุดของตลาดรถยนต์ไทย¹

นโยบายดังกล่าวแม้จะทำให้บุคคลที่มีรายได้น้อยมีโอกาสที่จะเป็นเจ้าของรถยนต์คันแรกตามนโยบายของรัฐบาลโดยการคืนภาษีให้แก่ประชาชนซึ่งเป็นแรงจูงใจทำให้ยอดซื้อรถยนต์และจองรถยนต์ในช่วงที่ผ่านมาเพิ่มขึ้นสูง ประกอบกับการแข่งขันทางการตลาดของผู้ผลิตที่ออกแบบรถยนต์ราคาประหยัดทำให้ประชาชนตัดสินใจง่ายขึ้นในการซื้อรถยนต์เพื่อการดำรงชีวิตที่สะดวกสบายมากขึ้น อย่างไรก็ตามการกระตุ้นเศรษฐกิจจากนโยบายดังกล่าวแม้จะประสบความสำเร็จแต่ก็เกิดผลกระทบตามมา คือเป็นการผลักดันให้บุคคลมีหนี้สินมากขึ้น ต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายที่เพิ่มมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นค่าผ่อนรถยนต์ ค่าน้ำมัน ค่าบำรุงรักษา เป็นต้น

3. การปล่อยสินเชื่อของสถาบันการเงิน เป็นอีกสาเหตุหนึ่งซึ่งทำให้บุคคลธรรมดาเข้าสู่ภาวะหนี้สินล้นพ้นตัว เนื่องจาก สถาบันการเงินในปัจจุบันมีเป้าหมายหลักในการปล่อยสินเชื่อให้กับผู้บริโภคที่มีรายได้ต่ำ โดยอนุญาตให้ลูกค้ารายได้น้อยกู้เงินได้ง่าย สะดวก และรวดเร็วกว่าการกู้ยืมจากธนาคารพาณิชย์ เช่น สินเชื่อบัตรเครดิต ย่อมส่งผลกระทบต่อบุคคลธรรมดาซึ่งมีรายได้ต่ำให้มีโอกาสบริโภคสินค้ามากขึ้น จนเกิดแนวโน้มใช้จ่ายเงินเกินตัว แต่ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามสัญญา ก่อให้เกิดภาวะหนี้สินล้นพ้นตัว และกลายเป็นหนี้เสียของสถาบันการเงินในเวลาต่อมา

4. ปัญหาจากการเจ็บป่วย หรืออุบัติเหตุที่เกิดขึ้นกับบุคคลธรรมดา หรือบุคคลในครอบครัวของบุคคลดังกล่าวอย่างกะทันหันและไม่อาจควบคุมได้ ภาระค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลอาจเป็นจำนวนมากทำให้รายได้ที่มีอยู่เกิดความไม่สมดุลกับรายจ่ายซึ่งในบางรายอาจส่งผลถึงรายได้ที่ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลจนถึงกับต้องกู้เงินนอกระบบเป็นการซ้ำเติมสถานะทางการเงินของลูกค้าหนี้เพิ่มขึ้นไปอีก

5. ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำที่เกิดขึ้นทำให้กิจการต่างๆ ประสบปัญหาขาดทุนจนต้องลดขนาดกิจการ หรือปิดกิจการในที่สุด ส่งผลกระทบต่อแรงงานที่ถูกเลิกจ้างอย่างกะทันหันเนื่องจากการต้องการลดต้นทุนของกิจการ หรือเลิกกิจการของผู้ประกอบการ ทำให้ถูกจ้างเหล่านั้นขาดรายได้หลักที่จะนำมาใช้ในการดำรงชีพ หนี้เดิมที่มีอยู่ก็ไม่สามารถชำระได้ และอาจต้องไปก่อหนี้เพิ่มขึ้นอีกเพื่อนำมาใช้จ่ายในการดำรงชีวิต จนเกิดภาวะหนี้สินล้นพ้นตัวขึ้น

6. ปัญหาภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นซึ่งไม่อาจควบคุมได้ เช่น น้ำท่วม,แผ่นดินไหว เป็นต้น สร้างความเสียหายให้กับทรัพย์สินของผู้ประสบภัยเป็นจำนวนมาก ซึ่งทรัพย์สินนั้นอาจเป็น

¹ กรุงเทพมหานครกิจออนไลน์.(2555, 19 กรกฎาคม). *ทัศนะวิจารณ์ “อานิสงส์...รถคันแรก ค่ายรถยนต์พุ่ง-ประชาชนหนี้เพิ่ม*. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2555. จาก www.bangkokbiznews.com.

ทรัพย์สินที่เป็นปัจจัยในการดำรงชีพ เช่น บ้าน หรือเป็นปัจจัยในการประกอบอาชีพ เช่น รถ เครื่องมือในการประกอบอาชีพ ทำให้ผู้ประกอบการต้องซ่อมแซม หรือถ้าหากไม่สามารถซ่อมให้กลับมาใช้งานได้ดังเดิมก็อาจต้องมีการซื้อใหม่ ซึ่งค่าใช้จ่ายจำนวนนี้เป็นจำนวนที่สูง รายได้ของบุคคลธรรมดาซึ่งมีผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ เช่น ข้าราชการ หรือลูกจ้างของเอกชน หรือรัฐ ย่อมไม่เพียงพอต่อการบูรณะซ่อมแซม หรือซื้อทรัพย์สินใหม่ จึงต้องใช้บริการสินเชื่อต่างๆ ก่อให้เกิดภาระหนี้สินที่เพิ่มขึ้น

7. ปัญหาจากสภาพสังคมที่มีแต่อันตรายและความไม่มั่นคงในชีวิต เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาจากโรคภัยไข้เจ็บ เป็นต้น ทำให้มนุษย์ต้องเผชิญกับความเลวร้ายอยู่ตลอดเวลา มนุษย์จึงสร้างกลไก หรือวิธีการใด ๆ มาเป็นหลักประกันในการบรรเทาความเสียหายที่เกิดจากอันตรายรอบด้าน โดยการทำประกันภัยต่างๆ นับเป็นค่าใช้จ่ายที่สร้างภาระเพิ่มมากขึ้น

การวางระบบโครงสร้างการป้องกันภัยโดยเจ้าหน้าที่เกิดขึ้นในยุคที่มีแนวความคิดจากการเข้าใจว่าการที่ลูกหนี้ตกอยู่ในสถานะการไม่สามารถชำระหนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการกระทำของลูกหนี้ทั้งสิ้น เช่น การทุจริต การคดโกง เป็นต้น แตกต่างกับยุคสมัยปัจจุบันการก่อหนี้จนเข้าสู่สถานะหนี้สินล้นพ้นตัวไม่ได้เกิดขึ้นจากการกระทำของลูกหนี้เพียงอย่างเดียว เนื่องจากปัจจัยของการก่อหนี้ในปัจจุบันตามที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า สถานะหนี้สินล้นพ้นตัวของลูกหนี้เกิดขึ้นจากสองลักษณะ คือ ภาระหนี้สินที่เกิดจากความจำเป็นในการดำรงชีพ และภาระหนี้สินที่เกิดจากพฤติกรรมการใช้จ่ายตามความต้องการของลูกหนี้ การตกอยู่ในสถานะหนี้สินล้นพ้นตัวในสังคมไทยในปัจจุบันเกิดขึ้นได้โดยง่าย นอกจากนี้สภาพของสังคมในปัจจุบันเป็นอีกสาเหตุหนึ่งในการผลักดันให้บุคคลใช้จ่ายเกินตัว และก่อหนี้สินจนไม่สามารถชำระหนี้ได้ รวมถึงนโยบายของรัฐบาลในการกระตุ้นเศรษฐกิจส่งผลให้ประชาชนเป็นหนี้สินมากขึ้น เช่น นโยบายเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ประสบภัยน้ำท่วมเมื่อปลายปี พ.ศ. 2554 นโยบายรถยนต์คันแรก นโยบายบ้านหลังแรก เป็นต้น สอดคล้องกับข้อมูลทางสถิติของธนาคารแห่งประเทศไทยมีการรวบรวมข้อมูลยอดค้างของสินเชื่อของธนาคารพาณิชย์ที่จดทะเบียนในประเทศ พบว่าสินเชื่อคงค้างประเภทการอุปโภคบริโภคส่วนบุคคลมียอดสินเชื่อคงค้างจำนวนสูงที่สุดเมื่อเทียบกับสินเชื่อประเภทอื่น และมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะสินเชื่อเพื่อการจัดหาที่อยู่อาศัย การซื้อหรือเช่าซื้อรถยนต์ และสินเชื่อเพื่อการอื่นๆ ซึ่งสาเหตุหลักอาจเกิดจากนโยบายประชานิยมที่รัฐบาลเคยหาเสียงไว้ในตอนเลือกตั้ง เช่น นโยบายบ้านหลังแรก รถคันแรก นอกจากนี้ปัญหาน้ำท่วมในปี พ.ศ. 2554 ที่ผ่านมามีทำให้เกิดความเสียหายขึ้นกับทรัพย์สินของประชาชนทำให้ต้องกู้เงินมาซ่อมแซมและฟื้นฟูที่อยู่อาศัย รวมทั้งรถยนต์ที่ได้รับความเสียหายหลังเกิดเหตุการณ์น้ำท่วม เป็น

เหตุให้ยอดคงค้างสินเชื่อเพื่อการอุปโภคบริโภคในปี พ.ศ.2554 จนถึงปัจจุบันมีจำนวนที่เพิ่มขึ้นสูงกว่าปี พ.ศ. 2553 เป็นจำนวนถึง 412,237 ล้านบาท²

นอกจากนี้ผลสำรวจของหอการค้าไทยเผยว่า “ภาระหนี้สินครัวเรือนเพิ่มขึ้นร้อยละ 5.7 จากปีก่อน และมีแนวโน้มก่อนนี้สูงขึ้นสวนทางกับความสามารถในการชำระหนี้ที่ลดน้อยลง เหตุมาจากของแพงแข่งขันค่าแรง” นายวชิระ คุณทวีเทพ อาจารย์ประจำศูนย์พยากรณ์เศรษฐกิจและธุรกิจเปิดเผยผลสำรวจสภาพหนี้ภาคครัวเรือนพบว่าจำนวนหนี้เฉลี่ยของครัวเรือนมีมูลค่าหนี้เฉลี่ย 168,517.16 บาทต่อคนเพิ่มขึ้นร้อยละ 5.7 จากปีก่อน โดยหนี้จากการกู้ในระบบคิดเป็นร้อยละ 53.6 และนอกระบบร้อยละ 46.4 ขณะที่ปี พ.ศ. 2554 มูลค่าหนี้ครัวเรือนเฉลี่ย 159,432.23 บาท โดยหนี้จากการกู้ในระบบคิดเป็นร้อยละ 54.2 และหนี้จากการกู้นอกระบบร้อยละ 45.8 เมื่อเทียบกันแล้วชี้ให้เห็นว่าหนี้ครัวเรือนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นและการกู้นอกระบบก็เพิ่มขึ้นตาม นอกจากนี้ผลสำรวจความสามารถในการชำระหนี้ของประชาชนส่วนใหญ่ ร้อยละ 79.8 มีปัญหาในการชำระหนี้ และมีเพียงร้อยละ 20.2 เท่านั้นที่ไม่มีปัญหาเรื่องความสามารถในการชำระหนี้³

อาจกล่าวได้ว่า สภาพของเศรษฐกิจ สังคม และการบริหารประเทศของรัฐบาลโดยใช้นโยบายประชานิยมต่างๆ ในปัจจุบันเป็นสาเหตุหนึ่งในการผลักดันให้บุคคลธรรมดาใช้จ่ายเกินความจำเป็น และก่อนหนี้สินจนไม่สามารถชำระหนี้ได้ โดยเฉพาะลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์แม้จะเป็นลูกหนี้กลุ่มที่มีภาระหนี้ต่อรายจำนวนไม่มากเท่าบุคคลธรรมดาผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ และนิติบุคคล แต่นับว่าเป็นกลุ่มลูกหนี้ส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบอาชีพข้าราชการ พนักงานหรือลูกจ้างทั่วไป ของภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือภาคเอกชน มีลักษณะของอัตรารายได้คงที่ และอัตราการเจริญเติบโตของรายได้ไม่สูงมากนัก เช่น เงินเดือน ค่าจ้าง เป็นต้น แตกต่างจากบุคคลธรรมดาซึ่งประกอบกิจการที่มีลักษณะของอัตรารายได้ไม่จำกัด อัตราการเติบโตของรายได้ขึ้นอยู่กับผลกำไรจากความสำเร็จของการประกอบกิจการ บิดจำกัดในเรื่องรายได้ของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ทำให้บุคคลดังกล่าวขาดศักยภาพในการช่วยเหลือตนเองให้หลุดพ้นจากภาระหนี้สินโดยลำพัง เมื่อมีหนี้เกิดขึ้นและหนี้ถึงกำหนดหากลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ กฎหมายได้สร้างกลไกทางกฎหมายคุ้มครองสิทธิของเจ้าหนี้ให้ได้รับการชำระหนี้ โดยเจ้าหนี้มีสิทธิดำเนินการฟ้องร้องบังคับชำระหนี้ได้โดยการฟ้องคดีแพ่งหรือคดีล้มละลาย หากเป็นไปตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้ กรณีที่

² ข้อมูลสถิติจากธนาคารแห่งประเทศไทย. ยอดคงค้างสินเชื่อแยกประเภทธุรกิจของธนาคารพาณิชย์ที่จดทะเบียนในประเทศไทย. สืบค้นวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2555, จาก www.bot.or.th/Thai/Statistics

³ Suthichaiyoon.(2555, 30 มีนาคม). หนี้ครัวเรือนไทยปี 55 เพิ่ม 5.7% หันพึ่งเงินกู้นอกระบบ. สืบค้นวันที่ 1 สิงหาคม 2555, จาก www.suthichaiyoon.com/detail/26179.

เจ้าหนี้มีสิทธิฟ้องลูกหนี้ได้ทั้งคดีแพ่งและคดีล้มละลาย มีแนวโน้มสูงที่เจ้าหนี้จะเลือกฟ้องลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์เป็นคดีล้มละลายมากกว่าการฟ้องคดีแพ่ง เนื่องจากโครงสร้างของกฎหมายล้มละลายเป็นประโยชน์ต่อเจ้าหนี้ ในทางกลับกันกฎหมายล้มละลายกลับส่งผลกระทบต่ออย่างร้ายแรงกับลูกหนี้ในหลายด้าน บทบัญญัติของกฎหมายที่เป็นสาเหตุให้เจ้าหนี้ฟ้องลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์เป็นคดีล้มละลายพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาการเข้าสู่กระบวนการล้มละลายตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 พบว่า การตกเป็นบุคคลล้มละลายของบุคคลธรรมดาสามารถเกิดขึ้นได้โดยง่าย เนื่องจากหลักเกณฑ์การเข้าสู่กระบวนการล้มละลายตามมาตรา 9 บัญญัติว่า “ลูกหนี้ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาเป็นหนี้เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์คนเดียวหรือหลายคนเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งล้านบาท...” หลักเกณฑ์การฟ้องคดีล้มละลายไม่ได้จำกัดประเภทของหนี้สินโดยไม่ได้คำนึงว่าหนี้ที่นำมาฟ้องเป็นคดีล้มละลายนั้นเป็นหนี้ประเภทใด มูลหนี้เกิดขึ้นจากสิ่งใด เป็นหนี้ที่เกิดจากการประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์ หรือหนี้ที่เกิดจากการหาปัจจัยในการดำเนินชีวิต

นอกจากนี้จำนวนทุนทรัพย์ในการฟ้องร้องบุคคลธรรมดาให้ล้มละลาย กำหนดไว้เพียงไม่น้อยกว่าหนึ่งล้านบาท ซึ่งนับว่าเป็นจำนวนทุนทรัพย์ที่ค่อนข้างต่ำหากเปรียบเทียบกับสถานะเศรษฐกิจในปัจจุบัน

2. กระบวนการประนอมหนี้ก่อนล้มละลายตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 45 โดยหลักมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยลูกหนี้มิให้ตกเป็นบุคคลล้มละลายตกโดยเปิดโอกาสในการเจรจาประนอมหนี้กับเจ้าหนี้ ในทางปฏิบัติวิธีการประนอมหนี้ก่อนล้มละลายประสบความสำเร็จได้น้อยมาก อาจเนื่องมาจากการที่เจ้าหนี้ยื่นคำขอประนอมหนี้ก่อนล้มละลายได้นั้นลูกหนี้จะต้องถูกฟ้องเป็นคดีล้มละลายและศาลได้มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้ว อำนาจในการจัดการทรัพย์สินย่อมหมดไป ความน่าเชื่อถือของลูกหนี้ที่จะทำให้เจ้าหนี้เห็นว่าลูกหนี้สามารถชำระหนี้ได้ตามคำขอประนอมหนี้นั้นก็เป็นไปได้ยาก

3. สาเหตุการฟ้องคดีล้มละลายเนื่องมาจากความแตกต่างของค่าธรรมเนียมในชั้นศาล โดยการฟ้องคดีล้มละลายคิดค่าขึ้นศาลเพียง 500 บาทโดยไม่พิจารณาถึงมูลหนี้ที่นำมาฟ้องว่าเป็นจำนวนเท่าใด แตกต่างกับการฟ้องคดีแพ่งเพื่อบังคับชำระหนี้ซึ่งเป็นคดีมีทุนทรัพย์ ค่าขึ้นศาลอัตราร้อยละ 2.5 จากจำนวนทุนทรัพย์ที่ยื่นฟ้องแต่ไม่เกินสองแสนบาท โดยค่าธรรมเนียมในการขึ้นศาลนี้เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์จะเป็นผู้จ่าย

4. การจำหน่ายหนี้สูญของสถาบันการเงิน/บริษัทเงินทุน โดยเลือกใช้วิธีการฟ้องลูกหนี้บุคคลธรรมดาให้ล้มละลาย โดยไม่คำนึงถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้นกับลูกหนี้

5. การฟ้องบังคับชำระหนี้ทางแพ่ง ลูกหนี้จะได้รับยกเว้นในจำนวนเงินหรือทรัพย์สินบางประเภทที่กำหนดไว้ตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 286 ทำให้เจ้าหนี้เสียประโยชน์จึงเป็นอีกเหตุผลที่เจ้าหนี้มักจะตัดสินใจฟ้องเป็นคดีล้มละลาย

จากการศึกษาพบว่า โครงสร้างและบทบัญญัติส่วนใหญ่ของกฎหมายล้มละลายในปัจจุบันของประเทศไทย มุ่งให้ความคุ้มครองและความเป็นธรรมแก่บรรดาเจ้าหนี้มากกว่าการช่วยเหลือลูกหนี้นุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ให้พ้นจากภาระหนี้สิน และเริ่มต้นชีวิตใหม่ในสังคม การนำกฎหมายล้มละลายไปใช้บังคับกับลูกหนี้นุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์จึงนับว่าเป็นความผิดพลาดในเชิงโครงสร้าง ทำให้บุคคลในวัยทำงานจำนวนมากต้องตกอยู่ในภาวะล้มละลายเกิดความเสียหายแก่ระบบเศรษฐกิจและสังคมโดยรวมของประเทศ

หากพิจารณาเปรียบเทียบโอกาสในการได้รับชำระหนี้คืนของเจ้าหนี้ระหว่างการดำเนินคดีแพ่งกับการดำเนินคดีล้มละลาย กรณีที่เป็นเจ้าหนี้สามัญไม่มีหลักประกัน ดำเนินคดีล้มละลายซึ่งเป็นการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อประโยชน์ของเจ้าหนี้ทั้งหลายโอกาสได้รับชำระหนี้ของเจ้าหนี้อาจได้รับไม่เต็มตามจำนวนหนี้ แตกต่างกับการดำเนินคดีแพ่งเป็นไปเพื่อบังคับสิทธิของเจ้าหนี้คนหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจง หากศาลพิพากษาให้เจ้าหนี้ชนะคดีเจ้าหนี้ย่อมสามารถบังคับคดีได้เต็มตามจำนวนหนี้ตามคำพิพากษา เมื่อพิจารณากรณีเจ้าหนี้มีหลักประกันการดำเนินคดีแพ่งและการดำเนินคดีล้มละลาย พบว่าสิทธิของเจ้าหนี้ต่างได้รับการคุ้มครองในลักษณะเดียวกัน หากพิจารณาเหตุผลของการฟ้องร้องเพื่อติดตามหนี้สินจากบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์จะพบว่า การฟ้องเป็นคดีแพ่งไม่ได้มีประสิทธิภาพที่ดีไปกว่าการดำเนินคดีล้มละลาย การที่เจ้าหนี้เลือกฟ้องคดีล้มละลายอาจเกิดขึ้นจากความต้องการบีบบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ เพราะการตกเป็นบุคคลล้มละลายในสังคมไทยนอกจากเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความอับอายและเสื่อมเสียแก่บุคคลดังกล่าวแล้ว อาจทำให้สถานภาพของบุคคลนั้นเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้ประจำหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “มนุษย์เงินเดือน” เมื่อบุคคลธรรมดาถูกฟ้องล้มละลายย่อมส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของบุคคลนั้นในการทำงานไม่ว่าในภาคเอกชน ราชการ หรือรัฐวิสาหกิจ อาจถูกให้ออกหรือหมดโอกาสในการก้าวหน้าในหน้าที่การงาน นอกจากนี้ในสายตาของสังคมไทยต่อบุคคลล้มละลายต้องยอมรับว่าเป็นไปในทางลบเกือบทั้งสิ้น แม้บุคคลล้มละลายจะได้ปลดจากล้มละลายแล้วโอกาสที่บุคคลล้มละลายจะได้รับการยอมรับจากสังคม หรือความน่าเชื่อถือจากสังคมย่อมมีน้อยหรืออาจไม่ได้รับการยอมรับเลย สังเกตได้จากคุณสมบัติของผู้ซึ่งจะสมัครสอบเข้ารับราชการในตำแหน่งต่างๆ จะต้องไม่เป็นบุคคลล้มละลาย หรือแม้กระทั่งการสมัครงานในภาคเอกชน หรือ

รัฐวิสาหกิจในใบสมัครงานส่วนใหญ่มักจะมีคำถามที่ว่า “คุณเคยตกเป็นบุคคลล้มละลายหรือไม่” หรือ “คุณเคยถูกฟ้องคดีต่อศาลหรือไม่” จึงอาจกล่าวได้ว่า “การล้มละลายตามกฎหมายอาจไม่ก่อให้เกิดผลร้ายแรงเท่ากับการขาดความน่าเชื่อถือในสังคม” การล้มละลายจึงถือเป็นตราบาปที่สังคมไม่ยอมรับ การตกเป็นบุคคลล้มละลายจึงถือว่าส่งผลกระทบต่อการค้าทางชีวิตของบุคคลนั้น

ปัจจุบันกฎหมายล้มละลายถือเป็นกฎหมายมหาชนที่มีความเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก และยังมีลักษณะเป็นหลักประกันทางเศรษฐกิจให้กับนักลงทุนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเพื่อให้เกิดความมั่นใจในการลงทุน จึงเหมาะสำหรับใช้บังคับกับผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์มากกว่าที่จะใช้กับบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการการค้าพาณิชย์ การล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการการค้าพาณิชย์จึงไม่ก่อให้เกิดประโยชน์กับสังคมส่วนรวม แต่กลับกลายเป็นการสร้างปัญหาให้กับเศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาประเทศ

การฟ้องบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการการค้าพาณิชย์ให้ล้มละลายจึงไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายล้มละลาย เพราะไม่สามารถทำให้ลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการการค้าพาณิชย์เริ่มต้นชีวิตใหม่ในสังคมได้เหมือนเดิม และไม่เป็นที่ประโยชน์ต่อเจ้าหนี้ เพราะอาจได้รับชำระหนี้ไม่ครบจำนวนหนี้ นอกจากนี้บุคคลดังกล่าวนับว่าเป็นทรัพยากรบุคคลส่วนหนึ่งของประเทศที่รัฐสามารถจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยที่สุด หากปล่อยให้บุคคลดังกล่าวตกเป็นบุคคลล้มละลายรัฐอาจต้องสูญเสียรายได้จากการจัดเก็บภาษีดังกล่าวทำให้งบประมาณที่จะมาพัฒนาประเทศลดน้อยลง และรัฐอาจต้องสูญเสียทรัพยากรบุคคลซึ่งมีความรู้ความสามารถและถือว่าเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าต่อไป เพราะข้อจำกัดในการประกอบอาชีพของบุคคลล้มละลาย

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้จัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขึ้นเพื่อศึกษาวิจัยกฎหมายล้มละลายในส่วนของการเข้าสู่กระบวนการล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการการค้าพาณิชย์ที่มีผลกระทบในด้านต่างๆ พร้อมทั้งเสนอแนวคิดในการปรับปรุงกฎหมายล้มละลายเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว โดยการจำกัดขอบเขตของบุคคลธรรมดาซึ่งจะเข้าสู่กระบวนการล้มละลายให้อยู่ในแวดวงของผู้ประกอบการการค้าพาณิชย์เท่านั้น ย่อมเป็นประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมมากกว่าการปล่อยให้บุคคลดังกล่าวตกเป็นบุคคลล้มละลาย โดยการศึกษาเปรียบเทียบการเข้าสู่กระบวนการล้มละลายของบุคคลธรรมดาตามกฎหมายล้มละลายของต่างประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส รวมทั้งศึกษามาตรการทางกฎหมายในการเข้าสู่กระบวนการล้มละลายของบุคคลธรรมดาตามแนวทางการร่างกฎหมายล้มละลายของคณะกรรมการว่าด้วยกฎหมายการค้าระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติ(UNCITRAL) เพื่อเป็น

แนวทางในการปรับปรุงกฎหมายล้มละลายในส่วนการเข้าสู่กระบวนการล้มละลายของบุคคลธรรมดาให้การบังคับใช้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยในปัจจุบัน

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาแนวคิด วิวัฒนาการในการล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์
2. เพื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายในการเข้าสู่กระบวนการล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดจากการล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ที่ส่งผลกระทบต่อส่วนรวม
4. เพื่อเสนอแนะมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการล้มละลายของบุคคลธรรมดา

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

กฎหมายล้มละลายเป็นกฎหมายที่เป็นกลไกอย่างหนึ่งของรัฐในการแก้ปัญหาหนี้สินให้กับลูกหนี้เพื่อให้สามารถกลับเข้ามาใช้ชีวิตใหม่ในสังคมโดยปราศจากหนี้สิน และยังทำให้เจ้าหนี้ทั้งหลายได้รับชำระหนี้โดยยุติธรรมแต่บทบัญญัติในกฎหมายล้มละลายบางส่วนกลับขัดแย้งต่อวัตถุประสงค์ของกฎหมายล้มละลาย โดยเฉพาะมาตรการทางกฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับการล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งสามารถใช้บังคับกับบุคคลได้ทุกประเภทโดยไม่คำนึงว่าบุคคลนั้นจะประกอบอาชีพอะไร ไม่คำนึงว่ามูลหนี้ที่นำมาฟ้องล้มละลายว่าก่อขึ้นเพราะปัจจัยใด ทำให้บุคคลธรรมดาที่ไม่ได้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์ตกเป็นบุคคลล้มละลายได้โดยง่าย ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ และการล้มละลายของบุคคลธรรมดายังก่อให้เกิดปัญหาทางสังคม และสถาบันครอบครัวตามมาอีกด้วย ดังนั้นหากได้มีการแก้ไขด้วยการคั่นหามาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมและนำมาปรับใช้ เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลล้มละลายที่มีหนี้สินล้นพ้นตัวยังคงสามารถประกอบอาชีพของตนได้ต่อไป ทำให้เป็นการสร้างโอกาสในการชำระหนี้ย่อมเป็นประโยชน์มากกว่าการปล่อยให้ตกเป็นบุคคลล้มละลายที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม และยังทำให้ประเทศไม่สูญเสียทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพในการพัฒนาประเทศอีกด้วย

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาปัญหาอันเกิดจากการล้มละลายของบุคคลธรรมดาในกรณี
ที่บุคคลธรรมดาไม่ได้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์ เช่นข้าราชการ เกษตรกร พนักงานบริษัทหรือ
รัฐวิสาหกิจ เป็นต้น และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสังคมส่วนรวม โดยศึกษากฎหมายล้มละลายของ
ไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศเพื่อวิเคราะห์ปัญหา และนำหลักเกณฑ์ที่เป็นประโยชน์มา
ปรับใช้กับกฎหมายล้มละลายของประเทศไทย

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

เป็นการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร โดยศึกษาจากกฎหมายล้มละลายต่างประเทศ และ
ของประเทศไทย วิทยานิพนธ์ หนังสือ บทความทางวิชาการแล้วนำมาเรียบเรียงในวิทยานิพนธ์
ฉบับนี้

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงแนวคิด วิจารณ์การในการล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการ
ธุรกิจการค้าพาณิชย์
2. ทำให้ทราบถึงมาตรการทางกฎหมายในการเข้าสู่กระบวนการล้มละลายของบุคคลธรรมดา
ซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการการค้าพาณิชย์
3. ทำให้ทราบถึงผลกระทบที่เกิดจากการล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการ
การค้าพาณิชย์ที่ส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม
4. ทำให้ทราบถึงมาตรการที่เหมาะสม เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขปัญหา
เกี่ยวกับการล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการการค้าพาณิชย์

บทที่ 2

แนวคิด และวิวัฒนาการเกี่ยวกับการล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบธุรกิจการค้า

กฎหมายล้มละลายเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยโบราณ โดยเริ่มตั้งแต่ชนชาวอียิปต์ได้สร้างรูปแบบของการล้มละลายไว้ประการหนึ่ง คือ การปลดปล่อยลูกหนี้ให้หลุดพ้นจากหนี้สินในปีที่มีความสำคัญทางศาสนา ต่อมาชาวโรมันได้รับเอารูปแบบดังกล่าวมาบัญญัติไว้ในกฎหมายล้มละลายที่เรียกว่า “เดอะ คลาสซิโอ โบนารุม (The Classio Bonarum)” ในสมัยจูเลียส ซีซาร์ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะปกป้องเจ้าหนี้ไว้จากการคดโกงของลูกหนี้¹

นับตั้งแต่ระบบกฎหมายโรมันได้บัญญัติกฎหมายล้มละลายมาใช้บังคับ ซึ่งยุคแรกนี้มีแนวคิดที่จะติดตามเอาทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อมาชำระหนี้ไม่ว่าโดยวิธีการลงโทษในทางอาญาก็ตาม กฎหมายในยุคนี้มุ่งเพียงแต่ที่ความต้องการจะลงโทษลูกหนี้ที่มีหนี้สินล้นพ้นตัว กฎหมายล้มละลายในยุคแรกนี้จึงมีวัตถุประสงค์มุ่งให้มีการรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้ให้ได้มากที่สุด และนำมาชำระหนี้คืนแก่เจ้าหนี้ให้ได้มากที่สุดเช่นกัน ระบบกฎหมายของโรมันถือเป็นกฎหมายที่สำคัญและมีอิทธิพลแพร่หลายไปยังหลายประเทศในแถบยุโรป เช่น ประเทศอังกฤษ ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส เป็นต้น ต่างก็ได้รับอิทธิพลของกฎหมายโรมันด้วยกันทั้งสิ้น² ทำให้กฎหมายล้มละลายในยุคแรกๆของหลายประเทศมีลักษณะของโครงสร้างกฎหมายไปในแนวทางที่มุ่งลงโทษลูกหนี้ (punishment) มากกว่าการให้อภัย (forgiveness)

ต่อมาเมื่อเข้าสู่ในยุคที่เศรษฐกิจการค้าขยายตัว กฎหมายล้มละลายจึงเป็นเหมือนหลักประกันทางเศรษฐกิจของประเทศอย่างหนึ่ง เพราะการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ย่อมทำให้เจ้าหนี้ได้รับความเสียหาย ถ้าลูกหนี้หลายๆ คนไม่ชำระหนี้พร้อมๆกัน เจ้าหนี้อาจได้รับผลกระทบกระเทือนถึงสิ้นเนื้อประดาตัวก็ได้ ยิ่งเจ้าหนี้หรือลูกหนี้เป็นผู้ประกอบพาณิชย์กิจด้วยแล้ว ผลเสียหายย่อมมีมากขึ้นเป็นทวีคูณ ตามธรรมดาถ้าพ่อค้าล้มละลายคนหนึ่งย่อมกระทบกระเทือนถึงพ่อค้าคนอื่นๆ ด้วย ถ้ามีการล้มละลายได้โดยง่ายไม่มีการควบคุมก็จะเปิดโอกาสให้มีการคดโกง

¹ วิชา มหาคุณ. (2549). คำอธิบายกฎหมายล้มละลายและการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้. หน้า 15.

² พิชัย นิลทองคำ. (2544). การฟ้องคดีล้มละลาย วิธีปฏิบัติในศาลล้มละลาย. หน้า 28.

กันขนานใหญ่ การค้าขายของประเทศอาจจะล่าระสายเสื่อมโทรมลง จากสภาพปัญหาดังกล่าวทำให้ให้นานาประเทศบัญญัติกฎหมายล้มละลายขึ้น เพื่อสร้างหลักประกันทางเศรษฐกิจ และเพื่อความปลอดภัยของประชาชนของตนจากวิกฤตเศรษฐกิจต่างๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งบางประเทศถือว่ากฎหมายล้มละลายใช้บังคับได้แต่เฉพาะแก่บุคคลที่ประกอบการพาณิชย์เป็นอาจิมเท่านั้น บางประเทศให้ใช้กฎหมายล้มละลายบังคับแก่บุคคลทั่วไปไม่ว่าจะเป็นพ่อค้าหรือไม่ก็ตาม³

อย่างไรก็ตาม แม้หลายประเทศจะได้รับอิทธิพลของระบบกฎหมายโรมันในการบัญญัติกฎหมายล้มละลาย ต่อมาเมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไป ความก้าวหน้าทางการค้าเริ่มขยายตัว เศรษฐกิจเริ่มเจริญเติบโตขึ้น แนวคิดและวัตถุประสงค์ของกฎหมายล้มละลายย่อมเปลี่ยนแปลงไป นานาประเทศจึงได้มีการพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกฎหมายล้มละลายเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและปัญหาของสภาพเศรษฐกิจของประเทศ

2.1 แนวคิดและวิวัฒนาการตามกฎหมายของต่างประเทศเกี่ยวกับการล้มละลายของบุคคลธรรมดา ซึ่งมีผู้ใช้ประกอบการธุรกิจการค้าพาณิชย์

2.1.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ตรากฎหมายล้มละลายขึ้นฉบับแรกพร้อมกับการมีรัฐธรรมนูญ โดยมีการพัฒนาต่อจากช่วงยุคแรกของกฎหมายล้มละลายโรมัน หลังจากนั้นกฎหมายล้มละลายของประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอีกหลายครั้งด้วยกัน แต่ละครั้งของการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกฎหมายก็มีวัตถุประสงค์และแนวคิดที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะสภาพของสังคมและปัญหาของสภาพเศรษฐกิจในแต่ละสมัยนั้นๆ วิวัฒนาการตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของกฎหมายล้มละลายประเทศสหรัฐอเมริกามีดังต่อไปนี้

ในปี ค.ศ.1800 ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ตรากฎหมายล้มละลายขึ้นครั้งแรกพร้อมกับการมีรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกฎหมายระดับสหพันธรัฐ (Federal Laws)⁴ โดยรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกาได้ยินยอมให้รัฐบาลกลางมีสิทธิวางระเบียบและควบคุมคดีล้มละลายได้ โดยรัฐสภาได้ผ่านรัฐบัญญัติล้มละลายซึ่งร่างขึ้นตามแบบอย่างกฎหมายล้มละลายประเทศอังกฤษ⁵ กฎหมายล้มละลายฉบับนี้ยังจำกัดเฉพาะเจ้าหน้าที่เท่านั้นที่มีสิทธิเริ่มต้นคดีล้มละลาย และยังจำกัดให้ใช้เฉพาะ

³ พิชัย นิลทองคำ. เล่มเดิม. หน้า 9.

⁴ กฎหมายระดับสหพันธรัฐ คือ ตัวบทกฎหมายในสหรัฐอเมริกาแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ กฎหมายระดับสหพันธรัฐ ซึ่งมีผลใช้บังคับทั่วประเทศ (Federal Laws) และกฎหมายระดับมลรัฐซึ่งมีผลใช้บังคับเฉพาะในมลรัฐนั้น.

⁵ วิชา มหาคุณ. เล่มเดิม. หน้า 15.

กับมูลหนี้ทางการค้า ซึ่งถือเป็นการจำกัดกลุ่มบุคคลที่อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายล้มละลาย นอกจากนี้กฎหมายล้มละลายฉบับนี้ยังได้บัญญัติถึงเรื่องการปลดหนี้ โดยความยินยอมของเจ้าหนี้จำนวนสองในสามจึงจะทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้สิน

แนวคิดในการบัญญัติกฎหมายฉบับนี้ขึ้นก็เพื่อคุ้มครองเจ้าหนี้ของผู้มีหนี้สินล้มละลายเป็นส่วนใหญ่ โดยแนวคิดของกฎหมายล้มละลายฉบับนี้คำนึงถึงเฉพาะความเป็นธรรมของตัวเจ้าหนี้เท่านั้นว่าต้องได้รับชำระหนี้ว่าเป็นธรรม กฎหมายล้มละลายฉบับนี้จึงมีการบัญญัติเกี่ยวกับการปลดหนี้ที่เข้มงวดมาก แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายฉบับดังกล่าวได้ใช้บังคับอยู่เพียง 3 ปี เมื่อถึงปี ค.ศ.1803 ก็ถูกยกเลิกไป ทำให้มลรัฐต่างๆ ในประเทศสหรัฐอเมริกาต่างก็บัญญัติกฎหมายล้มละลายระดับมลรัฐขึ้นใช้บังคับ⁶

ในปี ค.ศ.1841 การบัญญัติกฎหมายฉบับนี้เกิดขึ้นจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทำให้มีบุคคลผู้ประสบปัญหาทางการเงินเป็นจำนวนมาก รัฐบาลกลางจึงตรากฎหมายล้มละลายขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือบุคคลเหล่านั้น โดยการบัญญัติให้ลูกหนี้สามารถหลุดพ้นจากหนี้สินได้ด้วยความยินยอมของเจ้าหนี้มากกว่าครึ่งหนึ่งของทั้งหมด นอกจากนี้กฎหมายล้มละลายฉบับนี้ก็ไม่ได้จำกัดเฉพาะเจ้าหนี้ที่สามารถดำเนินคดีล้มละลายได้ แต่ได้กำหนดให้บุคคลทั่วไปสามารถยื่นคำร้องแบบสมัครใจในการเข้าสู่กระบวนการล้มละลาย อย่างไรก็ตาม กฎหมายล้มละลายฉบับนี้มีผลใช้บังคับได้เพียงไม่นาน เมื่อถึงปี ค.ศ.1843 ก็ถูกยกเลิกไปด้วยเหตุผลทางการเมือง

ต่อมาในปีค.ศ.1867 กฎหมายล้มละลายฉบับที่สามได้ถูกตราขึ้นใช้ภายหลังสงครามกลางเมืองเสร็จสิ้น โดยกฎหมายฉบับนี้มีแนวความคิดที่ว่าให้บุคคลทั่วไปไม่จำกัดว่าต้องเป็นพ่อค้า อาจเข้าสู่กระบวนการล้มละลายได้ โดยการยื่นคำร้องขอให้ล้มละลายแบบสมัครใจและไม่สมัครใจ นอกจากนี้ยังได้บัญญัติเกี่ยวกับการประนอมหนี้อันเป็นผลให้กระบวนการล้มละลายสิ้นสุดลง แต่การประนอมหนี้ดังกล่าวจะต้องกระทำโดยความยินยอมของเจ้าหนี้ที่มีมูลค่าของสิทธิเรียกร้องจำนวนสามในสี่ของหนี้ทั้งหมด⁷

กฎหมายล้มละลายฉบับนี้มีผลใช้บังคับได้เพียง 11 ปี ก็พบว่าเป็นกฎหมายที่ประสบความสำเร็จล้มเหลวในการบังคับใช้ เพราะบทบัญญัติแห่งกฎหมายฉบับนี้เปิดช่องให้ลูกหนี้ล้มละลายได้อย่างง่ายดายเกินไป ประกอบกับลูกหนี้นายกที่จะหลุดพ้นจากหนี้สินอีกด้วย⁸ ในที่สุดกฎหมายฉบับนี้ก็ได้ออกยกเลิกไปในปีค.ศ.1878

⁶ คณะผู้วิจัยฝ่ายจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย:คณะผู้วิจัยฝ่ายศาลล้มละลายกลาง. (2545). *บทบาทกฎหมายล้มละลายและศาลล้มละลายต่อเศรษฐกิจ*. หน้า 21.

⁷ แหล่งเดิม. หน้า 22.

⁸ วิชา มหาคณ. เล่มเดิม. หน้า 16.

ในปีค.ศ.1898 กฎหมายล้มละลายฉบับที่สี่ก็ถูกตราขึ้นโดยใช้ชื่อว่า “The Bankruptcy Act of 1898” เป็นกฎหมายระดับสหพันธรัฐ

แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายฉบับนี้เริ่มมีความแตกต่างออกไปจากกฎหมายล้มละลายประเทศอังกฤษที่เป็นต้นแบบของกฎหมายล้มละลายของประเทศสหรัฐอเมริกาในยุคแรกๆ โดยกฎหมายล้มละลายฉบับนี้เริ่มที่จะให้ประโยชน์แก่ลูกหนี้มากขึ้นเรื่อยๆ เช่น

1. การยกเลิกเงื่อนไขเกี่ยวกับการให้ความยินยอมโดยเจ้าหนี้ในการที่ลูกหนี้จะหลุดพ้นจากหนี้สิน
2. การเพิ่มบทบัญญัติที่เป็นการวางเงื่อนไขในการคัดค้านการที่ลูกหนี้จะได้รับการปลดจากภาระหนี้สินเดิม
3. กำหนดประเภทของทรัพย์สินที่ได้รับยกเว้นไม่ตกอยู่ภายใต้การบังคับชำระหนี้
4. เปลี่ยนหลักเกณฑ์การดูสถานะทางการเงินของลูกหนี้ที่ถูกต้อง จากเดิมที่พิจารณาการมีหนี้สินมากกว่าทรัพย์สิน(Balance Sheet Test) มาเป็นการดูที่ความสามารถในการชำระหนี้แทน(Liquidity Test)

นอกจากนี้เรื่องการค้าในกระบวนการชำระบัญชีเพื่อนำทรัพย์สินของลูกหนี้ไปชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้นั้น เริ่มปรากฏว่ามีการตั้งบุคคลภายนอกที่เรียกว่า “ทรัสต์ดี” (Trustee) ให้เข้ามาทำหน้าที่ในการรวบรวม ติดตามทรัพย์สินทั้งหมดของลูกหนี้เพื่อนำไปจัดสรรชำระแก่เจ้าหนี้อย่างเป็นทางการ

อย่างไรก็ตามแม้กฎหมายล้มละลายฉบับนี้จะเอื้อประโยชน์ต่อลูกหนี้มากขึ้น แต่ผลของการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายล้มละลายหลายครั้งที่ผ่านมา ทำให้กฎหมายล้มละลายฉบับนี้เป็นกฎหมายที่ขาดระบบ ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงของกาลเวลาก็ทำให้กฎหมายล้มละลายฉบับนี้ล้าสมัยในบางส่วน ด้วยเหตุผลดังกล่าวในปีค.ศ.1898 จึงได้มีการร่าง “รัฐบัญญัติแซนด์เลอร์ (The Chandler Bill)” และผ่านรัฐสภาวันที่ 22 มิถุนายน ค.ศ.1938 มีผลใช้บังคับในวันที่ 21 กันยายน ค.ศ.1938 กฎหมายฉบับนี้เรียกว่า “แซนด์เลอร์ แอค (Chandler Act)”

แซนด์เลอร์ แอค (Chandler Act) ได้มีการเปลี่ยนแปลงหลักกฎหมายหลายเรื่องดังต่อไปนี้

1. หมวด 5 เกี่ยวกับการฟื้นฟูองค์กรธุรกิจ (Reorganization) ใช้วิธีการยื่นคำร้องแบบไม่สมัครใจโดยเจ้าหนี้เป็นผู้ยื่นคำร้อง
2. หมวด 6 การประนอมหนี้ (Arrangement) ซึ่งนำไปใช้กับบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล โดยใช้วิธีการยื่นคำร้องแบบสมัครใจโดยลูกหนี้เป็นผู้ยื่นคำร้อง

⁹ สุธีร์ สุกนิตย์. (2547). “ระบบกฎหมายล้มละลายในประเทศไทย”. หน้า 135-136.

3. หมวด 7 การประนอมหนี้เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ (Real Property Arrangement) รวมทั้งการเข้ามามีบทบาทของสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (The Securities and Exchange Commission-U.S.SEC) ในการคุ้มครองนักลงทุนที่อาจได้รับความเสียหายจากการล้มละลายของลูกหนี้ที่เป็นผู้ประกอบการธุรกิจหลักทรัพย์หรือธุรกิจอนุพันธ์¹⁰

4. หมวด 8 เกี่ยวกับผู้มีรายได้จากค่าจ้าง (Wage Earner Plan) โดยมีขบวนการคล้ายกับหมวด 6 แต่บทบัญญัตินี้คำนึงถึงความจำเป็นและความเป็นไปได้ของผู้มีรายได้จากค่าจ้าง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งอนุญาตให้นำค่าจ้างในอนาคตมาใช้เป็นค่าตอบแทนในกรณีวิธีการประนอมหนี้โดยใช้บังคับกับการยื่นคำร้องแบบสมัครใจเท่านั้น ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก การบังคับตามแผนจะได้รับการดูแลอย่างถูกต้องและมีความยืดหยุ่น¹¹

ในปีค.ศ.1970 ได้มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาชื่อว่า “The Commission on the Bankruptcy laws of the United States” เพื่อศึกษากระบวนการทางล้มละลาย โดยคณะกรรมการดังกล่าวได้มีการเสนอกฎหมายล้มละลายฉบับสมบูรณ์ที่มีชื่อเรียกว่า “กฎหมายปฏิรูปการล้มละลาย” (The Bankruptcy Reform Act of 1978)¹² กฎหมายฉบับนี้ได้ลดการเข้ามามีบทบาทของสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (The Securities and Exchange Commission-U.S.SEC) ออกไปและเริ่มใช้ระบบทรัพย์สินอย่างแพร่หลายเกือบทุกมลรัฐในประเทศสหรัฐอเมริกา

กฎหมายปฏิรูปการล้มละลาย (The Bankruptcy Reform Act of 1978) ได้บัญญัติถึงช่องทางในการเข้าสู่กระบวนการล้มละลายไว้หลายทางตามลักษณะของลูกหนี้ เช่น

1. การชำระบัญชีและกิจการของลูกหนี้
2. การจัดการหนี้สินของลูกหนี้ที่เป็นหน่วยงานของรัฐ (Municipalities)
3. การฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้
4. การฟื้นฟูสถานะทางการเงินของลูกหนี้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกร
5. การฟื้นฟูสถานะทางการเงินของลูกหนี้บุคคลธรรมดาที่มีรายได้ประจำ

¹⁰ สุธีร์ ศุภนิคย์. เล่มเดิม. หน้า 136.

¹¹ คณะผู้วิจัยฝ่ายจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย:คณะผู้วิจัยฝ่ายศาลล้มละลายกลาง. เล่มเดิม. หน้า 23.

¹² ฉัชชา ยิงนคร. (2552). *มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันการล้มละลาย : ศึกษาเฉพาะกรณีลูกหนี้ซึ่งเป็นเจ้าของกิจการรายเดียวและลูกหนี้ซึ่งเป็นห้างหุ้นส่วน*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 11.

ต่อมากฎหมายปฏิรูปการล้มละลาย (The Bankruptcy Reform Act of 1978) ก็ได้กลายเป็นกฎหมายล้มละลายของประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีชื่อเรียกว่า “Bankruptcy Act 1987” และยังคงใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน

กฎหมายล้มละลายฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ที่ต้องการจะให้เจ้าหน้าที่ทั้งหลายของบุคคลที่มีหนี้สินล้นพ้นตัวได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและเท่าเทียมกันในการจัดสรรแบ่งปันทรัพย์สินของลูกหนี้ รวมทั้งต้องการให้ลูกหนี้ที่สุจริตได้รับโอกาสในการเริ่มต้นชีวิตใหม่ ทำให้เกิดแนวคิดในเรื่องการฟื้นฟูลูกหนี้ (Fresh Start) ซึ่งถือเป็นหลักการสำคัญที่สุดของกฎหมายล้มละลายของประเทศสหรัฐอเมริกา หลักการดังกล่าวมีลักษณะเป็นการเอื้ออำนวย และให้โอกาสลูกหนี้ในการเริ่มต้นชีวิตใหม่ โดยหลังจากที่ลูกหนี้ได้ละทิ้งทรัพย์สินทั้งหมดแก่ทรัสต์ดี (Trustee) เพื่อที่จะนำทรัพย์สินนั้นมาจัดสรรแบ่งชำระให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลาย หลักการนี้คุ้มครองเฉพาะลูกหนี้ที่สุจริตเท่านั้นในการกลับเข้าไปเริ่มต้นชีวิตใหม่โดยหลุดพ้นจากหนี้สินเดิม¹³

จากการศึกษาแนวคิด และวิวัฒนาการของกฎหมายล้มละลายของประเทศสหรัฐอเมริกา จะพบว่าเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างสิ้นเชิง จากเดิมกฎหมายล้มละลายใช้บังคับเฉพาะกับบุคคลจำพวกพ่อค้าเท่านั้น ต่อมาได้นำกฎหมายล้มละลายมาใช้บังคับกับบุคคลทั่วไป อย่างไรก็ตามแม้กฎหมายล้มละลายของประเทศสหรัฐอเมริกจะสามารถใช้บังคับได้กับบุคคลทุกประเภทโดยไม่คำนึงว่าบุคคลนั้นจะประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์หรือไม่ แต่บทบัญญัติของกฎหมายล้มละลายของสหรัฐอเมริกาได้วางมาตรการรองรับสำหรับการฟื้นฟูสถานะทางการเงินของลูกหนี้บุคคลธรรมดาที่มีรายได้ประจำ รวมถึงการคุ้มครองศักดิ์ศรีของลูกหนี้ไม่ให้ต้องถูกเลิกจ้างเพราะเหตุเป็น หรือเคยเป็นบุคคลล้มละลาย

2.1.2 ประเทศอังกฤษ

กฎหมายล้มละลายของประเทศอังกฤษในยุคแรกใช้ “ระบบลงโทษ” (Punishment) โดยได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายของโรมัน กฎหมายที่เกี่ยวกับการล้มละลายฉบับแรกของอังกฤษตราขึ้นในปี ค.ศ.1283 ซึ่งมีแนวคิดที่จะติดตามเอาทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อมาชำระหนี้โดยวิธีการลงโทษในทางอาญา กฎหมายในยุคนี้มุ่งเพียงแต่ที่ต้องการจะลงโทษลูกหนี้ที่มีหนี้สินล้นพ้นตัว ไม่ว่าจะเป็นตัวลูกหนี้เองหรือบุคคลที่มีส่วนร่วมในการกระทำผิดด้วยเพื่อป้องกันปราบปรามมิให้มีการร่วมมือในการทำความผิด วัตถุประสงค์ของกฎหมายล้มละลายในยุคนี้จึงมุ่งที่จะรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้ให้ได้มากที่สุด และนำมาชำระหนี้คืนเจ้าหน้าที่ให้ได้มากที่สุดเช่นกัน ถ้าหากทรัพย์สินของลูกหนี้ไม่เพียงพอที่จะชำระหนี้ให้แก่เจ้าหน้าที่ กฎหมายในยุคนี้ให้จำคุกลูกหนี้จนกว่าจะ

¹³ สุธีร์ ศุภนิคย์. เล่มเดิม

ชำระหนี้ ซึ่งวิธีการดังกล่าวปรากฏอยู่ในปัจจุบันที่เรียกว่า “Writ of Attachment” ตามหลักกฎหมายจารีตประเพณี¹⁴ การมีหนี้สินล้นพ้นตัวในยุคนี้จึงไม่ต่างจากการเป็นอาชญากร

ต่อมาปี ค.ศ.1542 สมัยพระเจ้าเฮนรีที่ 8 ได้มีการตรากฎหมายล้มละลายซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายล้มละลายที่แท้จริงของประเทศอังกฤษขึ้นเป็นครั้งแรก ได้มีการบัญญัติกฎหมายว่าด้วย “การกระทำอันเป็นบุคคลล้มละลาย (Act Against Such Persons As Do Make Bankruptcy)” ใช้เฉพาะลูกหนี้ที่เป็นพ่อค้าและเป็นการฟ้องคดีโดยไม่สมัครใจเพียงอย่างเดียว หากลูกหนี้รายใดที่เป็นพ่อค้ามีพฤติกรรมตามที่กฎหมายกำหนดบรรดาเจ้าหนี้ก็จะมีสิทธิฟ้องคดีต่อ ลอร์ด ชาร์ลเซเลอร์ (Lord Chancellor) เพื่อตั้งคณะกรรมการให้มีอำนาจรวบรวมทรัพย์สินทั้งหมดของลูกหนี้และขายเพื่อนำเงินมาชำระหนี้คืนแก่เจ้าหนี้ตามจำนวนหนี้ของเจ้าหนี้แต่ละราย

แนวคิดกฎหมายล้มละลายในยุคนี้จึงมีลักษณะที่ต้องการแต่จะรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อมาชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ให้ได้มากที่สุด โดยไม่คำนึงถึงว่าทรัพย์สินนั้นจะเป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพหรือไม่ ลูกหนี้เหล่านี้จึงไม่สามารถประกอบอาชีพใดๆ ได้เลยจนถึงเสมือนว่า “ตายในทางแพ่ง”

ต่อมาใน ปี ค.ศ.1571 กฎหมายล้มละลายฉบับต่อมาได้ออกใช้บังคับ อันเป็นยุคของพระนางเจ้าอลิซาเบธที่ 1 ได้มีกฎหมายกำหนดให้การโอนทรัพย์สินโดยการซื้อ โกงเจ้าหนี้เป็นการกระทำที่ถือว่าล้มละลาย การโอนที่ถือว่าซื้อ โกงต้องเกิดขึ้นภายในระยะเวลาที่เริ่มต้นการฟ้องคดีล้มละลายการโอนนั้นเป็นโมฆะ บทบัญญัติดังกล่าวถือเป็นรากฐานของหลักการเพิกถอนการโอนในปัจจุบัน¹⁵

ในปีค.ศ.1705 แนวคิดกฎหมายล้มละลายของประเทศอังกฤษได้เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากวิธีการจัดการกับบุคคลผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัวเป็นเหตุให้บุคคลนั้นไม่สามารถที่จะกลับมาประกอบอาชีพใดๆ ได้ อันเป็นการสูญเสียทรัพยากรบุคคล ซึ่งส่วนใหญ่บุคคลเหล่านี้ล้วนแต่เป็นพ่อค้าซึ่งทำกิจการค้าขายจึงมีความสามารถในการประกอบอาชีพค้าขายโดยเฉพาะ หากกำจัดบุคคลเหล่านี้ออกจากวงการธุรกิจจะทำให้ผลประโยชน์ต่อเศรษฐกิจการค้าได้รับความกระทบกระเทือนเสียหาย และส่งผลต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศด้วย

กฎหมายล้มละลายของประเทศอังกฤษจึงได้มีการบัญญัติให้มีการปลดหนี้ล้มละลายขึ้น ถือเป็นกฎหมายฉบับแรกของอังกฤษที่ให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้สินได้ โดยบัญญัติว่าด้วยการปลดหนี้ในขณะนั้นกำหนดนโยบายให้เป็นมาตรการเพื่อตอบแทนการให้ความร่วมมือของลูกหนี้ที่ยอม

¹⁴ วิชา มหาคุณ. (2550). คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยเรื่องกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้. หน้า 5.

¹⁵ แหล่งเดิม. หน้า 6.

เปิดเผยข้อมูลทั้งหมด ขอมสละทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อชำระแก่เจ้าหนี้ และปฏิบัติตามที่กฎหมายล้มละลายกำหนด นอกจากนี้ยังสร้างแรงจูงใจให้กับลูกหนี้เพิ่มขึ้นด้วยการตอบแทนคืนให้ลูกหนี้ในอัตราร้อยละ 5 ของมูลค่าทรัพย์สินที่ลูกหนี้รวบรวมมาในคดีเพื่อประโยชน์ต่อเจ้าหนี้ ในทางตรงกันข้ามหากพ่อค้าที่เป็นลูกหนี้รายใดไม่ให้ความร่วมมือในการรวบรวมทรัพย์สินเพื่อชำระหนี้ เจ้าหนี้ในคดีอาจจะได้รับบทลงโทษอย่างรุนแรงถึงขั้นตัดสิทธิประหารชีวิต¹⁶

ภายใต้กฎหมายดังกล่าว ได้กำหนดเงื่อนไขที่ลูกหนี้จะหลุดพ้นจากหนี้สินและสามารถคงทรัพย์สินบางอย่างได้ตามที่กำหนดไว้ในเงื่อนไขของกฎหมาย โดยกฎหมายกำหนดเงื่อนไขให้ลูกหนี้จ่ายเงินอย่างต่ำให้เจ้าหนี้ 8 ซิลลิงต่อปอนด์เฉลี่ยให้แก่เจ้าหนี้ทั้งหลายจึงจะไม่ได้ถือว่าเป็นการหนีโกงเจ้าหนี้ และไม่ตกเป็นบุคคลล้มละลาย ต่อมาในปีค.ศ.1732 ในสมัยพระเจ้าจอร์จได้เพิ่มเติมความยินยอมของเจ้าหนี้ทั้งหลายว่าจะต้องเป็นจำนวนสี่ในห้าของเจ้าหนี้ที่เห็นชอบให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้สิน ลูกหนี้จึงจะมีโอกาสปลดจากหนี้สินได้ อันเป็นรากฐานของกฎหมายในปัจจุบัน¹⁷

ก่อนปีค.ศ.1861 กฎหมายล้มละลายของประเทศอังกฤษใช้บังคับเฉพาะกับพวกพ่อค้าเท่านั้น จนกระทั่งปีค.ศ.1861 จึงได้นำกฎหมายล้มละลายมาใช้บังคับกับบุคคลอื่นทั่วไป โดยไม่คำนึงว่าบุคคลนั้นจะประกอบอาชีพอะไร และยังคงลงโทษลูกหนี้ทางอาญาเช่นเคย

ก่อนปีค.ศ.1883 กฎหมายล้มละลายของอังกฤษจะเน้นไปที่การลงโทษทางอาญา และชดเชยเจ้าหนี้ด้วยการยึดทรัพย์สินทั้งหมดของลูกหนี้ หากทรัพย์สินไม่พอชำระหนี้ลูกหนี้ก็จะถูกจำคุก และถ้าบุคคลล้มละลายเป็นพ่อค้าที่หนีโกงด้วยแล้วก็มีโทษถึงประหารชีวิต ต่อมาในปีค.ศ. 1869 อำนาจของศาลในการจำคุกกักขังลูกหนี้ที่ล้มละลายได้ลดลง

ในปีค.ศ.1883 ได้มีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายล้มละลายอย่างจริงจังครั้งแรกเรียกว่า “Bankruptcy Act 1883” เนื่องจากผลจากการล้มละลายในแต่ละคดีนั้นไม่ชัดเจนแน่นอนขึ้นอยู่กับอำนาจของศาลที่พิจารณาคดีนั้น กฎหมายล้มละลายฉบับนี้จึงถือเป็นรากฐานของกฎหมายล้มละลายสมัยใหม่

ในปีค.ศ.1914 เริ่มมีแนวคิดว่าการล้มละลายไม่ใช่การก่ออาชญากรรมอีกต่อไป จึงได้มีการบัญญัติกฎหมายโดยใช้ชื่อว่า “Bankruptcy Act 1914” กฎหมายฉบับนี้เน้นที่มาตรการให้ความร่วมมือของลูกหนี้ในกระบวนการเข้าบริหารจัดการดูแลกองทรัพย์สินของลูกหนี้เอง (Administration) และป้องกันไม่ให้ลูกหนี้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับสาธารณะและกิจกรรมต่างๆที่ต้องอาศัยความไว้วางใจ นอกจากนี้ กฎหมายล้มละลายฉบับนี้ยังได้ริเริ่มแบ่งแยกความแตกต่าง

¹⁶ คณะผู้วิจัยฝ่ายจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย:คณะผู้วิจัยฝ่ายศาลล้มละลายกลาง. เล่มเดิม. หน้า 26.

¹⁷ วิชา มหาคุณ. เล่มเดิม. หน้า 6.

ระหว่างลูกหนี้ที่ล้มละลายโดยสุจริตและลูกหนี้ที่ล้มละลายโดยทุจริต โดยให้อำนาจศาลปลดลูกหนี้ที่ล้มละลายโดยสุจริตแต่ประสบโชคไม่ดี (Misfortune) จากการล้มละลายได้ แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหาในทางปฏิบัติก็เกิดขึ้นเนื่องจากศาลไม่ได้ใช้อำนาจดังกล่าวเท่าที่ควรเนื่องจากความหมายของคำว่า “สุจริตแต่ประสบโชคไม่ดี” เข้มงวดมากต้องเป็นกรณีที่เกิดจากเหตุการณ์ที่ลูกหนี้ไม่มีอำนาจควบคุมเลย¹⁸ ศาลจึงจะใช้อำนาจปลดจากล้มละลายให้กับลูกหนี้ได้

ในปีค.ศ.1986 ประเทศอังกฤษได้ประกาศใช้กฎหมายล้มละลายใหม่ ชื่อว่า “The Insolvency Act 1986” และยกเลิกกฎหมายล้มละลายฉบับเดิมซึ่งกฎหมายล้มละลายฉบับนี้ได้เพิ่มหลักกฎหมายที่ให้โอกาสแก่ลูกหนี้ตามแนวทางการให้อภัย (forgiveness) ยิ่งขึ้น เช่น การฟื้นฟูกิจการลูกหนี้ การประนอมหนี้ก่อนฟ้องคดีล้มละลาย รวมทั้งกรณีลูกหนี้ขอให้ตนล้มละลายด้วยความสมัครใจ และการปลดจากล้มละลายโดยอัตโนมัติ (Automatic Discharge) เป็นต้น

ในปีค.ศ.2002 ได้มีการบัญญัติกฎหมายขึ้นมาฉบับหนึ่งเรียกว่า “Enterprise Act 2002” เพื่อสนับสนุนนโยบายของรัฐบาล ในการส่งเสริมให้ประเทศอังกฤษเป็นประเทศที่เหมาะสมในการประกอบธุรกิจที่ดีที่สุด¹⁹ ทำให้กฎหมายล้มละลายได้ถูกแก้ไขในบางส่วน เช่น ระยะเวลาในการปลดจากล้มละลายโดยอัตโนมัติ แต่เดิมมีระยะเวลา 5 ปี ต่อมามีการแก้ไขเพิ่มเติมโดย Enterprise Act 2002 ได้ลดระยะเวลาดังกล่าวลงเหลือเพียง 1 ปี เหตุที่กฎหมายกำหนดระยะเวลาให้สั้นลง เพื่อเป็นการเอื้อประโยชน์ให้กับลูกหนี้สุจริตที่ไม่เคยเข้าสู่กระบวนการล้มละลายมาก่อน และเป็นลูกหนี้ที่ได้กระทำตามหน้าที่ของตนในระยะเวลาที่ตนล้มละลายอันเป็นไปตามกระแสสังคมที่มีต่อการล้มละลายของบุคคล โดยให้ลูกหนี้สามารถแก้ไขเหตุการณ์ทางการเงินที่เกิดขึ้นกับตนด้วยค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างต่ำและภายในระยะเวลาที่จำกัด นอกจากนี้ยังเป็นการให้โอกาสลูกหนี้ที่สุจริตสามารถกลับเข้าสู่วงจรเศรษฐกิจและเริ่มต้นชีวิตใหม่ได้อย่างรวดเร็ว อันเป็นการสนับสนุนการริเริ่มเป็นเจ้าของกิจการด้วยอีกทางหนึ่ง เนื่องจากกฎหมายมองว่าลูกหนี้ส่วนใหญ่ไม่ใช่ลูกหนี้ที่สุจริต การล้มละลายจึงไม่ควรเป็นมาตรการลงโทษลูกหนี้เหล่านี้ แต่ควรจะเป็นการให้โอกาสมากกว่า

กฎหมายล้มละลายของประเทศอังกฤษได้มีวิวัฒนาการทางแนวความคิดที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมีการผ่อนคลายความรุนแรงลงในเรื่องการลงโทษลูกหนี้ แต่เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าของเศรษฐกิจทำให้ระบบเศรษฐกิจมีความซับซ้อนมากขึ้น การจะทำธุรกิจการค้าก็ต้องมีความระมัดระวัง ถึงแม้ผู้ประกอบการจะมีความพยายามจัดการต่อธุรกิจเพียงใดก็อาจมีเหตุปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับธุรกิจได้ จากสภาพการณ์ดังกล่าวประเทศอังกฤษจึงมีการพัฒนากฎหมายให้มี

¹⁸ สุธีร์ สุภนิตย์. เล่มเดิม. หน้า 94-95.

¹⁹ แหล่งเดิม. หน้า 98.

กฎเกณฑ์ที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการที่จะจัดการกับสถานะของการมีหนี้สินล้นพ้นตัว (Insolvency) ที่เกิดขึ้น

ปัจจุบันกระบวนการในกฎหมายล้มละลายมีลักษณะเป็นการรวบรวมไม่ว่าจะเป็นการรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้ หรือรวบรวมบรรดาสิทธิเรียกร้องที่บรรดาเจ้าหนี้มีต่อลูกหนี้เข้าไว้ด้วยกัน และบริหารจัดการกองทรัพย์สินของลูกหนี้ก็จะไม่คำนึงถึงลำดับเวลาที่ลูกหนี้ได้ครอบครองทรัพย์สินหรือลำดับเวลาที่มูลหนี้หรือสิทธิเรียกร้องได้เกิดขึ้น โดยจะมีการพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้ผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว และพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหนี้กันเอง

แนวคิดของกฎหมายล้มละลายต้องการให้เจ้าหนี้ทั้งหลายได้รับการชำระหนี้ และการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันโดยยึดถือแนวความคิดในเรื่อง “ความเท่าเทียมกันในบรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลาย” อย่างไรก็ตาม แม้กฎหมายล้มละลายจะมีจุดประสงค์ที่ต้องการจะรวบรวมกองทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อนำไปแบ่งเฉลี่ยแก่เจ้าหนี้ทั้งหลายให้ได้มากที่สุด แต่แนวความคิดในปัจจุบันนั้น นอกจากเรื่องการแบ่งเฉลี่ยกองทรัพย์สินของลูกหนี้แล้ว เรื่องการที่ฟื้นฟูให้บุคคลที่มีหนี้สินล้นพ้นตัวให้กลับไปสู่สถานะเดิมอีกครั้งเพื่อให้บุคคลเหล่านั้นได้มีโอกาสเริ่มต้นใหม่(Fresh Start) โดยไม่จำเป็นต้องรับภาระหนี้เดิมอันเป็นเหตุให้ต้องล้มละลาย ก็เป็นแนวคิดที่มีบทบาทสำคัญเพิ่มขึ้นอย่างมากในปัจจุบัน การเปิดโอกาสให้ลูกหนี้ที่สุจริตเริ่มต้นใหม่โดยให้เขาสามารถเรียกร้องให้ตนเป็นบุคคลล้มละลายหรือร้องขอฟื้นฟู เพื่อหลังจากที่เขาหลุดพ้นจากการเป็นบุคคลล้มละลายหรือการฟื้นฟูสำเร็จแล้ว เขาจะกลับไปสู่สถานะเดิมของเขา หรือแม้แต่ว่าเขาถูกร้องขอให้ล้มละลายโดยไม่สมัครใจก็ตาม ถ้าเขาสุจริตและอยากกลับไปเริ่มต้นใหม่กฎหมายก็ให้โอกาสที่จะหลุดพ้นจากการเป็นบุคคลล้มละลายแล้วนั้น บรรดาหนี้สินเดิมที่มีอยู่ก็หมดไปด้วยเพื่อที่เขาจะเริ่มต้นใหม่โดยหลุดพ้นจากหนี้เดิม²⁰

จากการศึกษาแนวคิด และวิวัฒนาการของกฎหมายล้มละลายประเทศอังกฤษ จะพบว่าการล้มละลายของประเทศอังกฤษพัฒนาขึ้นมาเป็น 2 ระบบ โดยการแยกการล้มละลายของบุคคลธรรมดา(Insolvent Individuals) และการล้มละลายของนิติบุคคล(Insolvent companies) ออกจากกัน โดยกฎหมายล้มละลายของประเทศอังกฤษได้ปรับปรุงแก้ไขขึ้นมาโดยคำนึงถึงประโยชน์ของบรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลาย รวมถึงประโยชน์ของลูกหนี้ในการปลดปล่อยตนเองจากหนี้สินและสามารถกลับคืนสู่ชีวิตปกติได้

²⁰ คณะผู้วิจัยฝ่ายจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย:คณะผู้วิจัยฝ่ายศาลล้มละลายกลาง. เล่มเดิม. หน้า 28.

2.1.3 ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส

ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสเป็นอีกประเทศหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลจากกฎหมายโรมัน ในช่วงก่อนคริสต์ศักราช ได้มีการนำกฎหมายโรมันมาใช้โดยมีวัตถุประสงค์ในการปกป้องเจ้าหนี้ และมีบทลงโทษลูกหนี้ที่รุนแรง เช่น เชื้อยนต์ ประหารชีวิต เป็นต้น กฎหมายล้มละลายของสาธารณรัฐฝรั่งเศสในอดีตนั้นมุ่งไปที่การบังคับชำระหนี้จากทรัพย์สินของลูกหนี้ทั้งที่ประกอบการทางพาณิชย์และที่ไม่ได้ประกอบการทางพาณิชย์²¹

ในปีค.ศ.1673 ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสได้มีการตรากฎหมายเกี่ยวกับการค้าขึ้น โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ในสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ซึ่งกฎหมายฉบับนี้ยังคงมีวัตถุประสงค์ในการบังคับชำระหนี้เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของเจ้าหนี้

ในปีค.ศ.1807 รัชสมัยนโปเลียน โบนาปาส (Napoleon Bonapart) ได้มีการบัญญัติประมวลกฎหมายพาณิชย์ โดยกำหนดสิทธิและหน้าที่ของลูกหนี้ผู้ล้มละลาย และยังคงเป็นกฎหมายที่ให้ประโยชน์แก่เจ้าหนี้เหมือนที่ผ่านมา

ในปีค.ศ.1838 ได้มีการตรารัฐบัญญัติล้มละลาย โดยมียุทธประสงค์ในการปกป้องสิทธิเจ้าหนี้และลูกหนี้ ซึ่งกฎหมายฉบับนี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการมีมาตรการทางกฎหมายในการผ่อนปรนลูกหนี้มากขึ้น อาจเนื่องมาจากกฎหมายฉบับนี้อยู่ในศตวรรษที่ 19 เป็นยุคเศรษฐกิจเสรี

ในปีค.ศ.1889 ได้มีการตรารัฐบัญญัติล้มละลายขึ้น และมีการแก้ไขเพิ่มเติมในปีค.ศ. 1903 โดยกฎหมายฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิทั้งเจ้าหนี้และลูกหนี้ และยังมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการล้มละลายโดยคำสั่งศาลให้ชำระบัญชี(Liquidation Juticiaire : LJ) ซึ่งไม่ต้องมีการฟ้องเป็นคดีล้มละลายอีก

ในปีค.ศ.1940 ได้มีการตรารัฐบัญญัติล้มละลายขึ้น โดยกฎหมายฉบับนี้มีวัตถุประสงค์มุ่งลงโทษผู้บริหารบริษัทมหาชนจำกัด และในปีค.ศ.1953 ได้มีการขยายบทลงโทษไปยังผู้บริหารบริษัทจำกัด

ต่อมาในปีค.ศ.1984 ได้เริ่มมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายล้มละลาย โดยพัฒนามาสู่แนวความคิดที่แตกต่างจากเดิมอย่างสิ้นเชิง โดยกฎหมายล้มละลายของสาธารณรัฐฝรั่งเศสแต่เดิมจะมุ่งเน้นไปที่การบังคับชำระหนี้จากทรัพย์สินของลูกหนี้ แต่ได้มีการเปลี่ยนมามุ่งเน้นที่การฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ที่ประสบปัญหาทางการเงิน

กฎหมายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสว่าด้วยกิจการที่ประสบปัญหาการเงิน ซึ่งเป็นกฎหมายในระดับรัฐบัญญัติ อันได้แก่กฎหมายสำคัญ 3 ฉบับดังต่อไปนี้

²¹ ธนกร วรปรัชญากุล. (กันยายน-ธันวาคม 2544). “หลักเบื้องต้นของกฎหมายว่าด้วยกิจการที่ประสบปัญหาการเงินในประเทศฝรั่งเศส.” วารสารดุลพาท. หน้า 5.

1. รัฐบัญญัติที่ 84-148 ลงวันที่ 1 มีนาคม ค.ศ. 1984 ว่าด้วยการป้องกันปัญหาการเงินของกิจการ และการประนอมหนี้

2. รัฐบัญญัติที่ 85-98 ลงวันที่ 25 มกราคม ค.ศ.1985 ว่าด้วยการฟื้นฟูกิจการ และการบังคับชำระหนี้

3. รัฐบัญญัติที่ 85-99 ลงวันที่ 25 มกราคม ค.ศ.1985 ว่าด้วยเจ้าพนักงานศาลผู้รับมอบอำนาจศาลเพื่อดำเนินการบังคับชำระหนี้ และผู้เชี่ยวชาญด้านการวางแผนการดำเนินกิจการ

นอกจากนี้ยังมีกฎหมายลำดับรองหลายฉบับในระดับรัฐกฤษฎีกา ที่ตราขึ้นเพื่อกำหนดรายละเอียดในการปฏิบัติตามกฎหมายทั้งสามฉบับดังที่กล่าวมาข้างต้น

ในปีค.ศ.1994 ได้มีการตรารัฐบัญญัติล้มละลายขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดตั้งตัวแทนสมาคมที่เรียกว่า “มอนด์คาแตร์ (Mandataire)” เพื่อเข้ารับหน้าที่บริหารกิจการของลูกหนี้ตามแผนฟื้นฟูกิจการตามที่ศาลเห็นชอบด้วยโดยมีการเรียกกระบวนการนี้ว่า “กระบวนการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ (Redressement Judiciaire : RJ)” แต่ถ้าหากไม่สามารถฟื้นฟูกิจการได้สำเร็จ ศาลก็จะมีการสั่งให้ชำระบัญชีทรัพย์สินของลูกหนี้ต่อไป เพื่อให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้สินและไปเริ่มต้นชีวิตใหม่ (Fresh Start) กระบวนการนี้เรียกว่า “กระบวนการชำระบัญชี” (Liquidation Judiciaire : LJ)²²

ในปีค.ศ.2002 ได้มีการปรับปรุงประมวลกฎหมายพาณิชย์ครั้งใหญ่ ได้มีการนำเอาบทบัญญัติของกฎหมายทั้งสามฉบับข้างต้นมากำหนดรวมไว้ในประมวลกฎหมายพาณิชย์ฉบับปรับปรุงใหม่นี้ โดยกำหนดไว้ในบรรพ 6 ว่าด้วยปัญหาการเงินของกิจการ และจัดหมวดหมู่ใหม่ตลอดจนแก้ไขเลขมาตราใหม่ทั้งหมด ดังนั้นในปัจจุบันกฎหมายเกี่ยวกับกิจการที่ประสบปัญหาการเงินของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสจึงปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายพาณิชย์ บรรพ 6 ซึ่งแบ่งออกเป็นสองภาคได้แก่

ภาค 1 ว่าด้วยการป้องกันปัญหาการเงินของกิจการและการประนอมหนี้

ภาค 2 ว่าด้วยการฟื้นฟูกิจการและการบังคับชำระหนี้

นอกจากนี้ยังได้นำบทบัญญัติแห่งรัฐกฤษฎีกาฉบับต่างๆ มากำหนดรวมไว้ในประมวลกฎหมายพาณิชย์ฉบับปรับปรุงใหม่นี้ด้วย

เรื่องการป้องกันปัญหาการเงินของกิจการนั้น มีแนวคิดในการบัญญัติขึ้นมาเพื่อป้องกันการเกิดปัญหาการเงิน และป้องกันมิให้ปัญหาการขาดสภาพคล่องทางการเงินชั่วคราวทวีความรุนแรงมากขึ้น จนถึงขั้นทำให้กิจการต้องตกอยู่ในสถานะที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้ ซึ่งมาตรการ

²² ฌูมิ โชลเฆมา. ประวัติกฎหมายล้มละลายและการฟื้นฟูกิจการของประเทศฝรั่งเศสเปรียบเทียบกับประเทศไทย. เอกสารประกอบคำบรรยายวิชา LA 729. หน้า 1-3.

ป้องกันปัญหาการเงินดังกล่าวจะใช้บังคับเฉพาะแต่กับกิจการลูกหนี้ที่ยังคงมีสถานะที่ได้อยู่เท่านั้น²³ ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสเห็นถึงความสำคัญของการป้องกันมากกว่าที่จะมาแก้ไขเมื่อปัญหามันรุกรามใหญ่โตแล้ว ส่วนในกรณีที่กิจการไม่สามารถที่จะฟื้นฟูได้ หรือเป็นที่ชัดเจนว่าไม่มีความเป็นไปได้ที่จะฟื้นฟูกิจการ ก็จะเข้าสู่กระบวนการชำระบัญชี ซึ่งโครงสร้างของระบบกฎหมายว่าด้วยกิจการที่ประสบปัญหาทางการเงินได้แยกการบังคับชำระบัญชีของกิจการที่เป็นนิติบุคคลออกจากการบังคับชำระบัญชีของบุคคลธรรมดา

สำหรับการล้มละลายของบุคคลธรรมดาตามกฎหมายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสได้จำกัดจำพวกของบุคคลธรรมดาที่สามารถฟื้นฟูกิจการและล้มละลายได้ โดยพิจารณาถึงการประกอบอาชีพ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังต่อไปนี้

1. บุคคลธรรมดาที่ประกอบการค้า
2. บุคคลธรรมดาที่ขึ้นทะเบียนประกอบอาชีพ
3. เกษตรกร

อย่างไรก็ตามการที่บุคคลธรรมดาทั้ง 3 ประเภทที่กล่าวข้างต้นจะตกเป็นบุคคลล้มละลายก็ต่อเมื่อศาลมีคำสั่งเมื่อปรากฏข้อเท็จจริงตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ซึ่งเป็นกรณีที่บุคคลดังกล่าวกระทำการทุจริต หรือกระทำการที่เป็นการฝ่าฝืนกฎหมายเท่านั้น

จากการศึกษาถึงแนวคิด และวิวัฒนาการของกฎหมายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสจะพบว่าแต่เดิมกฎหมายล้มละลายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสจะใช้บังคับกับบุคคลทั่วไปไม่ว่าบุคคลนั้นจะประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์หรือไม่ก็ตาม และกฎหมายล้มละลายในอดีตมุ่งไปที่การบังคับชำระหนี้เอาจากทรัพย์สินของลูกหนี้ จนได้มีพัฒนาการทางกฎหมายมาเรื่อยๆ จนเข้ามาสู่แนวความคิดที่จะช่วยเหลือกิจการของลูกหนี้ที่ประสบปัญหาทางการเงิน โดยไม่คำนึงว่าต้องถึงขนาดประสบปัญหาทางการเงินจนเข้าสู่สถานะหนี้สินล้นพ้นตัว กฎหมายล้มละลายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสเป็นไปในลักษณะที่ตัดไปแต่ต้นลม โดยเข้าช่วยเหลือตั้งแต่การขาดสภาพคล่องทางการเงินชั่วคราวเพื่อป้องกันไม่ให้ลูกหนี้ไปจนถึงขั้นมีหนี้สินล้นพ้นตัวจนหมดทางแก้ไข

นอกจากนี้บทบัญญัติกฎหมายประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสในเรื่องการฟื้นฟูกิจการและการชำระบัญชีใช้บังคับกับเฉพาะกิจการของบุคคลบางประเภทเท่านั้น บุคคลธรรมดาที่มีรายได้ประจำ เช่น ลูกจ้าง พนักงานทั่วไป และ ข้าราชการ บุคคลจำพวกนี้ไม่อาจที่จะตกเป็นบุคคลล้มละลายได้ เนื่องจากการตกเป็นบุคคลล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์จะไม่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจมากนัก แต่การล้มละลายของบุคคลดังกล่าวกลับไม่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

²³ สุธีร์ สุภณิตย์. เล่มเดิม. หน้า 164-165.

จึงเห็นได้ว่า บทบัญญัติเกี่ยวกับการพิพากษาให้ตกเป็นบุคคลล้มละลายตามกฎหมายฝรั่งเศสจำกัดเฉพาะบุคคลที่กระทำการอันเป็นการขัดต่อกฎหมายมิใช่ลูกหนี้ทั่วไปจะตกเป็นบุคคลล้มละลายได้ การกำหนดสถานะล้มละลายจึงมีขึ้นเพื่อเป็นการป้องกันประโยชน์สาธารณะจากบุคคลล้มละลาย โดยกันบุคคลล้มละลายออกจากสังคมเนื่องจากการล้มละลายเกิดจากการประพฤติไม่ชอบของตัวเอง

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการล้มละลายของบุคคลธรรมดาตามร่างกฎหมายล้มละลายข้ามพรมแดนของกรรมาธิการว่าด้วยกฎหมายการค้าระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติ (UNCITRAL)

แนวทางการร่างกฎหมายล้มละลาย คือ การให้ความช่วยเหลือในการกำหนดโครงสร้างของกฎหมายที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินการกับปัญหาทางการเงินของลูกหนี้ โดยมีจุดมุ่งหมายให้หน่วยงานราชการ และองค์กรที่ทำหน้าที่ในการออกกฎหมายของประเทศต่างๆ ได้ใช้เป็นเอกสารอ้างอิงเมื่อมีการจัดทำกฎหมายใหม่หรือมีการตรวจสอบความพอเพียงของกฎหมายและกฎระเบียบที่มีอยู่โดยคำแนะนำที่ระบุในแนวทางการร่างกฎหมายล้มละลายมีจุดมุ่งหมายให้เกิดความสมดุลระหว่างความจำเป็นในการดำเนินการกับปัญหาทางการเงินของลูกหนี้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพเท่าที่จะเป็นไปได้ กับผลประโยชน์หรือส่วนได้เสียของฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับปัญหาทางการเงินดังกล่าว ซึ่งส่วนใหญ่ก็คือเจ้าหนี้และบุคคลอื่นๆ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียในธุรกิจของลูกหนี้ และโดยคำนึงถึงนโยบายสาธารณะ ทั้งนี้แนวทางการร่างกฎหมายล้มละลายได้พิจารณาประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เป็นหัวใจในการร่างกฎหมายล้มละลายที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งถึงแม้จะมีความแตกต่างหลายประการในเชิงปฏิบัติทางนโยบายและกฎหมาย แต่ก็ยังเป็นประเด็นปัญหาที่มีอยู่ในระบบกฎหมายของหลายๆ ประเทศ โดยแนวทางการร่างกฎหมายดังกล่าวเน้นถึงกระบวนการล้มละลายซึ่งเริ่มขึ้นภายใต้กฎหมายล้มละลายและดำเนินการตามกฎหมาย โดยให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูกิจการ การดำเนินการกับลูกหนี้ไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลหรือบุคคลธรรมดาซึ่งมีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ประเด็นปัญหาโดยเฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับการล้มละลายของบุคคลที่มีได้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ อาทิเช่น ผู้บริโภค มิได้มีการกล่าวถึงในแนวทางการร่างกฎหมายนี้²⁴

²⁴ วิศิษฐ์ วิศิษฐ์สรอรรถ. แนวทางการร่างกฎหมายล้มละลายของกรรมาธิการว่าด้วยกฎหมายการค้าระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติ(UNCITRAL). เอกสารประกอบคำบรรยายกฎหมายล้มละลายเปรียบเทียบ. หน้า 1

2.3 แนวคิด และวิวัฒนาการตามกฎหมายของประเทศไทยเกี่ยวกับการล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งมีผู้ใช้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์

ประเทศไทยได้มีกฎหมายล้มละลายใช้บังคับมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานมาแล้ว ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง พระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของกฎหมายล้มละลายในประเทศไทย แต่มิได้แยกออกมาเป็นกฎหมายลักษณะพิเศษ บัญญัติรวมไว้ในกฎหมายลักษณะกู้หนี้ยืมสิน การบัญญัติกฎหมายล้มละลายฉบับแรกนี้ก็เนื่องจากต้องการแก้ปัญหาการไม่ชำระหนี้ทางการค้าของประชาชน กฎหมายฉบับนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อเร่งรัดหนี้สินจากลูกหนี้ยิ่งกว่าเพื่อประโยชน์ในทางการค้า ต่อมาเมื่อการค้าขยายตัวมากขึ้น จึงได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมแก่สภาพสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันประเทศไทยมีกฎหมายล้มละลายที่ประกาศใช้บังคับอยู่หลายฉบับด้วยกัน แต่ละฉบับนั้นจะมีวิวัฒนาการที่แตกต่างกันออกไป ดังต่อไปนี้

1. กฎหมายลักษณะกู้หนี้ยืมสิน ศักราช 1278 หรือพุทธศักราช 2188

สาระสำคัญของกฎหมายฉบับนี้เป็นการกำหนดวิธีการเร่งรัดหนี้สินและวิธีการแบ่งเฉลี่ยทรัพย์สินให้แก่เจ้าหนี้ วิธีการชำระหนี้ได้ใช้มาตรการที่รุนแรงมีลักษณะกึ่งกฎหมายอาญา โดยให้สิทธิแก่เจ้าหนี้สามารถบังคับหนี้เอาจากลูกหนี้ ซึ่งไม่เพียงบังคับเอากับทรัพย์สินเท่านั้นแต่ยังเป็นการกระทำต่อสิทธิเสรีภาพในเนื้อตัวลูกหนี้และครอบครัวของลูกหนี้ ไม่ว่าจะเป็นการบังคับชำระหนี้โดยการใช้วิธีทรมาน เช่น เอาตัวลูกหนี้ไปแช่น้ำ ตากแดด รวมทั้งเจ้าหนี้ยังสามารถเอาตัวลูกหนี้ไปขายได้

เมื่อการค้าเริ่มขยายตัว ประเทศไทยเริ่มที่จะทำการค้าขายกับต่างประเทศ กฎหมายฉบับนี้จึงเป็นปัญหาต่อการติดต่อค้าขาย โดยต่างชาติมองว่าวิธีการลงโทษของประเทศไทยป่าเถื่อน เป็นวิธีการอันไม่เหมาะสมแก่ชาติที่มีอารยธรรม ทำให้มีการยกเลิกกฎหมายลักษณะกู้หนี้ยืมสิน ศักราช 1278 หรือพุทธศักราช 2188 โดยได้มีการตราพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมลักษณะกู้หนี้ยืมสิน รธน โกสินศก 110 ใช้บังคับแทน²⁵

2. พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมลักษณะกู้หนี้ยืมสิน ร.ศ.110

กฎหมายฉบับนี้ได้ตราขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่การค้าขยายตัวและเจริญขึ้นทั้งในประเทศและต่างประเทศ การดำเนินธุรกิจในสมัยนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก โดยมีการเข้าหุ้นกันของบุคคลธรรมดาในหลายรูปแบบ เช่น บริษัท เป็นต้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดคบทบัญญัติ ที่เป็นธรรมและสนับสนุนการค้าขายตัวทางเศรษฐกิจ

²⁵ วิชา มหาคุณ. (2549). คำอธิบายกฎหมายล้มละลายและการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้. หน้า 18.

หลักการที่สำคัญของกฎหมายฉบับนี้ คือ การที่ลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัวหรือทำการค้าขายต่อไปก็ไม่มีกำไร ไม่ว่าจะเป็ลลูกหนี้ที่เป็นบุคคลธรรมดา หรือบริษัท สามารถที่จะร้องขอต่อศาลให้ตั้งเจ้าพนักงานให้ไปตรวจและจัดการรวบรวมทรัพย์สินและบัญชี เพื่อล้มละลาย อันเป็นวิธีการชำระหนี้สินกันให้เสร็จสิ้นไป

กฎหมายฉบับนี้มีนโยบายสำคัญที่จะช่วยเหลือลูกหนี้ฝ่ายเดียวโดยให้ลูกหนี้เท่านั้นที่จะขอให้ล้มละลายได้ ทำให้เป็นการเปิดโอกาสให้ลูกหนี้คดีกองบิตพลั่วได้ตามใจชอบ โดยการยกย้ายโอนทรัพย์สินแล้วร้องขอให้ตนเป็นบุคคลล้มละลาย หรือหากไม่เลือกที่จะล้มละลายแต่เลือกที่จะใช้หนี้ให้กับเจ้าหนี้คนใด ทำให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบระหว่างเจ้าหนี้ด้วยกัน

3. พระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ.127

กฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายที่ออกใช้บังคับชั่วคราว มีเพียง 8 มาตรา ซึ่งออกมาเพื่อแก้ไขความบกพร่องของกฎหมายฉบับที่ผ่านมาที่ให้สิทธิแต่เฉพาะลูกหนี้ที่สามารถยื่นคำร้องขอล้มละลาย โดยหลักการสำคัญของกฎหมายฉบับนี้ได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์การเสนอคดีล้มละลาย โดยให้เจ้าหนี้เท่านั้นที่มีสิทธิฟ้องขอให้ลูกหนี้ล้มละลาย แต่ก็ยังเปิดโอกาสให้ลูกหนี้ต่อสู้ว่าตนมีความสามารถในการชำระหนี้ได้ทั้งหมด อีกทั้งมูลหนี้ที่จะนำมาฟ้องคดีล้มละลายนั้นต้องเป็นจำนวน 1,000 บาทขึ้นไป

พระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ.127 นับว่าได้วางหลักเกณฑ์การล้มละลายที่ทันสมัยขึ้นเป็นครั้งแรก แต่เนื่องจากเป็นของใหม่และออกใช้อย่างเร่งรีบ จึงมีความบกพร่องในรายละเอียดคงมีแต่เพียงหลักการโดยย่อเท่านั้น²⁶ กฎหมายฉบับนี้จึงใช้บังคับอยู่เพียง 3 ปี

4. พระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ.130

กฎหมายล้มละลายฉบับนี้ถูกตราขึ้นเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของพระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ.127 โดยได้บัญญัติหลักเกณฑ์ตามแบบอย่างอารยประเทศ และวางระเบียบปฏิบัติสำหรับคดีล้มละลายให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น²⁷

โดยกฎหมายฉบับนี้ได้เพิ่มเติมหลักเกณฑ์ที่สำคัญต่อจาก พระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ.127 หลายประการด้วยกัน ทั้งนี้เพื่อให้กฎหมายมีความสมบูรณ์ขึ้น ดังต่อไปนี้

- (ก) การปลดจากล้มละลายของลูกหนี้ที่สุจริต
- (ข) การประนอมหนี้เพื่อเลิกคดีล้มละลาย
- (ค) การกำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานรักษาทรัพย์
- (ง) วางระบบการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ให้มีประสิทธิภาพ

²⁶ พิชัย นิลทองคำ. เล่มเดิม. หน้า 45.

²⁷ แหล่งเดิม.

(จ) บทลงโทษลูกหนี้ที่ทุจริต

พระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ.130 ใช้บังคับมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนานเกือบ 30 ปี ต่อมาเมื่อเหตุการณ์บ้านเมืองได้เปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับกฎหมายลักษณะอื่นๆในสมัยเดียวกัน ได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลง ทำให้กฎหมายล้มละลายเริ่มที่จะล้าสมัย

ฉะนั้น ปีพุทธศักราช 2483 จึงได้มีการบัญญัติกฎหมายล้มละลายขึ้นใหม่ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันนี้ คือ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483

5. พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483

กฎหมายล้มละลายฉบับนี้ได้ใช้บังคับตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2483 จนถึงปัจจุบันเป็นระยะเวลายาวนานร่วม 72 ปี สำคัญในหลักการของพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ไม่ต่างจากพระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ.130 แต่มีการเปลี่ยนแปลงในรายละเอียดของกฎหมาย

พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ได้ประกาศใช้มาเป็นเวลาที่ยาวนาน แต่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรวมกันถึง 6 ครั้ง ได้แก่

(ก) พระราชบัญญัติล้มละลาย(ฉบับที่2) พ.ศ.2511

(ข) พระราชบัญญัติล้มละลาย(ฉบับที่3) พ.ศ.2526

(ค) พระราชบัญญัติล้มละลาย(ฉบับที่4) พ.ศ.2541

(ง) พระราชบัญญัติล้มละลาย(ฉบับที่5) พ.ศ.2542

(จ) พระราชบัญญัติล้มละลาย(ฉบับที่6) พ.ศ.2547

การแก้ไขครั้งที่นับว่าสำคัญที่สุด ได้แก่การแก้ไขครั้งที่ 4 พ.ศ.2542 โดยได้มีการบัญญัติกระบวนการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ที่เป็นนิติบุคคล ซึ่งเป็นมาตรการใหม่ที่ต้องการช่วยเหลือนิติบุคคลไม่ต้องล้มละลาย และกระบวนการหลุดพ้นจากการล้มละลายโดยอัตโนมัติ ทั้งสองกระบวนการดังกล่าวได้บัญญัติโดยอาศัยแนวทางของกฎหมายล้มละลายของประเทศสหรัฐอเมริกา

อาจกล่าวได้ว่าพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ในปัจจุบันเป็นกฎหมายที่เข้าดำเนินการเกี่ยวกับหนี้สินของลูกหนี้ที่อยู่ในสถานะไม่สามารถชำระหนี้ไม่ว่าลูกหนี้นั้นจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล และอีกสถานะหนึ่งคือการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ที่เป็นนิติบุคคลไม่ให้ล้มละลาย²⁸

จากการศึกษากฎหมายล้มละลายของประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วิกฤตการณ์ของกฎหมายล้มละลายเดิมได้บัญญัติขึ้นโดยมีเจตนารมณ์ในการใช้บังคับชำระหนี้ในทางการค้า และเกี่ยวข้องกับภาระหนี้เงินกู้ที่ทำให้เกิดการกู้หนี้ยืมสิน หรือการประกอบ

²⁸ สุธีร์ ศุภนิคย์. เล่มเดิม. หน้า 29-32.

ธุรกิจเท่านั้น แต่ต่อมาได้นำมาใช้กับบุคคลทั่วไปเพื่อการบังคับชำระหนี้ โดยมีมาตรการที่เข้าไปจำกัดสิทธิของลูกหนี้ในการจัดการทรัพย์สิน และเสรีภาพในการเดินทางออกนอกราชอาณาจักร เสรีภาพในการประกอบธุรกิจในระหว่างที่ตกเป็นบุคคลล้มละลาย นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อสถานะภาพทางสังคมและหน้าที่การงานของลูกหนี้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะลูกหนี้ซึ่งเป็นข้าราชการ หรือลูกจ้างทั่วไปของรัฐ รัฐวิสาหกิจ และเอกชน ซึ่งการถูกจำกัดสิทธิของลูกหนี้ที่ตกเป็นบุคคลล้มละลายก่อให้เกิดปัญหาที่ขยายวงกว้าง และอาจส่งผลถึงความสัมพันธ์ในครอบครัวให้สิ้นคลอน การตกเป็นบุคคลล้มละลายของลูกหนี้ไม่ได้ส่งผลเฉพาะแก่ตัวของลูกหนี้และครอบครัวเท่านั้น เจ้าหนี้เองก็จะได้รับผลกระทบโดยตรงจากการล้มละลายของลูกหนี้ เพราะอาจได้รับชำระหนี้คืนไม่ครบถ้วน หรืออาจไม่ได้รับชำระคืนเลยก็ได้

ดังนั้น แนวคิดของกฎหมายล้มละลายในปัจจุบันจึงควรมีการคำนึงถึงตัวลูกหนี้ และผลกระทบที่จะตามมาต่อตัวลูกหนี้และครอบครัว ไม่ควรที่จะให้ลูกหนี้ที่เป็นบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ตกเป็นบุคคลล้มละลาย เนื่องจากระบบกฎหมายล้มละลายได้ถูกจัดประเภทให้เป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายพาณิชย์ ฉะนั้น บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ก่อนนี้เพื่อการดำรงชีพ หรือหนีจากการอุปโภคบริโภคสินค้า ไม่ควรถูกจัดการโดยกฎหมายล้มละลาย

2.4 แนวคิดในการแก้ปัญหาหนี้สินของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์

ปัจจุบันกฎหมายล้มละลายของนานาประเทศต่างก็มีแนวคิดในการช่วยเหลือลูกหนี้ที่ประสบปัญหาทางการเงิน หรือมีหนี้สินล้นพ้นตัว เพื่อไม่ให้ตกเป็นบุคคลล้มละลาย เนื่องจากเล็งเห็นถึงทรัพยากรบุคคลซึ่งถือเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้า การที่บุคคลธรรมดาตกเป็นบุคคลล้มละลายทำให้บุคคลนั้นถูกจำกัดสิทธิไม่ว่าจะเรื่องการจัดการทรัพย์สินหรือหน้าที่การงาน ย่อมไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ ทั้งยังเป็นการสร้างภาระให้กับประเทศ การให้ความช่วยเหลือในการแก้ปัญหาไม่ให้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ตกเป็นบุคคลล้มละลายนั่นกลับสร้างประโยชน์ให้กับประเทศเป็นอย่างมาก

2.4.1 แนวคิดของต่างประเทศในการแก้ปัญหาหนี้สินของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์

แนวคิดในการแก้ปัญหาหนี้สินของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์เพื่อไม่ให้ตกเป็นบุคคลล้มละลาย ทั้งของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ต่างก็มิวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือและให้โอกาสลูกหนี้เพื่อป้องกันไม่ให้ล้มละลาย โดยแต่ละประเทศต่างก็มีมาตรการที่แตกต่างกันออกไป

2.4.1.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

แนวคิดในการแก้ปัญหาหนี้สินของบุคคลธรรมดาตามกฎหมายล้มละลายของสหรัฐอเมริกา เกิดขึ้นจากความต้องการช่วยให้ลูกหนี้ที่สุจริตได้รับโอกาสในการเริ่มต้นชีวิตใหม่ ทำให้เกิดแนวคิดในเรื่องการฟื้นฟูลูกหนี้(Rehabilitation) ซึ่งถือเป็นหลักการสำคัญที่สุดของกฎหมายล้มละลายในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยแนวคิดเรื่องการฟื้นฟูลูกหนี้ได้ถูกนำมาบัญญัติไว้ในกฎหมายล้มละลายใน 3 หลักการใหญ่ๆ ดังต่อไปนี้

1. การกำหนดกรอบของกองทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย
2. การอนุญาตให้ทรัพย์สินบางประเภทเป็นข้อยกเว้นไม่ตกเป็นกองทรัพย์สินที่จะมาแบ่งแก่เจ้าหนี้
3. การอนุญาตให้ลูกหนี้ปลดปล่อยจากบรรดาหนี้ที่เกิดขึ้นเมื่อผ่านมาตรการช่วยเหลือลูกหนี้ตามกระบวนการล้มละลาย

หลักการดังกล่าวมีลักษณะเป็นการเอื้ออำนวย และให้โอกาสลูกหนี้ในการเริ่มต้นชีวิตใหม่ โดยหลังจากที่ลูกหนี้ได้ละทิ้งทรัพย์สินทั้งหมดแก่ “ทรัสต์”(Trustee) เพื่อที่จะนำทรัพย์สินนั้นมาจัดสรรแบ่งชำระให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลาย ตามหลักการนี้ถือว่าเป็นการเริ่มต้นใหม่ทางการเงิน²⁹

2.4.1.2 ประเทศอังกฤษ

แนวคิดในเรื่องการฟื้นฟูให้บุคคลที่มีหนี้สินล้มฟื้นตัวให้กลับไปสู่สถานะเดิมอีกครั้ง เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นได้มีโอกาสเริ่มต้นใหม่(Fresh Start) โดยไม่ต้องรับภาระหนี้เดิมอันเป็นเหตุให้ต้องล้มละลาย แนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่มีบทบาทสำคัญมากในปัจจุบัน ประเทศอังกฤษจึงได้บัญญัติแนวคิดดังกล่าวไว้ในกฎหมายล้มละลาย แม้จะมีแนวคิดในการช่วยเหลือลูกหนี้ แต่กฎหมายล้มละลายยังต้องรักษาผลประโยชน์ของบรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายด้วย

วัตถุประสงค์ของกฎหมายล้มละลาย คือ

1. เพื่อรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้ให้ได้มากที่สุด เพื่อให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้มากที่สุด
2. เพื่อความเป็นธรรมระหว่างเจ้าหนี้ทั้งหลายในแง่ของการได้รับชำระหนี้และการปฏิบัติ
3. เพื่อช่วยให้ลูกหนี้ได้เริ่มต้นชีวิตใหม่

กฎหมายล้มละลายจึงต้องเป็นการใช้ไปในทางที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อบุคคลที่มีหนี้สินล้มฟื้นตัวและบรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลาย กฎหมายล้มละลายจึงถูกบัญญัติขึ้นมาเป็นพิเศษต่างจาก

²⁹ คณะผู้วิจัยฝ่ายจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย:คณะผู้วิจัยฝ่ายศาลล้มละลายกลาง. เล่มเดิม. หน้า 23.

กฎหมายแพ่งทั่วไปเพื่อประโยชน์แก่บรรดาเจ้าหน้าที่ทุกคนไม่เฉพาะเจาะจงเจ้าหน้าที่รายใดรายหนึ่ง นอกจากนี้กฎหมายล้มละลายยังเป็นทางออกที่ดีอีกทางหนึ่งสำหรับลูกหนี้ที่มีหนี้สินล้นพ้นตัว³⁰

2.4.1.3 ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส

การล้มละลายของบุคคลธรรมดาตามกฎหมายฝรั่งเศสได้จำกัดจำพวกของบุคคลธรรมดาไว้เพียง 3 ประเภท คือ ผู้ประกอบการค้า ช่างฝีมือ และเกษตรกร แต่อย่างไรก็ตามการจะล้มละลายตามกฎหมายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสได้นั้นต้องเป็นบุคคลล้มละลายทุจริต หรือกระทำการฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมายเท่านั้น

แนวคิดในการจำกัดจำพวกของบุคคลล้มละลายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส โดยเห็นว่ากฎหมายล้มละลายเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับการค้าพาณิชย์ บุคคลธรรมดาที่มีรายได้ประจำมีอัตราการเติบโตของรายได้ที่สม่ำเสมอ ซึ่งรายได้เหล่านี้ถือเป็นรายได้หลักในการดำรงชีพ และกำลังการก่อภาระหนี้สินก็ไม่มากเท่าผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ การใช้กฎหมายล้มละลายจัดการกับบุคคลดังกล่าวจึงก่อให้เกิดประโยชน์ อีกทั้งยังเป็นผลเสียหายอีกหลายประการตามมา อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการจำกัดจำพวกบุคคลที่สามารถล้มละลายได้ แต่กฎหมายล้มละลายประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสได้สร้างมาตรการช่วยเหลือบุคคลดังกล่าว โดยบุคคลที่ประสบปัญหาทางการเงินสามารถเข้าสู่กระบวนการปรับโครงสร้างหนี้ได้ไม่ต้องรอให้มีหนี้สินล้นพ้นตัว จนไม่สามารถจะแก้ปัญหาได้จะต้องเข้าสู่กระบวนการชำระบัญชี หรือเรียกอีกอย่างว่ากระบวนการล้มละลาย

นอกจากนี้บทบัญญัติเกี่ยวกับการพิพากษาให้ตกเป็นบุคคลล้มละลายจำกัดเฉพาะบุคคลที่กระทำการอันเป็นการขัดต่อกฎหมายเท่านั้น มิใช่ลูกหนี้ทั่วไปจะตกเป็นบุคคลล้มละลายได้ การกำหนดสถานะล้มละลายจึงมีขึ้นเพื่อเป็นการป้องกันประโยชน์สาธารณะจากบุคคลล้มละลาย ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การกำหนดสถานะของบุคคลล้มละลายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสใช้สำหรับเป็นบทลงโทษบุคคลล้มละลายที่ทุจริตและฝ่าฝืนกฎหมายเท่านั้น

2.4.2 แนวคิดของประเทศไทยในการแก้ปัญหาหนี้สินของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์

แนวคิดในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ เกิดขึ้นจากมุมมองของความเห็นใจในความจำเป็นของลูกหนี้ที่ต้องประสบปัญหาทางการเงินและไม่อาจแก้ไขให้ลุล่วงจนนำไปสู่สถานะหนี้สินล้นพ้นตัว ปัญหาทางการเงินที่ลูกหนี้ต้องประสบอาจเกิดขึ้นได้หลายปัจจัยไม่ใช่เฉพาะพฤติกรรมการใช้จ่ายของลูกหนี้เท่านั้น สภาพ

³⁰ แหล่งเดิม. หน้า 28-29.

เศรษฐกิจและสังคมที่ลูกหนี้ไม่อาจควบคุมได้ ก็เป็นตัวช่วยผลักดันให้ลูกหนี้ต้องประสบปัญหาทางการเงิน

ลูกหนี้ที่เป็นบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ ถือเป็นกลุ่มลูกหนี้ที่มีความสามารถในการก่อหนี้ต่อรายจำนวนไม่มาก แต่นับว่าเป็นลูกหนี้ที่มีจำนวนมากถือเป็นส่วนใหญ่ของประเทศ โดยส่วนมากลูกหนี้ประเภทนี้จะไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองให้พ้นจากปัญหาภาระหนี้สินทั้งหลายโดยลำพัง เนื่องจากปกติลูกหนี้ที่เป็นบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ เช่น ข้าราชการ ลูกจ้างทั่วไป พนักงานบริษัทของทั้งเอกชนและรัฐ เป็นต้น มีรายได้ที่จำกัดและคงที่ นอกจากนี้อัตราการเติบโตของรายได้ก็ไม่สูงมากนัก ซึ่งรายได้เหล่านี้ถือเป็นรายได้หลักในการดำรงชีพในแต่ละเดือนแตกต่างกับลูกหนี้ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ ที่มีกำลังการก่อหนี้ที่ค่อนข้างสูงส่วนใหญ่จะเป็นการก่อหนี้เพื่อมาหมุนเวียนในกิจการค้าพาณิชย์ และมีลักษณะรายได้ไม่จำกัด อัตราการเติบโตด้านผลกำไรสามารถปรับขึ้นในระดับสูงได้หากการประกอบการค้าพาณิชย์นั้นประสบความสำเร็จ

ดังนั้นเมื่อภาระหนี้สินของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์เกิดขึ้นจากความจำเป็นหรือความต้องการของลูกหนี้ โดยไม่ได้เกิดจากเจตนาทุจริตของลูกหนี้แต่อย่างใด ลูกหนี้เหล่านี้จึงควรที่จะได้รับการช่วยเหลือในการแก้ปัญหาหนี้สินโดยอาศัยกลไกของกระบวนการทางแพ่ง และนโยบายของทางภาครัฐ รวมถึงความร่วมมือจากเจ้าหนี้ในการแก้ปัญหาหนี้สินดังกล่าวจะก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีว่าการปล่อยให้ลูกหนี้ตกเป็นบุคคลล้มละลาย ปัจจุบันประเทศไทยได้มีมาตรการในการแก้ปัญหาหนี้สินของลูกหนี้ที่เป็นบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์อยู่หลายมาตรการไม่ว่าจะเป็นการประนอมหนี้ หรือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางการเงิน ทั้งกระบวนการในศาลและนอกศาล มาตรการดังกล่าวล้วนมีแนวทางในการช่วยเหลือลูกหนี้แก้ปัญหาหนี้สินโดยวิธีการเจรจาระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมไม่ว่าจะเป็นวิธีการลดเงินต้น ลดดอกเบี้ย หรือการขยายระยะเวลาในการชำระหนี้ เพื่อให้ลูกหนี้ได้บรรเทาปัญหาการขาดสภาพคล่องทางการเงิน และทำให้ลูกหนี้ไม่ต้องตกเป็นบุคคลล้มละลาย

บทที่ 3

มาตรการทางกฎหมายในการเข้าสู่กระบวนการล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งมี채ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์

กฎหมายล้มละลายว่าด้วยเรื่องการเข้าสู่กระบวนการล้มละลายของลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมี채ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์ของแต่ละประเทศย่อมมีความแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับแนวคิดและวิวัฒนาการของแต่ละประเทศ นอกจากนี้อิทธิพลจากสภาพสังคมและเศรษฐกิจเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้กฎหมายล้มละลายของแต่ละประเทศมีลักษณะที่แตกต่างกัน โดยวิทยานิพนธ์ในบทนี้จะศึกษากฎหมายล้มละลายของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส และ แนวทางการร่างกฎหมายล้มละลายของคณะกรรมการว่าด้วยกฎหมายการค้าระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติ (UNCITRAL) เปรียบเทียบกับมาตรการทางกฎหมายล้มละลายของประเทศไทยในเรื่องการเข้าสู่กระบวนการล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งมี채ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์ รวมทั้งเปรียบเทียบกระบวนการบังคับชำระหนี้โดยการฟ้องคดีแพ่งกับคดีล้มละลาย และมาตรการแก้ปัญหาการไม่สามารถชำระหนี้ของลูกหนี้บุคคลธรรมดาเพื่อป้องกันการล้มละลาย

3.1 มาตรการทางกฎหมายของต่างประเทศในการเข้าสู่กระบวนการล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งมี채ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์

3.1.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ถือได้ว่าเป็นประเทศในลำดับต้นๆ ที่ได้มีการบัญญัติกฎหมายล้มละลายออกมาใช้บังคับตลอดจนเป็นประเทศที่ได้มีการแก้ไขและปรับปรุงกฎหมายล้มละลายให้มีความทันสมัยโดยตลอด ทั้งนี้ก็เพื่อการบังคับใช้กฎหมายล้มละลายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็วและเป็นธรรม ตลอดจนช่วยแก้ไขและเยียวยาปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง ปัจจุบันประเทศสหรัฐอเมริกาได้ใช้กฎหมายล้มละลายที่ชื่อว่า Bankruptcy Act 1978 เป็นกฎหมายที่ใช้ในการล้มละลายกรณีต่างๆ โดยวัตถุประสงค์หลักของการบังคับใช้กฎหมายล้มละลายก็เพื่อให้ลูกหนี้สามารถเริ่มต้นใหม่ได้โดยไม่

ต้องแบกภาระหนี้สินเดิม ด้วยการปลดภาระหนี้สินทั้งหมดหรือบางส่วนของลูกหนี้ และยังทำให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้อย่างยุติธรรม การเข้าสู่กระบวนการล้มละลายของลูกหนี้บุคคลธรรมดาตามกฎหมายล้มละลายของประเทศสหรัฐอเมริกา ลูกหนี้บุคคลธรรมดาสามารถเลือกใช้กระบวนการที่เหมาะสมในการจัดการภาระหนี้สินของลูกหนี้ได้ดังต่อไปนี้

1. การชำระบัญชีและกิจการของลูกหนี้
2. การฟื้นฟูสถานะทางการเงินของลูกหนี้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกร
3. การฟื้นฟูสถานะทางการเงินของลูกหนี้ที่เป็นบุคคลธรรมดาที่มีรายได้ประจำ

กฎหมายล้มละลายของสหรัฐอเมริกา มีแนวโน้มจะให้ความช่วยเหลือลูกหนี้ที่ประสบปัญหาทางการเงิน กระบวนการดังกล่าวข้างต้นจึงออกแบบมาเพื่อแก้ปัญหานี้สินของลูกหนี้ โดยการคำนึงถึงลักษณะการประกอบอาชีพ และสถานะทางการเงินของลูกหนี้ในแต่ละประเภท โดยทุกกระบวนการดังกล่าวสามารถแยกออกจากกันโดยเด็ดขาด เมื่อเข้าสู่กระบวนการใดแล้วไม่สามารถเลือกใช้กระบวนการอื่นได้อีก เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งให้แปลงกระบวนการจัดการกิจการ และทรัพย์สินประเภทหนึ่งไปสู่อีกประเภทหนึ่ง โดยกระบวนการทั้งหมดจะเริ่มต้นจากการที่ลูกหนี้ตกอยู่ในสภาวะขาดสภาพคล่องทางการเงินชั่วคราว สภาวะหนี้สินล้นพ้นตัวกำลังจะล้มละลาย หรือถูกฟ้องล้มละลายแล้ว ไปยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอความคุ้มครองซึ่งหากศาลรับคำร้องดังกล่าว ลูกหนี้จะได้รับประโยชน์จากสภาวะพักการชำระหนี้ (Automatic Stay) คือ ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย โดยเจ้าหนี้ของลูกหนี้ทุกรายไม่สามารถที่จะใช้สิทธิเรียกร้องของตน บังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้

3.1.1.1 หลักเกณฑ์การเข้าสู่กระบวนการล้มละลาย

การเริ่มต้นกระบวนการล้มละลายตามกฎหมายล้มละลายของประเทศสหรัฐอเมริกา สามารถแบ่งออกได้เป็นสองประการ

ประการที่หนึ่ง คือการที่ลูกหนี้ร้องขอให้ตนเองตกเป็นบุคคลล้มละลาย

ประการที่สอง คือการที่เจ้าหนี้เป็นคนร้องขอให้ลูกหนี้ตกเป็นบุคคลล้มละลาย

สำหรับกรณีลูกหนี้สมัครใจล้มละลายนั้น ลูกหนี้สามารถเลือกช่องทางในการเข้าสู่กระบวนการจัดการภาระหนี้สินได้ตามความเหมาะสมและความจำเป็นของตน การเลือกใช้กระบวนการที่เหมาะสมกับลักษณะการประกอบอาชีพ และสถานะทางการเงินของตนจะทำให้กระบวนการดังกล่าวสามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งแต่ละกระบวนการจะมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของแต่ละกระบวนการ

1. กระบวนการชำระบัญชีของลูกหนี้ (Liquidation)

การเข้าสู่กระบวนการชำระบัญชีของลูกหนี้ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “กระบวนการล้มละลาย” คือ กระบวนการชำระกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ โดยเป็นการรวบรวมทรัพย์สินอันอาจบังคับได้ของลูกหนี้เพื่อจำหน่ายและนำเงินจากการจำหน่ายมาจัดสรรชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ทั้งหลาย โดยกระบวนการชำระบัญชีของลูกหนี้สามารถใช้ได้ทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล

1.1 หลักเกณฑ์ การเข้าสู่กระบวนการชำระบัญชีของลูกหนี้ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. การล้มละลายด้วยความสมัครใจ (Voluntary Bankruptcy)

เป็นกรณีที่ลูกหนี้ยื่นคำร้องขอให้ตนล้มละลาย การยื่นคำร้องโดยลูกหนี้ ศาลจะมีคำสั่งตามที่ร้องขอทันทีโดยไม่จำเป็นต้องมีการนั่งพิจารณาคดีอีก¹ กฎหมายมิได้กำหนดเงื่อนไขจำนวนหนี้ขั้นต่ำที่ลูกหนี้ต้องมีในการยื่นคำร้อง แต่ลูกหนี้ต้องยื่นเอกสารประกอบตามที่กฎหมายกำหนดมาพร้อมกับคำร้อง เอกสารประเภทดังกล่าวได้แก่ รายละเอียดทรัพย์สินและหนี้สิน รวมถึงรายชื่อเจ้าหนี้ จำนวนหนี้ และสภาพแห่งหนี้ รายละเอียดเกี่ยวกับรายได้และค่าใช้จ่ายในปัจจุบัน รายงานแสดงสถานะทางการเงิน และรายละเอียดสัญญาที่ลูกหนี้เป็นคู่สัญญา เป็นต้น²

อย่างไรก็ตาม ลูกหนี้จะไม่สามารถยื่นคำร้องขอชำระบัญชีได้ หากภายใน 180 วันก่อนยื่นคำร้องในคดีปัจจุบัน ลูกหนี้เคยเป็นลูกหนี้ในคดีล้มละลายซึ่งศาลจำหน่ายคดี เพราะลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งศาลโดยจงใจ หรือภายใน 180 วันก่อนลูกหนี้ยื่นคำร้อง ลูกหนี้ไม่ได้เข้ารับการปรึกษาทางการเงินจากที่ปรึกษาที่รัฐรับรอง เพื่อทราบถึงความเป็นไปได้ในการใช้ทางเลือกอื่นนอกจากการล้มละลาย³

กรณีการร้องขอให้ลูกหนี้ล้มละลายโดยความสมัครใจ เริ่มจากการที่ลูกหนี้เป็นผู้ยื่นคำร้องขอต่อศาลล้มละลาย โดยอาจยื่นคำร้องขอต่อศาลล้มละลายเอง ยื่นต่อเสมียนศาล หรือลูกหนี้ อาจยื่นคำร้องให้ศาลล้มละลายโดยการส่งไปทางไปรษณีย์ก็ได้ และในการขอให้ล้มละลายโดยความสมัครใจของลูกหนี้นี้ ลูกหนี้จะให้คนอื่นเป็นผู้ยื่นคำร้องแทนก็ได้ ซึ่งการร้องขอให้ล้มละลายโดยสมัครใจของลูกหนี้จะต้องเป็นการยื่นคำร้องด้วยความสุจริตใจ ไม่เช่นนั้นแล้วศาลก็อาจยกคำร้องเช่นนั้นได้ เมื่อได้มีการยื่นคำร้องขอให้ล้มละลายโดยความสมัครใจของลูกหนี้ต่อศาลแล้วถือได้ว่าคดีล้มละลายได้เริ่มขึ้นแล้ว ณ เวลาที่ยื่นคำร้องขอนั้นเอง โดยไม่จำเป็นที่ศาลจะต้องพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลายแต่อย่างใด หรืออาจจะกล่าวได้ว่า การยื่นคำร้องขอให้

¹ สุธีร์ ศุภนิคย์. เล่มเดิม. หน้า 139.

² ธรรมนูญฯ ดันดิกุล. (2552, มกราคม-เมษายน). “คดีล้มละลายของลูกหนี้บุคคลธรรมดาในประเทศไทย สหรัฐอเมริกา”. วารสารศาลพาห, 56(1). หน้า 88.

³ แหล่งเดิม

ล้มละลายมันทำหน้าที่เสมือนหนึ่งเป็นคำสั่งของศาล ซึ่งเมื่อได้มีการยื่นคำร้องขอต่อศาลแล้วก็จะทำให้การกระทำต่างๆของลูกหนี้ กิจการหรือธุรกิจของลูกหนี้ ทรัพย์สินของลูกหนี้ ตลอดจนกระบวนการวิธีพิจารณาที่ได้ฟ้องลูกหนี้อยู่ต้องหยุดหมด คือลูกหนี้ไม่มีสิทธิที่จะกระทำการต่างๆเหล่านั้นได้โดยอำนาจต่างๆ จะตกเป็นของทรัสต์ดี (Trustee) ของกองทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลายต่อไป⁴

2. การล้มละลายโดยไม่สมัครใจ (Involuntary Bankruptcy)

เป็นกรณีที่เจ้าหนี้ยื่นคำร้องขอให้ลูกหนี้เข้าสู่กระบวนการชำระบัญชี ศาลจะต้องกำหนดวันนั่งพิจารณาโดยเร็ว หากพิจารณาแล้วเป็นไปตามเงื่อนไขดังต่อไปนี้ ศาลจะมีคำสั่งให้ชำระบัญชีลูกหนี้ ซึ่งการร้องขอให้ลูกหนี้ตกเป็นบุคคลล้มละลายจะต้องประกอบไปด้วยหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(1) เจ้าหนี้ที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ชำระบัญชีและกิจการของลูกหนี้ ต้องเป็นเจ้าหนี้ที่มีสิทธิเรียกร้องในมูลหนี้ที่ไม่มีประกัน และไม่มีข้อต่อสู้ จำนวนหนี้รวมกันไม่น้อยกว่าที่กำหนด⁵

(2) ลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ที่ถึงกำหนดได้ หรือภายใน 120 วันก่อนยื่นคำฟ้องได้มีการแต่งตั้งเจ้าพนักงานเพื่อบังคับเอาทรัพย์สินที่เป็นหลักประกัน ซึ่งไม่ใช่ทรัพย์สินส่วนใหญ่ของลูกหนี้⁶

กรณีการร้องขอให้ลูกหนี้ล้มละลายโดยไม่สมัครใจเป็นเรื่องเกี่ยวกับการร้องขอให้ลูกหนี้ล้มละลายโดยฝ่ายเจ้าหนี้ โดยคำร้องนั้นจะต้องเข้าหลักเกณฑ์ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ การยื่นคำร้องให้ล้มละลายโดยเจ้าหนี้ถือว่าการเริ่มต้นคดีล้มละลายแล้ว แต่การเริ่มต้นคดีนี้ยังไม่ถือว่าลูกหนี้ล้มละลายแต่อย่างใด และไม่ทำให้เจ้าหนี้ได้รับทรัพย์สินจากการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาคดีล้มละลายแต่ประการใด คือ ยังไม่สามารถที่จะดำเนินการยึด รวบรวม หรือจัดการเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ได้ โดยกฎหมายได้เปิดโอกาสให้ลูกหนี้มีสิทธิที่จะยื่นคำให้การ ถ้าลูกหนี้ไม่ยื่นคำให้การภายในกำหนด ศาลก็จะสั่งให้ดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาทางคดีล้มละลายได้

การยื่นคำร้องเพื่อเข้าสู่กระบวนการล้มละลายโดยสมัครใจและไม่สมัครใจ จะต้องยื่นต่อศาลล้มละลายที่มีเขตอำนาจในที่ที่ทรัพย์สินของลูกหนี้ตั้งอยู่ หรือเป็นภูมิลำเนาของลูกหนี้ หรือเป็นที่ตั้งสำนักงานใหญ่ของลูกหนี้⁷

⁴ แหล่งเดิม

⁵ United States Code- Title 11 Section 303(b)

⁶ United States Code- Title 11 Section 303(h)

⁷ สุธีร์ ศุภนิคย์. เล่มเดิม. หน้า 140.

คำสั่งให้ชำระบัญชีมีผลทำให้เกิดสถานะพักการชำระหนี้(Automatic Stay) ทันที นับตั้งแต่วันที่ศาลมีคำสั่ง คือ เจ้าหนี้ไม่สามารถกระทำการใดๆที่เป็นการรบกวนลูกหนี้ หรือทรัพย์สินของลูกหนี้ ไม่ว่าจะกระทำในรูปแบบใดก็ตาม เช่น ฟ้องลูกหนี้เป็นคดีแพ่ง บังคับชำระหนี้ตามคำพิพากษา เข้าควบคุมหรือครอบครองทรัพย์สินในกองทรัพย์สิน รวมทั้งการใช้สิทธิยึดหน่วง หรือบังคับชำระหนี้จากหลักประกันที่เป็นทรัพย์สินในกองทรัพย์สินของลูกหนี้ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการกระทำใดๆก็ตามที่เกี่ยวกับกองทรัพย์สินของลูกหนี้จะถูกห้ามกระทำไว้ โดยหลักแล้วการห้ามจะคงอยู่นานกว่าทรัพย์สินนั้นจะไม่ใช้ทรัพย์สินในกองทรัพย์สินของลูกหนี้อีกต่อไป หรือสิ้นสุดการห้ามเพราะเหตุยกคำร้องหรือคดีเสร็จสิ้นแล้ว⁸

นอกจากการที่ลูกหนี้จะได้รับประโยชน์จากสถานะพักการชำระหนี้(Automatic Stay) แล้ว ลูกหนี้ซึ่งเข้าสู่กระบวนการชำระบัญชีและกิจการ ยังได้รับประโยชน์จากการปลดจากล้มละลายภายใน 60-90 วันนับแต่ศาลมีคำสั่งตามที่ร้องขอ มีผลทำให้ลูกหนี้หมดความรับผิดชอบในการส่วนตัวในหนี้สินที่เกิดขึ้นก่อนหรือขณะศาลมีคำสั่งให้ชำระกิจการและทรัพย์สิน การปลดเปลื้องจากความรับผิดชอบในการส่วนตัว หมายถึงเจ้าหนี้ในหนี้สินดังกล่าวจะไม่สามารถทวงถามฟ้องร้องดำเนินการบังคับชำระหนี้จากลูกหนี้ หรือใช้วิธีการใดๆ เพื่อบังคับหรือจูงใจให้ลูกหนี้ชำระหนี้สินดังกล่าวให้แก่ตนได้อีก¹⁰ อย่างไรก็ตามแม้ลูกหนี้จะได้รับประโยชน์จากสถานะพักการชำระหนี้ (Automatic Stay) แต่ลูกหนี้จะต้องสูญเสียกองทรัพย์สินทั้งหมดซึ่งลูกหนี้มีอยู่ ณ วันที่มีการยื่นคำร้อง ยกเว้นทรัพย์สินบางประเภทที่ไม่ตกอยู่ภายใต้การชำระหนี้ เช่น เครื่องใช้ในบ้าน กรมธรรม์ประกันชีวิต เป็นต้น โดยอำนาจในการจัดการกองทรัพย์สินของลูกหนี้ทั้งหมดจะตกอยู่ภายใต้อำนาจของผู้ชำระกิจการและทรัพย์สิน

2. กระบวนการฟื้นฟูสถานะทางการเงินของลูกหนี้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกร

“เกษตรกร” คือ ผู้ที่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม เช่น ชาวนา ชาวไร่ ชาวสวน ชาวประมง และผู้ประกอบการเลี้ยงสัตว์

ผู้ซึ่งประกอบอาชีพเกษตรกรถือเสมือนเป็นผู้สร้างแหล่งกำเนิดสินค้าอุปโภคบริโภคต่างๆ ที่มีความจำเป็นต่อประเทศทุกประเทศ ไม่ว่าจะประเทศที่พัฒนาแล้ว หรือประเทศที่กำลังพัฒนา ถ้าหากประเทศใดไม่สามารถผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคให้เพียงพอต่อความต้องการของประชากรในประเทศที่มีอัตราการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้ต้องมีการสั่งซื้อสินค้ามาจากประเทศ

⁸ แหล่งเดิม, หน้า 141.

⁹ แหล่งเดิม, หน้า 142.

¹⁰ ธรรมนูญฯ ตันติกุล, เล่มเดิม, หน้า 89.

อื่น ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการสูญเสียเงินตรา และสินค้านั้นจะมีราคาที่สูงส่งผลต่ออัตราค่าครองชีพของประชาชน และอาจส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศในเวลาต่อมา¹¹

ผู้ซึ่งประกอบอาชีพเกษตรกรจึงเป็นบุคคลซึ่งมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจทั้งภายในและภายนอกประเทศเพราะเป็นเสมือนผู้ผลิตอาหารเลี้ยงประชากร นอกจากนี้สินค้าการเกษตรบางประเภทยังเป็นสินค้าส่งออกทำให้เกิดรายได้เข้ามาในประเทศ การรักษาความมั่นคงทางการเงินของผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรจึงนับว่าเป็นเรื่องที่สำคัญมากเพื่อให้เกษตรกรสามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจากสภาพความเป็นจริงสถานะทางการเงินของเกษตรกรนับว่ายังมีความน่าเป็นห่วง เพราะเป็นอาชีพที่มีรายได้ไม่สูงมากนักแต่กลับต้องเผชิญกับค่าครองชีพที่สูงรวมถึงมีค่าใช้จ่ายในการประกอบกิจการ ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ในหลายๆประเทศต้องพบกับปัญหาหนี้สินที่เกิดขึ้น เกษตรกรบางรายอาจพบกับวิกฤตทางการเงินจนถึงขั้นต้องล้มละลาย เกษตรกรจึงเป็นอาชีพหนึ่งที่ต้องการความช่วยเหลือจากรัฐ ไม่ว่าจะเป็นความช่วยเหลือทางการเงิน หรือการให้ความคุ้มครองทางกฎหมาย

ประเทศสหรัฐอเมริกา นับว่าเป็นประเทศที่เห็นความสำคัญของผู้ประกอบอาชีพเกษตรกร โดยการสร้างกลไกทางกฎหมายขึ้นมาเฉพาะในการแก้ปัญหานี้สินของเกษตรกร โดยบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายสหรัฐอเมริกา บรรพ 11 หมวดที่ 12 (United States Code – Title 11 Chapter 12)

กระบวนการฟื้นฟูสถานะทางการเงินของลูกหนี้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรถือเป็นบทบัญญัติที่ออกแบบมาเป็นพิเศษสำหรับให้ความช่วยเหลือผู้ประกอบอาชีพเกษตรกร โดยคำนึงถึงสภาพเศรษฐกิจที่แท้จริงของผู้ประกอบเกษตรกร ทั้งนี้ผู้ที่มีสิทธิยื่นคำร้องภายใต้ กระบวนการดังกล่าวนี้ ไม่ใช่เฉพาะตัวของเกษตรกรเท่านั้นแต่ยังรวมถึงคู่สมรสของเกษตรกรด้วย โดยผู้ที่ยื่นคำร้องจะต้องมีรายได้มากกว่าร้อยละ 50 ของรายได้ทั้งหมดมาจากเกษตรกรรม¹² ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้พยายามจัดอุปสรรคต่างๆที่ลูกหนี้อาจต้องเผชิญในการเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูอื่นๆ ของกฎหมายล้มละลาย ทำให้กระบวนการฟื้นฟูตามสถานะทางการเงินของลูกหนี้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรจึงมีความกระชับ รวดเร็ว ไม่ซับซ้อน และประหยัดค่าใช้จ่าย

กระบวนการฟื้นฟูสถานะทางการเงินของลูกหนี้ซึ่งประกอบอาชีพเกษตรกรต้องเป็นการยื่นคำร้องโดยสมัครใจ โดยลูกหนี้เป็นผู้ยื่นเท่านั้น กระบวนการนี้ได้ถูกสร้างขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1986 เป็นช่วงที่เกษตรกรเกิดวิกฤตทางการเงินทั่วประเทศ และได้ถูกประกาศใช้อย่างเป็นทางการ

¹¹ ทองโรจน์ อ่อนจันทร์. (2526). *เศรษฐศาสตร์เกษตร*. หน้า 15.

¹² David Leibowitz. *What's a family farmer? Someone who can file Chapter 12*. Available URL : www.bankruptcylawnetwork.com.

ในปี ค.ศ. 2005 โดยกำหนดให้เกษตรกรสามารถยื่นคำร้องขอความช่วยเหลือในการฟื้นฟูสถานะทางการเงินโดยการลดหนี้ และจัดโครงสร้างหนี้เพื่อให้กิจการของเกษตรกรอยู่ต่อไปได้ กระบวนการนี้ไม่ใช่กับเกษตรกรที่ต้องการเลิกกิจการแต่กระบวนการดังกล่าวเหมาะสมสำหรับเกษตรกรที่ต้องการต่อสู้กับปัญหาการขาดสภาพคล่องทางการเงิน เพื่อให้กิจการของตนรอดพ้นจากวิกฤตทางการเงิน¹³

การยื่นขอฟื้นฟูสถานะทางการเงินของลูกหนี้ซึ่งประกอบอาชีพเกษตรกรนี้สามารถใช้ได้ทั้งบุคคลธรรมดา และนิติบุคคลที่ประกอบกิจการเกษตรกรรม วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะศึกษาเฉพาะกรณีของเกษตรกรที่เป็นบุคคลธรรมดาเท่านั้น

2.1 ลูกหนี้ซึ่งมีสิทธิในการยื่นคำร้องจะต้องเข้าหลักเกณฑ์ที่กำหนด ดังต่อไปนี้¹⁴

1. บุคคลธรรมดา หรือคู่สมรส
2. มีหนี้สินทั้งหมดไม่เกิน 3,544,525 ดอลลาร์
3. หนี้สินที่เกิดขึ้นอย่างน้อยร้อยละ 50 ต้องมาจากเกษตรกรรม
4. รายได้มากกว่าร้อยละ 50 ในปีก่อนหน้านี้ต้องมาจากการเกษตรกรรม

2.2 ขั้นตอนปฏิบัติในการดำเนินกระบวนการฟื้นฟูสถานะทางการเงินของลูกหนี้ซึ่งประกอบอาชีพเกษตรกร

กฎหมายล้มละลายของสหรัฐอเมริกาได้บัญญัติขั้นตอนในการปฏิบัติตามกระบวนการฟื้นฟูสถานะทางการเงินของลูกหนี้ซึ่งประกอบอาชีพเกษตรกร เป็นกระบวนการที่มีความแม่นยำและแน่นอนในการแก้ปัญหาให้กับเกษตรกร โดยเกษตรกรผู้ยื่นคำร้องเป็นผู้เสนอแผนฟื้นฟูจึงรู้ถึงปัญหาหนี้สินของตนเป็นอย่างดี อีกทั้งยังต้องได้รับคำปรึกษาจากทนายความก่อนที่จะยื่นคำร้องแผนการฟื้นฟูที่เสนอต่อศาลนั้น ต้องอธิบายถึงวิธีการที่จะทำให้กิจการยังคงดำเนินต่อไปได้ในขณะที่อยู่ในระหว่างการฟื้นฟูและหลังจากที่ได้รับการปลดจากล้มละลายแล้ว จึงอาจกล่าวได้ว่าแผนฟื้นฟูจะต้องกำหนดเป็นสองวาระ คือ แผนระยะสั้นและระยะยาว อย่างไรก็ตาม หากเจ้าหนี้ไม่เห็นด้วยกับแผนก็สามารถที่จะคัดค้านแผนดังกล่าวได้ ซึ่งเจ้าหนี้อาจจะให้เหตุผลในการโต้แย้งแผน ดังต่อไปนี้¹⁵

¹³ Robert Moore. *Hope for financially stressed family farmers*. Available URL : <http://ohioagmanager.osu.edu/financial-management/chapter-12-bankruptcy-hope-for-financially-stressed-family-farms/>

¹⁴ Riley C. Walter. (July 2010). *Chapter 12 Bankruptcy : Restructuring and saving the family farm or family dairy*. Available URL : www.w2LG.com

¹⁵ Robert Moore. *Ibid.*

1. เจ้าหนี้จะได้รับการชำระหนี้ตามแผนน้อยกว่ากรณีที่ถูกหนี้เข้าสู่กระบวนการชำระบัญชี

2. ในแผนไม่มีการยืนยันว่า หนี้สินทั้งหมดของลูกหนี้จะได้รับการจัดการภายใน 3-5 ปี ศาลล้มละลายจะทำการพิจารณาแผนฟื้นฟู ถ้าเห็นชอบด้วยแผนก็จะสั่งเห็นชอบด้วยแผน หรือแต่ถ้าไม่เห็นชอบด้วยแผนก็จะปฏิเสธแผนดังกล่าว ในกรณีที่ศาลไม่เห็นชอบด้วยแผนนั้น ศาลอาจสั่งให้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงแผน หรืออาจสั่งให้เปลี่ยนไปสู่กระบวนการชำระบัญชีก็ได้ หลักเกณฑ์ที่ศาลใช้พิจารณาแผนและมีคำสั่งเห็นชอบด้วยแผน ศาลมีหลักการพิจารณาค้างต่อไป¹⁶

1. แผนการฟื้นฟูต้องยื่นโดยผู้มีสิทธิ และยื่นโดยสุจริต โดยผู้ยื่นจะต้องมีเจตนาในการฟื้นฟูเพื่อให้อกิจการสามารถดำรงอยู่ต่อไป

2. แผนจะต้องกำหนดวิธีการชำระหนี้ว่าจะดำเนินการอย่างไร

3. แผนจะต้องกำหนดให้เจ้าหนี้อุบัติสิทธิ, หนี้ภาษี, การจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรและภริยาที่หย่าร้างกันแล้ว ได้รับชำระเต็มจำนวน

เมื่อศาลเห็นชอบด้วยแผนการฟื้นฟูที่เกษตรกรเสนอแล้ว เกษตรกรจะต้องปฏิบัติตามตามแผนการนั้น ซึ่งการทำแผนฟื้นฟูที่เสนอต่อศาลนั้นส่วนใหญ่จะแผนจะถูกออกแบบมาให้เกษตรกรบริหารแผนในงบประมาณที่จำกัด ทั้งค่าใช้จ่ายในการทำเกษตรกรรม และค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน แน่แน่นอนว่าเป็นเรื่องยากมากที่จะปฏิบัติตามแผนในระยะยาว เนื่องจากค่าใช้จ่ายของเกษตรกรมักจะเกินงบประมาณที่จำกัดไว้ ดังนั้นสิ่งสำคัญในการออกแบบแผนฟื้นฟูจึงต้องคำนึงถึงเกษตรกรด้วยว่าสามารถใช้จ่ายอยู่ภายใต้งบประมาณที่จำกัดนั้นหรือไม่¹⁷

เกษตรกรสามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขของแผนได้ทั้งหมด ศาลจะสั่งให้เกษตรกรปลดจากการเป็นบุคคลล้มละลาย ซึ่งมีผลให้เกษตรกรได้รับการปลดปล่อยจากหนี้สินของเขา เช่น หนี้บัตรเครดิตต่างๆ รวมถึงหนี้ที่ไม่มีหลักประกัน ยกเว้นหนี้ที่มีข้อสัญญาระยะยาว เช่น หนี้จำนอง เป็นต้น ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า การปลดจากล้มละลายตามกระบวนการนี้ คือ เกษตรกรจะไม่ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของแผน และการควบคุมของทรัสต์ (Trustee) อีกต่อไป¹⁸

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid.

3. กระบวนการฟื้นฟูสถานะทางการเงินของลูกหนี้บุคคลธรรมดาที่มีรายได้ประจำ กระบวนการในการฟื้นฟูสถานะทางการเงินของลูกหนี้บุคคลธรรมดาที่มีแหล่งเงินได้ประจำที่ลูกหนี้ได้รับ โดยกระบวนการดังกล่าวได้ออกแบบมาเพื่อช่วยเหลือลูกหนี้บุคคลธรรมดาที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนด โดยทำให้ลูกหนี้บุคคลธรรมดาสามารถนำส่วนหนึ่งของรายได้ในอนาคตมาชำระหนี้คืนแก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วนภายในระยะเวลาการชำระหนี้ที่ขยายออกไป หรือโดยวิธีอื่นใด จึงอาจกล่าวได้ว่ากระบวนการฟื้นฟูดังกล่าวเปรียบเสมือนเป็นกระบวนการที่เข้ามาช่วยเหลือบรรเทาสภาพขาดสภาพคล่องทางการเงินของลูกหนี้¹⁹ จึงนับว่าเป็นกระบวนการฟื้นฟูที่เป็นประโยชน์ต่อลูกหนี้อย่างมาก ทั้งลูกหนี้บุคคลธรรมดาที่เป็น “มนุษย์เงินเดือน” และลูกหนี้ที่ประกอบธุรกิจส่วนตัวไม่ว่าจะเป็นธุรกิจการค้าพาณิชย์หรือไม่ก็ตาม เนื่องจากกระบวนการดังกล่าวมุ่งที่จะส่งเสริมให้ลูกหนี้ได้รับการฟื้นฟูมากกว่าที่จะให้ลูกหนี้เข้าสู่กระบวนการชำระบัญชี

3.1 หลักเกณฑ์การเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูสถานะทางการเงินของลูกหนี้บุคคลธรรมดาที่มีรายได้ประจำ

การฟื้นฟูสถานะทางการเงินของลูกหนี้บุคคลธรรมดาที่มีรายได้ประจำนี้ ให้สิทธิเฉพาะลูกหนี้เท่านั้นในการยื่นคำร้องขอฟื้นฟู เนื่องจากการยื่นคำร้องดังกล่าวสามารถนำเงินประเภทค่าจ้าง หรือรายได้ในอนาคตมาบังคับชำระหนี้ภายใต้แผนฟื้นฟูสถานะทางการเงิน ซึ่งการกระทำดังกล่าวถือเป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกา เว้นแต่เป็นการกระทำโดยความยินยอมของลูกหนี้เอง การที่ลูกหนี้ยื่นคำร้องขอฟื้นฟู ถือเป็นการให้ความยินยอม จึงไม่ขัดกับรัฐธรรมนูญ

3.2 คุณสมบัติของลูกหนี้ซึ่งมีสิทธิยื่นคำร้องขอฟื้นฟูสถานะทางการเงิน จะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1. ลูกหนี้บุคคลธรรมดาที่มีรายได้ประจำ ณ วันที่ยื่นคำร้องขอมีภาระหนี้ที่ไม่มีประกันทั้งจำนวนแน่นอนหรือไม่แน่นอนรวมกันแล้วน้อยกว่า 250,000 ดอลลาร์ และภาระหนี้มีประกันทั้งจำนวนแน่นอน หรือไม่แน่นอนรวมกันแล้วน้อยกว่า 750,000 ดอลลาร์ หรือลูกหนี้บุคคลธรรมดาที่มีรายได้ประจำ และสามีหรือภริยาของบุคคลนั้น ซึ่งมีภาระหนี้ ณ วันที่ยื่นคำร้องขอเป็นภาระหนี้ไม่มีประกันทั้งจำนวนแน่นอน หรือไม่แน่นอนรวมกันแล้วน้อยกว่า 250,000 ดอลลาร์ และภาระหนี้มีประกันทั้งจำนวนแน่นอน หรือไม่แน่นอนรวมกันแล้วน้อยกว่า 750,000 ดอลลาร์²⁰

¹⁹ ฌอร์ฌ กุสพิโมกซ์. (2544). *มาตรการฟื้นฟูสถานะทางการเงินของลูกหนี้บุคคลธรรมดาที่มีรายได้ประจำ*. หน้า 46.

²⁰ United State Code – Title 11 Section.109(e)

2. ห้ามบุคคลธรรมดา หรือครอบครัวของเกษตรกร (Family Farmer) ยื่นคำร้องขอเป็นลูกหนี้ภายใต้ประมวลกฎหมายนี้ อีก หากปรากฏข้อเท็จจริงว่าภายในกำหนด 180 วันก่อนวันยื่นคำร้องฟื้นฟูสถานะทางการเงินในคดีนี้ ลูกหนี้เป็นบุคคลที่เคยยื่นคำร้องขอฟื้นฟูสถานะทางการเงินภายใต้ประมวลกฎหมายนี้มาก่อนแล้ว และ

(1) คดีของลูกหนี้ได้ถูกศาลยกคำร้องด้วยเหตุที่ลูกหนี้เจตนาไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของศาล โดยทุจริต หรือความปรากฏต่อศาลว่าลูกหนี้ยื่นคำร้องขอฟื้นฟูสถานะทางการเงินโดยทุจริต

(2) ศาลได้มีคำสั่งอนุญาตให้ถอนคำร้องขอฟื้นฟูสถานะทางการเงินตามที่ลูกหนี้ร้องขอ และเป็นคดีที่ได้มีการยื่นคำร้องขอปลดเปลื้องสถานะพักการชำระหนี้ชั่วคราว²¹

การเริ่มต้นกระบวนการฟื้นฟูสถานะทางการเงินของลูกหนี้บุคคลธรรมดาที่มีรายได้ประจำ นอกจากสามารถยื่นคำร้องขอโดยสมัครใจของลูกหนี้แล้ว อาจเริ่มต้นกระบวนการฟื้นฟูสถานะทางการเงินโดยกรณีการโอนย้ายคดี (Conversion) จากกระบวนการชำระบัญชี กล่าวคือ ลูกหนี้บุคคลธรรมดาอาจร้องขอจัดการภาระหนี้ของตนโดยกระบวนการชำระบัญชี แต่ลูกหนี้ก็ยังมีสิทธิร้องขอโอนย้ายคดีไปสู่กระบวนการฟื้นฟูสถานะทางการเงินได้ หากเป็นลูกหนี้บุคคลธรรมดาที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนด นอกจากนี้คดีที่มีการชำระบัญชีต้องเริ่มจากความสมัครใจของลูกหนี้เท่านั้นจึงสามารถโอนคดีไปสู่กระบวนการฟื้นฟูสถานะทางการเงินได้ ดังนั้นหากคดีที่มีการชำระบัญชีของลูกหนี้เริ่มต้นโดยการร้องขอของเจ้าหนี้ (Involuntary Liquidation) ลูกหนี้ไม่อาจร้องขอเพื่อโอนคดีไปสู่กระบวนการดังกล่าวได้

การยื่นคำร้องขอฟื้นฟูสถานะทางการเงิน ลูกหนี้บุคคลธรรมดาที่มีคุณสมบัติต้องยื่นคำร้องขอฟื้นฟูสถานะทางการเงินพร้อมรายงานทรัพย์สินของตน และแผนฟื้นฟูสถานะทางการเงิน แต่สำหรับลูกหนี้บุคคลธรรมดาที่ประกอบกิจการ นอกจากจะต้องยื่นคำร้องขอฟื้นฟูสถานะทางการเงินพร้อมกับรายงานทรัพย์สินแล้ว ยังจะต้องยื่นรายงานทางการเงินด้วย²²

โครงสร้างระบบกฎหมายล้มละลายของประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการแยกกลไกการล้มละลายตามลักษณะของลูกหนี้ สำหรับเจ้าหนี้กฎหมายล้มละลายให้สิทธิแก่เจ้าหนี้ในการยื่นคำร้องขอให้ลูกหนี้ที่เป็นบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ล้มละลายได้ ตามกระบวนการชำระบัญชีลูกหนี้ (Liquidation)

²¹ United State Code – Title 11 Section.109(g)

²² อนุกรมฯ กุลพิโมกษ์. เล่มเดิม. หน้า 55.

สำหรับลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์กฎหมายล้มละลาย เปิดโอกาสให้ลูกหนี้สามารถเลือกช่องทางที่เหมาะสมสำหรับตนเองในการเข้าสู่กระบวนการล้มละลายได้ ไม่ว่าจะเป็นการยื่นคำร้องขอชำระบัญชี หรือขอฟื้นฟูสถานะทางการเงินของลูกหนี้ แต่การสมัครใจเข้าสู่กระบวนการดังกล่าวโดยลูกหนี้ (Voluntary Bankruptcy) แตกต่างกับกรณีที่เจ้าหนี้เป็นผู้ยื่นคำร้องตรงที่ศาลไม่จำเป็นต้องไต่สวนคำร้องของลูกหนี้อีก ทำให้กระบวนการล้มละลายโดยลูกหนี้สมัครใจ ดำเนินไปอย่างรวดเร็วและเป็นประโยชน์แก่ลูกหนี้ในการได้รับการปลดจากล้มละลายตามไปด้วย (ภายใน 60-90 วันนับแต่ยื่นคำร้อง) ซึ่งลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ส่วนใหญ่มักเลือกใช้กระบวนการฟื้นฟูสถานะทางการเงิน ซึ่งเป็นมาตรการที่เหมาะสมสำหรับบุคคลธรรมดาซึ่งมีรายได้ประจำหรือ “มนุษย์เงินเดือน”

มาตรการฟื้นฟูสถานะทางการเงินของลูกหนี้บุคคลธรรมดาที่มีรายได้ประจำดังกล่าวข้างต้นนั้นเกิดขึ้นเพราะความเชื่อมั่นว่าลูกหนี้มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันในแต่ละประเภท ดังนั้นเพื่อสร้างโอกาสในการฟื้นฟูสถานะทางการเงินให้ประสบความสำเร็จมากขึ้น การให้ความช่วยเหลือลูกหนี้บุคคลธรรมดาในการฟื้นฟูสถานะทางการเงินจึงมีแนวทางที่แตกต่างเพื่อให้เกิดความเหมาะสมและสอดคล้องกับลูกหนี้ และจากมาตรการฟื้นฟูสถานะทางการเงินลูกหนี้บุคคลธรรมดาที่มีรายได้ประจำ สะท้อนให้เห็นว่ากลไกหรือมาตรการที่บัญญัติขึ้นได้พยายามสร้างความสมดุลระหว่างการให้ความคุ้มครองลูกหนี้ให้ได้รับโอกาสในการฟื้นฟูสถานะทางการเงิน โดยคำนึงถึงลักษณะเฉพาะตัวของลูกหนี้บุคคลธรรมดา มุ่งเน้นมาตรการที่มีความเรียบง่าย ไม่ซับซ้อน ประหยัดเวลา ประหยัดเวลาและภาระค่าใช้จ่ายในขณะเดียวกันก็คำนึงถึงการให้ความคุ้มครองเจ้าหนี้ทั้งหลายอย่างเพียงพอด้วยเช่นกัน

3.1.1.2 ข้อจำกัดสิทธิของบุคคลล้มละลาย

1. ข้อจำกัดสิทธิที่มีผลกระทบต่อทรัพย์สิน (Effect on Property)

การเข้าสู่กระบวนการล้มละลายตามกฎหมายล้มละลายของประเทศสหรัฐอเมริกา ในบางกระบวนการลูกหนี้จะต้องถูกจำกัดสิทธิในการจัดการทรัพย์สิน เช่น การเข้าสู่กระบวนการชำระบัญชี ลูกหนี้จะต้องสูญเสียอำนาจในการจัดการทรัพย์สินและประโยชน์ใดๆ ในทรัพย์สินที่ลูกหนี้มีอยู่ก่อนวันเริ่มคดี โดยกฎหมายให้อำนาจทรัสต์ดี (Trustee) ในการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ทั้งหมด เมื่อทรัสต์ดี(Trustee)รวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้ไว้เป็น “กองทรัพย์สินของลูกหนี้” ทรัสต์ดี(Trustee)จะทำหน้าที่เสมือนเป็นตัวแทนของกองทรัพย์สินลูกหนี้ซึ่งจะต้องจัดการทรัพย์สินเพื่อประโยชน์ของฝ่ายเจ้าหนี้ นอกจากนี้ทรัสต์ดี(Trustee)มีหน้าที่ส่งคืนทรัพย์สินที่ได้รับการยกเว้นตามกฎหมาย (Exempted Asset) คือ ทรัพย์สินที่ไม่อยู่ในข่ายที่จะต้องถูกบังคับชำระหนี้ ซึ่งเป็นทรัพย์สินประเภทที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของลูกหนี้ เช่น เงินสด รถ เครื่องใช้ในบ้าน

กรรมกรรมประกันชีวิต เป็นต้น ลูกหนี้มีสิทธิเก็บรักษาไว้ได้ต่อไป²³ การที่กฎหมายกำหนดประเภทของ “ทรัพย์สินที่ได้รับยกเว้น” เพื่อให้สิทธิลูกหนี้ในการถือครองทรัพย์สินดังกล่าวต่อไปมาจากแนวความคิดที่ว่า ลูกหนี้จำเป็นต้องมีข้าวของเครื่องใช้บางอย่างที่จำเป็นในการดำรงชีพเหลืออยู่ภายหลังจากการสิ้นสุดการล้มละลาย อย่างไรก็ตามเนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกา มีระบบกฎหมายแบบที่มีทั้งกฎหมายระดับสหพันธรัฐ (Federal Law) และระดับมลรัฐ ประเภทของทรัพย์สินที่ได้รับการยกเว้นในแต่ละมลรัฐจึงแตกต่างกันออกไป รวมทั้งบางมลรัฐอาจมีความแตกต่างไปจากกฎหมายในระดับสหพันธรัฐด้วย เช่น มลรัฐมิสซิสซิปปี ได้ยกเว้นทรัพย์สินประเภทที่อยู่อาศัยโดยไม่จำกัดราคา แต่มลรัฐเท็กซัส และไอโอวา ได้ยกเว้นทรัพย์สินประเภทที่อยู่อาศัยแต่จำกัดราคาไว้ที่หนึ่งล้านเหรียญสหรัฐ²⁴ เป็นต้น ส่วนทรัพย์สินที่ไม่อยู่ในข่ายที่ได้รับการยกเว้นทรัสต์ (Trustee) มีหน้าที่ในการนำไปจำหน่าย หรือวิธีอื่นใด เพื่อนำเงินมาจัดสรรชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ทั้งหลายของลูกหนี้²⁵

สำหรับการเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูสถานะทางการเงินของลูกหนี้ที่มีรายได้ประจำ ในเรื่องการถูกจำกัดทรัพย์สินของลูกหนี้ นั้นจะมีความแตกต่างจากการเข้าสู่กระบวนการชำระบัญชีอย่างสิ้นเชิง เนื่องจากการเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูดังกล่าว เป็นกระบวนการที่มุ่งให้ความช่วยเหลือลูกหนี้เพื่อให้ลูกหนี้สามารถชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้ เนื่องจากวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่แตกต่างกันนี้เอง ทำให้การเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูสถานะทางการเงินของลูกหนี้ที่มีรายได้ประจำ ลูกหนี้ยังคงเป็นผู้ครอบครอง และมีอำนาจในการจัดการทรัพย์สินของตนอยู่ แต่จะต้องบริหารทรัพย์สินภายใต้แผนการที่เสนอและได้รับการอนุมัติแล้ว โดยมีทรัสต์ (Trustee) เป็นผู้ควบคุมดูแลการดำเนินการของลูกหนี้²⁶

2. ข้อจำกัดสิทธิที่มีผลกระทบต่อการทำงาน (Effects on Job)

การตกเป็นบุคคลล้มละลายภายใต้กฎหมายล้มละลายของประเทศไทยไม่บ่อย จะส่งผลกระทบต่อการทำงานของคนล้มละลายมากนัก เนื่องจากกฎหมายล้มละลายของสหรัฐอเมริกาได้มีบทบัญญัติในการคุ้มครองศักดิ์ศรีของลูกหนี้ไว้ว่าหากผู้ใดตั้งข้อรังเกียจบุคคลล้มละลายถือเป็นการกระทำที่เลือกปฏิบัติ (Discriminate)

²³ แหล่งเดิม.

²⁴ แหล่งเดิม.

²⁵ United States Code – Title 11 Section.726

²⁶ สุธีร์ ศุภนิคย์. แหล่งเดิม.

กฎหมายล้มละลายสหรัฐอเมริกาได้คุ้มครองลูกหนี้ซึ่งเป็นบุคคลล้มละลายให้ได้รับความเป็นธรรมในการประกอบอาชีพ โดยกำหนดหลักเกณฑ์ที่ใช้บังคับกับนายจ้างซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐไว้ว่า “หน่วยงานภาครัฐห้ามปฏิเสธ, เพิกถอน, เลื่อน หรือปฏิเสธการตอบใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ, ใบอนุญาต, ใบอนุญาตกรรมสิทธิ์, สัมปทาน หรือใบอนุญาตอย่างอื่นทำนองเดียวกัน การกำหนดเงื่อนไขในการใช้สิทธิที่เป็นการเลือกปฏิบัติ, ปฏิเสธการว่าจ้างงาน, ทำให้การจ้างงานสิ้นสุดลง หรือเลือกปฏิบัติในการว่าจ้างงาน ต่อบุคคลที่เคยเป็นหรือเป็นลูกหนี้ภายใต้กระบวนการล้มละลาย”²⁷

สำหรับกรณีนายจ้างซึ่งเป็นเอกชน ก็มีกฎหมายคุ้มครองลูกจ้างที่ตกเป็นบุคคลล้มละลายไว้ว่า “นายจ้างเอกชนไม่สามารถยุติการจ้างงาน หรือเลือกปฏิบัติในการจ้างงาน ต่อบุคคลซึ่งเป็นหรือเคยเป็นบุคคลล้มละลาย หรือเป็นลูกหนี้ที่เข้าสู่กระบวนการล้มละลายตามพระราชบัญญัติล้มละลาย หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับลูกหนี้ที่ล้มละลาย เหตุเพราะเขาตกเป็นบุคคลล้มละลาย”²⁸ อย่างไรก็ตาม กฎหมายไม่ได้ห้ามนายจ้างที่เป็นเอกชนในการเลือกปฏิบัติในการว่าจ้างงาน ซึ่งนายจ้างเอกชนมีสิทธิที่จะปฏิเสธบุคคลที่มาสมัครงาน หรือกำหนดคุณสมบัติของผู้มาสมัครงานว่าต้องไม่เป็น หรือเคยเป็นบุคคลล้มละลายก็ได้ ซึ่งกรณีนี้นายจ้างที่เป็นหน่วยงานของภาครัฐไม่อาจที่จะปฏิเสธผู้ที่มาสมัครงานเพราะเหตุว่าเขาตกเป็นบุคคลล้มละลายได้²⁹ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าผลกระทบจากการประกอบอาชีพของบุคคลล้มละลายนั้นจะถูกจำกัดสิทธิเช่นไรขึ้นอยู่กับว่า ลูกหนี้เป็นลูกจ้างที่สังกัดในหน่วยงานใด

3.1.2 ประเทศอังกฤษ

กฎหมายล้มละลายของประเทศอังกฤษ (Insolvency Act 1986) ได้แบ่งแยกบทบัญญัติในส่วนของการล้มละลายของลูกหนี้ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดา และลูกหนี้ซึ่งเป็นนิติบุคคลออกจากกันอย่างชัดเจน แต่อย่างไรก็ตาม หลักเกณฑ์การเข้าสู่กระบวนการล้มละลายระหว่างลูกหนี้ที่เป็นบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลของประเทศอังกฤษมิได้มีความแตกต่างกันมากนัก โดยกฎหมายให้สิทธิทั้งลูกหนี้และเจ้าหนี้ในการยื่นคำร้องขอให้ลูกหนี้เข้าสู่กระบวนการล้มละลายได้ เมื่อเข้าองค์ประกอบตามที่กฎหมายกำหนด

ในทางทฤษฎีการล้มละลายของนิติบุคคลและการล้มละลายของบุคคลธรรมดานั้นมีสถานะทางกฎหมายแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ การล้มละลายของนิติบุคคลจะมีผลทำให้นิติ

²⁷ United States Code – Title 11 Section.525(a)

²⁸ United States Code – Title 11 Section.525(b)

²⁹ Hamid Jabbar. *Bankruptcy and Employment Discrimination*. จาก www.jabbarlegal.com/2011/02/05/Bankruptcy-Employment-Discrimination

บุคคลต้องสิ้นสถานะทางกฎหมายไปอย่างสิ้นเชิงด้วยการเลิกกิจการ (Winding up) ส่วนการล้มละลายของบุคคลธรรมดาไม่ได้ทำให้สภาพบุคคลของลูกหนี้สูญสิ้นไป เพียงแต่เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพบางประการ อย่างไรก็ตามกฎหมายล้มละลายของประเทศอังกฤษ มีวัตถุประสงค์ในการปลดลูกหนี้ให้หลุดพ้นจากหนี้ที่ไม่สามารถชำระได้ และให้โอกาสลูกหนี้ในการเริ่มต้นชีวิตใหม่หลังการจัดสรรทรัพย์สินชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้แล้ว ซึ่งการเข้าสู่กระบวนการล้มละลายของลูกหนี้ที่เป็นบุคคลธรรมดา นั้นมิได้มีการแบ่งแยกประเภทของลูกหนี้ลักษณะการประกอบอาชีพหรือฐานะทางเศรษฐกิจแต่อย่างใด³⁰

3.1.2.1 หลักเกณฑ์การเข้าสู่กระบวนการล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์

กฎหมายล้มละลายของประเทศไทยได้กำหนดให้บุคคลที่มีสิทธิเริ่มต้นคดีโดยการยื่นขอให้ลูกหนี้ล้มละลายไว้ 3 ประเภท ได้แก่ เจ้าหนี้ ลูกหนี้ และบุคคลที่เข้ามาควบคุมดูแลการปฏิบัติตามข้อตกลงด้วยความสมัครใจ (Voluntary Arrangement) ซึ่งมีหลักเกณฑ์ที่แตกต่างกันออกไป ดังต่อไปนี้

1.1 การยื่นขอให้ล้มละลายโดยเจ้าหนี้

บุคคลที่เป็นเจ้าหนี้ผู้มีสิทธิยื่น คือ บุคคลที่มีหนี้ตามกฎหมายล้มละลาย (Bankruptcy Debts) ซึ่งได้แก่ หนี้หรือสิทธิเรียกร้องที่เกิดขึ้นและมีอยู่ก่อนการล้มละลายของลูกหนี้ รวมทั้งดอกเบี้ยในหนี้หรือสิทธิเรียกร้องดังกล่าวด้วย

1) คุณสมบัติของเจ้าหนี้ซึ่งมีสิทธิยื่นคำฟ้องขอให้ลูกหนี้ล้มละลาย

ก. เจ้าหนี้รายเดียว หรือหลายรายร่วมกันยื่นคำฟ้อง โดยจำนวนหนี้ไม่ต่ำกว่า 750 ปอนด์³¹

ข. มูลหนี้ที่ยื่นฟ้องให้ลูกหนี้ล้มละลายต้องเกิดขึ้นและมีอยู่ก่อนการล้มละลายของลูกหนี้

ค. มูลหนี้ที่มีจำนวนหนี้ที่แน่นอน และถึงกำหนดชำระแล้ว³²

ง. มูลหนี้ที่ไม่มีหลักประกัน (Unsecured Debt) หรือเจ้าหนี้ยอมสละหลักประกันหรือยื่นขอรับชำระหนี้ในส่วนที่ไม่มีหลักประกัน³³

³⁰ สุธีร์ ศุภนิธย์. เล่มเดิม. หน้า 100.

³¹ Insolvency Act 1986, Section.267(4)

³² Insolvency Act 1986, Section.267(2)(b)

³³ Insolvency Act 1986, Section.267(2)(b) และ Section.269

ในกรณีที่เจ้าหนี้เป็นผู้ยื่นคำฟ้องให้ลูกหนี้ล้มละลายนั้น กฎหมายล้มละลายของอังกฤษใช้หลักเกณฑ์การพิจารณาว่า “ลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้” เมื่อมีเหตุการณ์ตามข้อสันนิษฐานที่กฎหมายกำหนดไว้ให้ถือว่าลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ เนื่องจากกฎหมายมองว่าหากให้เจ้าหนี้เป็นผู้มีภาระในการพิสูจน์ว่าลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ก็จะเป็นการโยนภาระให้กับเจ้าหนี้มากเกินไป เพราะเจ้าหนี้อย่อมไม่อาจเข้าถึงข้อมูลที่จะนำมาพิสูจน์สถานะทางการเงินหรือทรัพย์สินของลูกหนี้ได้ จึงได้กำหนดให้เจ้าหนี้แสดงต่อศาลว่า ลูกหนี้มีพฤติการณ์ตามข้อสันนิษฐานที่กฎหมายกำหนดก็เพียงพอแล้ว ข้อสันนิษฐานที่กฎหมายกำหนดให้ถือว่า “ลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้” มีดังต่อไปนี้³⁴

1. เจ้าหนี้ได้ส่งหนังสือเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้แล้วแต่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้หรือให้ประกันภายใน 3 สัปดาห์เจ้าหนี้สามารถยื่นขอให้ลูกหนี้ล้มละลายได้

2. กรณีที่หนี้ยังไม่ถึงกำหนดชำระ แต่จะถึงกำหนดชำระภายในระยะเวลาที่แน่นอน เจ้าหนี้อาจส่งหนังสือไปเรียกให้ลูกหนี้แสดงให้เป็นที่พอใจว่าเมื่อถึงกำหนดชำระหนี้แล้วลูกหนี้จะชำระหนี้อย่างไรหากภายใน 3 สัปดาห์ลูกหนี้ไม่แสดงให้เป็นที่พอใจ เจ้าหนี้สามารถยื่นขอให้ลูกหนี้ล้มละลายได้

3. การบังคับคดีทางแพ่งของเจ้าหนี้ไม่เป็นผลสำเร็จ

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นเพียงข้อสันนิษฐานเท่านั้น หากไม่เข้ากรณีดังกล่าวข้างต้นแล้ว เจ้าหนี้ก็ยังคงสามารถยื่นขอให้ลูกหนี้ล้มละลายได้โดยอ้างเหตุว่าลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้เมื่อถึงกำหนด หรือลูกหนี้มีทรัพย์สินน้อยกว่าหนี้สิน³⁵ อย่างไรก็ตาม ข้อสันนิษฐานดังกล่าวไม่ใช่ข้อสันนิษฐานที่เด็ดขาด กฎหมายก็ยังเปิดโอกาสให้ลูกหนี้สามารถพิสูจน์ หรืออ้างเหตุซึ่งตนไม่สามารถล้มละลายได้

ศาลจะพิจารณาในเบื้องต้นว่าลูกหนี้สามารถตกลงจัดการทรัพย์สินกับบรรดาเจ้าหนี้ได้หรือไม่ โดยพิจารณาจากรายชื่อเจ้าหนี้ซึ่งลูกหนี้ยื่นไว้ หากไม่สามารถตกลงกันได้และเข้าองค์ประกอบที่ศาลจะสั่งให้ลูกหนี้ล้มละลายได้แล้ว ศาลก็จะมีคำสั่งให้ลูกหนี้ล้มละลาย เว้นแต่ลูกหนี้จะมีเหตุสมควรแสดงให้ศาลเห็นว่าไม่ควรให้ตนล้มละลาย เช่น ลูกหนี้สามารถชำระหนี้หรือได้ให้ประกันแก่เจ้าหนี้ผู้ฟ้องคดี เป็นต้น นอกจากนั้นศาลอาจยกคำขอให้ล้มละลายได้หากเห็นว่าการดำเนินคดีจะมีแต่เสียเวลาและค่าใช้จ่าย เนื่องจากปรากฏความจริงว่าลูกหนี้ไม่มีทรัพย์สิน และไม่มี ความหวังว่าจะมีทรัพย์สินในอนาคต³⁶

³⁴ Insolvency Act 1986, Section.268

³⁵ สุธีร์ ศุภนิตย์. เล่มเดิม. หน้า 103.

³⁶ สุธีร์ ศุภนิตย์. เล่มเดิม. หน้า 108.

1.2 การยื่นขอให้ล้มละลายโดยลูกหนี้

กฎหมายล้มละลายของอังกฤษเปิดโอกาสให้ลูกหนี้ซึ่งไม่สามารถชำระหนี้ได้ยื่นคำขอให้ตนเองล้มละลายได้ เนื่องจากกฎหมายมองว่าการให้โอกาสดังกล่าวเป็นการเปิดโอกาสให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากภาระหนี้สิน และมีโอกาสเริ่มต้นใหม่ ถือเป็น การปลดตัวเองและทรัพย์สินออกจากการดำเนินการต่างๆ ของเจ้าหนี้ไม่มีประกันในการบังคับชำระหนี้ การยื่นขอล้มละลายโดยลูกหนี้จะทำให้หมดปัญหาในเรื่องความไม่สะดวกและวุ่นวายในการบังคับคดีและสืบหาทรัพย์สิน ทำให้กระบวนการเป็นไปอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ศาลยังมีอำนาจเข้าไปพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการเข้าทำข้อตกลงด้วยความสมัครใจ หากเป็นกรณีเจ้าหนี้เป็นผู้ยื่นขอให้ล้มละลายศาลจะไม่มีอำนาจเข้าไปพิจารณาในประเด็นนี้

การที่ลูกหนี้ยื่นขอให้ตนเองล้มละลายเนื่องค้ประกอบเพียงว่าลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ โดยไม่ไม่ต้องพิจารณาถึงจำนวนหนี้ขึ้นค่าเหมือนเช่นกรณีเจ้าหนี้ยื่นขอให้ลูกหนี้ล้มละลายแต่ประการใด³⁷ โดยลูกหนี้จะต้องมีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศอังกฤษหรือเวลส์ และลูกหนี้จะต้องมีตัวตนอยู่ในประเทศอังกฤษหรือเวลส์ ในวันที่ยื่นคำร้องขอให้ล้มละลาย

เมื่อศาลได้รับคำร้องขอให้ล้มละลายแล้วศาลก็จะทำการพิจารณาคำร้องดังกล่าว ซึ่งศาลมีอำนาจสั่งได้ 2 ประการคือ

1. หากศาลพิจารณาแล้วไม่ได้ความจริงก็จะมีคำสั่งยกคำร้อง
2. หากศาลพิจารณาแล้วได้ความจริงก็จะมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ลูกหนี้

ในกรณีที่ศาลได้มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์แก่ลูกหนี้แล้วก็จะมีคำพิพากษาให้ลูกหนี้เป็นบุคคลล้มละลายในเวลาต่อมา ผลของคำพิพากษาดังกล่าวจะทำให้ทรัพย์สินต่างๆ ของลูกหนี้ตกอยู่ในความครอบครองของผู้จัดการทรัพย์³⁸ ในการรวบรวมและจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ต่อไป

แม้ว่ากฎหมายล้มละลายมีแนวโน้มว่าจะได้รับการมองจากสังคมในทางลบ ด้วยการที่สังคมสร้างตราบาปให้กับบุคคลล้มละลายด้วยการกำหนดสถานะล้มละลายขึ้นก็ก็ตาม แต่ในความเป็นจริงกระบวนการนี้ก็เป็นกระบวนการที่เป็นประโยชน์ต่อลูกหนี้ ถ้าลูกหนี้มีหนี้สินมากเกินไปจะสามารถชำระหนี้ได้ ทางออกทางเดียวของลูกหนี้ที่จะหลุดพ้นจากหนี้เหล่านั้นก็คือการเข้าสู่กระบวนการล้มละลาย ผู้จัดการทรัพย์ (Trustee) ก็จะทำหน้าที่ในการขายทรัพย์สินของลูกหนี้และแจกจ่ายไปให้แก่เจ้าหนี้ทั้งหลายของลูกหนี้ และยังทำหน้าที่เพิ่มมูลค่าให้แก่กองทรัพย์สินของลูกหนี้ และพยายามชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ทั้งหลายซึ่งสามารถพิสูจน์หนี้ของตนในกระบวนการ

³⁷ สุธีร์ สุกนิษฐ์. เล่มเดิม. หน้า 108.

³⁸ “ผู้จัดการทรัพย์” คือบุคคลที่เป็นคนกลางที่กฎหมายล้มละลายกำหนดให้เข้ามารวบรวมและจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อแบ่งเฉลี่ยชำระหนี้ให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลาย

ล้มละลายได้ และเมื่อทรัพย์สินได้จำหน่ายจ่ายแจกไปทั้งหมดแล้วหน้าที่ของผู้จัดการทรัพย์สินก็จะสิ้นสุดลง

ตารางที่ 3.1 สถิติการยื่นคำขอล้มละลายโดยสมัครใจของลูกหนี้³⁹

Year	Individual Voluntary Arrangements in England	Number of new cases
2009	North East	2,891
	North West	6,524
	Yorkshire and The Humber	5,029
	East Midlands	4,536
	West Midlands	5,026
	East of England	4,786
	London	4,115
	South East	7,156
	South West	4,465
Total	44,528	
2010	North East	3,059
	North West	7,233
	Yorkshire and The Humber	5,247
	East Midlands	4,741
	West Midlands	5,213
	East of England	5,285
	London	4,277
	South East	7,380
	South West	4,935
Total	47,370	

³⁹ สถิติการยื่นคำขอล้มละลายโดยสมัครใจของลูกหนี้. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ.2555. จาก www.insolvencydirect.bis.gov.uk.

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

Year	Individual Voluntary Arrangements in England	Number of new cases
2011	North East	3,045
	North West	6,718
	Yorkshire and The Humber	5,147
	East Midlands	4,501
	West Midlands	5,224
	East of England	4,903
	London	4,228
	South East	7,304
	South West	4,518
Total	45,588	

จากสถิติข้างต้นจะเห็นได้ว่าลูกหนี้บุคคลธรรมดาสมัครใจในการยื่นคำขอล้มละลายมีจำนวนที่มากในทุกปี แสดงให้เห็นว่าลูกหนี้บุคคลธรรมดาของประเทศอังกฤษประสบปัญหาทางการเงินเป็นจำนวนมากขึ้น โดยสังเกตได้จากผลรวมของสถิติในของการยื่นคำขอล้มละลายตั้งแต่ปี ค.ศ. 2009-2011 มีจำนวนที่มากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะในปีค.ศ. 2010 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าลูกหนี้บุคคลธรรมดาต้องการโอกาสเพื่อเข้าสู่กระบวนการล้มละลายให้ได้รับการสะสางหนี้สิน และเริ่มต้นชีวิตใหม่โดยปราศจากหนี้สินทั้งปวง

อย่างไรก็ตาม ข้อพิจารณาว่าการให้โอกาสลูกหนี้ยื่นขอให้ตนเองล้มละลาย อาจเป็นการเปิดโอกาสให้ลูกหนี้ใช้กฎหมายเอื้อประโยชน์ให้แก่ตนเองโดยมิชอบ โดยการใช้เป็นเครื่องมือในการยืดเวลาในการชำระหนี้โดยเข้าสู่กระบวนการล้มละลายแล้วเสนอขอทำข้อตกลงจัดสรรทรัพย์สินชำระหนี้กับเจ้าหนี้ต่างๆ ที่มีเจตนาที่จะดำเนินการดังกล่าวจริง หรือเพียงเพื่อหลีกเลี่ยงมาตรการบังคับชำระหนี้ทางแพ่งของเจ้าหนี้รายใดรายหนึ่ง กฎหมายล้มละลายของอังกฤษจึงได้กำหนดมาตรการป้องกันการหาประโยชน์โดยไม่ชอบของลูกหนี้ โดยกำหนดให้ศาลมีดุลยพินิจยกคำขอล้มละลาย ซึ่งหากปรากฏในเบื้องต้นว่าลูกหนี้ยังสามารถชำระหนี้ได้แต่มายื่นขอให้ตนเองล้มละลาย โดยศาลจะมองว่าการที่ลูกหนี้มายื่นขอให้ตนเองล้มละลายนั้นเป็นการอาศัยช่องทาง

กฎหมายโดยมิชอบ นอกจากนี้ ยังกำหนดให้ศาลมีอำนาจในการเพิกถอนคำสั่งให้ล้มละลายหากเห็นว่าในขณะที่มีคำสั่งให้ล้มละลายนั้น ลูกหนี้ไม่ควรถูกสั่งให้ล้มละลาย⁴⁰

นอกจากนั้น ยังมีบางกรณี que ลูกหนี้ยังไม่ถึงขนาดมีหนี้สินล้นพ้นตัวก็อาจเข้าสู่กระบวนการล้มละลายได้ หากปรากฏว่าลูกหนี้เพิกเฉย หรือปฏิเสธที่จะชำระหนี้ที่ตนอาจปฏิบัติการชำระหนี้ได้ การที่กฎหมายกำหนดให้มีมาตรการให้ลูกหนี้ที่ยังไม่มีหนี้สินล้นพ้นตัวอาจต้องตกอยู่ภายใต้กระบวนการล้มละลายได้นี้ ถือเป็นมาตรการที่เกิดขึ้นจากแนวคิดในการลงโทษลูกหนี้ที่ไม่ยอมชำระหนี้⁴¹

1.3 การยื่นขอให้ล้มละลาย โดยบุคคลที่เข้ามาควบคุมดูแลการปฏิบัติตามข้อตกลงด้วยความสมัครใจ

การเข้าสู่กระบวนการล้มละลายในชั้นการไต่สวน ลูกหนี้อาจเสนอขอทำข้อตกลงชำระหนี้ด้วยความสมัครใจกับเจ้าหนี้เพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด โดยลูกหนี้จะต้องเสนอข้อตกลงต่อเจ้าหนี้ก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด ในระหว่างทำข้อตกลงกับเจ้าหนี้ ลูกหนี้อาจขอให้ศาลมีคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวเพื่อระงับการมีผลบังคับของมาตรการ หรือกระบวนการทางกฎหมายอื่น รวมถึงการบังคับคดีต่อลูกหนี้ด้วย ซึ่งในกรณีปกติแล้วการยื่นขอให้ล้มละลายไม่เป็นการระงับการดำเนินมาตรการ หรือกระบวนการทางกฎหมายอื่น⁴²

ในการพิจารณาข้อเสนอของลูกหนี้ดังกล่าวจะต้องมีการเรียกประชุมเจ้าหนี้ตามบัญชีรายชื่อเจ้าหนี้ที่ลูกหนี้ยื่นเข้ามาภายใน 14-28 วันนับแต่ยื่นคำขอเพื่อพิจารณาข้อเสนอการชำระหนี้ ถ้าเจ้าหนี้เห็นด้วยกับข้อเสนอดังกล่าวศาลก็จะไม่มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด และอาจตั้งผู้ดูแลผลประโยชน์ หรือทรัสต์ (Trustee) จากผู้ปฏิบัติงานด้านล้มละลายที่ได้รับการรับรอง (Qualified Insolvency Practitioner) เป็นผู้กำกับดูแลการปฏิบัติตามข้อตกลงดังกล่าว⁴³

ในระหว่างการปฏิบัติตามข้อตกลงห้ามเจ้าหนี้ยื่นฟ้องลูกหนี้เป็นคดีล้มละลาย อย่างไรก็ตามหากต่อมาปรากฏข้อเท็จจริงว่าลูกหนี้ไม่สามารถดำเนินการตามข้อตกลงชำระหนี้ที่ทำการขึ้น หรือดำเนินการไปแล้วแต่ไม่ประสบผลสำเร็จ ผู้ดูแลผลประโยชน์ หรือทรัสต์ (Trustee) ที่ศาลตั้งให้เป็นผู้กำกับดูแลการปฏิบัติตามข้อตกลงดังกล่าวอาจยื่นคำขอให้ลูกหนี้ล้มละลายได้⁴⁴

⁴⁰ สุธีร์ ศุภนิคย์. เล่มเดิม. หน้า 109.

⁴¹ แหล่งเดิม. หน้า 109.

⁴² แหล่งเดิม. หน้า 110.

⁴³ แหล่งเดิม. หน้า 110.

⁴⁴ แหล่งเดิม. หน้า 110.

3.1.2.2 ข้อจำกัดสิทธิของบุคคลล้มละลาย

กระบวนการล้มละลายจะถูกนำมาใช้เมื่อบุคคลไม่สามารถชำระหนี้ของเขาได้ กระบวนการล้มละลายมีประโยชน์กับลูกหนี้เป็นอย่างมาก เพราะสามารถทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้สินเป็นจำนวนมาก ในขณะที่เดียวกันแม้กระบวนการล้มละลายจะเป็นประโยชน์ต่อลูกหนี้แต่ก็ส่งผลกระทบต่อการค้าดำรงชีวิตตามปกติของลูกหนี้เช่นเดียวกัน เนื่องจากการตกเป็นบุคคลล้มละลายนั่นส่งผลทำให้ลูกหนี้ต้องถูกจำกัดสิทธิในบางเรื่อง เช่น อำนาจในการจัดการทรัพย์สิน , ถูกจำกัดสิทธิในการห้ามประกอบอาชีพ หรือดำรงตำแหน่งในบางประเภท

1.1 ข้อจำกัดสิทธิที่มีผลกระทบต่อทรัพย์สิน (Effect on Property)

เมื่อลูกหนี้เข้าสู่กระบวนการล้มละลายและศาลได้มีคำสั่งให้ลูกหนี้ล้มละลายแล้ว ผู้ดูแลผลประโยชน์ หรือทรัสต์ (Trustee) จะเข้ามาจัดการดูแล “กองทรัพย์สินของลูกหนี้”⁴⁵ นอกจากนั้นทรัพย์สินที่ได้มาระหว่างที่ศาลมีคำสั่งให้ลูกหนี้ล้มละลายจนถึงเวลาหลุดพ้นจากการล้มละลายก็ต้องเข้าสู่กองทรัพย์สินของลูกหนี้เช่นเดียวกัน⁴⁶ เว้นแต่⁴⁷

1) ทรัพย์สินที่ลูกหนี้โอน ขาย จำหน่าย ให้บุคคลภายนอกที่สุจริต เสียค่าตอบแทน โดยไม่รู้ถึงการล้มละลาย ผู้ดูแลผลประโยชน์ หรือทรัสต์ (Trustee) จะติดตามเอาทรัพย์สินประเภทนี้คืนมาไม่ได้

2) เงินที่ลูกหนี้ให้แก่บุคคลภายนอก แม้บุคคลภายนอกจะรู้ถึงการล้มละลายของลูกหนี้ก็ตาม ผู้ดูแลผลประโยชน์ หรือทรัสต์ (Trustee) จะติดตามเอาเงินนั้นคืนเข้ากองทรัพย์สินของลูกหนี้ไม่ได้ เนื่องจากกฎหมายต้องการให้เงินมีความเคลื่อนไหวคล่องตัวในวงจรเศรษฐกิจ

3) การโอนสิทธิเรียกร้องในทรัพย์สินให้บุคคลที่สาม ในกรณีนี้ สิทธิของบุคคลที่สามจะดีกว่าสิทธิของผู้ดูแลผลประโยชน์ หรือทรัสต์ (Trustee) เฉพาะเมื่อผู้ดูแลผลประโยชน์ หรือทรัสต์ (Trustee) ได้ส่งหนังสือแจ้งให้ลูกหนี้ตามสิทธินั้นทราบก่อนบุคคลผู้รับโอนสิทธิเรียกร้อง

อย่างไรก็ตาม แม้กฎหมายล้มละลายจะได้จำกัดสิทธิในการครอบครอง และจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ก็ตาม แต่กฎหมายก็ยังคำนึงการค้าดำรงชีพของลูกหนี้ จึงกำหนดให้ทรัพย์สินส่วนดังข้างอย่างของลูกหนี้ รวมถึงทรัพย์สินบางอย่างที่ลูกหนี้จำเป็นต้องใช้ในการดำรงชีพก็ไม่อยู่ในข่ายที่จะนำมาจัดสรรชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ โดยกฎหมายล้มละลายของอังกฤษให้ความสำคัญ

⁴⁵ “กองทรัพย์สินของลูกหนี้” หมายถึง ทรัพย์สินที่มีอยู่ หรือตกเป็นของลูกหนี้ในขณะที่เริ่มต้นล้มละลาย คือ ณ วันที่ศาลมีคำสั่งให้ลูกหนี้ล้มละลาย

⁴⁶ สุธีร์ ศุภนิธย์. เล่มเดิม. หน้า 118.

⁴⁷ แหล่งเดิม. หน้า 118

มากกับบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของลูกหนี้ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาว่าจะไม่ให้ได้รับความกระทบกระเทือนจากการล้มละลายของลูกหนี้มากนัก เนื่องจากหากสามารถยึดเอาบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของลูกหนี้มาจัดสรรชำระหนี้ได้แล้ว ลูกหนี้และบุคคลที่อาศัยอยู่กับลูกหนี้โดยเฉพาะคู่สมรสและบุตร ซึ่งเป็นบุคคลที่สุจริตจะต้องได้รับความยากลำบากอย่างมาก⁴⁸ ซึ่งการให้ความคุ้มครองทรัพย์สินของลูกหนี้ในกรณีนี้อาจเป็นการทำให้เจ้าหนี้ต้องเสียประโยชน์ที่อาจจะได้รับชำระหนี้จากการบังคับชำระหนี้จากบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของลูกหนี้ ซึ่งอาจได้รับเงินจากการขายทอดตลาดเป็นจำนวนมากกว่าทรัพย์สินอื่น

ในประเด็นนี้กฎหมายจึงกำหนดทางออกที่คำนึงถึงทั้งประโยชน์ของลูกหนี้และเจ้าหนี้คือ ผู้ดูแลผลประโยชน์ หรือทรัสต์ (Trustee) ไม่สามารถบังคับชำระหนี้เอาจากบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของลูกหนี้ภายในระยะเวลาหนึ่ง เพื่อที่จะเป็นการให้ความคุ้มครองลูกหนี้และครอบครัวให้ยังสามารถอยู่อาศัยในบ้านของตนต่อไปได้ และเมื่อพ้นระยะเวลาดังกล่าวแล้ว ผู้ดูแลผลประโยชน์ หรือทรัสต์ (Trustee) จะต้องพิจารณาถึงประโยชน์ของเจ้าหนี้ นำหน้าการคุ้มครองลูกหนี้และครอบครัว โดยแต่เดิมกฎหมายกำหนดระยะเวลาที่เหมาะสมคือหนึ่งปี หลังจากนั้นผู้ดูแลผลประโยชน์ หรือทรัสต์ (Trustee) สามารถขอต่อศาลเพื่อดำเนินการกับบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของลูกหนี้ดังกล่าวได้ โดยศาลจะเป็นผู้พิจารณาถึงความเหมาะสมต่อไป ปัจจุบันกฎหมายกำหนดระยะเวลาที่เหมาะสมไว้ที่สามปี⁴⁹

นอกจากนั้น กฎหมายยังคำนึงถึงการดำรงชีวิตของลูกหนี้และครอบครัว รวมถึงการดำรงไว้ซึ่งศักดิ์ศรีและความเคารพต่อตนเองแม้จะอยู่ในสภาวะล้มละลาย โดยกำหนดให้ผู้ดูแลผลประโยชน์ หรือทรัสต์ (Trustee) กั้นรายได้ของลูกหนี้ที่จะมีในอนาคตส่วนหนึ่งออกจากกองทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อให้ลูกหนี้ไว้ใช้ในการดำรงชีพ รวมถึงทรัพย์สินเฉพาะตัว ทรัพย์สินที่ใช้ในครอบครัวบางรายการ และทรัพย์สินที่ลูกหนี้ใช้ในการดำรงชีพ หรือในการทำงาน เช่น เสื้อผ้า เครื่องเรือน เครื่องนอน วัสดุอุปกรณ์ต่างๆที่ใช้ในการทำงาน หนังสือ ยานพาหนะ(มีราคาไม่สูง) เป็นต้น โดยจำนวนรายได้และรายการทรัพย์สินประเภทดังกล่าวที่เหมาะสมจะเป็นเท่าใดนั้นขึ้นอยู่กับสถานะและสภาวะของลูกหนี้เป็นรายๆไป โดยผู้ดูแลผลประโยชน์ หรือทรัสต์ (Trustee) จะต้องพิจารณาองค์ประกอบ 3 ประการด้วยกัน คือ

1. ความจำเป็นของทรัพย์สินนั้นต่อลูกหนี้
2. ทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินเพื่อใช้ส่วนตัวของลูกหนี้
3. เป็นทรัพย์สินที่ลูกหนี้ต้องใช้ในการดำรงชีพ

⁴⁸ แหล่งเดิม.

⁴⁹ แหล่งเดิม.

โดยกฎหมายกำหนดประเภททรัพย์สินไว้เพียงกว้างๆเพื่อให้เป็นดุลยพินิจของผู้ดูแลผลประโยชน์ หรือทรัสต์ (Trustee) ในการพิจารณาว่าทรัพย์สินใดควรให้อยู่ในความครอบครองของลูกหนี้บ้าง อย่างไรก็ตาม หากราคาทรัพย์สินนั้นสูงเกินไปและเป็นการไม่คุ้มค่าหากให้ลูกหนี้ถือครองทรัพย์สินไว้แตกต่างกับการให้ทรัพย์สินนั้นเป็นประโยชน์แก่บรรดาเจ้าหนี้แล้ว ผู้ดูแลผลประโยชน์ หรือทรัสต์ (Trustee) ก็มีอำนาจยึดทรัพย์สินนั้นเข้าสู่กองทรัพย์สินของลูกหนี้ได้⁵⁰

1.2 ข้อจำกัดสิทธิที่มีผลกระทบต่อการทำงาน (Effects on Job)

นอกจากการถูกจำกัดสิทธิในการครอบครอง และจัดการทรัพย์สินของตนเองแล้ว การตกเป็นบุคคลล้มละลายยังมีผลกระทบต่อการทำงานจำกัดสิทธิในการทำงาน หรือดำรงตำแหน่งบ้างประเภท เช่น⁵¹

- 1) บุคคลล้มละลายไม่สามารถทำหน้าที่ หรือดำรงตำแหน่งผู้จัดการของบริษัท
- 2) บุคคลล้มละลายไม่สามารถมีส่วนร่วมใดๆ ในการส่งเสริม การสร้าง หรือการจัดการบริษัท(จำกัด) โดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาล
- 3) บุคคลล้มละลายไม่สามารถดำเนินธุรกิจใดๆ ไม่ว่าภายใต้ชื่อใดๆ จนกว่าจะได้เปิดเผยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการล้มละลายของเขา
- 4) บุคคลล้มละลายไม่สามารถที่จะได้รับการฝึกเป็นผู้สอบบัญชี หรือทนายความ
- 5) บุคคลล้มละลายไม่สามารถที่จะทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษา
- 6) บุคคลล้มละลายไม่สามารถที่จะเข้าเป็นสมาชิกของรัฐสภา
- 7) บุคคลล้มละลายไม่สามารถที่จะเข้าเป็นสมาชิกของกิจการบริหารแห่งท้องถิ่น

3.1.3 ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส

กฎหมายล้มละลายฝรั่งเศสในปัจจุบันได้ถูกบัญญัติรวมไว้ในประมวลกฎหมายพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วยปัญหาทางการเงินของกิจการ โดยแยกกระบวนการออกเป็น 2 ประเภท⁵² คือ

1. กระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาทางการเงินของกิจการลูกหนี้ก่อนลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัว ซึ่งบัญญัติไว้ใน ภาค 1 ว่าด้วยการป้องกันปัญหาการเงินของกิจการและการประนอมหนี้ (มาตรา 611-1 ถึงมาตรา 612-5)

2. กระบวนการหลังจากลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัวแล้ว ซึ่งบัญญัติไว้ใน ภาค 2 ว่าด้วยการฟื้นฟูกิจการและการบังคับชำระหนี้ (มาตรา 620-1 ถึงมาตรา 628-3)

⁵⁰ แหล่งเดิม.

⁵¹ Andrew Keay and Peter Walton. (2003). *Insolvency Law Corporate and Personal*. p.328

⁵² ธนกร วรปรัชญากุล. เล่มเดิม. หน้า 6.

กระบวนการดังกล่าวมาข้างต้น เป็นกระบวนการที่ถูกออกแบบมาเพื่อวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน คือ กระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาทางการเงินของกิจการลูกหนี้ก่อนลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัวนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อแจ้งเตือนให้ลูกหนี้ระวังถึงปัญหาที่เกิดขึ้น และเพื่อให้ลูกหนี้ได้เจรจาประนอมหนี้กับเจ้าหนี้ ส่วนกระบวนการหลังจากลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัวแล้ว เป็นกระบวนการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ที่ประสบปัญหาทางการเงิน โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 3 ประการ⁵³ คือ

1. เพื่อช่วยเหลือกิจการของลูกหนี้ให้อยู่รอด
2. คงไว้ซึ่งการประกอบกิจการและการจ้างงาน
3. เพื่อชำระหนี้แก่เจ้าหนี้

กฎหมายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสนั้น ได้วางมาตรการทางกฎหมายตั้งแต่การป้องกันก่อนที่บุคคลจะมีหนี้สินล้นพ้นตัว จนถึงมาตรการแก้ไขภายหลังจากที่บุคคลมีหนี้สินล้นพ้นตัวแล้ว

3.1.3.1 หลักเกณฑ์การเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูกิจการและการบังคับชำระหนี้ของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์

บทบัญญัติของกฎหมายฝรั่งเศสในเรื่องการฟื้นฟูกิจการที่ประสบปัญหาทางการเงินนั้น ใช้บังคับเฉพาะกับกิจการของบุคคลบางประเภทเท่านั้น⁵⁴ คือ

1. ผู้ประกอบการค้า
2. บุคคลธรรมดาที่ขึ้นทะเบียนการประกอบอาชีพ
3. เกษตรกร
4. นิติบุคคลตามกฎหมายเอกชน

โดยบุคคลธรรมดาที่สามารถเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูกิจการ และการบังคับชำระหนี้ถูกจำกัดไว้เพียงแค่บุคคล 3 ประเภทแรกเท่านั้น ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่ากิจการของบุคคลธรรมดาทั้ง 3 ประเภทข้างต้นสามารถร้องขอให้มีการฟื้นฟูกิจการได้โดยไม่จำกัดว่าต้องเป็นกิจการของนิติบุคคลเท่านั้น

กฎหมายได้วางหลักเกณฑ์การเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูและการชำระบัญชี หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “การบังคับชำระหนี้” ไว้ในเกณฑ์เดียวกัน คือ ลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ อยาไรก็ตาม แม้หลักเกณฑ์เบื้องต้นของการเข้าสู่กระบวนการดังกล่าวจะเป็นเกณฑ์เดียวกัน แต่ผู้มีสิทธิเริ่มคดีจะต้องร้องขอต่อศาลพาณิชย์ โดยให้เริ่มกระบวนการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ (Le Redressement

⁵³ แหล่งเดิม.

⁵⁴ ธนกร วรปรัชญากุล. เล่มเดิม. หน้า 5.

Judiciaire) ก่อนจึงจะเข้าสู่กระบวนการชำระบัญชี หรือการบังคับชำระหนี้ได้ เว้นแต่จะปรากฏข้อเท็จจริงว่าลูกหนี้ได้หยุดประกอบกิจการโดยสิ้นเชิง หรือเมื่อเป็นที่ชัดเจนว่าไม่มีความเป็นไปได้ที่จะฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ ศาลอาจมีคำสั่งให้เริ่มกระบวนการล้มละลายหรือกระบวนการบังคับชำระหนี้ (La Liquidation Judiciaire) โดยทันทีก็ได้⁵⁵

เมื่อลูกหนี้ตกเป็นบุคคลซึ่งมีหนี้สินล้นพ้นตัวแล้วสามารถแยกพิจารณากระบวนการออกได้เป็น 2 ประเภท ดังต่อไปนี้⁵⁶

1.1 การฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ซึ่งประสบปัญหาทางการเงินเมื่อการฟื้นฟูสามารถทำได้ เหตุแห่งการร้องขอต่อศาลให้เริ่มกระบวนการพิจารณาคดี เริ่มต้นจากการที่ลูกหนี้ตกอยู่ในสถานะที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้ ซึ่งประมวลกฎหมายพาณิชย์ได้กำหนดบทนิยามของคำว่า “ลูกหนี้ตกอยู่ในสถานะที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้” หมายความว่า ความไม่สามารถชำระหนี้ที่ถึงกำหนดชำระแล้วด้วยสินทรัพย์ที่สามารถนำมาชำระหนี้โดยทันทีได้ ดังนั้น สถานะที่ลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้จะเกิดขึ้นเมื่อทำการเปรียบเทียบระหว่างมูลค่าของสินทรัพย์ที่สามารถนำมาชำระหนี้ได้ทันที เช่น เงินสดในธนาคาร และทรัพย์สินต่างๆ ที่สามารถนำมาแปลงสภาพเป็นเงินได้โดยทันที หรืออย่างรวดเร็ว กับหนี้ที่ถึงกำหนดชำระแล้ว และไม่ได้รับการขยายกำหนดเวลาชำระหนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า สถานะของลูกหนี้ซึ่งไม่สามารถชำระหนี้ได้จึงอาจเป็นผลมาจากการขาดสภาพคล่องทางการเงิน

กฎหมายฝรั่งเศสได้ให้สิทธิแก่ลูกหนี้ที่กลายเป็นผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว หรือตกอยู่ในสถานะที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้ยื่นคำร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งดำเนินการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ภายใน 15 วันนับแต่วันที่ลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัว นอกกรณีดังกล่าวหากลูกหนี้ปฏิเสธการชำระหนี้ หรือไม่ชำระหนี้ตามข้อตกลงการประนอมหนี้⁵⁷ กฎหมายยังให้สิทธิแก่เจ้าหนี้ และพนักงานอัยการ เป็นผู้มีสิทธิเริ่มต้นกระบวนการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ได้ด้วย หรือแม้กระทั่งศาลเองก็สามารถสั่งให้ฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ดังกล่าวได้เช่นกัน

เมื่อศาลเห็นสมควรสั่งให้ดำเนินกระบวนการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้แล้ว ศาลจะแต่งตั้งผู้พิพากษาให้ทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาผู้สอดส่อง และเจ้าพนักงานศาลซึ่งประกอบด้วยเจ้าพนักงานศาลที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของพนักงานซึ่งได้รับเลือกตั้งเจ้าหนี้ และศาลจะเรียกตัวแทนของ

⁵⁵ สุธีร์ สุกนิตย์. เล่มเดิม. หน้า 166.

⁵⁶ ธนกร วรปรัชญากุล. เล่มเดิม. หน้า 12.

⁵⁷ แหล่งเดิม. หน้า 13.

พนักงานที่ได้รับการเลือกตั้งจากบรรดาพนักงานเข้ามาด้วยเพื่อดำเนินกระบวนการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ต่อไป⁵⁸

คำสั่งของศาลที่ให้ดำเนินกระบวนการฟื้นฟูกิจการลูกหนี้มีผลเป็นการห้ามดำเนินคดีในศาลใดๆ ของเจ้าหนี้ต่อลูกหนี้สำหรับหนี้ที่เกิดขึ้นก่อนวันที่ศาลมีคำสั่งให้ดำเนินกระบวนการฟื้นฟูกิจการและเป็นหนี้ที่บังคับให้ลูกหนี้ชำระเงิน หรือเป็นการบอกเลิกสัญญาเนื่องจากผิดนัดชำระเงิน ส่วนคดีที่อยู่ในระหว่างการดำเนินคดีก็ให้ระงับเป็นการชั่วคราวด้วย นอกจากนี้ยังมีผลเป็นการระงับ หรือห้ามการบังคับคดีของเจ้าหนี้ต่อสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ของลูกหนี้ และมีผลทำให้การคิดดอกเบี้ยสะดุดหยุดลงรวมทั้งที่เป็นดอกเบี้ยผิดนัดและเบี้ยปรับ ยกเว้นดอกเบี้ยที่เกิดจากสัญญากู้ยืมที่มีกำหนดเวลาหนึ่งปีขึ้นไป⁵⁹ อย่างไรก็ตามคำสั่งให้ฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ไม่ได้ทำให้หนี้ที่ยังไม่ถึงกำหนดชำระ ณ วันที่ศาลมีคำสั่งกลายเป็นหนี้ที่ถึงกำหนดชำระแต่อย่างใด⁶⁰

นอกจากนี้ ลูกหนี้ไม่สามารถจ้างงาน จ้างนำ หรือการให้สิทธิประโยชน์พิเศษใดๆ ภายหลังจากที่ศาลมีคำสั่งให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีเพื่อฟื้นฟูกิจการลูกหนี้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานที่ศาลแต่งตั้ง⁶¹ ในระหว่างระยะเวลาการสังเกตการณ์กิจการของลูกหนี้ ลูกหนี้ยังคงมีอำนาจในการบริหารจัดการกิจการของตนเองได้ต่อไป แต่อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของเจ้าพนักงานที่ศาลแต่งตั้ง โดยการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานศาลดังกล่าวมีอำนาจหน้าที่เพียงควบคุม และให้ความช่วยเหลือในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกิจการของลูกหนี้เท่านั้น ไม่มีอำนาจในการเข้าไปบริหาร และยังคงเคารพต่อหน้าที่ต่างๆของลูกหนี้ ทั้งที่เป็นหน้าที่ตามกฎหมายและหน้าที่ตามสัญญาต่างๆที่ลูกหนี้มีอยู่⁶²

1.2 การชำระบัญชีลูกหนี้ (La Liquidation Judiciaire) เมื่อไม่สามารถฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ หรือเมื่อมีการผิดนัดไม่ปฏิบัติตามแผนฟื้นฟูกิจการ

การชำระบัญชีของลูกหนี้ คือ กระบวนการที่ใช้บังคับกับลูกหนี้ที่เป็นบุคคลธรรมดาที่เป็นผู้ประกอบการค้าขาย , บุคคลธรรมดาที่ขึ้นทะเบียนผู้ประกอบการอาชีพ, เกษตรกร หรือนิติบุคคลเอกชนทุกประเภท และลูกหนี้ก็นั้นเป็นผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว และปรากฏว่ากิจการของลูกหนี้ไม่อาจดำเนินต่อไปอีกได้เพื่อให้มีการชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ เมื่อศาลสั่งให้ชำระบัญชีกิจการของลูกหนี้แล้ว

⁵⁸ แหล่งเดิม. หน้า 14.

⁵⁹ แหล่งเดิม. หน้า 16.

⁶⁰ สุธีร์ สุกนิษฐ์. เล่มเดิม. หน้า 182.

⁶¹ แหล่งเดิม.

⁶² แหล่งเดิม. หน้า 183.

ศาลจะเป็นผู้แต่งตั้งผู้ชำระบัญชี (Le Liquidateur) ให้ทำหน้าที่ขายทรัพย์สินของลูกหนี้และนำเงินที่ได้ไปชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ ซึ่งศาลจะแต่งตั้งผู้พิพากษาผู้สอดส่องและเจ้าพนักงานศาลให้ทำหน้าที่เป็นผู้ชำระบัญชี หลังจากที่ศาลสั่งให้มีการชำระบัญชีแล้วลูกหนี้จะหมดอำนาจในการจัดการกิจการของตนโดยทันที ซึ่งแตกต่างจากกรณีที่ศาลสั่งให้ดำเนินการควบคุมดูแลของเจ้าพนักงานศาลเท่านั้น ส่วนกรณีของเจ้าหนี้นั้นก็จะถูกจำกัดสิทธิในการดำเนินการต่างๆ ในการบังคับชำระหนี้กับลูกหนี้เช่นเดียวกับกระบวนการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้⁶³ ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

กรณีดังต่อไปนี้ศาลมีอำนาจที่จะสั่งให้ชำระบัญชีลูกหนี้⁶⁴

1. เมื่อมีการผิคนัดหรือไม่ปฏิบัติตามแผนฟื้นฟูกิจการ
2. ในระหว่างระยะเวลาสังเกตการณ์ เมื่อศาลเห็นว่า การฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ไม่อาจเป็นไปได้
3. เมื่อสิ้นสุดระยะเวลาสังเกตการณ์ เจ้าพนักงานผู้จัดทำแผนเห็นว่าไม่อาจทำแผนฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ได้ และได้ทำรายงานเสนอศาลเพื่อให้สั่งชำระบัญชีกิจการของลูกหนี้
4. เมื่อมีการยื่นคำร้องขอให้ศาลสั่งดำเนินกระบวนการฟื้นฟูกิจการ และปรากฏว่าลูกหนี้ได้หยุดประกอบกิจการทั้งหมดแล้ว หรือเป็นที่เห็นอย่างชัดเจนว่าการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ไม่อาจเป็นไปได้

กระบวนการทั้ง 2 ประเภทที่กล่าวมา ถือเป็นกระบวนการหลังจากที่ลูกหนี้ประสบปัญหาขาดสภาพคล่องทางการเงิน หรือมีหนี้สินล้นพ้นตัว กฎหมายฝรั่งเศสให้อำนาจศาลในการที่จะมีคำสั่งให้เข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ หรือเข้าสู่กระบวนการชำระบัญชีกิจการของลูกหนี้ตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด นอกจากคำสั่งศาลทั้งสองประเภทที่กล่าวมาแล้ว กฎหมายฝรั่งเศสยังให้อำนาจศาลในการที่จะสั่งให้ลูกหนี้บุคคลธรรมดาที่ประกอบกิจการทางการค้า, บุคคลธรรมดาที่ขึ้นทะเบียนการประกอบอาชีพ หรือเกษตรกรเป็นบุคคลล้มละลายได้อีกด้วย

การล้มละลายของบุคคลธรรมดาตามกฎหมายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสจึงแบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ กรณีบุคคลธรรมดาที่ประกอบกิจการทางการค้า เกษตรกร หรือบุคคลธรรมดาที่ขึ้นทะเบียนการประกอบอาชีพไว้ และกรณีบุคคลธรรมดาที่เป็นผู้บริหารกิจการลูกหนี้นิติบุคคลที่ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

ศาลจะมีคำสั่งให้ลูกหนี้บุคคลธรรมดาที่ประกอบกิจการทางการค้า เกษตรกร หรือบุคคลธรรมดาซึ่งขึ้นทะเบียนการประกอบอาชีพตกเป็นบุคคลล้มละลายก็ต่อเมื่อปรากฏข้อเท็จจริงว่าลูกหนี้ได้กระทำการดังต่อไปนี้⁶⁵

⁶³ ธนกร วรปรัชญากุล. เล่มเดิม. หน้า 20-21.

⁶⁴ แหล่งเดิม.

1. ดำเนินกิจการที่ขาดทุนต่อไป โดยไม่ชอบซึ่งมีแต่จะทำให้กิจการตกอยู่ในสถานะที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้

2. ไม่จัดทำบัญชีให้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย หรือทำให้เอกสารทางบัญชีสูญหายทั้งหมดหรือบางส่วน

3. จำหน่าย จ่าย แจก หรือปิดบังซ่อนเร้นทรัพย์สินทั้งหมด หรือบางส่วน หรือก่อให้เกิดหนี้สินเพิ่มขึ้นโดยการฉ้อฉล

นอกจากนี้ ศาลอาจมีคำสั่งลงโทษผู้บริหารกิจการของลูกหนี้ซึ่งเป็นนิติบุคคลให้เป็นบุคคลล้มละลายได้เช่นเดียวกันในกรณีที่ปรากฏว่าผู้บริหารนั้นได้กระทำความผิดในการบริหารจัดการกิจการของลูกหนี้ เช่น ⁶⁵

1. ครอบครองทรัพย์สินของนิติบุคคลลูกหนี้เสมือนเป็นทรัพย์สินของตน

2. ดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ส่วนตัวโดยใช้นิติบุคคลลูกหนี้บังหน้า

3. ดำเนินกิจการที่ขาดทุนของนิติบุคคลลูกหนี้ต่อไป เพื่อประโยชน์ส่วนตัวซึ่งมีแต่จะทำให้ นิติบุคคลลูกหนี้ตกอยู่ในสถานะไม่สามารถชำระหนี้ได้

4. จัดทำบัญชีปลอม หรือทำให้เอกสารทางบัญชีสูญหาย หรือไม่จัดทำบัญชีให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด เป็นต้น

ศาลอาจมีคำสั่งให้ลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งประกอบกิจการทางการค้า เกษตรกร หรือบุคคลธรรมดาที่ขึ้นทะเบียนการประกอบอาชีพ ตลอดจนผู้บริหารกิจการของลูกหนี้ที่เป็นนิติบุคคลที่ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ให้เป็นบุคคลล้มละลายก็ต่อเมื่อปรากฏข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

1. ประกอบกิจการทางการค้า การช่างฝีมือ หรือทางการเกษตร หรือปฏิบัติหน้าที่ในการบริหารจัดการนิติบุคคล โดยฝ่าฝืนข้อห้ามต่างๆตามที่กฎหมายกำหนด

2. ทำการซื้อขายเพื่อขายต่อในราคาที่ต่ำกว่าราคาท้องตลาดโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อหลีกเลี่ยงการเริ่มกระบวนการฟื้นฟูกิจการ หรือกระบวนการบังคับชำระหนี้ หรือเพื่อทำให้การเริ่มกระบวนการดังกล่าวล่าช้าออกไป

3. ก่อให้เกิดภาระผูกพันที่สำคัญเกินสมควร เมื่อพิจารณาถึงสถานะของกิจการหรือของนิติบุคคล ทั้งนี้ โดยไม่มีค่าตอบแทนและเพื่อประโยชน์ของบุคคลอื่น

⁶⁵ สุธีร์ ศุภนิธย์. เล่มเดิม. หน้า 167.

⁶⁶ แหล่งเดิม. หน้า 168

4. ทำการชำระหนี้ หรือจัดให้มีการชำระหนี้เจ้าหนี้คนหนึ่ง ซึ่งทำให้เจ้าหนี้อื่นได้รับความเสียหาย ภายหลังที่กิจการตกอยู่ในสถานะที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้และได้รู้ถึงสาเหตุดังกล่าวแล้ว

5. ละเว้นไม่ดำเนินการยื่นคำร้องต่อศาลภายในกำหนดเวลาสิบห้าวันเมื่อกิจการตกอยู่ในสถานะที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้

3.1.3.2 ข้อจำกัดสิทธิของบุคคลล้มละลาย

คำสั่งศาลให้บุคคลดังกล่าวตกเป็นบุคคลล้มละลาย มีผลเป็นการห้ามมิให้บุคคลดังกล่าวเข้าบริหาร จัดการ หรือดำเนินการใดๆเกี่ยวกับกิจการนั้นไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมอย่างไรก็ตาม ในกรณีหนึ่งกรณีใดดังกล่าวข้างต้น ศาลอาจมีคำสั่งห้ามมิให้บุคคลนั้นเข้าบริหาร จัดการ หรือดำเนินการใดๆเกี่ยวกับกิจการนั้นไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมแทนคำสั่งให้บุคคลนั้นเป็นบุคคลล้มละลายก็ได้

ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้บุคคลดังกล่าวตกเป็นบุคคลล้มละลาย หรือห้ามมิให้บุคคลนั้นเข้าบริหาร จัดการ หรือดำเนินการใดๆเกี่ยวกับกิจการดังกล่าวข้างต้น ศาลจะต้องกำหนดระยะเวลาไว้ซึ่งต้องไม่ต่ำกว่า 5 ปี และเมื่อครบกำหนดดังกล่าวแล้ว บุคคลนั้นย่อมหลุดพ้นจากการเป็นบุคคลล้มละลายทันที⁶⁷

3.2 มาตรการทางกฎหมายในการเข้าสู่กระบวนการล้มละลาย ตามแนวทางการร่างกฎหมายล้มละลายของคณะกรรมการว่าด้วยกฎหมายการค้าระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติ (UNCITRAL)

ลูกหนี้ซึ่งจะอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายล้มละลาย ตามแนวทางการร่างกฎหมายล้มละลายของคณะกรรมการว่าด้วยกฎหมายการค้าระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติ (UNCITRAL) เน้นไปที่ลูกหนี้ซึ่งดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ⁶⁸ ได้แก่การกำหนดและการให้

⁶⁷ แห้วเดิม, หน้า 169.

⁶⁸ คำว่า “กิจกรรมทางเศรษฐกิจ” ครอบคลุมอย่างกว้างเพื่อให้ครอบคลุมสถานการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ทุกประการที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ในทางสัญญาหรือไม่ก็ตาม ความสัมพันธ์เหล่านี้จะรวมถึงแต่ไม่จำกัดเฉพาะธุรกรรมต่างๆ ดังต่อไปนี้ กล่าวคือ ธุรกรรมการค้าสำหรับการจัดหาหรือการแลกเปลี่ยนสินค้าหรือบริการ สัญญาการจัดจำหน่ายการเป็นผู้แทนหรือตัวแทนทางการค้า แฟคตอริง ลิขสิทธิ์ การก่อสร้างงานต่างๆ การเป็นที่ปรึกษา งานวิศวกรรม การให้ใช้สิทธิ การลงทุน การเงิน การธนาคาร การประกันภัย สัญญาเพื่อการใช้ประโยชน์หรือสัมปทาน กิจกรรมร่วมทุน และการประกอบกิจการอุตสาหกรรมหรือการร่วมมือทางธุรกิจในรูปแบบอื่นๆ การขนส่งสินค้าหรือผู้โดยสารทางอากาศ ทางทะเล ทางรถไฟ หรือทางถนน

นิยามอย่างชัดเจนว่าลูกหนี้รายใดจะต้องอยู่ใต้บังคับของกฎหมาย ในกรณีที่ลูกหนี้รายใดถูกกันให้อยู่นอกการบังคับของกฎหมายนี้ ลูกหนี้รายนั้นจะไม่ได้รับการคุ้มครองต่างๆที่กฎหมายได้กำหนดไว้ และจะไม่อยู่ภายใต้หลักเกณฑ์บังคับ (Discipline) ของกฎหมายด้วย ความเห็นนี้อยู่ในฝ่ายซึ่งต้องการให้ร่างกฎหมายล้มละลายมีลักษณะครอบคลุมทั้งหมด โดยมีข้อยกเว้นอย่างจำกัด ในการร่างบทบัญญัติที่กำหนดคุณสมบัติในกฎหมายล้มละลายนั้น จะมีปัญหาพื้นฐาน 2 ประการ ประการแรก คือ กฎหมายควรจะจำแนกระหว่างลูกหนี้ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดา กับลูกหนี้ซึ่งเป็นวิสาหกิจที่มีความรับผิดชอบอย่างจำกัดในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือบริษัท หรือนิติบุคคลอื่นๆ หรือไม่ โดยที่ลูกหนี้แต่ละประเภทนั้น นอกจากจะมีข้อพิจารณาทางด้านนโยบายที่แตกต่างกันแล้ว ยังมีข้อพิจารณาเกี่ยวกับทัศนคติทางสังคมและทัศนคติอื่นๆ ที่แตกต่างกันอีกด้วย ประการที่สอง คือ ประเภทของลูกหนี้ (ถ้ามี) ที่ควรจะถูกกันออกจากการบังคับใช้ของกฎหมาย⁶⁹

หลายประเทศรับเอาแนวทางที่แตกต่างกันในการกำหนดขอบเขตของการบังคับใช้ของกฎหมายล้มละลาย กฎหมายล้มละลายของบางประเทศใช้บังคับแก่ลูกหนี้ทั้งหมด โดยมีข้อยกเว้นบางประการที่ระบุไว้ ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป ประเทศอื่นๆ จะจำแนกระหว่างลูกหนี้ที่เป็นบุคคลธรรมดา กับลูกหนี้ที่เป็นนิติบุคคลและใช้กฎหมายล้มละลายที่แตกต่างกันสำหรับลูกหนี้แต่ละประเภท อีกแนวทางหนึ่งจำแนกระหว่างบุคคลธรรมดา กับนิติบุคคลตามเกณฑ์การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ของบุคคลเหล่านั้น กฎหมายเหล่านี้ ในบางประเทศกล่าวถึงการล้มละลายของ “พ่อค้า” ซึ่งมีการกำหนดนิยามไว้โดยการอ้างอิงถึงการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจในฐานะที่เป็นอาชีพปกติ หรือบริษัทต่างๆ ที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายพาณิชย์ และนิติบุคคลอื่น ซึ่งดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นประจำ ยังมีกฎหมายของบางประเทศ ที่รวมกระบวนการที่แตกต่างกันไว้ด้วยกัน โดยใช้ระดับของหนี้สินเป็นพื้นฐานและหลายประเทศได้พัฒนาเกณฑ์ของการล้มละลายแบบพิเศษขึ้นสำหรับภาคต่างๆของเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคเกษตรกรรม⁷⁰

นโยบายที่ใช้กับหนี้และการล้มละลายของปัจเจกชนหรือบุคคล มักสะท้อนทัศนคติทางวัฒนธรรม ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับลูกหนี้ที่ประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจเท่าใดนัก อาจรวมถึงทัศนคติที่มีต่อการก่อหนี้ของบุคคล การมีหนทางปลดหนี้ที่ไม่สามารถจัดการได้ ผลทางสังคมของการล้มละลายต่อสถานะบุคคล ความจำเป็นที่จะต้องมีการให้คำปรึกษาและความช่วยเหลือด้านการศึกษากับหนี้ของบุคคล และการให้โอกาสแก่ลูกหนี้เพื่อให้เริ่มต้นใหม่โดยการปลดปล่อย

⁶⁹ วิศิษฐ์ วิศิษฐ์สรอรรถ. แนวทางการร่างกฎหมายล้มละลายของกรรมการว่าด้วยกฎหมายการค้าระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติ(UNCITRAL). เอกสารประกอบคำบรรยายกฎหมายล้มละลายเปรียบเทียบ. หน้า 50.

⁷⁰ แหล่งเดิม. หน้า 50-51

ส่วนนโยบายที่ใช้กับการล้มละลายในภาคพาณิชย์กรรมนั้น ในเชิงเปรียบเทียบแล้วโดยทั่วไปมักจะจำกัดเฉพาะข้อพิจารณาทางเศรษฐกิจและพาณิชย์กรรม เช่น บทบาทสำคัญของกิจกรรมที่มีต่อเศรษฐกิจ ความจำเป็นในการรักษาและส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และกิจกรรมการประกอบการ รวมทั้งความจำเป็นในการส่งเสริมการให้สินเชื่อ และในการคุ้มครองเจ้าหนี้⁷¹

ผลประโยชน์ของบุคคลธรรมดาซึ่งเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ แตกต่างจากผลประโยชน์ของลูกหนี้ที่เป็นผู้บริโภคอย่างน้อยก็ในแง่ของลักษณะบางประการของการเป็นหนี้ของบุคคลเหล่านี้ แต่บ่อยครั้งที่เป็นเรื่องยากในการแยกหนี้ส่วนบุคคลออกจากหนี้ทางธุรกิจของเขา เพื่อกำหนดว่าเขาควรจะได้รับปฏิบัติในคดีล้มละลายอย่างไร เกณฑ์ทดสอบที่แตกต่างกันอาจมีพัฒนาขึ้นเพื่อช่วยในการกำหนดดังกล่าว โดยเน้นหนักไปที่ตัวอย่างเช่น ลักษณะของกิจกรรมที่ทำอยู่ ระดับของหนี้ และความสัมพันธ์ระหว่างหนี้กับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ตัวอย่างของการเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางธุรกิจนั้น อาจรวมถึงว่ากิจการได้จดทะเบียนเพื่อการประกอบการค้าหรือการประกอบกิจการอื่นๆ หรือไม่ ไม่ว่าจะเป็นิติบุคคลประเภทใดประเภทหนึ่งตามกฎหมายพาณิชย์หรือไม่ และอาจรวมถึงลักษณะของกิจกรรมตามปกติ และข้อมูลเกี่ยวกับยอดขายกับทรัพย์สินและหนี้สิน⁷²

หลายประเทศได้รวมเอาลูกหนี้ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาที่เกี่ยวข้องในกิจกรรมทางเศรษฐกิจไว้ในขอบเขตของกฎหมายล้มละลายทางการพาณิชย์ ประสบการณ์ประเทศอื่นๆชี้ให้เห็นว่าถึงแม้กิจกรรมทางธุรกิจที่กระทำโดยบุคคลธรรมดาจะประกอบเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางเศรษฐกิจก็ตาม แต่กรณีเหล่านี้มักจะจัดการได้ดีที่สุดภายใต้หลักเกณฑ์สำหรับการล้มละลายของบุคคลธรรมดา เพราะในที่สุดแล้วเจ้าของธุรกิจส่วนตัวจะทำกิจกรรมของตนโดยผ่านโครงสร้างที่มีได้ประโยชน์จากการจำกัดความรับผิดชอบใดๆ เลย ทำให้ตนต้องรับผิดชอบเป็นส่วนตัวในหนี้สินของธุรกิจอย่างไม่จำกัด กรณีเหล่านี้ยังทำให้มีปัญหายุ่งยากในการปลดเปลื้องจากการล้มละลายรวมทั้งช่วงเวลาก่อนที่ลูกหนี้จะสามารถได้รับการปลดเปลื้องจากการล้มละลาย และหนี้ที่ไม่อาจได้รับการปลดเปลื้อง หรือที่จะได้รับการยกเว้นจากการปลดเปลื้อง หนี้ที่ไม่สามารถปลดเปลื้องได้มักเกี่ยวข้องกับเรื่องส่วนบุคคล อาทิ การตกลงกันในคดีหย่า หรือภาระในการอุปการะเลี้ยงดูบุตร⁷³

ข้อพิจารณาเพิ่มเติมอีกข้อหนึ่ง คือ การรวมเอาบุคคลธรรมดาไว้ในหลักเกณฑ์การล้มละลายทางการพาณิชย์ ในบางประเทศอาจมีความเป็นไปได้ที่จะเป็นตัวการลดแรงจูงใจที่จะใช้หลักเกณฑ์การล้มละลายทางการพาณิชย์ อันเนื่องมาจากทัศนคติทางสังคมที่มีต่อการล้มละลาย

⁷¹ แหล่งเดิม. หน้า 51.

⁷² แหล่งเดิม. หน้า 51.

⁷³ แหล่งเดิม. หน้า 52.

ของบุคคลโดยไม่คำนึงถึงลักษณะของการล้มละลาย ในการร่างกฎหมายเพื่อแก้ไขการล้มละลายที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจนั้น สมควรที่ข้อกังวลเหล่านี้จะได้รับการพิจารณา โดยคำนึงถึงลักษณะของการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจในแต่ละประเทศ กับการดำรงอยู่และประสิทธิผลของกฎหมายล้มละลายที่ใช้กับบุคคลธรรมดา เช่น ในหลายประเทศ กิจกรรมทางเศรษฐกิจเกือบทั้งหมดจะทำโดยปัจเจกชน และการกั้นปัจเจกชนเหล่านี้ออกจากกฎหมายล้มละลายจะเป็นการจำกัดการบังคับใช้และประสิทธิผลของกฎหมายนั้นเป็นอย่างมาก ส่วนในประเทศอื่นๆ กำหนดการล้มละลายของบุคคลธรรมดาที่ทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจไว้เป็นการเฉพาะในกฎหมายล้มละลายของบุคคลธรรมดา และบุคคลเหล่านี้จะถูกกั้นออกจากกฎเกณฑ์การล้มละลายทางการพาณิชย์⁷⁴

แนวทางการร่างกฎหมายจะเน้นหนักไปที่การทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทั้งของนิติบุคคลและบุคคลธรรมดา โดยไม่คำนึงถึงโครงสร้างทางกฎหมายที่รองรับการทำกิจกรรมเหล่านั้น และไม่ว่ากิจกรรมนั้นจะทำได้ทำไปเพื่อผลกำไรหรือไม่ โดยได้ระบุประเด็นต่างๆ ที่ต้องมีบทบัญญัติที่เพิ่มเติมหรือที่แตกต่างออกไป หากมีการรวมเอาลูกหนี้ที่เป็นบุคคลธรรมดาไว้ในกฎหมายล้มละลายด้วย

3.3 มาตรการทางกฎหมายในการเข้าสู่กระบวนการล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ตามกฎหมายล้มละลายของประเทศไทย

การตกเป็นบุคคลล้มละลายตามกฎหมายของประเทศไทยนั้น ได้ถูกบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 โดยถูกออกแบบมาเพื่อจัดการชำระหนี้ของบุคคลซึ่งมีหนี้สินส่วนตัว และเป็นกฎหมายที่มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากการบังคับชำระหนี้ในคดีแพ่ง เนื่องจากการติดตามหนี้สินในคดีล้มละลายได้กำหนดให้มีการเก็บรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้ และจัดสรรแบ่งปันด้วยความเป็นธรรมให้แก่เจ้าหนี้ทั้งหลาย⁷⁵ โดยบทบัญญัติในกฎหมายล้มละลายได้กำหนดถึงคุณสมบัติของผู้ที่อาจตกเป็นบุคคลล้มละลาย และบุคคลที่มีสิทธิเสนอคดีต่อศาลล้มละลาย รวมทั้งขั้นตอนวิธีการพิจารณาคดีล้มละลายไว้อย่างละเอียด ซึ่งในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการตกเป็นบุคคลล้มละลายซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ ในการเข้าสู่กระบวนการล้มละลาย และข้อจำกัดสิทธิของบุคคลดังกล่าวที่ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483

⁷⁴ แหล่งเดิม.

⁷⁵ วิชา มหาคุณ. (2549). คำอธิบายกฎหมายล้มละลายและฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้. หน้า 1.

3.3.1 หลักเกณฑ์การเข้าสู่กระบวนการล้มละลาย

การเข้าสู่กระบวนการล้มละลายตามพระราชบัญญัติล้มละลายพุทธศักราช 2483 นั้น เริ่มต้นต้องพิจารณาถึงคุณสมบัติของลูกหนี้ที่อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายล้มละลาย ซึ่งได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 7 โดยมีหลักว่า “ ลูกหนี้ที่มีหนี้สินสิ้นพันตัวอาจถูกศาลพิพากษาให้ล้มละลายได้ ถ้าลูกหนี้นั้นมีภูมิลำเนาในราชอาณาจักร หรือประกอบธุรกิจในราชอาณาจักรไม่ว่าด้วยตนเองหรือโดยตัวแทนในขณะที่มีการขอให้ลูกหนี้ล้มละลาย หรือภายในกำหนดเวลาหนึ่งปีก่อนนั้น”

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าคุณสมบัติของลูกหนี้ที่จะตกอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายล้มละลายมีองค์ประกอบ 3 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ลูกหนี้มีหนี้สินสิ้นพันตัว
2. ลูกหนี้มีภูมิลำเนาในราชอาณาจักร หรือ
3. ลูกหนี้ที่ประกอบธุรกิจในราชอาณาจักรไม่ว่าโดยตนเอง หรือ โดยตัวแทนในขณะที่มีการขอให้ลูกหนี้ล้มละลาย หรือภายในกำหนดเวลาหนึ่งปี

จากคุณสมบัติดังกล่าวข้างต้น การที่เจ้าหนี้จะฟ้องลูกหนี้ให้ตกเป็นบุคคลล้มละลายได้นั้นต้องปรากฏข้อเท็จจริงเบื้องต้นก่อนว่า “ลูกหนี้มีหนี้สินสิ้นพันตัว” ความหมายตามหลักทั่วไปหมายถึง ลูกหนี้มีหนี้สินมากกว่าทรัพย์สิน หรือมีทรัพย์สินไม่พอชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ โดยลักษณะและวิธีการวิเคราะห์ถึงความมีหนี้สินสิ้นพันตัวนั้นมีแง่มุมเทคนิคและวิธีคิดที่เกิดปัญหาทางปฏิบัติมาก⁷⁶ เนื่องจากเป็นเรื่องยากที่เจ้าหนี้ที่จะพิสูจน์ถึงสถานะทางการเงินของลูกหนี้ ว่าตกอยู่ในสภาวะมีหนี้สินสิ้นพันตัว ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในคดี และลูกหนี้ส่วนใหญ่มักจะยกประเด็นข้อต่อสู้ว่าไม่ได้อยู่ในสภาวะเป็นผู้มีหนี้สินสิ้นพันตัว กฎหมายจึงได้กำหนดข้อสันนิษฐานถึงการกระทำที่ถือได้ว่าลูกหนี้มีหนี้สินสิ้นพันตัวไว้ในมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ได้แก่การกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ คือ

- 1) ถ้าลูกหนี้โอนทรัพย์สิน หรือสิทธิจัดการทรัพย์สินของตนให้แก่บุคคลอื่น เพื่อประโยชน์แห่งเจ้าหนี้ทั้งหลายของตน ไม่ว่าได้กระทำการนั้นในหรือนอกราชอาณาจักร
- 2) ถ้าลูกหนี้โอน หรือส่งมอบทรัพย์สินของตน โดยการแสดงเจตนาหลง หรือโดยการฉ้อฉลไม่ว่าได้กระทำการนั้นในหรือนอกราชอาณาจักร
- 3) ถ้าลูกหนี้โอนทรัพย์สินของตนหรือก่อให้เกิดทรัพย์สินอย่างหนึ่งอย่างใดขึ้นเหนือทรัพย์สินนั้น ซึ่งถ้าลูกหนี้ล้มละลายแล้วจะต้องถือว่าเป็นการให้เปรียบ ไม่ว่าได้กระทำการนั้นในหรือนอกราชอาณาจักร

⁷⁶ พิชัย นิลทองคำ. เล่มเดิม. หน้า 100.

4) ถ้าลูกหนี้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ เพื่อประวิงการชำระหนี้ หรือมิให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้

ก. ออกไปเสียนอกราชอาณาจักร หรือได้ออกไปก่อนแล้วและคงอยู่นอกราชอาณาจักร

ข. ไปเสียดอกเคหะสถานที่เคยอยู่ หรือซ่อนตัวอยู่ในเคหะสถาน หรือหลบซ่อนไปหรือวิธีอื่น หรือปิดสถานที่ประกอบธุรกิจ

ค. ยักย้ายทรัพย์สินไปให้พ้นอำนาจศาล

ง. ขอมตนาให้ต้องคำพิพากษาซึ่งบังคับให้ชำระเงินซึ่งตนไม่ควรต้องชำระ

5) ถ้าลูกหนี้ถูกยึดทรัพย์ตามหมายบังคับคดี หรือไม่มีทรัพย์สินอย่างหนึ่งอย่างใดที่จะพึงยึดมาชำระหนี้ได้

6) ถ้าลูกหนี้แถลงต่อศาลในคดีใดๆ ว่าไม่สามารถชำระหนี้ได้

7) ถ้าลูกหนี้แจ้งให้เจ้าหนี้คนหนึ่งคนใดของตนทราบว่าไม่สามารถชำระหนี้ได้

8) ถ้าลูกหนี้เสนอคำขอประนอมหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ตั้งแต่สองคนขึ้นไป

9) ถ้าลูกหนี้ได้รับหนังสือทวงถามจากเจ้าหนี้ให้ชำระหนี้แล้วไม่น้อยกว่าสองครั้งซึ่งมีระยะเวลาห่างกันไม่น้อยกว่าสามสิบวัน และลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ ”

เมื่อพิจารณาถึงข้อสันนิษฐานความมีหนี้สินล้นพ้นตัวของลูกหนี้ ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ที่ไม่สามารถชำระหนี้ หาได้ขึ้นอยู่กับว่าลูกหนี้ต้องมีหนี้สินมากกว่าทรัพย์สิน บทบาทของข้อสันนิษฐานเป็นเพียงเหตุให้เจ้าหนี้ฟ้องลูกหนี้ได้แต่ไม่อาจยืนยันว่าลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัวจริง การจะพิสูจน์ว่าลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัวจะต้องพิสูจน์เพียงว่าลูกหนี้ได้กระทำการตามข้อสันนิษฐานยังไม่เพียงพอ ต้องนำพยานหลักฐานมายืนยันว่าลูกหนี้มีหนี้สินมากกว่าทรัพย์สินจริงๆ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าข้อสันนิษฐานทางกฎหมายที่ปรากฏอยู่ในมาตรา 8 นั้นเป็นแต่เพียงให้เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะฟ้องลูกหนี้เป็นคดีล้มละลายต่อศาลเท่านั้น แต่ไม่อาจยืนยันได้ว่าลูกหนี้ตกอยู่ในสถานะมีหนี้สินล้นพ้นตัว

นอกจากการพิจารณาถึงความมีหนี้สินล้นพ้นตัวดังกล่าวมาแล้วข้างต้น การพิจารณาถึงสิทธิของผู้มีสิทธิในการยื่นคำฟ้องในคดีล้มละลายก็ถือเป็นประเด็นที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งตามกฎหมายล้มละลายของประเทศไทยได้กำหนดให้เจ้าหนี้เท่านั้นเป็นผู้ฟ้องลูกหนี้ซึ่งมีหนี้สินล้นพ้นตัวให้ล้มละลาย โดยเจ้าหนี้ซึ่งมีสิทธิยื่นคำฟ้องให้ลูกหนี้ล้มละลายแบ่งเจ้าหนี้ออกเป็น 2 ประเภท ดังต่อไปนี้

1.1 หลักเกณฑ์การฟ้องคดีล้มละลายสำหรับเจ้าหนี้ธรรมดา หรือเจ้าหนี้ไม่มีประกัน เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 9 ที่ว่า เจ้าหนี้จะฟ้อง ลูกหนี้ให้ล้มละลายได้ก็ต่อเมื่อ

- 1) ลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัว
- 2) ลูกหนี้ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาเป็นหนี้เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์คนเดียวหรือหลายคน เป็นจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งล้านบาท หรือลูกหนี้ซึ่งเป็นนิติบุคคลเป็นหนี้เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์คนเดียว หรือหลายคนเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าสองล้านบาท และ
- 3) หนี้้นั้นอาจกำหนดจำนวนได้โดยแน่นอนไม่ว่าหนี้้นั้นจะถึงกำหนดชำระโดยพลันหรือในอนาคตก็ตาม”

1.2 หลักเกณฑ์การฟ้องคดีล้มละลายของเจ้าหนี้มีหลักประกันนอกจากพิจารณาตามหลักเกณฑ์เช่นเดียวกับเจ้าหนี้ธรรมดาหรือเจ้าหนี้ไม่มีประกันแล้ว ยังมีหลักเกณฑ์เพิ่มเติมอีก 2 ประการ ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 10 เจ้าหนี้มีประกันจะฟ้องลูกหนี้ ให้ล้มละลายได้ก็ต่อเมื่อ

- 1) มิได้เป็นผู้ต้องห้ามมิให้บังคับชำระหนี้เอาแก่ทรัพย์สินของลูกหนี้เกินกว่าตัวทรัพย์สินที่เป็นหลักประกัน และ
- 2) กล่าวในฟ้องว่า ถ้าลูกหนี้ล้มละลายแล้ว จะยอมสละหลักประกันเพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทั้งหลาย หรือตีราคาหลักประกันมาในฟ้องซึ่งเมื่อหักกับจำนวนหนี้ของตนแล้ว เงินยังขาดอยู่สำหรับลูกหนี้ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งล้านบาท หรือลูกหนี้ซึ่งเป็นนิติบุคคลเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าสองล้านบาท

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าวมาข้างต้น การฟ้องคดีล้มละลายของเจ้าหนี้มีประกันนอกจากการพิจารณาตามหลักเกณฑ์มาตรา 9 เช่นเดียวกับเจ้าหนี้ธรรมดาหรือเจ้าหนี้ไม่มีประกันแล้วยังต้องนำหลักเกณฑ์ตามมาตรา 10 มาพิจารณาด้วย โดยเจ้าหนี้มีประกันซึ่งเป็นเจ้าหนี้ผู้มีสิทธิเหนือทรัพย์สินของลูกหนี้ในทางจำนอง จำนำ หรือสิทธิยึดเหนี่ยว หรือเจ้าหนี้ผู้มีบุริมสิทธิที่บังคับได้ ทำนองเดียวกับผู้รับจำนำ ถ้าต้องการฟ้องลูกหนี้ให้ล้มละลายต้องมีหลักเกณฑ์เพิ่มเติมที่สำคัญคือจะยอมสละหลักประกันหรือไม่ หากเจ้าหนี้ไม่ยอมสละหลักประกันจะต้องยินยอมให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ตรวจสอบหลักประกันดังกล่าวด้วย

การฟ้องคดีล้มละลายแตกต่างจากการฟ้องคดีแพ่งในข้อสำคัญอยู่ข้อหนึ่งคือ การฟ้องคดีแพ่งเจ้าหนี้ซึ่งเป็นโจทก์ฟ้องคดีเพื่อประโยชน์ของตนเองโดยเฉพาะหากศาลตัดสินให้โจทก์ชนะคดีเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์เท่านั้นที่จะได้รับชำระหนี้ตามคำพิพากษานั้น ส่วนเจ้าหนี้คนอื่น ๆ ของลูกหนี้ซึ่งเป็นจำเลยจะไม่ได้รับ ประโยชน์จากผลของคำตัดสินนั้นแต่อย่างใด ส่วนการฟ้องคดีล้มละลาย

นั้น ไม่ว่าเจ้าหนี้คนใด ของลูกหนี้ จะเป็นโจทก์ฟ้องให้ลูกหนี้ล้มละลายหากศาลตัดสินให้โจทก์ชนะคดีโดยสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้โดยเด็ดขาดเจ้าหนี้ซึ่งมีมูลหนี้เป็นหนี้เงินและมูลแห่งหนี้ได้เกิดขึ้นก่อนวันศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ทุกรายจะได้รับประโยชน์จากผลของคำตัดสินดังกล่าว โดยมีสิทธิยื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายใน 2 เดือนนับแต่วันโฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ อย่างไรก็ตามการที่ลูกหนี้เพียงแต่ถูกเจ้าหนี้คนใดคนหนึ่งฟ้องคดีล้มละลายเท่านั้น ไม่ได้ทำให้เจ้าหนี้อื่นๆ เสียสิทธิในการฟ้องร้องลูกหนี้คนเดียวนั้นเป็นคดีแพ่งหรือคดีล้มละลายอีก แต่ถ้าศาลได้มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ลูกหนี้เด็ดขาดในคดีหนึ่งแล้วเจ้าหนี้อื่นๆซึ่งมีมูลหนี้เป็นหนี้เงินและมูลแห่งหนี้เกิดขึ้นก่อนวันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์จะฟ้องลูกหนี้คนเดียวกัมนั้นเป็นคดีแพ่งหรือคดีล้มละลายอีกไม่ได้ หากมีการฟ้องคดีล้มละลายลูกหนี้คนเดียวกัมนั้นหลายคดีเมื่อศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์ลูกหนี้เด็ดขาดในคดีหนึ่งแล้วศาลต้องจำหน่ายคดีอื่นออกจากสารบบความ หรือหากมีการฟ้องคดีแพ่งอันเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้คนเดียวกัมนั้นค้างพิจารณาอยู่ในศาลในขณะที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะต้องเข้าว่าคดีแพ่งนั้นแทนลูกหนี้ในกรณีที่เจ้าหนี้อื่นๆ ซึ่งมีมูลหนี้เป็นหนี้เงินและมูลแห่งหนี้เกิดขึ้นก่อนวันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ฟ้องลูกหนี้เป็นคดีแพ่งและคดีล้มละลายอีกไม่ได้เพราะลูกหนี้ถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้วนั้นเจ้าหนี้อื่นๆ ดังกล่าวย่อมมีสิทธิขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายใน 2 เดือนนับแต่วันโฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด ถ้าเจ้าหนี้อยู่นอกราชอาณาจักรเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจขยายกำหนดเวลาให้อีกได้ไม่เกิน 2 เดือน อนึ่ง แม้จะเป็นเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ในคดีล้มละลายนั้นเองก็ต้องยื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ที่กำหนดเวลาข้างต้นเช่นกัน ถ้าหากเจ้าหนี้อื่นๆใดไม่ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายในกำหนดเวลาดังกล่าวเจ้าหนี้นั้นเป็นอันหมดสิทธิที่จะได้รับชำระหนี้ การยื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายจึงเป็นเรื่องสำคัญสำหรับเจ้าหนี้ทั้งหลายเป็นอย่างยิ่ง

สำหรับเจ้าหนี้มีประกันสิทธิที่จะยื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์หรือไม่ก็ได้ เพราะเจ้าหนี้มีประกันสิทธิเหนือทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันซึ่งลูกหนี้ได้ให้ไว้ก่อนถูกพิทักษ์ทรัพย์แต่ก็ต้องยอมให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตรวจดูทรัพย์สินนั้นถ้าเจ้าหนี้มีประกันจะใช้สิทธิขอรับชำระหนี้เจ้าหนี้มีประกันจะต้องเป็นเจ้าหนี้มีประกันที่มีสิทธิบังคับเอาแก่ทรัพย์สินของลูกหนี้เกินกว่าราคาทรัพย์สินที่เป็นหลักประกัน และขอรับภายในเงื่อนไข ดังต่อไปนี้ด้วยคือ

1. ขอรับชำระหนี้โดยยินยอมสละทรัพย์สินอันเป็นหลักประกัน เพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทั้งหลายแล้ว ขอรับชำระหนี้ได้เต็มจำนวน
2. ขอรับชำระหนี้โดยบังคับเอาแก่ทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันก่อนแล้ว ขอรับชำระหนี้สำหรับจำนวนที่ยังขาดอยู่

3. ขอรับชำระหนี้โดยขอให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ขายทอดตลาดทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันแล้ว ขอรับชำระหนี้สำหรับจำนวนที่ยังขาดอยู่

4. ขอรับชำระหนี้โดยตีตราราคาทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันแล้ว ขอรับชำระหนี้จำนวนที่ยังขาดอยู่ การขอรับชำระหนี้กรณีนี้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจไถ่ถอนทรัพย์สินตามราคาที่ดีมาได้ ถ้าเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เห็นว่าราคาที่ดีมานั้นไม่สมควร เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจขายทรัพย์สินนั้นตามวิธีที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์และเจ้าหนี้ตกลงกัน ถ้าไม่ตกลงกันกฎหมายให้ใช้วิธีขายทอดตลาดแต่จะต้องไม่ให้เสียหายแก่เจ้าหนี้ โดยเจ้าหนี้หรือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจเข้าสู่ราคาในการขายทอดตลาดได้เมื่อได้เงินสุทธิเท่าใดให้ถือว่าเป็นราคาที่ดีเจ้าหนี้ได้ตีมาในคำขอรับ ชำระหนี้ถ้าเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไม่แจ้งเป็นหนังสือให้เจ้าหนี้ทราบว่าจะใช้สิทธิไถ่ถอนหรือตกลงให้ขายทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันภายใน 4 เดือนนับแต่เจ้าหนี้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ กฎหมายให้ถือว่าเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ยินยอมให้ทรัพย์สินนั้นเป็นกรรมสิทธิ์ของเจ้าหนี้ตามราคาที่ดีเจ้าหนี้ได้ตีราคา และเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์หมดสิทธิไถ่ถอนหรือขายทรัพย์สินนั้น

จากการศึกษากฎหมายล้มละลายของประเทศไทยพบว่าบทบาทและหน้าที่ของเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์จะทำหน้าที่เสมือนเป็น “ตัวแทน” เจ้าหนี้ทั้งหลายของลูกค้านี้ในการฟ้องคดีล้มละลายเพื่อจะได้เอาทรัพย์สินของลูกค้านี้มาจัดสรรแบ่งปันในการชำระหนี้โดยเสมอภาคกัน โดยเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์มีหน้าที่ระวางประโยชน์ของเจ้าหนี้ทั้งหลาย และช่วยเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการรวบรวมจำหน่ายทรัพย์สินของลูกค้านี้ รวมทั้งรับผิดชอบในบรรดาค่าธรรมเนียม ค่าเสียหาย และค่าใช้จ่ายในคดีล้มละลายทั้งปวง⁷⁷ หากเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์เพิกเฉยไม่ยอมเสียค่าธรรมเนียมค่าใช้จ่าย หรือไม่วางเงินประกัน ตามที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เรียกร้อง ก็อาจเป็นเหตุให้ศาลมีคำสั่งยกเลิกการล้มละลายได้⁷⁸ ดังนั้นในการฟ้องคดีล้มละลายของเจ้าหนี้จึงไม่ใช่เป็นการฟ้องเพื่อการบังคับชำระหนี้ของตนตามคำฟ้องแต่อย่างใด เหตุแห่งการฟ้องคดีล้มละลายจึงเป็นไปเพื่อรักษาผลประโยชน์ของเจ้าหนี้ทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์หรือไม่ก็ตาม

3.3.2 ข้อจำกัดสิทธิของบุคคลล้มละลายตามกฎหมายล้มละลายของประเทศไทย

การตกเป็นบุคคลล้มละลายย่อมแสดงให้เห็นว่าบุคคลดังกล่าวมีปัญหาเกี่ยวกับการขาดสภาพคล่องทางการเงิน และไม่สามารถชำระหนี้ได้ ซึ่งหากปล่อยให้บุคคลดังกล่าวยังคงสามารถทำธุรกรรมที่อาจก่อหนี้สินขึ้นได้อีกย่อมทำให้เกิดความเสียหายอื่นๆ ตามมาไม่ว่าต่อตัวเจ้าหนี้ หรือลูกหนี้ รวมทั้งการกระทำใดๆ ที่จะทำส่งผลกระทบต่อกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลายนั้น

⁷⁷พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 155

⁷⁸พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 135

กฎหมายล้มละลายของประเทศไทยจึงได้จำกัดสิทธิของบุคคลล้มละลายไว้ซึ่งปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ดังจะกล่าวต่อไปนี้

1. เมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์แล้วลูกหนี้ย่อมหมดอำนาจในการบริหารจัดการทรัพย์สินของตน และไม่อาจที่จะทำธุรกรรมใด ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินได้อีกต่อไป อำนาจในการจัดการทรัพย์สินย่อมตกอยู่แก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ (มาตรา 24)

ทรัพย์สินของลูกหนี้ต้องตกอยู่ภายใต้การจัดการของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในคดีล้มละลายเพื่อนำไปขายทอดตลาด หรือจำหน่ายโดยวิธีการอื่นเพื่อนำเงินมาชำระให้แก่เจ้าหนี้ ซึ่งทรัพย์สินอันอาจเอานำมาชำระหนี้ในคดีล้มละลายได้แก่

(1) ทรัพย์สินทั้งหลายอันลูกหนี้มีอยู่ในเวลาเริ่มต้นแห่งการล้มละลาย รวมทั้งสิทธิเรียกร้องเหนือทรัพย์สินของบุคคลอื่น เว้นแต่

ก. เครื่องใช้สอยส่วนตัวอันจำเป็นแก่การดำรงชีพ ซึ่งลูกหนี้รวม ทั้งคู่สมรสและบุตรผู้เยาว์ของลูกหนี้จำเป็นต้องใช้ตามสมควรแก่ฐานะารูป และ

ข. สัตว์ พืชพันธุ์ เครื่องมือและสิ่งของสำหรับการประกอบ อาชีพของลูกหนี้รวมกันไม่เกินหนึ่งแสนบาท

(2) ทรัพย์สินซึ่งลูกหนี้ได้มาภายหลังเวลาเริ่มต้นแห่งการล้มละลาย จนถึงเวลาปลดจากล้มละลาย

(3) สิ่งของซึ่งอยู่ในครอบครองหรืออำนาจสั่งการ หรือสั่งจำหน่ายของลูกหนี้ในทางการค้าหรือธุรกิจของลูกหนี้ ด้วยความยินยอมของเจ้าของอื่น แท้จริง โดยพฤติการณ์ ซึ่งทำให้เห็นว่าลูกหนี้เป็นเจ้าของในขณะที่มีการขอ ให้ลูกหนี้นั้นล้มละลาย”

2. ลูกหนี้ไม่มีอำนาจดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สิน เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะเข้าจัดการแทนลูกหนี้ โดยกฎหมายกำหนดให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เชื่อว่าคดีแพ่งทั้งปวงอันเกี่ยวกับ ทรัพย์สินของลูกหนี้ ซึ่งค้างพิจารณาอยู่ในศาลในขณะที่มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ และเมื่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีคำขอ โดยทำเป็นคำร้องศาลมีอำนาจพิจารณาคดีแพ่งนั้นไว้ หรือจะสั่งประการใดตามที่เห็นสมควรก็ได้ (มาตรา 25)

3. ทรัพย์สินที่ลูกหนี้มีสิทธิได้มาในระหว่างที่ยังไม่มีคำสั่งปลดจากล้มละลาย ลูกหนี้จะต้องแจ้งสิทธินั้นให้แก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ โดยลูกหนี้จะต้องรายงานเป็นหนังสือให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทราบ และแสดงรายละเอียดเท่าที่สามารถจะทำได้ภายในเวลาอันสมควร และไม่ว่ากรณีใด ลูกหนี้จะต้องแสดงบัญชีรับจ่ายเสนอต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทุกระยะหกเดือน (มาตรา 67(2))

4. ลูกหนี้ที่ตกเป็นบุคคลล้มละลายแล้วยอมถูกจำกัดสิทธิในเสรีภาพในการเดินทาง โดยกฎหมายกำหนดห้ามมิให้ลูกหนี้ออกไปนอกราชอาณาจักร เว้นแต่ศาลหรือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะอนุญาตเป็นหนังสือ และถ้าจะย้ายที่อยู่ต้องแจ้งตำบลที่อยู่ใหม่เป็นหนังสือให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทราบภายในเวลาอันสมควร (มาตรา 67(3))

5. ลูกหนี้ไม่มีสิทธิรับสินเชื่อจากผู้อื่นมีจำนวนตั้งแต่หนึ่งร้อยบาทขึ้นไป โดยมีได้แจ้งให้ผู้นั้นทราบว่าตนถูกพิทักษ์ หรือล้มละลาย ในระหว่างเวลาดังแต่ศาลได้มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ จนถึง เวลาที่พ้นจากการล้มละลาย (มาตรา 165(1))

6. ลูกหนี้ไม่มีสิทธิประกอบการค้าหรือธุรกิจโดยใช้นามตัวหรือนามสมญาของผู้อื่นบังหน้า ในระหว่างเวลาดังแต่ศาลได้มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์จนถึง เวลาที่พ้นจากการล้มละลาย (มาตรา 165)

จากข้อจำกัดสิทธิของบุคคลล้มละลายตามที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเพียงข้อจำกัดสิทธิของบุคคลล้มละลายที่ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 เท่านั้น ข้อจำกัดสิทธิของบุคคลล้มละลายยังไปปรากฏอยู่ตามกฎหมายอื่น ๆ อีกมากมาย เช่น การห้ามบุคคลล้มละลายเป็นข้าราชการ ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พุทธศักราช 2551 เป็นต้น

3.4 มาตรการทางกฎหมายในการฟ้องบังคับชำระหนี้ทางแพ่ง

เมื่อเกิดความผูกพันตามกฎหมายอันทำให้เกิดหนี้ขึ้นระหว่างคู่กรณีแล้ว ผลแห่งหนี้นั้นย่อมก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ในระหว่างคู่กรณี คือเจ้าหนี้อย่อมมีสิทธิที่จะเรียกให้ลูกหนี้ปฏิบัติการชำระหนี้ และลูกหนี้ก็พึงมีหน้าที่ต้องปฏิบัติการชำระหนี้ นั้น เมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระและเมื่อลูกหนี้ได้ปฏิบัติการชำระหนี้แล้ว หนี้นั้นย่อมเป็นอันระงับลง ถ้าหากลูกหนี้ไม่ยินยอมปฏิบัติการชำระหนี้ หรือชำระหนี้ล่าช้าล่วงเลยเวลาไป หรือชำระหนี้ผิดความประสงค์แห่งหนี้แล้วเจ้าหนี้อย่อมมีสิทธิที่จะฟ้องร้องขอให้มีการบังคับชำระหนี้ โดยเฉพาะเจาะจงหรือมีสิทธิที่จะเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนจากลูกหนี้ได้ และเพื่อเป็นการประกันการชำระหนี้ของลูกหนี้ กฎหมายได้ให้สิทธิแก่เจ้าหนี้ในการที่จะควบคุมและสงวนไว้ซึ่งกองทรัพย์สินของลูกหนี้ได้ กล่าวคือ ถ้าลูกหนี้ละเลยเพิกเฉยไม่ใช้สิทธิเรียกร้องทรัพย์สินอันควรมีควรรได้ของตนเข้ามาไว้ในกองทรัพย์สินของลูกหนี้แล้ว เจ้าหนี้อาจใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ได้ หรือในกรณีที่ลูกหนี้มีทรัพย์สินอยู่ในกองทรัพย์สินของลูกหนี้อยู่แล้ว แต่ได้ทำนิติกรรมอันมีผลเป็นการจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินนั้น

ไปเสีย โดยรู้อยู่ว่าการทำเช่นนั้นจะเป็นการทำให้เจ้าหน้าที่ต้องเสียประโยชน์ ดังนั้นเจ้าหน้าที่มีสิทธิที่จะฟ้องขอให้เพิกถอนนิติกรรมนั้นเสียได้⁷⁹

3.4.1 หลักเกณฑ์ในการบังคับชำระหนี้

เมื่อมีการก่อหนี้ขึ้นในระหว่างกัน คู่สัญญาที่จะมีสถานะเป็นเจ้าหนี้-ลูกหนี้ในระหว่างกันฝ่ายที่เป็นลูกหนี้ก็มีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามที่ได้ตกลงกันไว้ในเนื้อหาของความผูกพันระหว่างกัน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “วัตถุแห่งหนี้” อย่างไรก็ตามแม้จะมีหนี้ต่อกันก็มีข้อว่าเจ้าหนี้จะมีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ทันที แต่การบังคับชำระหนี้จะต้องเป็นไปตามขั้นตอนของกฎหมายและข้อตกลงของคู่กรณี กล่าวคือ เจ้าหนี้จะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ก็ต่อเมื่อหนี้จนถึงกำหนดชำระแล้ว และลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้ดังกล่าว

1. หนี้ถึงกำหนดชำระ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 203 บัญญัติว่า “ถ้าเวลาอันจะพึงชำระหนี้มีได้กำหนดลงไว้ หรือ จะอนุมานจากพฤติการณ์ทั้งปวงก็ไม่ได้ไซ้ร้ ท่านว่าเจ้าหนี้ย่อม จะเรียกให้ชำระหนี้ได้โดยพลัน และฝ่ายลูกหนี้ก็ย่อมจะชำระหนี้ของตนได้โดยพลันคู่กัน

ถ้าได้กำหนดเวลาไว้ แต่หากกรณีเป็นที่สงสัย ท่านให้สันนิษฐาน ไว้ก่อนว่าเจ้าหนี้จะเรียกให้ชำระหนี้ก่อนถึงเวลานั้นหาได้ไม่ แต่ฝ่าย ลูกหนี้จะชำระหนี้ก่อนกำหนดนั้นก็ได้อ

เงื่อนไขในการชำระหนี้ย่อมเป็นประโยชน์แก่ลูกหนี้ที่จะปฏิเสธการชำระหนี้ก่อนถึงเวลาที่ตกลงกันไว้ ในกรณีที่เจ้าหนี้และลูกหนี้ไม่ได้กำหนดเวลาชำระหนี้กันไว้ และไม่อาจพิจารณาจากพฤติการณ์ต่างๆ ได้ว่า คู่กรณีมีเจตนาโดยปริยายอย่างไร มาตรา 203 วรรคแรก บัญญัติให้สิทธิเจ้าหนี้ที่จะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ทันที และลูกหนี้ก็มีสิทธิที่จะปลดภาระหนี้ของตนได้โดยชำระหนี้ทันทีเช่นกัน ในกรณีที่มีการกำหนดเวลาเอาไว้แต่ยังไม่ชัดเจนมีข้อสงสัย มาตรา 203 วรรคสอง ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า เจ้าหนี้จะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ก่อนถึงเวลานั้นไม่ได้ แต่ลูกหนี้ชำระหนี้ก่อนกำหนดนั้นได้⁸⁰

2. ลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 213 วรรคแรก บัญญัติว่า “ถ้าลูกหนี้ละเลยเสียไม่ชำระหนี้ของตน เจ้าหนี้จะ ร้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับชำระหนี้ก็ได้ เว้นแต่สภาพแห่งหนี้จะไม่เปิด ช่องให้ทำเช่นนั้นได้”

ในกรณีที่หนี้ยังไม่ถึงกำหนดชำระ แต่ถ้าปรากฏข้อเท็จจริงแน่ชัดว่าลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้ของตน เจ้าหนี้ชอบที่จะฟ้องร้องบังคับกับลูกหนี้ได้โดยไม่ต้องรอให้ถึงกำหนดชำระ เช่น

⁷⁹ ทวีเกียรติ มินะกะนิษฐ. *กฎหมายเบื้องต้นทางธุรกิจ* (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯเพิ่มเติม. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551. หน้า 79.

⁸⁰ ภัทรศักดิ์ วรรณแสง. *หลักกฎหมายหนี้* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ:วิญญูชน, 2552. หน้า 32.

ลูกหนี้บังคับกับเจ้าหนี้ว่าจะจดทะเบียนโอนที่ดินให้แก่เจ้าหนี้ตามสัญญาจะซื้อจะขายวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ.2542 แต่ปรากฏว่าในวันที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ.2542 ลูกหนี้จดทะเบียนโอนที่ดินแปลงเดียวกันนี้ให้แก่นายแดงไปแล้ว เช่นนี้ เจ้าหนี้มีอำนาจฟ้องลูกหนี้ได้ทันทีโดยไม่ต้องรอให้หนี้ถึงกำหนดชำระก่อน⁸¹

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า กรณีหนี้เงินเมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระแล้ว และลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้ เจ้าหนี้ย่อมมีสิทธิในการบังคับชำระหนี้ดังกล่าวได้โดยการเสนอคดีต่อศาล

3.4.2 หลักเกณฑ์การเสนอคดีต่อศาล

ในการนำคดีเสนต่อศาลนั้น มิใช่บุคคลใด ๆ จะทำได้เสมอไป ผู้ที่จะนำคดีเสนต่อศาลได้จะต้องเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 เท่านั้น ซึ่งมาตรา 55 บัญญัติว่า “เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้น เกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่ง หรือบุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาลบุคคลนั้นชอบที่จะเสนอคดีของตนต่อศาลส่วนแพ่งที่มีเขตอำนาจได้ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายแพ่งและประมวลกฎหมายนี้” จากบทบัญญัติ มาตรา 55 นี้ได้กำหนดให้บุคคลมีสิทธิเสนอคดีแพ่งต่อศาลได้ 2 กรณีคือ

1.1 กรณีที่มีการโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่ง

คำว่า “สิทธิ” ได้แก่ประโยชน์อันบุคคลมีอยู่ แต่ประโยชน์จะเป็นสิทธิหรือไม่ก็ต้องแล้วแต่ว่าบุคคลอื่นมีหน้าที่ต้องเคารพหรือไม่ ถ้าบุคคลอื่นมีหน้าที่ต้องเคารพประโยชน์นั้นก็เป็ สิทธิ กล่าวคือ ได้รับการรับรองและคุ้มครองของกฎหมาย ดังนั้น สิทธิใดที่มีกฎหมายรับรองคุ้มครองใครทำให้เสียหายแก่สิทธิเช่นนี้เป็นผิดกฎหมายเหมือนกันหมด

คำว่า “หน้าที่” หมายถึงสิ่งที่ต้องปฏิบัติหรืองดเว้นปฏิบัติกรอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อประโยชน์แก่สิทธินั้น สิทธิกับหน้าที่นี้เป็นของคู่กัน กล่าวคือ เมื่อบุคคลใดมีสิทธิ อีกคนหนึ่งก็ย่อมมีหน้าที่

ตัวอย่าง แดงให้คำกู้เงินไปจำนวน 10,000 บาท กำหนดชำระคืนในวันที่ 1 ตุลาคม 2550 ครบกำหนดคำไม่ชำระเงินกู้ให้แดง เช่นนี้ แดงมีสิทธิตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่เรียกร้องให้คำชำระหนี้ได้ ส่วนคำเองก็มีหน้าที่จะต้องปฏิบัติกรชำระหนี้แก่แดง เมื่อคำไม่ชำระหนี้ให้แดง เป็นการกระทำผิดหน้าที่ที่ย่อมเกิดความรับผิดชอบ ซึ่งความรับผิดชอบนี้เมื่อไปกระทบกระเทือนสิทธิใครเข้า ก็เรียกว่า “โต้แย้งสิทธิ” ที่จะถือเป็นการโต้แย้งสิทธิได้นั้น จะต้องเป็นกรณีที่มีสิทธิตามกฎหมายเสียก่อน เพราะถ้าไม่มีสิทธิตามกฎหมายแล้ว ก็ย่อมไม่อาจจะถูกโต้แย้งหรือรบกวนขัดสิทธิได้ ซึ่งสิทธินั้นหมายถึงประโยชน์ที่มีกฎหมายรับรองคุ้มครองให้

⁸¹ แหล่งเดิม. หน้า 36.

เมื่อมีสิทธิที่กฎหมายรับรองแล้ว กรณีที่จะถือว่ามีข้อโต้แย้งสิทธินั้นย่อมหมายความว่า มีผู้อื่นมากระทำการหรือเว้นกระทำการใดอันถือได้ว่าเป็นการล่วงละเมิดสิทธินั้น ๆ มิได้ หมายถึงกับต้องมีการโต้แย้งกันในเรื่องสิทธินั้น ๆ กล่าวคือในบางกรณีแม้ไม่มีการโต้แย้งกันเลย ก็ถือเป็นการโต้แย้งสิทธิแล้ว

ดังนั้น เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้เมื่อหนี้ขึ้นถึงกำหนดชำระแล้ว ถือว่าลูกหนี้กระทำการอันเป็นการโต้แย้งสิทธิของเจ้าหนี้ เจ้าหนี้จึงมีสิทธิเสนอคดีแพ่งต่อศาลได้เพื่อใช้อำนาจศาลในการบังคับชำระหนี้แก่จำเลย

1.2 กรณีที่จะต้องใช้สิทธิทางศาล

หมายความว่า เป็นกรณีที่มีความจำเป็นต้องใช้สิทธิ มิใช่ว่าเพียงแต่อยากจะใช้สิทธิเท่านั้น คำว่า “ต้องใช้” นี้จึงเป็นเรื่องที่จะต้องใช้สิทธิทางศาลเพราะเหตุว่าความจำเป็นเกิดขึ้นจากกฎหมายบัญญัติไว้ตามกฎหมายสารบัญญัติ การใช้สิทธิทางศาลในข้อนี้เป็นกรณีที่บุคคลหนึ่งบุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาลจริง ๆ เพื่อให้ศาลแสดงสิทธิของตน แม้บางกรณีจะไม่มีผู้ใดโต้แย้งสิทธิ หน้าที่ แต่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้สิทธิทางศาล โดยขอสิทธิจากศาลหรือขอให้ศาลมีคำสั่งเสียก่อนจึงจะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งให้มีผลตามที่กฎหมายรับรองไว้ได้ ส่วนกรณีใดบ้างจะต้องใช้สิทธิทางศาลต้องพิจารณาจากกฎหมายสารบัญญัติ เช่น การร้องขอตั้งผู้ปกครองผู้เยาว์ การขอให้ศาลสั่งให้คนวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถและตั้งผู้อนุบาล เป็นต้น แต่ถ้าเรื่องใดไม่มีกฎหมายบัญญัติว่าจำต้องขอสิทธิจากศาลแล้วจะมาขอใช้สิทธิทางศาลไม่ได้ เช่น คนมีสัญชาติไทยอยู่แล้วจะมาขอให้ศาลสั่งแสดงว่าตนเป็นคนไทยอีกไม่ได้

การดำเนินคดีในกรณีนี้จะต้องปรากฏว่า กรณีใดมีกฎหมายสารบัญญัติรับรองให้บุคคลใดใช้สิทธิทางศาลแล้วบุคคลนั้นย่อมมีอำนาจที่จะเสนอคดีต่อศาลได้ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3154/2528 บทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 มิได้หมายความว่าใครต้องการใช้สิทธิทางศาลก็ใช้ได้ตามอำเภอใจ แต่เป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาด้วยว่ามีกฎหมายสารบัญญัติสนับสนุนว่าเป็นกรณีจำเป็นจะต้องมาร้องขอต่อศาลเพื่อรับรองหรือคุ้มครองตามสิทธิของตนที่มีอยู่จึงจะใช้สิทธิทางศาลได้เป็นคดีมีข้อพิพาทไป เสมือนว่าผู้ร้องเริ่มคดีเป็นโจทก์และผู้คัดค้านเป็นจำเลย (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 188(4))

3.5 กระบวนการแก้ปัญหาการไม่สามารถชำระหนี้ของลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์เพื่อป้องกันการล้มละลาย

โดยทั่วไปเมื่อกล่าวถึง “การเป็นหนี้” ก็จะเป็นการสื่อถึงสภาวะทางการเงินที่ขาดสภาพคล่องของลูกหนี้ เมื่อมีการก่อหนี้ขึ้นระหว่างบุคคล คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายต่างต้องผูกพันกันในสถานะการเป็นเจ้าหนี้ และลูกหนี้ โดยฝ่ายลูกหนี้จะมีหน้าที่ต้องชำระหนี้ตามสัญญาที่ตกลงกันได้ หากไม่ปฏิบัติตามสัญญาที่ตกลงกันได้ อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าหนี้ กฎหมายจึงได้กำหนดมาตรการทางกฎหมายในการรองรับความเสียหายนั้น ซึ่งเป็นการคุ้มครองสิทธิของเจ้าหนี้ ในกรณีที่ลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ เช่น การฟ้องคดีแพ่ง, การฟ้องคดีอาญาในมูลหนี้เชื่อก และ การฟ้องลูกหนี้ให้ตกเป็นบุคคลล้มละลาย เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การที่ลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ นั้นอาจเกิดขึ้นได้จากหลายปัจจัย ไม่ว่าจะเป็นสภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำ, การขาดสภาพคล่องชั่วคราว, ค่าครองชีพที่เพิ่มสูงขึ้น เป็นต้น ซึ่งการไม่ชำระหนี้ดังกล่าวมิได้เกิดจากเจตนาทุจริต หรือ คิดคดโกงของลูกหนี้แต่เกิดจากสภาพแวดล้อม และสถานการณ์ทางเศรษฐกิจที่ผันแปร การที่จะโทษว่าการไม่ชำระหนี้เป็นความผิดของลูกหนี้แต่เพียงฝ่ายเดียวจึงไม่ถูกต้อง ด้วยสังคมไทยเป็นสังคมที่มีความประนีประนอม และมีความเห็นอกเห็นใจกัน หลายองค์กรจึงได้ออกแบบมาตรการต่างๆ ขึ้นมาเพื่อช่วยแก้ปัญหาหนี้สินของลูกหนี้ และบรรเทาความเสียหายให้แก่เจ้าหนี้ เพื่อเป็นมาตรการเบื้องต้นในการป้องกันการล้มละลายของลูกหนี้

3.5.1 มาตรการประนีประนอมหนี้ก่อนล้มละลาย

การประนีประนอมหนี้เป็นการตกลงกันระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้ในเรื่องหนี้สิน โดยการที่ลูกหนี้ขอชำระหนี้บางส่วน หรือโดยวิธีการอื่นใด กระบวนการพิจารณาหลังจากศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ลูกหนี้เด็ดขาดแล้วจุดหมายปลายทางของลูกหนี้ คือการตกเป็นบุคคลล้มละลาย อย่างไรก็ตาม กฎหมายล้มละลายได้เปิดโอกาสให้ลูกหนี้ในการที่จะหลีกเลี่ยงการล้มละลายโดยการประนีประนอมหนี้ก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งให้ลูกหนี้ตกเป็นบุคคลล้มละลาย ซึ่งถ้าหากลูกหนี้ประนีประนอมหนี้ก่อนล้มละลายสำเร็จลูกหนี้ก็จะหลุดพ้นจากการที่จะถูกศาลพิพากษาให้ล้มละลาย

การประนีประนอมหนี้ก่อนล้มละลายจึงเป็นกลไกของกฎหมายล้มละลายที่สร้างขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือลูกหนี้ให้มีการเจรจาประนีประนอมกับเจ้าหนี้ เพื่อแก้ปัญหาหนี้สินในเบื้องต้นก่อนที่ลูกหนี้จะตกเป็นบุคคลล้มละลาย

3.5.1.1 หลักเกณฑ์การประนีประนอมหนี้ก่อนล้มละลาย

ในกรณีที่ลูกหนี้ประสงค์จะทำการประนีประนอมหนี้ก่อนล้มละลาย ลูกหนี้ต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1. ลูกหนี้ยื่นคำขอประนอมหนี้ได้ก็ต่อเมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้ว หากศาลเพียงมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ชั่วคราวลูกหนี้ยื่นคำขอประนอมหนี้ยังไม่ได้

2. ลูกหนี้จะต้องยื่นคำขอประนอมหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายในกำหนด 7 วันนับแต่วันยื่นคำชี้แจงเกี่ยวกับกิจการและทรัพย์สิน หรือภายในกำหนดเวลาตามที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์กำหนดให้

3. คำขอประนอมหนี้ต้องทำเป็นหนังสือ แสดงข้อความแห่งการประนอมหนี้ หรือวิธีจัดการหรือทรัพย์สิน และรายละเอียดแห่งหลักประกัน หรือผู้ค้ำประกัน (ถ้ามี)

3.5.1.2 ขั้นตอนในการพิจารณาคำขอประนอมหนี้ก่อนล้มละลาย ของลูกหนี้นี้มี 2 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ขั้นตอนการพิจารณาคำขอประนอมหนี้ในชั้นเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ เมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้ว หากลูกหนี้ต้องการประนอมหนี้ ลูกหนี้จะต้องเสนอคำขอประนอมหนี้เป็นหนังสือต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ในคำขอประนอมหนี้จะต้องแสดงข้อความแห่งการประนอมหนี้ เช่น ขอชำระให้แก่เจ้าหนี้จำนวนร้อยละเท่าใด และแสดงรายละเอียดว่าจะชำระหนี้ตามที่เสนออย่างไร นอกจากนี้อาจเสนอผู้ค้ำประกันตามข้อเสนอประนอมหนี้เพื่อให้เจ้าหนี้มั่นใจว่าหากลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามข้อประนอมหนี้ เจ้าหนี้จะสามารถเรียกเอากับผู้ค้ำประกันในข้อประนอมหนี้ได้ อาจกล่าวได้ว่าลูกหนี้ต้องแสดงให้เห็นให้ได้ว่าลูกหนี้มีทรัพย์สินพอที่จะปฏิบัติตามข้อประนอมหนี้⁸²

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะเป็นผู้จัดให้มีการประชุมเจ้าหนี้เพื่อพิจารณาคำขอประนอมหนี้ ซึ่งคำขอประนอมหนี้จะต้องได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมเจ้าหนี้ด้วยการลงมติพิเศษ⁸³ ใดๆก็ตามแม้จะมีการลงมติเห็นชอบด้วยกับคำขอประนอมหนี้ดังกล่าว ก็ยังไม่มีผลผูกพันเจ้าหนี้ทั้งหลาย จนกว่าศาลจะได้สั่งเห็นชอบ

2. ขั้นตอนการพิจารณาคำขอประนอมหนี้ในชั้นศาลเมื่อมีมติพิเศษเห็นชอบด้วยการประนอมหนี้จากที่ประชุมเจ้าหนี้แล้ว ศาลจะพิจารณาเกี่ยวกับคำขอประนอมหนี้ดังกล่าว แต่ถ้าหากที่ประชุมเจ้าหนี้มีมติไม่ยอมรับคำขอประนอมหนี้ถือว่าการประนอมหนี้ นั้นยอมเสียไป ซึ่งในการพิจารณาคำขอประนอมหนี้ในชั้นศาลนี้กฎหมายไม่ได้ให้อำนาจแก่ศาลอย่างกว้างขวางที่จะพิจารณาถึงความเหมาะสมของข้อเสนอประนอมหนี้ รวมตลอดถึงทรัพย์สินของลูกหนี้และความประพฤติของลูกหนี้เพื่อประเมินว่าลูกหนี้สามารถจะปฏิบัติตามข้อประนอมหนี้ได้หรือไม่ ศาลจะ

⁸² สุธีร์ สุกนิตย์. เล่มเดิม. หน้า 50.

⁸³ มติพิเศษ คือ เป็นมติของเจ้าหนี้ฝ่ายข้างมาก และมีจำนวนหนึ่งเท่ากับสามในสี่แห่งจำนวนหนี้ทั้งหมดของเจ้าหนี้ซึ่งได้เข้าประชุม รวมทั้งมอบฉันทะให้ผู้อื่นเข้าประชุมแทนในที่ประชุมเจ้าหนี้

เห็นชอบด้วยการประนอมหนี้หรือไม่ขึ้นอยู่กับพิจารณาของศาลแต่ศาลจะต้องไม่สั่งเห็นชอบด้วยการประนอมหนี้หากว่าการประนอมหนี้นั้นไม่เป็นประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทั่วไป หรือทำให้เจ้าหนี้ได้เปรียบเสียเปรียบแก่กัน เมื่อศาลมีคำสั่งเห็นชอบด้วยกับคำขอประนอมหนี้ดังกล่าวแล้ว ถือว่าการประนอมหนี้เป็นผลสำเร็จลูกหนี้ก็จะไม่ถูกพิพากษาให้เป็นบุคคลล้มละลาย และต้องปฏิบัติตามข้อประนอมหนี้ดังกล่าวด้วย⁸⁴

3.5.1.3 ผลของการประนอมหนี้ก่อนล้มละลาย

การประนอมหนี้ก่อนล้มละลายซึ่งที่ประชุมเจ้าหนี้ยอมรับและศาลเห็นชอบด้วยแล้วมีผลดังต่อไปนี้

1. ลูกหนี้ไม่ต้องล้มละลาย กลับมีอำนาจจัดการเกี่ยวกับทรัพย์สินของตนได้ต่อไป แต่ลูกหนี้มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามข้อตกลงในการประนอมหนี้ต่อไป

2. เมื่อการประนอมหนี้เป็นผลสำเร็จย่อมจะมีผลผูกมัดเจ้าหนี้ ตามมาตรา 56 บัญญัติไว้ว่า “การประนอมหนี้ซึ่งที่ประชุมเจ้าหนี้ได้ยอมรับและศาลมีคำสั่งเห็นชอบด้วยแล้ว ผูกมัดเจ้าหนี้ทั้งหมดในเรื่องหนี้ซึ่งอาจชำระหนี้ได้ แต่ไม่ผูกมัดเจ้าหนี้คนหนึ่งคนใดในเรื่องนี้ซึ่งตามพระราชบัญญัตินี้ลูกหนี้ไม่อาจจะหลุดพ้นโดยคำสั่งปลดจากล้มละลายได้ เว้นแต่เจ้าหนี้คนนั้นได้ยินยอมด้วยในการประนอมหนี้”

อาจกล่าวได้ว่าการที่ต้องมีกระบวนการให้ศาลได้สั่งเห็นชอบกับการประนอมหนี้ก็เพื่อให้ข้อตกลงในการประนอมหนี้ระหว่างเจ้าหนี้ลูกหนี้มีสภาพบังคับได้กล่าวคือหากไม่มีการปฏิบัติตามข้อประนอมหนี้ถือได้ว่าเป็นการขัดคำสั่งของศาล (Contempt of Court) การผูกมัดที่เกิดขึ้นแก่เจ้าหนี้ก็คือการที่ต้องยอมรับชำระหนี้ตามเท่าที่ตกลง

3. การประนอมหนี้ของลูกหนี้หาได้ทำให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับลูกหนี้เช่นผู้ค้ำประกันหลุดพ้นจากความรับผิดไปด้วย ตามมาตรา 59 ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่า “การประนอมหนี้ไม่ทำให้บุคคลซึ่งเป็นหุ้นส่วนกับลูกหนี้หรือรับผิดชอบร่วมกับลูกหนี้ หรือผู้ค้ำประกันหรืออยู่ในลักษณะอย่างผู้ค้ำประกันของลูกหนี้หลุดพ้นจากความรับผิดไปด้วย”

โดยเหตุนี้เจ้าหนี้ยังคงบังคับหนี้ให้เต็มจำนวนได้จากบุคคลเหล่านั้น ในการนี้อาจทำให้เกิดความเข้าใจว่าไม่เป็นธรรม แต่ความรับผิดในหนี้ของบุคคลเหล่านั้นเป็นผลโดยตรงจากข้อตกลงระหว่างเจ้าหนี้กับบุคคลเหล่านั้นว่าจะชำระหนี้จนสิ้นเชิง

การประนอมหนี้อาจถูกศาลสั่งยกเลิกได้ และเมื่อศาลสั่งยกเลิกการประนอมหนี้ ศาลจะพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลาย ผลแห่งการนี้ย่อมจะทำให้ลูกหนี้กลับไปผูกพันในหนี้เต็มตามจำนวน

⁸⁴ สุธีร์ ศุภนิคย์. แหล่งเดิม.

เดิมซึ่งเมื่อล้มละลายแล้วก็จะมีการแบ่งเฉลี่ยทรัพย์สินเพื่อการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ตามจำนวนหนี้ที่ได้ยื่นขอรับต่อไป⁸⁵

3.5.2 มาตรการของสำนักไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางการเงินของสำนักงานศาลยุติธรรม

มาตรการของสำนักงานไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางการเงินของสำนักงานศาลยุติธรรมเป็นมาตรการหนึ่งในการช่วยแก้ปัญหาหนี้สินของลูกหนี้เพื่อป้องกันการล้มละลายเบื้องต้น โดยแนวคิดของมาตรการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางการเงินเกิดจากผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจทำให้ลูกหนี้จำนวนมากไม่สามารถชำระหนี้คืนสถาบันการเงินได้และเป็นหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (NPL) ซึ่งบางส่วนลูกหนี้ก็ปรับปรุงโครงสร้างหนี้ไม่สำเร็จทำให้ลูกหนี้ต้องเข้าสู่การพิจารณาของศาลเป็นจำนวนมาก กระบวนการไกล่เกลี่ยจึงเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการระงับข้อพิพาทต่างๆ คู่กรณีอาจสามารถตกลงกันได้ก่อน อีกทั้งเป็นช่องทางที่ประหยัดทั้งเวลาและค่าใช้จ่าย ดังนั้นเพื่อเป็นการลดภาระของศาลและทำให้คดีที่เป็นข้อพิพาททางการเงินลดลง สำนักงานศาลยุติธรรมจึงได้จัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางการเงินขึ้น โดยวัตถุประสงค์ของการตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยเพื่อเป็นหน่วยงานกลางประสานงานกับศาลและศูนย์ไกล่เกลี่ยประจำศาลในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางการเงิน เพื่อส่งเสริมให้มีการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีการไกล่เกลี่ยและแบ่งเบาภาระงานคดีของศาลรวมทั้งดำเนินการขึ้นทะเบียนผู้ไกล่เกลี่ยและผู้ทรงคุณวุฒิ โดยอาศัยระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการไกล่เกลี่ยเพื่อระงับข้อพิพาททางการเงิน พ.ศ. 2544 และระเบียบศาลว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางการเงิน⁸⁶

3.5.2.1 ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางการเงินในศาลแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะด้วยกัน⁸⁷ คือ

1. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทประจำศาล

ในปัจจุบันศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทประจำศาลบางแห่งได้ดำเนินการอยู่แล้วโดยคู่กรณีสามารถยื่นคำร้องหรือขอไปกับคำฟ้องก็ได้ โดยผู้พิพากษาที่ทำการไกล่เกลี่ยจะได้รับการแต่งตั้งใหม่ไม่ใช่ผู้พิพากษาคนเดียวกับเจ้าของสำนวน ข้อมูลหลักฐานต่างๆ ในห้องไกล่เกลี่ยจะเป็นความลับเฉพาะและไม่นำมาใช้ในการพิจารณาคดีที่ฟ้องร้องอยู่โดยเด็ดขาด แต่การดำเนินการไม่มีระเบียบรวมแต่ศาลมีแนวทางการปฏิบัติของตนเอง สำนักงานศาลยุติธรรมจึงได้ออกร่างระเบียบศาลว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางการเงิน เพื่อให้การดำเนินการไกล่เกลี่ยเป็นไปในแนวทาง

⁸⁵ แหล่งเดิม, หน้า .51.

⁸⁶ ทำนอง ดาศรี. “ปรับปรุงโครงสร้างหนี้บทเรียนและประสบการณ์จากวิกฤตเศรษฐกิจไทย”. หน้า 420.

⁸⁷ แหล่งเดิม, หน้า 421.

เดียวกัน โดยศาลให้ศาลทุกศาลทุกแห่งจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยประจำศาลขึ้นและให้ผู้พิพากษาในศาลได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ไกล่เกลี่ยประจำศาลมีอำนาจที่ดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางการเงินตามหลักเกณฑ์และวิธีการตามระเบียบ

การไกล่เกลี่ยจะเกิดขึ้นได้จะต้องได้รับความยินยอมจากโจทก์และจำเลย โดยคู่กรณีจะต้องลงลายมือชื่อในบันทึกข้อตกลงไว้เป็นหลักฐานและผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องไม่เป็นเจ้าของสำนวนหรือองค์คณะผู้พิพากษาในคดีนั้น การไกล่เกลี่ยจะใช้เวลาไม่เกิน 60 วันนับจากวันนัดไกล่เกลี่ยครั้งแรก แต่หากคดีมีทุนทรัพย์ตั้งแต่ 10 ล้านบาทขึ้นไป ให้ขยายได้อีก 30 วันหากทุนทรัพย์ตั้งแต่ 50 ล้านบาทขึ้นไปขยายได้ 2 ครั้ง ครั้งละไม่เกิน 30 วัน และหากมีทุนทรัพย์ 100 ล้านบาทขึ้นไป ให้ขยายได้อีกแต่ไม่เกิน 180 วันนับจากวันนัดไกล่เกลี่ยครั้งแรก ส่วนคดีข้อพิพาททางการเงินที่มีปัญหายุ่งยากซับซ้อนหากศาลเห็นสมควรหรือคู่กรณีร้องขอว่าจำเป็นต้องอาศัยความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ศาลสามารถตั้งผู้ทรงคุณวุฒิจากระเบียบรายชื่อของสำนักทะเบียนข้อพิพาท หรือตั้งผู้ทรงคุณวุฒิตามที่คู่กรณีร้องขอซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิจะเป็นบุคคลหรือคณะบุคคลที่มีความรู้เชี่ยวชาญพิเศษเฉพาะด้านการเงิน การบริหารสาขาอื่นๆ ที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้กับสำนักทะเบียนข้อพิพาท หรือบุคคล/คณะบุคคลที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญพิเศษเฉพาะคดี ซึ่งศาลแต่งตั้งจากบุคคลที่มีได้อยู่ในทะเบียนของสำนักทะเบียนข้อพิพาทก็ได้ ผู้ไกล่เกลี่ยจะช่วยเหลือศาลและผู้พิพากษาในการตรวจสอบข้อเท็จจริง หาข้อมูลเกี่ยวกับฐานะทางการเงินของลูกหนี้ ตรวจสอบความสามารถในการชำระหนี้พร้อมทั้งเสนอข้อเสนอแนะในการปรับปรุงโครงสร้างหนี้และด้านอื่นๆ

หากการไกล่เกลี่ยสำเร็จคู่กรณีตกลงกันได้และลงนามในสัญญาประนีประนอมยอมความ หรือเข้าหนี้ถอนฟ้อง ผู้ไกล่เกลี่ยจะส่งสำนวนคืนพร้อมรายงานกระบวนการพิจารณาให้ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนมีคำสั่งหรือมีคำพิพากษาตามที่ตกลงกันต่อไป อย่างไรก็ตามการไกล่เกลี่ยอาจจะสิ้นสุดลงในกรณีที่คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งขอถอนตัวหรือเมื่อศาลหรือผู้ไกล่เกลี่ยเห็นว่าข้อพิพาทดังกล่าวไม่สามารถหาข้อยุติได้หรือเมื่อระยะเวลาการไกล่เกลี่ยสิ้นสุดลง

2. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางการเงิน สำนักทะเบียนข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม ตามระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการไกล่เกลี่ยเพื่อระงับข้อพิพาททางการเงิน พุทธศักราช 2514

กรณีเป็นคดีที่มีความยุ่งยากซับซ้อน ลูกหนี้มีเจ้าหนี้หลายรายและมูลคดีมีความเกี่ยวพันกันหลายศาล หากศาลเห็นสมควรเพื่อความสะดวกหรือคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอ ศาลที่วราขออำนาจสามารถส่งข้อพิพาททั้งหมดไปดำเนินการที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท สำนักทะเบียนข้อพิพาท โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

เมื่อคู่กรณีให้ความยินยอมเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยและคดีถูกส่งมายังศูนย์ไกล่เกลี่ยทางศูนย์ไกล่เกลี่ยจะจัดให้คู่กรณีลงนามในข้อตกลงนำข้อพิพาทเข้าสู่การไกล่เกลี่ย โดยถือว่ายอมรับและผูกพันในกระบวนการไกล่เกลี่ยตามข้อตกลงหลังจากนั้นผู้อำนวยการสำนักกระจับข้อพิพาทจะแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยหนึ่งคนเป็นผู้ดำเนินการไกล่เกลี่ยจากทะเบียนรายชื่อของศูนย์ไกล่เกลี่ย หากผู้ไกล่เกลี่ยเห็นสมควรให้ตั้งผู้ทรงคุณวุฒิก็ให้ผู้อำนวยการสำนักกระจับข้อพิพาทแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิจากทะเบียนรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิของศูนย์ไกล่เกลี่ยเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงหรือข้อมูลเพื่อแสดงความเห็น ข้อเสนอแนะ ตลอดจนจัดทำรายงานผลการตรวจสอบดังกล่าว ผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวคู่กรณีอาจตกลงกันแต่งตั้งบุคคลอื่นก็ได้ แต่ต้องมีหนังสือยินยอมจากบุคคลนั้นมาแสดง

การไกล่เกลี่ยจะใช้ระยะเวลา 45 วันนับตั้งแต่วันแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยและคู่พิพาทอาจขอขยายระยะเวลาได้ไม่เกิน 2 ครั้งๆละ 15 วัน รวมกันแล้วต่อไม่เกิน 75 วัน การขยายนี้จะทำได้ต่อเมื่อศูนย์ไกล่เกลี่ยเห็นว่าคู่กรณีใกล้จะตกลงกันได้แล้ว การเข้าร่วมประชุมการไกล่เกลี่ยคู่กรณีที่ เป็นบุคคลธรรมดาควรเข้าร่วมประชุมด้วยตนเอง หรืออาจแต่งตั้งผู้แทนเข้าร่วมประชุมพร้อมกันไปด้วยก็ได้

กรณีการไกล่เกลี่ยสำเร็จและคู่กรณีสามารถตกลงกันได้ หากข้อพิพาทนั้นอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลศูนย์ไกล่เกลี่ยจะรายงานผลการไกล่เกลี่ยและข้อตกลงให้ศาลทราบเพื่อดำเนินการต่อไป และอาจจัดให้มีการยกร่างสัญญาประนีประนอมยอมความให้คู่กรณีก็ได้หากข้อพิพาทนั้นยังไม่ได้มีการฟ้องร้องต่อศาล ศูนย์ไกล่เกลี่ยก็จะอำนวยความสะดวกให้มีการดำเนินการตามข้อตกลงเพื่อระงับข้อพิพาทต่อไป

หากการไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จหรือสิ้นสุดลง ศูนย์ไกล่เกลี่ยจะแจ้งให้คู่กรณีทุกฝ่ายทราบ และหากอยู่ระหว่างการพิจารณาคดีของศาลให้แจ้งให้ศาลทราบถึงเหตุที่กระบวนการไกล่เกลี่ยสิ้นสุดลง และให้ผู้ไกล่เกลี่ยเสนอความเห็นของตนต่อศาลว่าข้อเสนอในการปรับโครงสร้างหนี้หรือการชำระหนี้แนวทางใดที่มีความเป็นไปได้และเป็นประโยชน์ต่อคู่กรณีมากที่สุด

3.5.2.2 ประโยชน์ของการไกล่เกลี่ย

การไกล่เกลี่ยที่มีประสิทธิผลจะช่วยแก้คดีเกี่ยวกับข้อพิพาททางการเงินสามารถยุติลงได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว เนื่องจากผู้ไกล่เกลี่ยสามารถช่วยให้คู่กรณีเข้าใจถึงความต้องการที่แท้จริงของตัวคู่กรณีเองและของคู่กรณีฝ่ายตรงข้าม นอกจากนี้ยังช่วยค้นหาข้อตกลงอันเป็นที่ยอมรับได้ของคู่กรณีทุกฝ่าย รวมทั้งช่วยประเมินหรือหาหนทางเลือกต่างๆ ที่จะนำไปสู่ข้อตกลงร่วมกัน หรือหากคู่กรณีตกลงประนีประนอมกันได้ก็จะสร้างความพอใจให้แก่คู่กรณีทั้งสองฝ่าย และดำเนินธุรกิจร่วมกันต่อไปได้ สำหรับกรณีที่อยู่ระหว่างการพิจารณาคดีของศาลการไกล่เกลี่ยจะช่วยทำให้เสียเวลาและค่าใช้จ่ายลดลง รวมทั้งลดปริมาณคดีที่ค้างเป็นภาระของศาลให้คดีอื่นๆ

สามารถพิจารณาได้เร็วขึ้น หรือหากแม้ว่าไม่สามารถตกลงกันได้แต่การไกล่เกลี่ยก็เป็นการเปิดโอกาสให้คู่กรณีได้หันหน้ามาเจรจากัน จึงเป็นการช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดหรือหมางเมินที่มีต่อกันลงได้ระดับหนึ่ง และทำให้คู่กรณีมีความเข้าใจต่อกันเพิ่มขึ้น สร้างความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นระหว่างคู่กรณีทั้ง 2 ฝ่าย ซึ่งอาจส่งผลให้สามารถตกลงกันได้ภายในภายหลังก็ได้ นอกจากนี้ผู้ไกล่เกลี่ยยังมีความเป็นกลาง และต้องรักษาความลับของคู่กรณี พยายามเข้าใจคู่กรณีทั้งสองฝ่ายพร้อมๆ กัน ซึ่งแตกต่างกับรูปแบบของความเป็นกลางในการตัดสินชี้ขาดความถูกต้องในคดีที่ผู้พิพากษาตัดสิน ซึ่งอาศัยข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่างๆ เป็นสำคัญ⁸⁸

⁸⁸ แหล่งเดิม. หน้า 421.

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาที่นำไปสู่การล้มละลาย และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์

จากการศึกษาการล้มละลายของบุคคลธรรมดา พบปัญหาทางกฎหมายที่นำไปสู่การล้มละลายของลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ ขอแยกวิเคราะห์เป็นประเด็นดังต่อไปนี้

ประเด็นที่หนึ่ง วิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายที่นำไปสู่การล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์

ประเด็นที่สอง วิเคราะห์ผลกระทบจากการตกเป็นบุคคลล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์

ประเด็นที่สาม วิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการบังคับชำระหนี้โดยการฟ้องคดีแพ่งกับการฟ้องคดีล้มละลายของลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์

4.1 วิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายที่นำไปสู่การล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์

ปัญหาการไม่ชำระหนี้ของลูกหนี้ อาจก่อให้เกิดเป็นปัญหาใหญ่ที่ส่งผลกระทบต่อสถานะทางการเงินบรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายให้สิ้นคลอน ถ้าหากเจ้าหนี้เป็นสถาบันการเงิน หรือบริษัทเงินทุนย่อมส่งผลกระทบเป็นวงกว้าง รวมทั้งกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศด้วย กฎหมายจึงสร้างกลไกขึ้นมาเพื่อคุ้มครองเจ้าหนี้ โดยให้เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะใช้ช่องทางการบังคับชำระหนี้ทางศาลโดยแบ่งออกเป็น 2 ช่องทาง คือ

1. การฟ้องคดีแพ่ง
2. การฟ้องคดีล้มละลาย

หากพิจารณาลักษณะของโครงสร้างพื้นฐานในการบังคับชำระหนี้ของทั้งสองระบบมีลักษณะที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ความแตกต่างของระบบการบังคับชำระหนี้โดยการฟ้องคดีแพ่งเป็นการบังคับตามสิทธิของเจ้าหนี้รายหนึ่งรายใดโดยเฉพาะเจาะจง ในขณะที่การฟ้องคดี

ล้มละลายไม่ใช่การบังคับตามสิทธิของเจ้าหนี้รายหนึ่งรายใดโดยเฉพาะเจาะจงแต่เป็นการเข้าจัดการกองทรัพย์สินของลูกหนี้ในภาพรวมเพื่อประโยชน์ในการจัดสรรชำระหนี้ให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายของลูกหนี้

โครงสร้างและบทบัญญัติของกฎหมายที่เป็นสาเหตุในการตัดสินใจให้เจ้าหนี้ฟ้องลูกหนี้เป็นคดีล้มละลายมากกว่าการฟ้องลูกหนี้เป็นคดีแพ่ง ทั้งที่ปรากฏในพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 และกฎหมายอื่นๆ สามารถพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

1. ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 9 พิจารณาเป็น 2 ประเด็นดังต่อไปนี้

1.1 มาตรา 9(2) “ลูกหนี้ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาเป็นหนี้เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์คนเดียวหรือหลายคน เป็นจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งล้านบาท หรือลูกหนี้ซึ่งเป็นนิติบุคคลเป็นหนี้เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์คนเดียวหรือหลายคนเป็นจำนวน ไม่น้อยกว่าสองล้านบาท...” จากบทบัญญัตินี้ดังกล่าวพิจารณาได้ว่า เจ้าหนี้สามารถนำหนี้ทุกประเภทไม่ว่ามูลหนี้นั้นเป็นหนี้ทางการค้า หรือหนี้ในการหาปัจจัยในการดำรงชีวิตเจ้าหนี้สามารถนำมาฟ้องได้หมด ซึ่งหากย้อนกลับไปถึงจุดเริ่มต้นของกฎหมายล้มละลายในประเทศไทย รวมถึงกฎหมายล้มละลายของต่างประเทศ ต่างก็มีจุดเริ่มต้นมาจากมูลหนี้การค้าด้วยกันทั้งนั้น การกำเนิดกฎหมายล้มละลายของประเทศไทยก็มาจากการที่ลูกหนี้ทางการค้าไม่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ทำให้มีการบัญญัติกฎหมายลักษณะกู้หนี้ยืมสิน นอกจากนี้จำนวนทุนทรัพย์ในการฟ้องร้องบุคคลธรรมดาให้ล้มละลายกำหนดไว้เพียงไม่น้อยกว่าหนึ่งล้านบาท นับว่าเป็นจำนวนทุนทรัพย์ที่ค่อนข้างต่ำหากเปรียบเทียบกับสถานะเศรษฐกิจในปัจจุบัน และกฎหมายยังเปิดโอกาสให้บรรดาเจ้าหนี้สามารถร่วมกันเป็นโจทก์ฟ้องโดยไม่คำนึงว่าลักษณะหนี้ของเจ้าหนี้แต่ละคนจะเหมือนกันหรือต่างกัน เช่น เจ้าหนี้คนหนึ่งเป็นเจ้าหนี้เงินกู้ เจ้าหนี้อีกคนเป็นเจ้าหนี้ซื้อขาย เมื่อรวมจำนวนหนี้ของเจ้าหนี้ทั้งสองแล้วเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งล้านบาทก็สามารถร่วมกันเป็นโจทก์ฟ้องคดีล้มละลายได้ จึงเป็นการง่ายต่อการที่เจ้าหนี้จะฟ้องให้ลูกหนี้บุคคลธรรมดาล้มละลาย

หากพิจารณากฎหมายล้มละลายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) เหมือนกับประเทศไทย กฎหมายล้มละลายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสได้จำกัดขอบเขตการตกเป็นบุคคลล้มละลายไว้ ในปัจจุบันได้บัญญัติถึงการตกเป็นบุคคลล้มละลายของบุคคลธรรมดาไว้เพียงบุคคลธรรมดาบางประเภทเท่านั้น คือ เกษตรกร, บุคคลธรรมดาที่ขึ้นทะเบียนการประกอบอาชีพ และพ่อค้า อย่างไรก็ตาม การตกเป็นบุคคลล้มละลายยังกำหนดเงื่อนไขว่าจะต้องมีพฤติกรรมทุจริตด้วย สถานะของบุคคลล้มละลายตามกฎหมายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสจึงมีไว้เพื่อเป็นบทลงโทษสำหรับบุคคลที่ทุจริต บุคคล

ธรรมดาซึ่งมีรายได้ประจำ หรือ “มนุษย์เงินเดือน” ไม่สามารถตกเป็นบุคคลล้มละลายได้เลย สอดคล้องกับแนวทางการร่างกฎหมายล้มละลายของคณะกรรมการว่าด้วยกฎหมายการค้าระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติ (UNCITRAL) ได้กำหนดคุณสมบัติของลูกหนี้ซึ่งอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายล้มละลาย คือ ลูกหนี้ที่ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเท่านั้น เพราะผลประโยชน์ของบุคคลธรรมดาที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจนั้นแตกต่างจากผลประโยชน์ของลูกหนี้ซึ่งเป็นผู้บริโภคอย่างน้อยก็ในแง่ของลักษณะการเป็นหนี้ของบุคคลเหล่านั้น แตกต่างกับกฎหมายล้มละลายของประเทศไทยสามารถใช้บังคับกับบุคคลทั่วไปไม่ว่าจะประกอบธุรกิจการค้าหรือไม่ก็ตาม ทำให้บุคคลในวัยทำงานจำนวนมากต้องตกอยู่ในภาวะล้มละลาย ทำให้กฎหมายล้มละลายเป็นเครื่องมือของเจ้าหนี้ในการบังคับชำระหนี้อันเกิดจากมูลหนี้ทางแพ่งมากกว่าที่จะใช้เพื่อประโยชน์ทางการค้าพาณิชย์ การนำกฎหมายล้มละลายไปใช้ลงโทษลูกหนี้ในทางแพ่งเพื่อบังคับชำระหนี้จึงนับว่าเป็นความผิดพลาดเชิงโครงสร้าง ผู้วิจัยเห็นว่าหลักเกณฑ์การฟ้องคดีล้มละลายในประเด็นนี้ควรกำหนดให้จำกัดขอบเขตของลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งจะอยู่ภายใต้กระบวนการล้มละลายไว้เพียงลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์ เป็นบุคคลที่ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และมูลหนี้ที่จะนำมาฟ้องคดีล้มละลายควรจะต้องเป็นหนี้ที่เกี่ยวกับธุรกิจการค้าพาณิชย์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการร่างกฎหมายล้มละลายของคณะกรรมการว่าด้วยกฎหมายการค้าระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติ (UNCITRAL)

1.2 มาตรา 9(3) “หนี้้นนี้อาจกำหนดจำนวนได้โดยแน่นอนไม่ว่าหนี้้นนั้นจะถึงกำหนดชำระโดยพลันหรือในอนาคตก็ตาม” แสดงให้เห็นว่าหนี้ที่สามารถนำมาฟ้องคดีล้มละลายได้นั้นไม่จำเป็นต้องถึงกำหนดชำระแตกต่างกับการดำเนินคดีทางแพ่งสามัญนั้น หนี้ที่เจ้าหนี้ฟ้องลูกหนี้เป็นคดีได้จะต้องถึงกำหนดชำระหากหนี้ยังไม่ถึงกำหนดชำระเจ้าหนี้ก็ยังไม่มียอำนาจบังคับให้ลูกหนี้ชำระ แต่สำหรับคดีล้มละลายนั้นหนี้ไม่จำเป็นต้องถึงกำหนดชำระเจ้าหนี้ก็ฟ้องล้มละลายได้

หากเปรียบเทียบกับกฎหมายล้มละลายของต่างประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส หนี้ที่จะนำมาฟ้องคดีล้มละลายได้นั้นต้องถึงกำหนดชำระหากไม่ถึงกำหนดชำระแล้วเจ้าหนี้ไม่อาจที่จะนำมาฟ้องลูกหนี้ล้มละลายได้ เหตุที่กฎหมายล้มละลายบัญญัติไว้เช่นนี้ เพราะการให้โอกาสลูกหนี้ในการชำระหนี้เมื่อหนี้ยังไม่ถึงกำหนดชำระจึงไม่อาจดำเนินคดีกับลูกหนี้ในระหว่างที่หนี้ยังไม่ถึงกำหนดชำระได้ ผู้วิจัยเห็นว่าหลักเกณฑ์การฟ้องคดีล้มละลายในประเด็นนี้ควรกำหนดให้ชัดเจนในกฎหมายว่ามูลหนี้ที่นำมาฟ้องจะเป็นจำนวนหนี้ที่แน่นอนและมูลหนี้ต้องถึงกำหนดชำระแล้ว จึงจะนำมาฟ้องเป็นคดีล้มละลายได้

2. กระบวนการประนอมหนี้ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 45¹ มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยลูกหนี้มิให้ตกเป็นบุคคลล้มละลายโดยเปิดโอกาสในการเจรจาประนอมหนี้กับเจ้าหนี้ ในทางปฏิบัติวิธีการประนอมหนี้ก่อนล้มละลายประสบความสำเร็จได้น้อยมาก อาจเนื่องมาจากการที่จะยื่นคำขอประนอมหนี้ก่อนล้มละลายได้นั้นลูกหนี้จะต้องถูกฟ้องเป็นคดีล้มละลายและศาลได้มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้ว อำนาจในการจัดการทรัพย์สินย่อมหมดไป ความน่าเชื่อถือของลูกหนี้ที่จะทำให้เจ้าหนี้เห็นว่าลูกหนี้สามารถชำระหนี้ได้ตามคำขอประนอมหนี้ นั้นก็เป็นไปได้ยาก ยิ่งลูกหนี้มีเจ้าหนี้หลายคนยิ่งยากมากที่จะสร้างความน่าเชื่อถือจนได้รับความเห็นชอบจากเจ้าหนี้ด้วยมติพิเศษ ซึ่งต้องมีคะแนนเสียงของเจ้าหนี้สามในสี่ ของเจ้าหนี้ที่เข้าประชุม และจำนวนหนี้เกินกว่าครึ่ง ด้วยเหตุนี้การประนอมหนี้ก่อนล้มละลายจึงมักจะล้มเหลวและนำลูกหนี้ไปสู่การตกเป็นบุคคลล้มละลายในเวลาต่อมา ซึ่งการประนอมหนี้ก่อนล้มละลายนี้อาจมีปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติหลายประการ ดังต่อไปนี้

1. คำขอประนอมหนี้จะเป็นผลสำเร็จ ต่อเมื่อที่ประชุมเจ้าหนี้ได้ออกเสียงโดยลงมติพิเศษ ซึ่งหมายความว่า มติของเจ้าหนี้ฝ่ายข้างมากและมีจำนวนหนี้เท่ากับสามในสี่แห่งจำนวนหนี้ทั้งหมดของเจ้าหนี้ ซึ่งได้ประชุมด้วยตนเองหรือมอบอำนาจให้ผู้อื่นเข้าประชุมแทนในที่ประชุมเจ้าหนี้ และได้ออกเสียงลงคะแนนให้มตินั้น ซึ่งในทางปฏิบัติการที่จะได้รับคะแนนเสียงโดยมติพิเศษนี้เป็นการยากมาก เพราะจะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ดังกล่าวทั้ง 2 ประการ นอกจากนี้เจ้าหนี้อาจกั้นแกล้งลูกหนี้โดยไม่ยอมออกเสียงเป็นมติพิเศษในที่ประชุมเจ้าหนี้

2. ลูกหนี้อาจถูกเจ้าหนี้ทั้งหลายบังคับให้เพิ่มวงเงินในการประนอมหนี้ ทั้งที่ไม่มีความสามารถ แต่ไม่ต้องการให้ศาลพิพากษาว่าเป็นบุคคลล้มละลายจึงยอมเพิ่มวงเงินและในที่สุดก็ไม่สามารถทำตามคำขอประนอมหนี้ได้ อันเป็นการประวิงเวลาที่จะถูกบังคับตามกฎหมายล้มละลาย

3. ขั้นตอนการประนอมหนี้ตามกฎหมายล้มละลายของประเทศไทยเกิดขึ้นหลังจากศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้ว ซึ่งการที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์นี้ย่อทำให้ลูกหนี้หมดอำนาจ

¹ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 45 “เมื่อลูกหนี้ประสงค์จะทำความตกลงในเรื่องหนี้สินโดยวิธีชำระหนี้เพียงบางส่วนหรือโดยวิธีอื่น ให้ทำคำขอประนอมหนี้เป็นหนังสือยื่นต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายในกำหนดเจ็ดวัน นับแต่วันยื่นคำชี้แจงเกี่ยวกับกิจการและทรัพย์สินตามมาตรา 30 หรือภายในเวลาตามที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้กำหนดให้คำขอประนอมหนี้ต้องแสดงข้อความแห่งการประนอมหนี้หรือวิธีจัดการหรือทรัพย์สินและรายละเอียดแห่งหลักประกัน หรือผู้ค้ำประกัน ถ้ามี”

ในการจัดการทรัพย์สินด้วยตนเองจึงเป็นผลให้ลูกหนี้เสียชื่อเสียงและสูญเสียความน่าเชื่อถือในสังคม

โดยหลักการทั่วไปแล้ว การประนอมหนี้ก่อนล้มละลายน่าจะเป็นวิธีที่เป็นประโยชน์กว่าที่จะผลักดันให้ประสบความสำเร็จมากที่สุด การประนอมหนี้ก่อนล้มละลายถือเป็นทางเลือทางหนึ่งสำหรับลูกหนี้ที่มีหนี้สินล้นพ้นตัวถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้ว

หากพิจารณาเปรียบเทียบกับกรประนอมหนี้ตามกฎหมายล้มละลายของประเทศอังกฤษ (Insolvency Act, 1986) เปิดโอกาสให้ลูกหนี้มีสิทธิยื่นคำร้องขอประนอมหนี้แก่เจ้าหนี้ทั้งหลายได้เองโดยไม่จำกัดเฉพาะลูกหนี้ที่อยู่ในสถานะที่ไม่สามารถชำระหนี้ของตนได้ โดยลูกหนี้ที่ประสงค์ขอประนอมหนี้กับเจ้าหนี้ต้องจัดทำข้อเสนอสำหรับการเสนอแผนการจัดการโดยสมัครใจ (Voluntary Arrangement) โดยการประนอมหนี้ของบุคคลธรรมดาตามกฎหมายล้มละลายของประเทศอังกฤษจะกำหนดให้ลูกหนี้เสนอคำขอประนอมหนี้ไปยังเจ้าหนี้ทั้งหลายของตนเพื่อขอความตกลงเกี่ยวกับหนี้สิน และเสนอให้มีบุคคลเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลจัดการกองทรัพย์สินและกิจกรรมของตนทั้งหลายไปยังศาล ซึ่งระหว่างนี้ลูกหนี้ยังคงมีอำนาจในการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินของตนอยู่ ต่อเมื่อภายหลังจากที่มีการประชุมเห็นชอบด้วยการเสนอแผนการจัดการของลูกหนี้แล้ว ผู้ดูแลจัดการจึงจะปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ควบคุมการดำเนินการตามแผนการจัดการที่กำหนดไว้ แม้กระบวนการประนอมหนี้ตามกฎหมายล้มละลายของประเทศอังกฤษจะได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติล้มละลาย ปีค.ศ.1986 (Insolvency Act, 1986) เช่นเดียวกับกระบวนการล้มละลายแต่ขั้นตอนของการดำเนินการจะแยกออกจากกันต่างหากจากกระบวนการล้มละลาย โดยการที่ลูกหนี้ขอประนอมหนี้กับเจ้าหนี้ทั้งหลายของตนได้ด้วยตนเองไม่จำเป็นต้องรอให้เจ้าหนี้ฟ้องลูกหนี้เป็นคดีล้มละลาย ซึ่งมาตรการดังกล่าวของประเทศอังกฤษถือเป็นการป้องกันก่อนที่ลูกหนี้จะอยู่ในสถานะหนี้สินมากกว่าทรัพย์สินจนไม่อาจชำระหนี้ได้

ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสมีโครงสร้างกฎหมายล้มละลายที่มีลักษณะที่แตกต่างกับประเทศอังกฤษแต่กระบวนการประนอมหนี้ของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสก็ได้บัญญัติให้ลูกหนี้สามารถเจรจาขอประนอมหนี้กับเจ้าหนี้ได้ก่อนที่จะมีการเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูและชำระบัญชี ซึ่งการประนอมหนี้ดังกล่าวจัดอยู่ในมาตรการเชิงป้องกันการล้มละลายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส แตกต่างกับกฎหมายล้มละลายของประเทศไทยที่ให้มีการดำเนินคดีไปแล้ว จึงจะสามารถประนอมหนี้ก่อนล้มละลาย ซึ่งการดำเนินคดีล้มละลายตามกฎหมายไทยนั้นมิเงื่อนไขว่าลูกหนี้จะต้องเป็น “ลูกหนี้ผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว” แสดงให้เห็นว่าลูกหนี้ตกอยู่ในสถานะมีหนี้สินมากกว่าทรัพย์สินจนไม่อาจชำระหนี้ได้ จึงทำให้การประนอมหนี้ก่อนล้มละลายตามกฎหมายล้มละลายของประเทศไทยมักจะประสบกับความล้มเหลวจนนำไปสู่การล้มละลายของบุคคลธรรมดา

อย่างไรก็ตาม แม้ลูกหนี้จะประนอมหนี้เป็นผลสำเร็จ เจ้าหนี้พึงพอใจในข้อเสนอการชำระหนี้ในคำขอประนอมหนี้แต่ฝ่ายที่เสียหายกับเป็นรัฐเพราะต้องสูญเสียงบประมาณ เสียเวลา เพิ่มภาระให้แก่เจ้าหน้าที่และศาลในการดำเนินคดีก่อนมีการขอประนอมหนี้ ในประเด็นนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการประนอมหนี้ก่อนล้มละลายควรเกิดขึ้นก่อนที่จะมีการดำเนินคดีจะถือเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย ลูกหนี้มีอำนาจในการจัดการทรัพย์สินอยู่ในขณะที่เสนอคำขอประนอมหนี้ทำให้เกิดความเชื่อมั่นของเจ้าหนี้ว่าลูกหนี้จะสามารถชำระหนี้ได้ตามคำขอประนอมหนี้ นั้น เพิ่มโอกาสในการประนอมหนี้ให้เป็นผลสำเร็จมากขึ้น

3. ความแตกต่างเรื่องค่าธรรมเนียมในการฟ้องคดีตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 179 ได้กำหนดค่าธรรมเนียมในการฟ้องคดีล้มละลายไม่ว่าจะเป็นคำฟ้องหรือคำร้องขอให้ล้มละลายในอัตราห้าร้อยบาท โดยไม่พิจารณาถึงมูลหนี้ที่นำมาฟ้องว่าเป็นจำนวนเท่าใด แตกต่างกับการฟ้องคดีแพ่งเพื่อบังคับชำระหนี้ซึ่งเป็นคดีมีทุนทรัพย์ ค่าขึ้นศาลอัตราร้อยละ 2.5 จากจำนวนทุนทรัพย์ที่ขึ้นฟ้องแต่ไม่เกินสองแสนบาท โดยค่าธรรมเนียมในการขึ้นศาลนี้ เจ้าหนี้เป็นผู้เป็นโจทก์จะเป็นผู้จ่าย ด้วยความแตกต่างกันเรื่องค่าธรรมเนียมในการดำเนินคดีทำให้เจ้าหนี้ที่มีมูลหนี้ที่แน่นอน และจำนวนไม่น้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดมีสิทธิเลือกได้ว่าจะดำเนินคดีแพ่ง หรือคดีล้มละลาย แนวโน้มสูงที่เจ้าหนี้จะเลือกการดำเนินคดีล้มละลายเพราะเป็นประโยชน์แก่เจ้าหนี้มากกว่าคดีแพ่ง

4. ทรัพย์สินที่ได้รับการยกเว้นในการบังคับคดีทางแพ่ง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 286² แสดงให้เห็นว่าหากเจ้าหนี้ฟ้องบังคับลูกหนี้เป็นคดีแพ่ง ลูกหนี้จะ

² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 286 “ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งกฎหมายอื่น เงินหรือสิทธิเรียกร้องเป็นเงินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาต่อไปนี้ ไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี

(1) เบี้ยเลี้ยงชีพซึ่งกฎหมายกำหนดไว้และเงินรายได้เป็นคราว ๆ อันบุคคลภายนอกได้ยกให้เพื่อเลี้ยงชีพเป็นจำนวนรวมกันไม่เกินเดือนละหนึ่งหมื่นบาทหรือตามจำนวนที่ศาลเห็นสมควร

(2) เงินเดือน ค่าจ้าง บำนาญ บำเหน็จ เบี้ยหวัด หรือรายได้อื่นในลักษณะเดียวกันของข้าราชการ เจ้าหนี้ที่ หรือลูกจ้างในหน่วยราชการ และเงินสงเคราะห์ บำนาญ หรือบำเหน็จที่หน่วยราชการได้จ่ายให้แก่คู่สมรสหรือญาติที่ยังมีชีวิตของบุคคลเหล่านั้น

(3) เงินเดือน ค่าจ้าง บำนาญ ค่าชดเชย เงินสงเคราะห์ หรือรายได้อื่นในลักษณะเดียวกันของพนักงาน ลูกจ้าง หรือคนงาน นอกจากที่กล่าวไว้ใน (2) ที่นายจ้างจ่ายให้แก่บุคคลเหล่านั้น หรือคู่สมรส หรือญาติที่ยังมีชีวิตของบุคคลเหล่านั้น เป็นจำนวนรวมกันไม่เกินเดือนละหนึ่งหมื่นบาท หรือตามจำนวนที่ศาลเห็นสมควร

(4) เงินฌาปนกิจสงเคราะห์ที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้รับอันเนื่องมาแต่ความตาย ของบุคคลอื่นเป็นจำนวน ตามที่จำเป็นในการดำเนินการฌาปนกิจศพตามฐานะของผู้ตายที่ศาลเห็นสมควร ในกรณีที่ศาลเป็นผู้กำหนดจำนวนเงินตาม (1) และ (3) ให้ศาลกำหนดให้ไม่น้อยกว่าอัตราเงินเดือนขั้นต่ำสุดของข้าราชการพลเรือน

ได้รับประโยชน์ในการยกเว้นการบังคับชำระหนี้จากเงินหรือทรัพย์สินตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 286 เช่น ลูกหนี้ที่เป็นข้าราชการ เจ้าหน้าที่ และลูกจ้างในหน่วยงานราชการ โดยที่เงินเดือน ค่าจ้าง บำนาญ บำเหน็จ เบี้ยหวัด หรือรายได้อื่นในลักษณะเดียวกัน รวมทั้งเงินสงเคราะห์ บำนาญ หรือบำเหน็จที่หน่วยราชการได้จ่ายให้แก่คู่สมรสหรือญาติที่ยังมีชีวิตอยู่ของบุคคลเหล่านั้น ไม่อยู่ในข่ายการบังคับคดีแพ่ง แต่การดำเนินคดีล้มละลายกับลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการธุรกิจการค้าพาณิชย์ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีสิทธิรวบรวมเงิน และทรัพย์สินของลูกหนี้ที่กฎหมายกำหนดให้เป็นทรัพย์สินในคดีล้มละลาย ดังต่อไปนี้

(1) ทรัพย์สินทั้งหลายอันลูกหนี้มีอยู่ในเวลาเริ่มต้นแห่งการล้มละลาย รวมทั้งสิทธิเรียกร้องเหนือทรัพย์สินของบุคคลอื่น เว้นแต่

ก. เครื่องใช้สอยส่วนตัวอันจำเป็นแก่การดำรงชีพ ซึ่งลูกหนี้รวม ทั้งคู่สมรส และบุตรผู้เยาว์ของลูกหนี้จำเป็นต้องใช้ตามสมควรแก่ฐานะารูป และ

ข. สัตว์ พืชพันธุ์ เครื่องมือและสิ่งของสำหรับการประกอบ อาชีพของลูกหนี้รวมกันไม่เกินหนึ่งแสนบาท

(2) ทรัพย์สินซึ่งลูกหนี้ได้มาภายหลังเวลาเริ่มต้นแห่งการล้มละลาย จน ถึงเวลาปลดจากล้มละลาย

(3) สิ่งของซึ่งอยู่ในครอบครองหรืออำนาจสั่งการ หรือสั่งจำหน่ายของ ลูกหนี้ ในทางการค้าหรือธุรกิจของลูกหนี้ ด้วยความยินยอมของเจ้าของอัน แท้จริง โดยพฤติการณ์ ซึ่งทำให้เห็นว่าลูกหนี้เป็นเจ้าของในขณะที่มีการขอ ให้ลูกหนี้ล้มละลาย

ทรัพย์สินที่ได้รับการยกเว้น ไม่ถูกบังคับคดีในคดีล้มละลายมีข้อจำกัดน้อยกว่าทรัพย์สินที่ได้รับการยกเว้นในคดีแพ่ง ดังนั้นการฟ้องคดีล้มละลายจึงสามารถบังคับเอาทรัพย์สินของลูกหนี้ได้มากกว่าการฟ้องเป็นคดีแพ่ง บทบัญญัติดังกล่าวจึงคู่ประหนึ่งเป็นการผลักดันให้เจ้าหน้าที่เหล่านี้เลือกใช้กระบวนการล้มละลายเป็นเครื่องมือบีบคั้นลูกหนี้ด้วยวัตถุประสงค์บางประการ

5. ตามประมวลกฎหมายรัชฎากร มาตรา 65ทวิ(9) “การคำนวณกำไรสุทธิ และขาดทุนสุทธิในส่วนนี้ ให้กระทำโดยการจำหน่ายหนี้สูญจากบัญชีลูกหนี้จะกระทำได้อต่อเมื่อเป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดโดยกฎกระทรวง แต่ถ้าได้รับชำระหนี้ในรอบระยะเวลาบัญชีใดให้นำมาคำนวณเป็นรายได้ในรอบระยะเวลาบัญชีนั้น

ในขณะนั้น และไม่เกินอัตราเงินเดือนขั้นสูงสุดของข้าราชการพลเรือนในขณะนั้น โดยคำนึงถึงฐานะในทางครอบครัวของลูกหนี้ตามคำพิพากษาและจำนวนบุพการีและผู้สืบสันดาน ซึ่งอยู่ในความอุปการะของลูกหนี้ตามคำพิพากษาด้วย...”

หนี้สูญรายใดได้นำมาคำนวณเป็นรายได้แล้ว หากได้รับการชำระในภายหลังก็ไม่ให้นำมาคำนวณเป็นรายได้อีก

โดยกฎกระทรวงฉบับที่ 186 ว่าด้วยการจำหน่ายหนี้สูญจากบัญชีลูกหนี้ ข้อ 4 ได้บัญญัติไว้ว่า “การจำหน่ายหนี้สูญจากบัญชีลูกหนี้ ในกรณีหนี้ของลูกหนี้แต่ละรายมีจำนวนเกิน 500,000 บาทขึ้นไป ต้องดำเนินการดังต่อไปนี้

1) ให้ติดตามทวงถามให้ชำระหนี้ตามสมควรแก่กรณี โดยมีหลักฐานการติดตามทวงถามอย่างซัดเซ้งและไม่ได้รับชำระหนี้ โดยปรากฏว่า

ก) ลูกหนี้ถึงแก่ความตาย เป็นคนสาบสูญ หรือมีหลักฐานว่าหายสาบสูญไป และไม่มีทรัพย์สินใด ๆ จะชำระหนี้ได้

ข) ลูกหนี้เลิกกิจการ และมีหนี้ของเจ้าหนี้อย่างอื่นมีบุริมสิทธิเหนือทรัพย์สินทั้งหมดของลูกหนี้อยู่ในลำดับก่อนเป็นจำนวนมากกว่าทรัพย์สินของลูกหนี้

2) ได้ดำเนินการฟ้องลูกหนี้ในคดีแพ่งหรือได้ยื่นคำขอเฉลี่ยหนี้ในคดีที่ลูกหนี้ถูกเจ้าหนี้อย่างอื่นฟ้องในคดีแพ่ง และในกรณีนั้น ๆ ได้มีคำบังคับหรือคำสั่งของศาลแล้วแต่ลูกหนี้ไม่มีทรัพย์สินใด ๆ จะชำระหนี้ได้ หรือ

3) ได้ดำเนินการฟ้องลูกหนี้ในคดีล้มละลายหรือได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีที่ลูกหนี้ถูกเจ้าหนี้อย่างอื่นฟ้องในคดีล้มละลาย และในกรณีนั้น ๆ ได้มีการประนอมหนี้กับลูกหนี้โดยศาลมีคำสั่งเห็นชอบด้วยการประนอมหนี้ นั้น หรือลูกหนี้ถูกศาลพิพากษาให้เป็นบุคคลล้มละลายและได้มีการแบ่งทรัพย์สินของลูกหนี้ครั้งแรกแล้ว”

ก่อนปี พ.ศ.2540 สภาพเศรษฐกิจของไทยอยู่ในสภาพเฟื่องฟู หรือที่เรียกว่าเศรษฐกิจแบบฟองสบู่ประชาชนมีเงินจับจ่ายใช้สอย ใช้จ่ายกันแบบฟุ้งเฟ้อ และได้ก่อหนี้ขึ้นจากการอุปโภคบริโภค เช่น การซื้อบ้าน รถยนต์ และใช้บัตรเครดิต เป็นต้น ต่อมาช่วงประมาณ ปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยประสบภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ และรัฐบาลประกาศลดค่าเงินบาท บริษัทเงินทุน บริษัทเอกชนทั่วไปต้องประสบปัญหาขาดทุนและได้ทำการลดต้นทุนด้วยการลดพนักงาน ลดเงินเดือน เลิกจ้าง หรือปิดกิจการ ทำให้ลูกจ้างตกงานเป็นจำนวนมาก จนมาถึงยุคปัจจุบันภาวะเศรษฐกิจโลกยังคงมีความผันผวนไม่มั่นคงส่งผลกระทบต่อประเทศไทยด้วย นอกจากนี้ปัญหาอุทกภัยที่เกิดขึ้นเมื่อปลายปี พ.ศ. 2554 สร้างความเสียหายอย่างมากกับประชาชนและนโยบายประชานิยมต่างๆของรัฐบาล เช่น ขึ้นค่าแรง 300 บาท ซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมต้องแบกรับภาระดังกล่าว ทำให้ต้องประสบปัญหาขาดทุนและได้ทำการลดต้นทุนด้วยการลดพนักงาน ลดเงินเดือน เลิกจ้าง หรือปิดกิจการ ทำให้คนงานตกงานเป็นจำนวนมาก เป็นเหตุให้ลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้า

พาณิชย์ไม่มีความสามารถในการชำระหนี้ทำให้เกิดปัญหาหนี้เสียในภาคสถาบันการเงิน และผลจากการที่มีหนี้เสียจำนวนมากนี้ จึงก่อให้เกิดนโยบายการลดหนี้เสียของสถาบันการเงินโดยการจำหน่ายหนี้สูญซึ่งหนทางหนึ่งในการจำหน่ายหนี้สูญก็คือการฟ้องล้มละลาย การจำหน่ายหนี้สูญออกจากบัญชีลูกหนี้เป็นเงื่อนไขเกี่ยวกับรายจ่ายในการคำนวณกำไรสุทธิหรือขาดทุนสุทธิเพื่อเสียภาษีเงินได้นิติบุคคล จากบทบัญญัติตามประมวลรัษฎากร มาตรา 65 ทวิ(9) ได้บัญญัติถึงวิธีการจำหน่ายหนี้สูญทางภาษีอากร โดยให้เป็นไปตามกฎกระทรวงฉบับที่ 186 ว่าด้วยการจำหน่ายหนี้สูญจากบัญชีลูกหนี้ ตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว เจ้าหนี้สามารถจำหน่ายหนี้สูญหรือตัดหนี้ของลูกหนี้ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาที่มีได้ประกอบธุรกิจได้ด้วยการฟ้องลูกหนี้ให้ล้มละลายหรือขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย เจ้าหนี้จึงใช้กฎหมายล้มละลายเพื่อเป็นช่องทางในการจำหน่ายหนี้สูญของตนโดยไม่คำนึงว่าการใช้กฎหมายล้มละลายบังคับบุคคลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์กับการบังคับชำระหนี้ในลักษณะใด หรือจะมีผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อสิทธิและเสรีภาพของลูกหนี้หรือไม่ เจ้าหนี้สถาบันการเงินส่วนใหญ่จึงได้อาศัยกระบวนการตามกฎหมายล้มละลายนำหนี้ที่มียอดภายหลังจากการขายทอดตลาดทรัพย์สินหลักประกันหนึ่งด้านบาทขึ้นไปมาฟ้องลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ให้ล้มละลาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปจำหน่ายหนี้สูญของตนเท่านั้น

4.2 ผลกระทบจากการตกเป็นบุคคลล้มละลายของลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์

กฎหมายล้มละลายถือเป็นกลไกอย่างหนึ่งของภาครัฐในการแก้ปัญหาหนี้สินของภาคประชาชนสร้างความเป็นธรรมให้แก่เจ้าหนี้ในการจัดสรรทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อชำระหนี้แก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายอย่างเท่าเทียม ไม่ให้เจ้าหนี้คนหนึ่งคนใดได้เปรียบเจ้าหนี้คนอื่น และยังเป็น การป้องกันการก่อภาระหนี้สินของลูกหนี้ที่มีหนี้สินสิ้นพันตัว พร้อมกับดำเนินการสะสางหนี้สินทั้งหลายเพื่อให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากภาระหนี้สินทั้งปวง นับว่าเป็นกลไกที่เป็นประโยชน์ต่อทั้งเจ้าหนี้ และลูกหนี้เป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตาม ต้องยอมรับว่าการต้องเป็นบุคคลล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์นั้นได้สร้างผลกระทบหลายประการ โดยเฉพาะลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ การตกเป็นบุคคลล้มละลายในสังคมไทยถือเป็นตราบาปที่ติดตัวบุคคลนั้น สร้างความอับอาย เสียชื่อเสียง และขาดความน่าเชื่อถือจากผู้คนในสังคม นอกจากนี้บุคคลล้มละลายอาจได้รับผลกระทบไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมจากการถูกจำกัดสิทธิบางประการนอกเหนือจากข้อจำกัดสิทธิที่ปรากฏในพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 สามารถพิจารณาถึงผลกระทบดังกล่าวได้ดังต่อไปนี้

4.2.1 ผลกระทบต่อลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์นั้น

การตกเป็นบุคคลล้มละลายของลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ทำให้ถูกจำกัดสิทธิในหลายด้าน ดังต่อไปนี้

4.2.1.1 การประกอบอาชีพของลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์

(1) ในภาคหน่วยงานของรัฐ

บุคคลซึ่งจะเข้ารับราชการในหน่วยงานของรัฐไม่ว่าในภาคส่วนใดจะต้องมีคุณสมบัติตามที่กฎหมายของหน่วยงานนั้นๆ กำหนด ซึ่งการตกเป็นบุคคลล้มละลายถึงเป็นการขาดคุณสมบัติในการเป็นข้าราชการ เช่น

1) ผู้ที่จะเข้ารับราชการเป็นข้าราชการพลเรือนต้องมีคุณสมบัติทั่วไป และไม่มีลักษณะต้องห้าม คือ เป็นบุคคลล้มละลาย (ตามพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 มาตรา 36 ข.(6))

2) การเป็นผู้ประกอบวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา ผู้ซึ่งจะเข้ารับราชการเป็นข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้ต้องมีคุณสมบัติทั่วไป คือ ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย (ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 มาตรา 30(9))

จากบทบัญญัติดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การตกเป็นบุคคลล้มละลายถือเป็นการขาดคุณสมบัติในการรับราชการ หากข้าราชการตกเป็นบุคคลล้มละลายโดยคำสั่งศาลก็ย่อมขาดคุณสมบัติการเป็นข้าราชการทันที และให้ถูกออกจากราชการ³ เว้นแต่จะได้รับการยกเว้นตามกฎหมาย

³ ตามพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พุทธศักราช 2551 มาตรา 67 “ผู้ได้รับบรรจุเข้ารับราชการเป็นข้าราชการพลเรือนสามัญและแต่งตั้ง ให้ดำรงตำแหน่งใดตามมาตรา 53 วรรคหนึ่ง มาตรา 55 มาตรา 56 มาตรา 63 มาตรา 64 และมาตรา 65 หากภายหลังปรากฏว่าขาดคุณสมบัติทั่วไปหรือมีลักษณะต้องห้าม โดยไม่ได้รับการยกเว้นตามมาตรา 36 หรือขาดคุณสมบัติเฉพาะสำหรับตำแหน่งนั้น โดยไม่ได้รับอนุมัติจาก ก.พ. ตามมาตรา 62 อยู่ก่อนก็ดี มีกรณีต้องหาอยู่ก่อนและภายหลังเป็นผู้ขาดคุณสมบัติเนื่องจากกรณีต้องหานั้น ก.ค. ให้ผู้บังคับบัญชา ซึ่งมีอำนาจสั่งบรรจุตามมาตรา 57 สั่งให้ผู้นั้นออกจากราชการโดยพลัน แต่ทั้งนี้ไม่กระทบกระเทือนถึงการใดที่ผู้นั้นได้ปฏิบัติไปตามอำนาจและหน้าที่ และการรับเงินเดือนหรือผลประโยชน์อื่นใดที่ได้รับหรือมีสิทธิจะได้รับจากทาง ราชการก่อนมีคำสั่งให้ออกนั้นและถ้าการเข้ารับราชการเป็นไปโดยสุจริตแล้วให้ ถือว่าเป็นการสั่งให้ออกเพื่อรับบำเหน็จบำนาญเหตุสุดแต่แทนตามกฎหมายว่าด้วย บำเหน็จบำนาญข้าราชการ”

ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พุทธศักราช 2547 มาตรา 49 “ผู้ได้รับการบรรจุและแต่งตั้งเข้ารับราชการเป็นข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาตามมาตรา 45 วรรคหนึ่ง มาตรา 50 มาตรา 51 มาตรา 58 มาตรา 64 มาตรา 65 มาตรา 66 และมาตรา 67 หากภายหลังปรากฏว่าผู้นั้นขาด

(2) ในภาคเอกชน

บุคคลซึ่งทำงานเป็นลูกจ้างในภาคเอกชนไม่มีกฎหมายใดกำหนดคุณสมบัติจำกัดสิทธิของลูกจ้างว่าห้ามนับบุคคลล้มละลาย แต่ในทางปฏิบัติบริษัทนายจ้างเอกชนส่วนใหญ่มักจะกำหนดคุณสมบัติของลูกจ้างไม่ว่าในตำแหน่งใดไว้ในใบสมัครงาน โดยการตั้งคำถามไว้ในใบสมัครงานว่า “คุณเคยตกเป็นบุคคลล้มละลายหรือไม่” แม้ไม่ได้กำหนดเป็นคุณสมบัติโดยตรงว่าไม่รับบุคคลล้มละลายเข้าทำงาน แต่การตกเป็นบุคคลล้มละลายก็ถือเป็นคุณสมบัติในการเลือกจ้างของนายจ้างเอกชน ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การตกเป็นบุคคลล้มละลายย่อมเสียเปรียบบุคคลทั่วไปซึ่งนายจ้างบริษัทเอกชนจะรับเข้าทำงาน

(3) ในภาคการเมือง

การตกเป็นบุคคลล้มละลายไม่สามารถดำรงตำแหน่งทางการเมืองในบางตำแหน่ง โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้บัญญัติคุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต้องไม่เป็นบุคคลล้มละลายไว้ ดังต่อไปนี้

- 1) สิทธิในการลงสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ห้ามมิให้บุคคลที่เป็นบุคคลล้มละลายหรือเคยเป็นบุคคลล้มละลายทุจริต ถือเป็นบุคคลที่มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (มาตรา 102(2))
- 2) สิทธิในการสมัครรับเลือกตั้ง หรือได้รับการเสนอชื่อ เพื่อเข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ห้ามมิให้บุคคลล้มละลายเป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งหรือได้รับการเสนอชื่อเพื่อเข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา (มาตรา 115(8))
- 3) สิทธิในการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีต้องไม่เป็นบุคคลล้มละลาย (มาตรา 174(4))

คุณสมบัติทั่วไป หรือขาดคุณสมบัติตามมาตรฐานตำแหน่งตามมาตรา 42 หรือขาดคุณสมบัติพิเศษตามมาตรา 48 อยู่ก่อนก็ดี หรือมีกรณีต้องหาอยู่ก่อนและภายหลังปรากฏว่าเป็นผู้ขาดคุณสมบัติเนื่องจากกรณีต้องหานั้นก็ดี ให้ผู้มีอำนาจตามมาตรา 53 สั่งให้ผู้นั้นออกจากราชการโดยพลัน แต่ทั้งนี้ไม่กระทบกระเทือนถึงการใดที่ผู้นั้นได้ปฏิบัติไปตามอำนาจและหน้าที่และการรับเงินเดือนหรือผลประโยชน์อื่นใดที่ได้รับหรือมีสิทธิจะได้รับจากทางราชการก่อนมีคำสั่งให้ออกจากการชำนั้น และถ้าการเข้ารับราชการเป็นไปโดยสุจริตแล้ว ให้ถือว่าเป็นการสั่งให้ออกจากการเพื่อรับบำเหน็จบำนาญเหตุขาดแทนตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญข้าราชการ”

จากข้อจำกัดสิทธิในการดำรงตำแหน่งทางการเมืองดังกล่าว จะเห็นได้ว่าเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพในการประกอบอาชีพของบุคคลล้มละลาย อาจเกิดจากแนวความคิดว่าบุคคลล้มละลายเป็นบุคคลซึ่งไม่น่าเชื่อถือ การดำรงตำแหน่งทางการเมืองความน่าเชื่อถือทางสถานะทางการเงิน หรือการบริหารทรัพย์สินของตัวบุคคลถือเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากการดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นผู้ดำรงตำแหน่งจะต้องทำหน้าที่เป็นตัวแทนในสภา ทำหน้าที่เป็นฝ่ายนิติบัญญัติซึ่งต้องออกกฎหมายเกี่ยวกับการเงิน หรือทำหน้าที่เป็นฝ่ายบริหารที่ต้องมีความเกี่ยวข้องพันกับการบริหารงบประมาณของประเทศ เป็นต้น การดำรงตำแหน่งดังกล่าวจึงต้องมีการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของบุคคลนั้นเพื่อความโปร่งใสในการทำงาน สอดคล้องกับกฎหมายของประเทศอังกฤษที่ห้ามบุคคลล้มละลายดำรงตำแหน่ง หรือประกอบอาชีพเป็นกรรมการบริษัท ผู้รักษาทรัพย์สิน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง แม้จะถูกจำกัดสิทธิในการประกอบอาชีพบางอย่างแต่ถ้าเมื่อใดก็ตามที่ศาลมีคำสั่งให้ปลดจากล้มละลายจะเหมือนกับเป็นใบรับรองว่าบุคคลล้มละลายผู้นั้นล้มละลายเพราะโชคไม่ดีโดยไม่ได้กระทำความผิดแต่อย่างใด เมื่อศาลมีคำสั่งรับรองดังกล่าวแล้วทำให้บทบาทนิติบัญญัติต่างๆ เกี่ยวกับการขาดคุณสมบัติที่ติดตัวมากับการเป็นบุคคลล้มละลายสิ้นสุดลงด้วย

ข้อจำกัดสิทธิเสรีภาพเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของบุคคลล้มละลายตามกฎหมายของประเทศไทยปรากฏอยู่ในกฎหมายอื่นๆ อีก เช่น พระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551, พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 เป็นต้น เป็นกฎหมายที่บัญญัติจำกัดสิทธิเสรีภาพในการประกอบอาชีพของบุคคลล้มละลาย โดยบัญญัติห้ามบุคคลล้มละลายเข้ารับราชการ หรือหากภายหลังที่รับราชการตกเป็นบุคคลล้มละลายถือเป็นผู้ที่ขาดคุณสมบัติในการรับราชการต้องถูกให้ออกจากราชการ ส่งผลกระทบตามมามากมายต่อข้าราชการซึ่งถูกให้ออกจากงาน การรับข้าราชการในบางตำแหน่งไม่ได้มีความเกี่ยวข้องพันกับการบริหารงบประมาณ หรือต้องใช้นามน่าเชื่อถือจากสถานะทางการเงินเหมือนเช่นการดำรงตำแหน่งทางการเมือง จึงมีข้อสังเกตว่าการให้ข้าราชการออกจากงานเพราะตกเป็นบุคคลล้มละลายนั้นเป็นธรรมต่อข้าราชการหรือไม่ และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างไร

เมื่อเปรียบเทียบกฎหมายล้มละลายของประเทศสหรัฐอเมริกา นอกจากขั้นตอนในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลายแล้ว กฎหมายล้มละลายของประเทศสหรัฐอเมริกาคำนึงถึงการดำรงชีวิตของบุคคลล้มละลายในระหว่างตกเป็นบุคคลล้มละลาย และการเริ่มต้นชีวิตใหม่ของบุคคลล้มละลายภายหลังได้รับการปลดจากล้มละลาย โดยมีบทบัญญัติคุ้มครองศักดิ์ศรีของลูกหนี้บุคคลธรรมดาให้ได้รับความเป็นธรรมในการประกอบอาชีพ โดยกำหนดหลักเกณฑ์ที่ใช้บังคับกับ “นายจ้างซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐ” ไว้ว่า “หน่วยงานภาครัฐห้ามปฏิเสธ, เพิกถอน,

เลื่อน หรือปฏิเสธการต่อใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ, ใบอนุญาต, ใบอนุญาตกรรมสิทธิ์, สัมปทาน หรือใบอนุญาตอย่างอื่นทำนองเดียวกัน การกำหนดเงื่อนไขในการใช้สิทธิที่เป็นการเลือกปฏิบัติ, ปฏิเสธการว่าจ้างงาน, ทำให้การจ้างงานสิ้นสุดลง หรือเลือกปฏิบัติในการว่าจ้างงาน ต่อบุคคลซึ่งเคยเป็นหรือเป็นลูกหนี้ภายใต้กระบวนการล้มละลาย⁴ และ สำหรับกรณี “นายจ้างซึ่งเป็นเอกชน” ก็มีกฎหมายคุ้มครองลูกจ้างซึ่งตกเป็นบุคคลล้มละลายไว้ว่า “นายจ้างเอกชนไม่สามารถยุติการจ้างงาน หรือเลือกปฏิบัติในการจ้างงาน ต่อบุคคลซึ่งเป็นหรือเคยเป็นบุคคลล้มละลาย หรือเป็นลูกหนี้ซึ่งเข้าสู่กระบวนการล้มละลายตามพระราชบัญญัติล้มละลาย หรือบุคคลซึ่งเกี่ยวข้องกับลูกหนี้ซึ่งล้มละลาย เหตุเพราะเขาตกเป็นบุคคลล้มละลาย”⁵ บทบัญญัติดังกล่าวถือเป็นการสร้างความเป็นธรรมให้กับบุคคลล้มละลาย และเป็นการคุ้มครองการประกอบอาชีพของบุคคลล้มละลาย

ประเทศอังกฤษ แม้จะไม่ได้มีบทบัญญัติคุ้มครองบุคคลล้มละลายในการถูกเลิกจ้างจากนายจ้างที่เป็นหน่วยงานของรัฐ หรือเอกชนเหมือนเช่นประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ประเทศอังกฤษก็ไม่มีกำหนดคุณสมบัติของผู้รับราชการว่าห้ามเป็นบุคคลล้มละลายแต่อย่างใด ประเทศอังกฤษกำหนดห้ามบุคคลล้มละลายดำรงตำแหน่งเพียงบางตำแหน่งที่เกี่ยวกับการบริหารงบประมาณ หรือเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินเท่านั้น

โดยปกติทั่วไปสิทธิหรือเสรีภาพในการประกอบอาชีพการงานของประชาชน ถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ได้รับการรับรองตามหลักสากลในประเทศที่ใช้ระบอบ เศรษฐกิจเสรีนิยม และได้มีการบัญญัติคุ้มครองไว้อย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญ และกฎหมายระดับพระราชบัญญัติ อย่างไรก็ตามการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพในการประกอบอาชีพการงานจะกระทำได้อย่างไรก็ตามกรอบของกฎหมาย โดยต้องสอดคล้องกับสภาพการณ์ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชน

ศาลรัฐธรรมนูญได้เคยมีคำวินิจฉัยที่ 12/2552 โดยความตอนหนึ่งได้กล่าวเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพในการประกอบอาชีพไว้ว่า “ประชาชนมีเสรีภาพในการประกอบกิจการหรือการประกอบอาชีพและการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรมตราบใดที่เป็นการประกอบอาชีพโดยสุจริตและไม่ขัดต่อประโยชน์มหาชนโดยรวม การบังคับใช้กฎหมายโดยหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีลักษณะเป็น การจำกัดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลตามที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ จะกระทำได้อต่อเมื่อมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญให้ กระทำได้เท่านั้น และต้องกระทำเท่าที่จำเป็น ไม่ให้กระทบกระเทือนต่อสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพในการประกอบอาชีพของประชาชน”

⁴ United States Code – Title 11 Section.525(a)

⁵ United States Code – Title 11 Section.525(b)

จากคำวินิจฉัยดังกล่าวอาจตีความได้ว่า การจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพในการประกอบอาชีพถือเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญแต่สามารถที่จะทำได้ต่อเมื่อมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญให้กระทำได้ นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาว่าแม้มีบทบัญญัติให้กระทำได้แต่ต้องกระทำเท่าที่จำเป็น ไม่ให้กระทบกระเทือนต่อสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพในการประกอบอาชีพของประชาชน จึงทำให้เกิดเป็นประเด็นคำถามขึ้นมาอีกว่า “การกำหนดคุณสมบัติในการรับราชการบางตำแหน่งห้ามเป็นบุคคลล้มละลาย หรือการให้ข้าราชการซึ่งทำหน้าที่ในบางตำแหน่งอันไม่เกี่ยวกับการบริหารงบประมาณหรือการจัดการทางการเงินนอกจากราชการเพราะตกเป็นบุคคลล้มละลาย ถือเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่” เพราะการทำหน้าที่ของข้าราชการในตำแหน่งที่ไม่เกี่ยวกับการบริหารงบประมาณหรือการจัดการทางการเงินย่อมไม่เป็นการขัดต่อประโยชน์มหาชนโดยรวม และการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพในการประกอบอาชีพดังกล่าวถือเป็นการกระทำที่จำเป็นหรือไม่ เป็นธรรมแก่ข้าราชการหรือไม่ ผู้วิจัยเห็นว่าประเด็นเรื่องนี้เป็นเรื่องที่น่าสนใจ เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ.2483 ไม่มีบทบัญญัติใดที่ห้ามบุคคลล้มละลายประกอบอาชีพ แต่การจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพในการประกอบอาชีพกลับไปปรากฏอยู่ในกฎหมายอื่น

4.2.1.2 การดำเนินชีวิตในสังคมของลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์

สถานการณ์เป็นบุคคลล้มละลายของลูกหนี้ในทางสังคมถือเสมือนเป็น “ตราบาป” ที่ติดตัวลูกหนี้ไปตลอดแม้จะได้รับการปลดจากล้มละลายแล้วก็ตาม ลูกหนี้ก็ยังได้ชื่อว่า “เคยเป็นบุคคลล้มละลาย” เพราะสังคมไทยนั้นยึดติดกับคำว่า “ล้มละลาย” ประกอบกับสังคมไทยในปัจจุบันเศรษฐกิจการค้าขายตัว เจริญเติบโตเป็นอย่างมากกลายเป็น “ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีทางการค้า” บุคคลที่มีสถานะทางการเงินที่ดีจึงเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับ และได้รับโอกาสในการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ เช่น การขอสินเชื่อในโครงการต่างๆ รวมทั้งการหยิบยื่นข้อเสนอการใช้บัตรเครดิตของสถาบันการเงินต่างๆ เป็นต้น ในทางตรงกันข้ามบุคคลที่มีหนี้สินล้นพ้นตัว แม้จะยังไม่ถึงขั้นตกเป็นบุคคลล้มละลายมักจะถูกปฏิเสธในการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ กรณีนี้อาจไปสอดคล้องกับคำพังเพยที่ว่า “มีเงินนับเป็นน้อง มีทองนับเป็นพี่” แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญยอมรับกับผู้มีฐานะดี และอาจจะกล่าวได้อีกนัยว่า บุคคลล้มละลายเป็นผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว ไม่มีทั้งเงินไม่มีทั้งทองคงไม่มีใครอยากจะนับเป็นน้องนับเป็นพี่ ทศนะคติต่อบุคคลล้มละลายดังกล่าว นั้น ทำให้ลูกหนี้ที่ตกเป็นบุคคลล้มละลายเกิดความอับอาย สร้างความกดดันภายในจิตใจ ลูกหนี้บางคนก็สภาพจิตใจอ่อนแอไม่สามารถทนรับแรงกดดันดังกล่าวได้ อาจถึงขั้นไม่อยากที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไปก็เป็นได้

4.2.1.3 ความมั่นคงของสถาบันครอบครัวของลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์

ปัจจัยในการสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันครอบครัวนอกเหนือจากปัจจัยภายในจิตใจแล้ว ปัจจัยภายนอกก็ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งที่จะนำไปให้เกิดความมั่นคงของสถาบันครอบครัว ต้องยอมรับว่าปัญหาเรื่องทรัพย์สิน เงิน ทอง หนี้สิน เป็นปัจจัยภายนอกถือเป็นสิ่งสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความมั่นคงทางจิตใจของการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันของสามีภรรยา หากวันใดเกิดเหตุการณ์ที่ทำให้บุคคลหนึ่งในครอบครัวตกเป็นบุคคลล้มละลาย โดยเฉพาะผู้ซึ่งเป็นเสาหลักย่อมต้องกระทบต่อความมั่นคงของสถาบันครอบครัวอย่างแน่นอน

4.2.2 ผลกระทบต่อตัวเจ้าหนี้

การที่เจ้าหนี้รายหนึ่งฟ้องลูกหนี้ล้มละลาย และศาลได้มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดทำให้ลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์หมดอำนาจในการจัดการทรัพย์สินและถูกจำกัดสิทธิในด้านต่างๆ ตามมา เช่น สิทธิในการทำนิติกรรมบางประเภท สิทธิในการประกอบอาชีพ เป็นต้น เสียโอกาสในการประกอบอาชีพและความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานทำให้รายได้ส่วนหนึ่งที่จะนำมาชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ลดลงหรือหมดความสามารถในการชำระหนี้แก่เจ้าหนี้เลย เมื่อมีการบังคับเอาทรัพย์สินของลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ขายทอดตลาดนำเงินมาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ เจ้าหนี้รายเล็กอาจเสียเปรียบเจ้าหนี้รายใหญ่ เช่น สถาบันการเงิน หรือเจ้าหนี้ที่มีหลักประกัน เพราะเจ้าหนี้รายใหญ่จะได้รับชำระหนี้โดยเฉลี่ยตามสัดส่วนหนี้ที่สูงกว่าจึงอาจทำให้เจ้าหนี้รายเล็กได้รับชำระหนี้เป็นจำนวนน้อยมากหรืออาจไม่ได้รับชำระหนี้ ส่วนกรณีที่ไม่สามารถรวบรวมทรัพย์สินได้เจ้าหนี้ทุกรายก็จะไม่ได้รับชำระหนี้เลย อาจส่งผลกระทบต่อสถานะทางการเงินของเจ้าหนี้เพราะเจ้าหนี้ต้องประสพภาวะขาดทุนจนกระทั่งอาจเข้าสู่กระบวนการล้มละลายตามลูกหนี้ไปได้

4.2.3 ผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ

ปัจจัยในการพัฒนาประเทศมีอยู่หลายประการ ซึ่งงบประมาณ และทรัพยากรบุคคลถือเป็นปัจจัยที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก การตกเป็นบุคคลล้มละลายของลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ จึงส่งผลต่อการพัฒนาประเทศดังต่อไปนี้

1. การขาดรายได้จากการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา

อาจกล่าวได้ว่างบประมาณในการบริหารประเทศส่วนใหญ่ได้มาจากการจัดเก็บภาษีต่างๆ จากบุคคลธรรมดาซึ่งมีรายได้ตามที่กฎหมายกำหนดจะต้องยื่นแบบเสียภาษี ดังนั้น ลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ หากตกเป็นบุคคลล้มละลายส่งผลถึงการ

ประกอบอาชีพ โดยเฉพาะข้าราชการอาจต้องออกจากงาน เช่นนี้รัฐก็จะสูญเสียรายได้จากการจัดเก็บภาษีเงินได้ของบุคคลดังกล่าว

นอกจากนี้อาจจะสูญเสียรายได้บางส่วนจากภาษีมูลค่าเพิ่มจากสินค้าเพื่อการอุปโภคและหรือบริโภค เนื่องจากการตกเป็นบุคคลล้มละลายแสดงถึงสถานะทางการเงินของบุคคล เมื่อบุคคลมีเงินน้อย หรือเกิดการขาดสภาพคล่องทางการเงิน ย่อมเป็นผลให้พฤติกรรมกรอุปโภคบริโภคสินค้าย่อมลดลงตามไปด้วย และอาจส่งผลกระทบต่อถึงนโยบายการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของรัฐอีกด้วย

2. การขาดทรัพยากรบุคคลในการพัฒนาประเทศ

เนื่องจากการประกอบอาชีพบางอย่างจะถูกจำกัดคุณสมบัติว่า “ห้ามเป็นบุคคลล้มละลาย” โดยเฉพาะลูกจ้างของรัฐซึ่งผู้ที่ตกเป็นบุคคลล้มละลายนั้นอาจเป็นเพียงผู้ที่บริหารการเงินของตนเองผิดพลาดซึ่งอาจเกิดขึ้นจากหลายปัจจัยโดยไม่ได้เกิดจากความตั้งใจ หรือเจตนาทุจริตที่คิดจะโกงเจ้าหนี้แต่อย่างใด และหากบุคคลล้มละลายนั้นเป็นผู้มีความรู้ความสามารถจะต้องถูกให้ออกจากราชการเนื่องจากการล้มละลายรัฐย่อมเสียทรัพยากรบุคคลซึ่งมีความรู้ความสามารถ ที่ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

นอกจากนี้ในระหว่างระยะเวลาที่ลูกหนี้ตกเป็นบุคคลล้มละลายหากลูกหนี้ได้ทรัพย์สินใดมา หรือมีรายได้จากการทำงานก็จะต้องถูกรวบรวมไว้ในกองทรัพย์สินเพื่อนำไปชำระหนี้ให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายที่ยังไม่ได้รับชำระหนี้หรือยังได้ไม่เต็มจำนวน ทำให้แรงจูงใจในการทำงานของลูกหนี้ลดลง หรืออาจไม่ยอมทำงานเลยก็เป็นได้

4.2.4 ผลกระทบต่อสังคม และความปลอดภัยของชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของประชาชน

เมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด และพิพากษาให้ลูกหนี้ตกเป็นบุคคลล้มละลาย ลูกหนี้จะต้องสูญเสียทรัพย์สินทั้งหมดไปกลายเป็นคนสิ้นเนื้อประดาตัว ถูกให้ออกจากงาน ไม่มีทรัพย์สิน หรือเงินที่จะใช้ในการดำรงชีวิต การดิ้นรนเพื่อให้ตัวเองมีชีวิตอยู่รอดในสังคมลูกหนี้ อาจตัดสินใจทำในสิ่งที่ผิดกฎหมาย อาจก่ออาชญากรรม เช่น ลักทรัพย์ จี้ ปล้น เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สิน เงิน หรือของมีค่า หากนำหลักเศรษฐศาสตร์มาวิเคราะห์การตัดสินใจกระทำความคิดของอาชญากรนั้น นักเศรษฐศาสตร์ได้กล่าวไว้ว่า “โดยปกติมนุษย์จะกระทำสิ่งใด มักจะนำต้นทุนและผลประโยชน์ที่จะได้รับมาประกอบการตัดสินใจ” หากนำหลักเศรษฐศาสตร์มาใช้กับการก่ออาชญากรรมของบุคคลล้มละลายแล้วจะเห็นได้ว่า ต้นทุนของบุคคลล้มละลายแทบจะไม่มี เนื่องจากบุคคลล้มละลายถูกรวบรวมทรัพย์สินขายทอดตลาดชำระหนี้ให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ ต้องกลายเป็นคนตกงาน ไม่มีเงินทองในการใช้จ่ายในการดำรงชีวิต ดังนั้น เพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดในสังคมมีโอกาสเป็นไปได้สูงที่บุคคลล้มละลายจะก่ออาชญากรรม ไม่ว่าจะเป็นการลักทรัพย์ หรือ

กระทำผิดกฎหมายอย่างอื่น ๆ การตกเป็นบุคคลล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการธุรกิจการค้าพาณิชย์อาจทำให้เกิดจำนวนอาชญากรเพิ่มขึ้นในสังคม ความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของประชาชนย่อมลดลง

ความจริงแล้วบุคคลล้มละลายไม่ใช่ผู้ที่กระทำผิดเป็นเพียงการบริหารจัดการทรัพย์สินบกพร่อง ไม่ใช่ผู้ที่กระทำผิดทุจริตหรือคดโกงใคร การใช้กฎหมายล้มละลายเพื่อจัดการหนี้สินของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ดูเหมือนจะไม่ใช่เป็นธรรมต่อบุคคลล้มละลายเพราะไม่ใช่เพียงแค่สูญเสียทรัพย์สินไป แต่อาจสูญเสียอนาคตในหน้าที่การงานซึ่งบุคคลล้มละลายดังกล่าวอาจเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ

4.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการบังคับชำระหนี้ในคดีแพ่ง กับคดีล้มละลายของลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์

โครงสร้างพื้นฐานในการบังคับชำระหนี้โดยการฟ้องคดีแพ่ง กับการฟ้องคดีล้มละลาย ทั้งสองระบบมีลักษณะที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ความแตกต่างของระบบการบังคับชำระหนี้โดยการฟ้องคดีทางแพ่งเป็นการบังคับตามสิทธิของเจ้าหนี้รายหนึ่งรายใดโดยเฉพาะเจาะจง ในขณะที่การฟ้องคดีล้มละลายไม่ใช่การบังคับตามสิทธิของเจ้าหนี้รายหนึ่งรายใดโดยเฉพาะเจาะจงแต่เป็นการเข้าจัดการกองทรัพย์สินของลูกหนี้ในภาพรวม เพื่อประโยชน์ในการจัดสรรชำระหนี้ให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายของลูกหนี้

ตารางที่ 4.1 เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคดีแพ่งและคดีล้มละลาย

คดีแพ่ง	คดีล้มละลาย
1.เจ้าหนี้ฟ้องคดีได้โดยไม่จำกัดจำนวนหนี้สิน	1.จำนวนหนี้สินเป็นเงื่อนไขในการฟ้องคดี
2.หนี้ที่เจ้าหนี้นำมาฟ้องนั้นต้องเป็นหนี้ที่ถึงกำหนดชำระแล้ว	2.หนี้ที่เจ้าหนี้นำมาฟ้องนั้นไม่จำเป็นต้องถึงกำหนดชำระแล้ว
3.เจ้าหนี้ฟ้องคดีเพื่อประโยชน์ของตัวเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์นั่นเอง	3.การฟ้องคดีของเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์เป็นไปเพื่อประโยชน์ของบรรดาเจ้าหนี้ทั้งปวง
4.การฟ้องคดีแพ่งใช้เงื่อนไขการดำเนินคดีโดยหลักการ ได้แย้งสิทธิและหน้าที่	4.การฟ้องคดีล้มละลายใช้เงื่อนไขการดำเนินคดีโดยหลักการมีหนี้สินสิ้นพันตัว

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

คดีแพ่ง	คดีล้มละลาย
5. การฟ้องคดีแพ่ง เจ้าหนี้มีประกันยอมมีสิทธิเหนือทรัพย์สินอันเป็นประกัน ในการที่จะร้องขอต่อศาลเพื่อยึดนำมาชำระหนี้หรือหลุมมาเป็นขอตนได้ โดยที่เจ้าหนี้อื่นไม่มีสิทธิบังคับในหลักประกันดังกล่าวแต่อย่างใด	5. คดีล้มละลาย เจ้าหนี้ทุกคนมีสิทธิได้รับชำระหนี้จากทรัพย์สินของลูกหนี้ เมื่อเจ้าหนี้มีประกันได้ยื่นขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายแล้ว เจ้าหนี้มีประกันยอมมีสิทธิเหนือทรัพย์สินอันเป็นประกันดีกว่าเจ้าหนี้อื่น
6. การฟ้องคดีแพ่งเป็นการบังคับเอาจากทรัพย์สินของลูกหนี้ โดยเฉพาะแต่ประการเดียว ไม่กระทบถึงเสรีภาพและความสามารถในการจัดการทรัพย์สิน	6. การฟ้องคดีล้มละลายลูกหนี้จะถูกบังคับเอาจากทรัพย์สิน และยังอาจถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพบางประการด้วย เช่น สิทธิเสรีภาพในการเดินทางออกนอกราชอาณาจักร เป็นต้น
7. การฟ้องคดีแพ่ง ลูกหนี้ยังสามารถทำนิติกรรมจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินของตนได้ เว้นแต่เจ้าหนี้จะขอคุ้มครองชั่วคราว	7. คดีล้มละลาย เมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์สินของลูกหนี้แล้ว ลูกหนี้จะถูกจำกัดสิทธิในการจัดการทรัพย์สินทันทีโดยอัตโนมัติ จึงไม่สามารถทำนิติกรรมใดๆ ได้อีก
8. เมื่อศาลพิพากษาให้เจ้าหนี้ชนะคดีแล้วและลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามคำบังคับดังกล่าว เจ้าหนี้ก็ชอบจะร้องขอให้บังคับเอากับทรัพย์สินของลูกหนี้ขายทอดตลาดนำเงินมาชำระหนี้ตามคำพิพากษา ภายใน 10 ปี นับแต่วันมีคำพิพากษา	8. เมื่อศาลพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลายแล้วเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้ทั้งหมดและทำการจัดสรรชำระหนี้ให้เจ้าหนี้แต่ละราย เจ้าหนีดังกล่าวไม่สามารถบังคับชำระหนี้จากลูกหนี้ได้อีก

จากตารางเปรียบเทียบการบังคับทางคดีแพ่งและการบังคับทางคดีล้มละลาย จะพบว่า โครงสร้างและบทบัญญัติของกฎหมายล้มละลายส่วนใหญ่จะเอื้อประโยชน์ต่อเจ้าหนี้ โดยมุ่งให้ความเป็นธรรมต่อเจ้าหนี้มากกว่าที่จะเป็นกลไกในการแก้ปัญหาความมีหนี้สินล้นพ้นตัวของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ การฟ้องคดีล้มละลายกลับส่งผลเป็นโทษกับลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์อย่างร้ายแรง หากเจ้าหนี้คนใดมีมูลหนี้เข้าหลักเกณฑ์ที่สามารถดำเนินคดีได้ทั้งทางคดีแพ่งและคดีล้มละลาย แนวโน้มสูงที่เจ้าหนี้จะตัดสินใจเลือกฟ้องลูกหนี้เป็นคดีล้มละลาย ซึ่งหลักเกณฑ์ของกฎหมายล้มละลายกำหนดให้เจ้าหนีฝ่ายเดียวเป็นผู้เริ่มต้นคดีล้มละลายโดยการฟ้องลูกหนี้ที่ไม่สามารถชำระหนี้ให้ล้มละลายตลอดระยะเวลาการ

บังคับใช้กฎหมายล้มละลายเจ้าหนี้ส่วนใหญ่มักมีทัศนคติในการฟ้องล้มละลายเพื่อประโยชน์ในการบังคับหนี้ของตนเองเป็นหลัก ไม่ได้เข้าใจว่าเป็นการฟ้องเพื่อประโยชน์ของเจ้าหนี้อื่นๆ ด้วย พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มีเจตนารมณ์ในการดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของเจ้าหนี้ทั้งหลายโดยเจ้าหนี้ที่เป็นโจทก์ฟ้องนั้นจะอยู่ในลักษณะที่เป็นการกระทำแทนเจ้าหนี้คนอื่นๆ ด้วย ดังนั้นการฟ้องล้มละลายของเจ้าหนี้จึงเป็นการสร้างความกดดันลูกหนี้เพื่อให้ลูกหนี้ระทำการชำระหนี้ต่อตนมากกว่า จึงเกิดปรากฏการณ์ที่เจ้าหนี้ฟ้องลูกหนี้เป็นคดีล้มละลายเพื่อบีบให้ลูกหนี้มาทำการเจรจาเรื่องนี้สิน เช่น ลูกหนี้ยินยอมที่จะชำระหนี้บางส่วนซึ่งหากเจ้าหนี้พอใจจะดำเนินการถอนฟ้อง ตามปกติเมื่อมีการฟ้องคดีล้มละลายจะถอนฟ้องไม่ได้เว้นแต่ศาลจะอนุญาต⁶ แต่ก็สามารถหาทางเพื่อให้ศาลยกฟ้องได้ เช่นการแจ้งต่อศาลว่าหนี้ที่กล่าวอ้างในคำฟ้องได้มีการโอนไปแล้วลูกหนี้ที่ถูกฟ้องไม่ต้องรับผิดชอบแต่อย่างใด เป็นต้น ทำให้กระบวนการล้มละลายเป็นเพียงเครื่องมือของเจ้าหนี้ในการบังคับชำระหนี้ เช่นเดียวกับการฟ้องบังคับชำระหนี้โดยการฟ้องคดีแพ่ง

หากพิจารณาเปรียบเทียบโอกาสในการได้รับชำระหนี้คืนของเจ้าหนี้ระหว่างการดำเนินคดีแพ่งกับการดำเนินคดีล้มละลายแล้ว กรณีที่เป็นเจ้าหนี้สามัญไม่มีหลักประกันการดำเนินคดีแพ่งเป็นไปเพื่อบังคับสิทธิของเจ้าหนี้คนหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจง กับการดำเนินคดีล้มละลายซึ่งเป็นการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อประโยชน์ของเจ้าหนี้ทั้งหลายแล้ว โอกาสได้รับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ น่าจะไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วยเท่ากับที่ได้รับในคดีแพ่ง

กรณีเจ้าหนี้มีหลักประกัน มีทรัพย์สินเป็นหลักประกันหนี้ไว้เจ้าหนี้มีประกันย่อมมีสิทธิเหนือทรัพย์สินดังกล่าว โดยเหตุนี้เจ้าหนี้มีประกันจึงไม่เดือดร้อนต่อการที่ลูกหนี้อยู่ในสถานะที่ไม่สามารถชำระหนี้ เพราะเจ้าหนี้มีประกันมีสิทธิบังคับหนี้เอาจากทรัพย์สินเป็นหลักประกัน ซึ่งในคดีล้มละลายแม้เจ้าหนี้มีหลักประกันไม่ยื่นขอรับชำระหนี้เข้ามาในคดีก็ยังมีสิทธิบังคับเอากับทรัพย์สินเป็นหลักประกันได้

สำหรับกรณีผู้ค้ำประกัน อันเป็นการประกันหนี้ด้วยบุคคลนั้น การที่ลูกหนี้อยู่ในสถานะที่ไม่สามารถชำระหนี้ย่อมไม่กระทบถึงสิทธิของเจ้าหนี้ในการที่จะเรียกร้องเอาจากผู้ค้ำประกันตามสัญญาที่ได้ทำขึ้นระหว่างเจ้าหนี้กับผู้ค้ำประกันเพื่อรับผิดชอบในหนี้ซึ่งลูกหนี้ที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้ก่อขึ้นร่วมกับเจ้าหนี้ อันเป็นไปตามหลักกฎหมายว่าด้วยการประกันหนี้ ในกรณีนี้มีข้อสังเกตว่าการที่ลูกหนี้ล้มละลาย อาจทำให้ผู้ค้ำประกันต้องล้มละลายตามลูกหนี้ไปด้วย

⁶ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 11 บัญญัติว่า “เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ต้องวางเงินประกันค่าใช้จ่ายต่อศาลเป็นจำนวนห้าพันบาทในขณะยื่นคำฟ้องคดีล้มละลายและจะถอนคำฟ้องนั้นไม่ได้ เว้นแต่ศาลจะอนุญาต”

เนื่องด้วยว่าค่าประกันหนี้ในจำนวนซึ่งผู้ค้ำประกัน ไม่มีทรัพย์สินเพียงพอต่อการปฏิบัติตามสัญญา
ค้ำประกัน

จากการศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการบังคับชำระหนี้โดยการฟ้องคดีแพ่งกับคดี
ล้มละลายพบว่าสิทธิของเจ้าหนี้ดังกล่าวต่างได้รับการคุ้มครองในลักษณะเดียวกัน นอกจากนี้จาก
เหตุผลในการฟ้องร้องของเจ้าหนี้เพื่อติดตามหนี้สินก็จะพบว่ากระบวนการบังคับชำระหนี้โดย
การฟ้องเป็นคดีแพ่งไม่ได้มีประสิทธิภาพในการติดตามหนี้สินจากลูกหนี้ต่ำกว่าการดำเนิน
กระบวนการทางคดีล้มละลายแต่อย่างใด เหตุปัจจัยที่เจ้าหนี้เลือกดำเนินคดีล้มละลายจึงน่าจะมา
จากสาเหตุอื่น ๆ มากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้กลไกของกฎหมายล้มละลายเป็นเครื่องมือเพื่อ
บีบบังคับเร่งรัดการชำระหนี้โดยมีสถานภาพล้มละลายของลูกหนี้เป็นเดิมพัน

จากการศึกษาปัญหาทางกฎหมายที่เป็นสาเหตุให้เจ้าหนี้ตัดสินใจดำเนินคดีล้มละลาย
และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์เมื่อตกเป็น
บุคคลล้มละลาย ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าการตกเป็นบุคคลล้มละลายของบุคคลธรรมดาไม่ก่อให้เกิด
ประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมหากสามารถแก้ไขปรับปรุงกฎหมายล้มละลายเกี่ยวกับการเข้าสู่
กระบวนการล้มละลายของบุคคลธรรมดาโดยจำกัดขอบเขตให้ใช้บังคับกับผู้ประกอบการค้า
พาณิชย์เท่านั้น ย่อมจะเกิดประโยชน์ต่อการทำงานและดำรงชีวิตของลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้
ประกอบการค้าพาณิชย์ รวมทั้งเกิดผลดีต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมโดยไม่ทำให้เสียหายต่อ
หลักการของกฎหมายล้มละลายแต่อย่างใด

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

จากการศึกษาและวิเคราะห์ในบทที่ 2-4 เกี่ยวกับการเข้าสู่กระบวนการล้มละลายและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมี채ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ และวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการบังคับชำระหนี้โดยการฟ้องคดีแพ่ง กับการฟ้องคดีล้มละลายของลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมี채ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ ทำให้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นพิจารณาสรุปได้ตามหัวข้อดังต่อไปนี้

5.1.1 ปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการเข้าสู่กระบวนการล้มละลายของลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมี채ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของกฎหมายล้มละลายในอดีตพบว่าแต่เดิมวิวัฒนาการของกฎหมายล้มละลายมีเจตนารมณ์ให้มีผลใช้บังคับกับบุคคลซึ่งทำการค้า และเกี่ยวข้องกับการหมุนเวียนเงินทุนที่ทำให้เกิดการกู้หนี้ยืมสินกันในทางการค้าหรือประกอบธุรกิจเท่านั้น สอดคล้องกับแนวความคิดที่ว่ากฎหมายแพ่งและพาณิชย์ควรแยกออกจากกันเป็นส่วนของกฎหมายแพ่งมุ่งบังคับระหว่างบุคคลทั่วไป และส่วนของกฎหมายพาณิชย์จะมุ่งคุ้มครองผู้ประกอบการค้าหรือประกอบธุรกิจ ในปัจจุบันกฎหมายล้มละลายเป็นกฎหมายที่มีความเกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจอย่างมาก การบังคับใช้ของกฎหมายล้มละลายจึงควรใช้บังคับระหว่างพ่อค้ากับพ่อค้า หรือผู้ประกอบการกับผู้ประกอบการซึ่งมุ่งหากำไรจากการประกอบธุรกิจเท่านั้น เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 พบว่าสามารถใช้บังคับกับบุคคลซึ่งก่อหนี้จนมีหนี้สินล้นพ้นตัวทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล โดยไม่คำนึงว่าหนี้ที่นำมาฟ้องล้มละลายนั้น เป็นมูลหนี้ที่เกิดจากหนี้เพื่อการอุปโภคและหรือบริโภค หนี้จากปัจจัยในการดำรงชีวิต หนี้ที่เกิดมาจากทางแพ่ง หรือหนี้ที่เกิดจากการประกอบกิจการ แสดงให้เห็นว่าไม่ว่ามูลหนี้ประเภทใดก็ตามหากเข้าหลักเกณฑ์ตามที่กฎหมายกำหนดสามารถนำมาฟ้องให้บุคคลล้มละลายได้

สภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบันการเป็นหนี้สินหรือตกอยู่ในสถานะหนี้สินล้นพ้นตัวสามารถเกิดขึ้นได้กับบุคคลทุกระดับตั้งแต่ระดับผู้บริหารจนถึงพนักงานหรือลูกจ้างทั่วไป อาจ

เป็นเพราะในปัจจุบันโอกาสในการเข้าถึงสินเชื่อเป็นไปได้โดยง่าย และรวดเร็วกว่าในอดีต เช่น สินเชื่อบัตรเครดิต สินเชื่อเช่าซื้อรถยนต์ สินเชื่อที่อยู่อาศัย เป็นต้น นอกจากนี้ปัจจัยจากสภาพแวดล้อมของสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบันยังเป็นแรงกระตุ้นให้บุคคลก่อภาระหนี้สินเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ที่มีแนวโน้มที่จะก่อภาระหนี้สินเพิ่มมากขึ้น เนื่องมาจากอัตราค่าครองชีพพื้นฐานปรับตัวสูงขึ้นไม่สัมพันธ์กับอัตรารายได้ที่คงที่และมีอัตราการเจริญเติบโตของรายได้ไม่สูงมากนัก แตกต่างจากรายได้ของผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ที่มีรายได้ไม่จำกัด อัตราการเจริญเติบโตของรายได้สามารถปรับขึ้นในระดับสูง หากกิจการประสบความสำเร็จ ลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ถึงแม้จะเป็นลูกหนี้กลุ่มที่มีภาระหนี้ต่อรายจ่ายวันไม่มากเท่านิติบุคคล และบุคคลธรรมดาผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ แต่ก็นับว่าเป็นกลุ่มลูกหนี้ส่วนใหญ่ของประเทศ โดยส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบอาชีพรับราชการ พนักงานหรือลูกจ้างทั่วไป ของหน่วยงานรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชน มีลักษณะของรายได้ในอัตราคงที่ และอัตราการเจริญเติบโตของรายได้ไม่สูงมากนัก เช่น เงินเดือน เงินค่าจ้าง เป็นต้น จึงจำกัดในเรื่องรายได้ของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ทำให้บุคคลดังกล่าวขาดศักยภาพในการช่วยเหลือตนเองให้หลุดพ้นจากภาระหนี้สินไปโดยลำพัง เมื่อมีหนี้เกิดขึ้นและหนี้ถึงกำหนดหากลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ กฎหมายได้สร้างมาตรการทางกฎหมายคุ้มครองสิทธิของเจ้าหนี้ให้ได้รับการชำระหนี้ โดยเจ้าหนี้มีสิทธิดำเนินการฟ้องร้องบังคับชำระหนี้ได้ทั้งทางคดีแพ่ง หรือคดีล้มละลาย หากเป็นไปตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้ กรณีที่เจ้าหนี้มีสิทธิฟ้องลูกหนี้ได้ทั้งคดีแพ่งและยังมีสิทธิฟ้องลูกหนี้เป็นคดีล้มละลายได้ มีแนวโน้มสูงที่เจ้าหนี้จะเลือกฟ้องลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์เป็นคดีล้มละลาย เนื่องจากโครงสร้างของกฎหมายล้มละลายเป็นประโยชน์ต่อเจ้าหนี้ ในทางกลับกันกฎหมายล้มละลายกลับส่งผลกระทบต่ออย่างร้ายแรงกับลูกหนี้ในหลายด้าน ปัญหาทางกฎหมายที่ถือเป็นสาเหตุให้เจ้าหนี้ฟ้องลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์เป็นคดีล้มละลาย เช่น

1. ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 9 เจ้าหนี้สามารถนำหนี้ทุกประเภทไม่ว่ามูลหนี้นั้นเป็นหนี้ทางการค้า หรือหนี้ในการหาปัจจัยในการดำรงชีวิตเจ้าหนี้สามารถนำมาฟ้องได้หมด นอกจากนี้จำนวนทุนทรัพย์ในการฟ้องร้องบุคคลธรรมดาให้ล้มละลายกำหนดไว้เพียงไม่น้อยกว่าหนึ่งล้านบาท ซึ่งนับว่าเป็นจำนวนทุนทรัพย์ที่ค่อนข้างต่ำหากเปรียบเทียบกับสถานะเศรษฐกิจในปัจจุบัน และกฎหมายยังเปิดโอกาสให้บรรดาเจ้าหนี้สามารถร่วมกันเป็นโจทก์ฟ้องโดยไม่คำนึงว่าลักษณะหนี้ของเจ้าหนี้แต่ละคนจะเหมือนกันหรือต่างกัน เช่น เจ้าหนี้คนหนึ่งเป็นเจ้าหนี้เงินกู้ เจ้าหนี้อีกคนเป็นเจ้าหนี้ซื้อขาย เมื่อรวมจำนวนหนี้ของเจ้าหนี้ทั้ง

สองแล้วเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งล้านบาท ก็สามารถร่วมกันเป็นโจทก์ฟ้องคดีล้มละลายได้ จึงเป็นการง่ายต่อการที่เจ้าหนี้จะฟ้องให้ลูกหนี้บุคคลธรรมดาล้มละลาย

นอกจากนี้หนี้ที่สามารถนำมาฟ้องคดีล้มละลายได้นั้นไม่จำเป็นต้องถึงกำหนดชำระ แตกต่างกับการดำเนินคดีทางแพ่งสามัญนั้น หนี้ที่เจ้าหนี้ฟ้องลูกหนี้เป็นคดีได้จะต้องถึงกำหนดชำระหากหนี้ยังไม่ถึงกำหนดชำระเจ้าหนี้ก็ยังไม่ม้ออำนาจบังคับให้ลูกหนี้ชำระ แต่สำหรับคดีล้มละลายนั้นหนี้ไม่จำเป็นต้องถึงกำหนดชำระเจ้าหนี้ก็ฟ้องล้มละลายได้

2. การประนอมหนี้ก่อนล้มละลาย ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 45 มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยลูกหนี้ให้หลีกเลี่ยงการตกเป็นบุคคลล้มละลายโดยให้โอกาสในการเจรจาประนอมหนี้กับเจ้าหนี้ แต่ในทางปฏิบัติวิธีการประนอมหนี้ก่อนล้มละลายประสบความสำเร็จได้น้อยมาก อาจเนื่องมาจากการที่จะยื่นคำขอประนอมหนี้ก่อนล้มละลายได้นั้นลูกหนี้จะต้องถูกฟ้องเป็นคดีล้มละลายและศาลได้มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้ว อำนาจในการจัดการทรัพย์สินย่อมหมดไป ความน่าเชื่อถือของลูกหนี้ที่จะทำให้เจ้าหนี้เห็นว่าลูกหนี้สามารถชำระหนี้ได้ตามคำขอประนอมหนี้นั้นก็เป็นไปได้ยาก ด้วยเหตุนี้การประนอมหนี้ก่อนล้มละลายจึงมักจะล้มเหลวและนำลูกหนี้ไปสู่การตกเป็นบุคคลล้มละลายในเวลาต่อมา

3. บทบัญญัติ มาตรา 179(1) การฟ้องคดีล้มละลายคิดค่าขึ้นศาลเพียง 500 บาทโดยไม่พิจารณาถึงมูลหนี้ซึ่งนำมาฟ้องว่าเป็นจำนวนเท่าใด แตกต่างกับการฟ้องคดีแพ่งเพื่อบังคับชำระหนี้ซึ่งเป็นคดีมีทุนทรัพย์ ค่าขึ้นศาลอัตราร้อยละ 2.5 จากจำนวนทุนทรัพย์ที่ยื่นฟ้องแต่ไม่เกินสองแสนบาท โดยค่าธรรมเนียมในการขึ้นศาลนี้เจ้าหนี้เป็นผู้เป็นโจทก์จะเป็นผู้จ่าย ด้วยความแตกต่างกันเรื่องค่าธรรมเนียมในการดำเนินคดีทำให้เจ้าหนี้ที่มีมูลหนี้ที่แน่นอน และจำนวนไม่น้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดมีสิทธิเลือกได้ว่าจะดำเนินคดีแพ่ง หรือคดีล้มละลาย แนวโน้มสูงที่เจ้าหนี้จะเลือกการดำเนินคดีล้มละลายเพราะเป็นประโยชน์แก่เจ้าหนี้มากกว่าคดีแพ่ง

4. ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 286 แสดงให้เห็นว่าหากเจ้าหนี้ฟ้องบังคับลูกหนี้เป็นคดีแพ่ง ลูกหนี้จะได้รับประโยชน์ในการยกเว้นการบังคับชำระหนี้จากเงินหรือทรัพย์สินตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 286 เช่น ลูกหนี้ซึ่งเป็นข้าราชการ เจ้าหน้าที่ และลูกจ้างในหน่วยงานราชการ โดยที่เงินเดือน ค่าจ้าง บำนาญ บำเหน็จ เบี้ยหวัด หรือรายได้อื่นในลักษณะเดียวกัน รวมทั้งเงินสงเคราะห์ บำนาญ หรือบำเหน็จที่หน่วยราชการได้จ่ายให้แก่คู่สมรสหรือญาติ ซึ่งยังมีชีวิตอยู่ของบุคคลเหล่านั้น ไม่อยู่ในข่ายการบังคับคดีแพ่ง ทรัพย์สินที่ได้รับการยกเว้นไม่ถูกบังคับคดีในคดีล้มละลายแคบกว่าทรัพย์สินที่ได้รับการยกเว้นในคดีแพ่ง ดังนั้นการฟ้องคดีล้มละลายจึงสามารถบังคับเอาทรัพย์สินของลูกหนี้ได้มากกว่าการฟ้องเป็นคดีแพ่ง บทบัญญัตินี้ดังกล่าวจึงดู

ประหนึ่งเป็นการเร่งรัดให้เจ้าหนี้เหล่านี้เลือกใช้กระบวนการล้มละลายเป็นเครื่องมือบีบคั้นลูกหนี้ด้วยวัตถุประสงค์บางประการ

5. นโยบายการลดหนี้เสียของสถาบันการเงินโดยการจำหน่ายหนี้สูญซึ่งหนทางหนึ่งในการจำหน่ายหนี้สูญก็คือการฟ้องล้มละลาย การจำหน่ายหนี้สูญออกจากบัญชีลูกหนี้เป็นเงื่อนไขเกี่ยวกับรายจ่ายในการคำนวณกำไรสุทธิหรือขาดทุนสุทธิเพื่อเสียภาษีเงินได้นิติบุคคล จากบทบัญญัติตามประมวลรัษฎากร มาตรา 65 ทวิ(9) ได้บัญญัติถึงวิธีการจำหน่ายหนี้สูญทางภาษีอากร โดยให้เป็นไปตามกฎกระทรวงฉบับที่ 186 ว่าด้วยการจำหน่ายหนี้สูญจากบัญชีลูกหนี้ ตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว เจ้าหนี้สามารถจำหน่ายหนี้สูญหรือตัดหนี้ของลูกหนี้ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาที่มีได้ประกอบธุรกิจได้ด้วยการฟ้องลูกหนี้ให้ล้มละลายหรือขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย เจ้าหนี้จึงใช้กฎหมายล้มละลายเพื่อเป็นช่องทางในการจำหน่ายหนี้สูญของตนโดยไม่คำนึงว่าการใช้กฎหมายล้มละลายบังคับบุคคลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์กับการบังคับชำระหนี้ในลักษณะใด หรือจะมีผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อสิทธิและเสรีภาพของลูกหนี้หรือไม่ เจ้าหนี้สถาบันการเงินส่วนใหญ่จึงได้อาศัยกระบวนการตามกฎหมายล้มละลาย นำหนี้ที่มียอดภายหลังจากการขายทอดตลาดทรัพย์สินหลักประกันหนึ่งด้านบาทขึ้นไปมาฟ้องลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ให้ล้มละลาย โดยมีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อนำไปจำหน่ายหนี้สูญของตนเท่านั้น

5.1.2 ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการล้มละลายของลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์

จากปัญหาทางกฎหมายดังกล่าวมาข้างต้นทำให้ลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ตกเป็นบุคคลล้มละลายเป็นจำนวนมาก แม้อกฎหมายล้มละลายถือเป็นกลไกอย่างหนึ่งของภาครัฐในการแก้ปัญหาหนี้สินของภาคประชาชนสร้างความเป็นธรรมให้แก่เจ้าหนี้ในการจัดสรรทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อชำระหนี้แก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายอย่างเท่าเทียม ไม่ให้เจ้าหนี้คนหนึ่งคนใดได้เปรียบเจ้าหนี้คนอื่น และยังเป็นการป้องกันการก่อภาระหนี้สินของลูกหนี้ซึ่งมีหนี้สินล้นพ้นตัว พร้อมกับดำเนินการสะสางหนี้สินทั้งหลายเพื่อให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากภาระหนี้สินทั้งปวง นับว่าเป็นกลไกที่เป็นประโยชน์ต่อทั้งเจ้าหนี้ และลูกหนี้เป็นอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตามต้องยอมรับว่าการต้องเป็นบุคคลล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์นั้นได้สร้างผลกระทบหลายประการต่อลูกหนี้เป็นอย่างมาก การตกเป็นบุคคลล้มละลายในสังคมไทยถือเป็นตราบาปที่ติดตัวบุคคลนั้น สร้างความอับอาย เสียชื่อเสียง และขาดความน่าเชื่อถือจากผู้คนในสังคม นอกจากนี้บุคคลล้มละลายอาจได้รับผลกระทบไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมจากการถูกจำกัดสิทธิบางประการนอกเหนือจากข้อจำกัดสิทธิที่ปรากฏในพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 เช่น ข้อจำกัดสิทธิเสรีภาพเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของบุคคล

ล้มละลายตามกฎหมายของประเทศไทยปรากฏอยู่ในกฎหมายอื่นๆอีก เช่น พระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551, พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 เป็นต้น เป็นกฎหมายที่บัญญัติจำกัดสิทธิเสรีภาพในการประกอบอาชีพของบุคคลล้มละลาย โดยบัญญัติห้ามบุคคลล้มละลายเข้ารับราชการ หรือหากภายหลังที่รับราชการตกเป็นบุคคลล้มละลายถือเป็นผู้ที่ขาดคุณสมบัติในการรับราชการต้องถูกให้ออกจากราชการ ส่งผลกระทบตามมามากมายต่อข้าราชการที่ถูกให้ออกจากงาน ซึ่งการรับข้าราชการในบางตำแหน่งไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับการบริหารงบประมาณ หรือต้องใช้ความน่าเชื่อถือจากสถานะทางการเงินเหมือนเช่นการดำรงตำแหน่งทางการเมือง จึงมีข้อสังเกตว่าการให้ข้าราชการออกจากงานเพราะตกเป็นบุคคลล้มละลายนั้นเป็นธรรมต่อข้าราชการหรือไม่ และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างไร

นอกจากนี้เจ้าหนี้และสังคมส่วนรวมก็จะได้รับผลกระทบด้วยเพราะการที่เจ้าหนี้รายหนึ่งฟ้องลูกหนี้ล้มละลาย และศาลได้มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด ทำให้ลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์หมดอำนาจในการจัดการทรัพย์สินและถูกจำกัดสิทธิด้านต่างๆ ตามมา เช่น สิทธิในการทำนิติกรรมบางประเภท สิทธิในการประกอบอาชีพ เป็นต้น อีกทั้งเสียโอกาสในการประกอบอาชีพและความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานทำให้รายได้ส่วนหนึ่งที่จะนำมาชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ลดลงหรือหมดความสามารถในการชำระหนี้แก่เจ้าหนี้เลย เมื่อมีการบังคับเอาทรัพย์สินของลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ขายทอดตลาดนำเงินมาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ เจ้าหนี้รายเล็กอาจเสียเปรียบเจ้าหนี้รายใหญ่ เช่น สถาบันการเงิน หรือเจ้าหนี้ที่มีหลักประกัน เพราะเจ้าหนี้รายใหญ่จะได้รับชำระหนี้โดยเฉลี่ยตามสัดส่วนหนี้ที่สูงกว่าจึงอาจทำให้เจ้าหนี้รายเล็กได้รับชำระหนี้เป็นจำนวนน้อยมากหรืออาจไม่ได้รับชำระหนี้ ส่วนกรณีที่ไม่สามารถรวบรวมทรัพย์สินได้เจ้าหนี้ทุกรายก็จะไม่ได้รับชำระหนี้เลย อาจส่งผลกระทบต่อสถานะทางการเงินของเจ้าหนี้เพราะเจ้าหนี้ต้องประสบภาวะขาดทุน จนกระทั่งอาจเข้าสู่กระบวนการล้มละลายตามลูกหนี้ไปได้

สำหรับสังคมส่วนรวม ปัจจัยในการพัฒนาประเทศมีอยู่หลายประการ ซึ่งงบประมาณและทรัพยากรบุคคลถือเป็นปัจจัยที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก การตกเป็นบุคคลล้มละลายของลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ จึงส่งผลกระทบต่อพัฒนาประเทศดังต่อไปนี้

1. การขาดรายได้จากการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา

อาจกล่าวได้ว่างบประมาณในการบริหารประเทศส่วนใหญ่ได้มาจากการจัดเก็บภาษีต่างๆ จากบุคคลธรรมดาซึ่งมีรายได้ตามที่กฎหมายกำหนดจะต้องยื่นแบบเสียภาษี ดังนั้น ลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ หากตกเป็นบุคคลล้มละลายส่งผลถึงการ

ประกอบอาชีพ โดยเฉพาะข้าราชการอาจต้องออกจากงาน เช่นนี้รัฐก็จะสูญเสียรายได้จากการจัดเก็บภาษีเงินได้ของบุคคลดังกล่าว

นอกจากนี้อาจจะสูญเสียรายได้บางส่วนจากภาษีมูลค่าเพิ่มจากสินค้าเพื่อการอุปโภคและหรือบริโภค เนื่องจากการตกเป็นบุคคลล้มละลายแสดงถึงสถานะทางการเงินของบุคคล เมื่อบุคคลมีเงินน้อย หรือเกิดการขาดสภาพคล่องทางการเงิน ย่อมเป็นผลให้พฤติกรรมกรอุปโภคบริโภคสินค้าย่อมลดลงตามไปด้วย และอาจส่งผลกระทบต่อถึงนโยบายการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของรัฐอีกด้วย

2. การขาดทรัพยากรบุคคลในการพัฒนาประเทศ

เนื่องจากการประกอบอาชีพบางอย่างจะถูกจำกัดคุณสมบัติว่า “ห้ามเป็นบุคคลล้มละลาย” โดยเฉพาะลูกจ้างของรัฐซึ่งผู้ที่ตกเป็นบุคคลล้มละลายนั่นอาจเป็นเพียงผู้ที่บริหารการเงินของตนเองผิดพลาดซึ่งอาจเกิดขึ้นจากหลายปัจจัยโดยไม่ได้เกิดจากความตั้งใจ หรือเจตนาทุจริตที่คิดจะโกงเจ้าหนี้แต่อย่างใด และหากบุคคลล้มละลายนั่นเป็นผู้มีความรู้ความสามารถจะต้องถูกให้ออกจากราชการเนื่องจากการล้มละลายรัฐย่อมเสียทรัพยากรบุคคลซึ่งมีความรู้ความสามารถ ที่ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

5.1.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการบังคับชำระหนี้ในคดีแพ่ง กับคดีล้มละลายของลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์

เมื่อพิจารณาลักษณะของโครงสร้างพื้นฐานในการบังคับชำระหนี้โดยการฟ้องคดีแพ่งกับการฟ้องคดีล้มละลาย ทั้งสองระบบมีลักษณะที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ความแตกต่างของระบบการบังคับชำระหนี้โดยการฟ้องคดีทางแพ่งเป็นการบังคับตามสิทธิของเจ้าหนี้รายหนึ่งรายใด โดยเฉพาะเจาะจง ในขณะที่การฟ้องคดีล้มละลายมิใช่การบังคับตามสิทธิของเจ้าหนี้รายหนึ่งรายใด โดยเฉพาะเจาะจง แต่เป็นการเข้าจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ในภาพรวม เพื่อประโยชน์ในการจัดสรรชำระหนี้ให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายของลูกหนี้

หากพิจารณาเปรียบเทียบโอกาสในการได้รับชำระหนี้คืนของเจ้าหนี้ระหว่างการค้าดำเนินคดีแพ่งกับการดำเนินคดีล้มละลายแล้ว กรณีที่เป็นเจ้าหนี้สามัญไม่มีหลักประกัน การดำเนินคดีแพ่งเป็นไปเพื่อบังคับสิทธิของเจ้าหนี้คนหนึ่ง โดยเฉพาะเจาะจง กับการดำเนินคดีล้มละลายซึ่งเป็นการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อประโยชน์ของเจ้าหนี้ทั้งหลายแล้ว โอกาสได้รับชำระหนี้ของเจ้าหนี้จะไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วยเท่ากับที่ได้รับในคดีแพ่ง และหากพิจารณากรณีเจ้าหนี้มีหลักประกันก็พบว่าสิทธิของเจ้าหนี้ดังกล่าวต่างได้รับการคุ้มครองในลักษณะเดียวกัน คือ มีสิทธิบังคับชำระหนี้เอาจากทรัพย์สินที่เป็นหลักประกัน จากเหตุผลในการฟ้องร้องของเจ้าหนี้เพื่อติดตามหนี้สินคืนจะพบว่ากระบวนการบังคับชำระหนี้โดยการฟ้องเป็นคดีแพ่งไม่ได้มี

ประสิทธิภาพในการติดตามหนี้คืนจากลูกหนี้ต่ำกว่าการดำเนินกระบวนการทางคดีล้มละลายแต่อย่างใด เหตุปัจจัยที่เจ้าหน้าที่เลือกดำเนินคดีล้มละลายจึงน่าจะมาจากสาเหตุอื่นๆมากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้กลไกของกฎหมายล้มละลายเป็นเครื่องมือเพื่อบีบบังคับเร่งรัดการชำระหนี้โดยมีสถานภาพล้มละลายของลูกหนี้เป็นเดิมพัน

จากการศึกษาปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการล้มละลายของลูกหนี้บุคคลธรรมดา ซึ่งมีผู้ใช้ผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ ผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิดของกฎหมายล้มละลายในปัจจุบันควรมีการคำนึงถึงตัวลูกหนี้มากขึ้น ซึ่งกฎหมายล้มละลายได้ถูกจัดประเภทให้เป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายมหาชนทางเศรษฐกิจ ดังนั้น บุคคลธรรมดาซึ่งมิได้ประกอบธุรกิจการค้าแต่ก่อนนี้เพื่อการดำรงชีพหรือหนีจากการอุปโภคบริโภคซึ่งเป็นที่ไม่เกี่ยวกับการประกอบธุรกิจการค้าใดๆ ไม่ควรถูกจัดการโดยกฎหมายล้มละลาย การเข้าสู่กระบวนการล้มละลายของบุคคลธรรมดาควรจำกัดเฉพาะผู้ที่ประกอบกิจการค้าเท่านั้น อีกทั้งการฟ้องบุคคลธรรมดาที่มิได้ประกอบธุรกิจการค้าให้ล้มละลายก็ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ใดๆ แก่บรรดาลูกหนี้ เจ้าหนี้ และยังก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ ฉะนั้น จึงควรมีการแก้ไขกฎหมายล้มละลายส่วนที่เกี่ยวกับการเข้าสู่กระบวนการล้มละลายของบุคคลธรรมดา ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาปัญหาทางกฎหมายและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับการล้มละลายของบุคคลธรรมดา ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการแก้ไขกฎหมายล้มละลายส่วนที่เกี่ยวกับการเข้าสู่กระบวนการล้มละลายของบุคคลธรรมดา ดังต่อไปนี้

1. ควรกำหนดหลักเกณฑ์การเข้าสู่กระบวนการล้มละลายของลูกหนี้ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาตาม มาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 โดยการจำกัดขอบเขตลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งจะถูกฟ้องคดีล้มละลายได้จะต้องเป็นผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์
2. ควรกำหนดมูลหนี้ที่จะนำมาฟ้องลูกหนี้บุคคลธรรมดานั้นต้องเป็นหนี้ซึ่งเกี่ยวข้องกับการประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์เท่านั้น มิให้นำมูลหนี้ที่เกิดขึ้นจากการอุปโภคบริโภค หรือหนี้ทางแพ่งมาฟ้องให้ลูกหนี้บุคคลธรรมดาล้มละลาย
3. เมื่อจำกัดขอบเขตลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งจะถูกฟ้องคดีล้มละลายได้ จะต้องเป็นผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์เท่านั้น และควรกำหนดจำนวนหนี้ที่จะนำมาฟ้องให้ลูกหนี้บุคคลธรรมดาล้มละลายให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าจำนวนมูลหนี้ที่จะนำมาฟ้องลูกหนี้บุคคลธรรมดาผู้ประกอบการค้าพาณิชย์ ควรมีจำนวนไม่

น้อยกว่าสามล้านบาทเพื่อมิให้บุคคลธรรมดาที่ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์ต้องล้มละลายง่ายเกินไป

4. หน้าที่จะนำมาฟ้องคดีล้มละลายได้นั้น จะต้องเป็นหน้าที่กำหนดจำนวนได้แน่นอน และเป็นหนี้ถึงกำหนดชำระแล้ว เช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และประเทศฝรั่งเศส

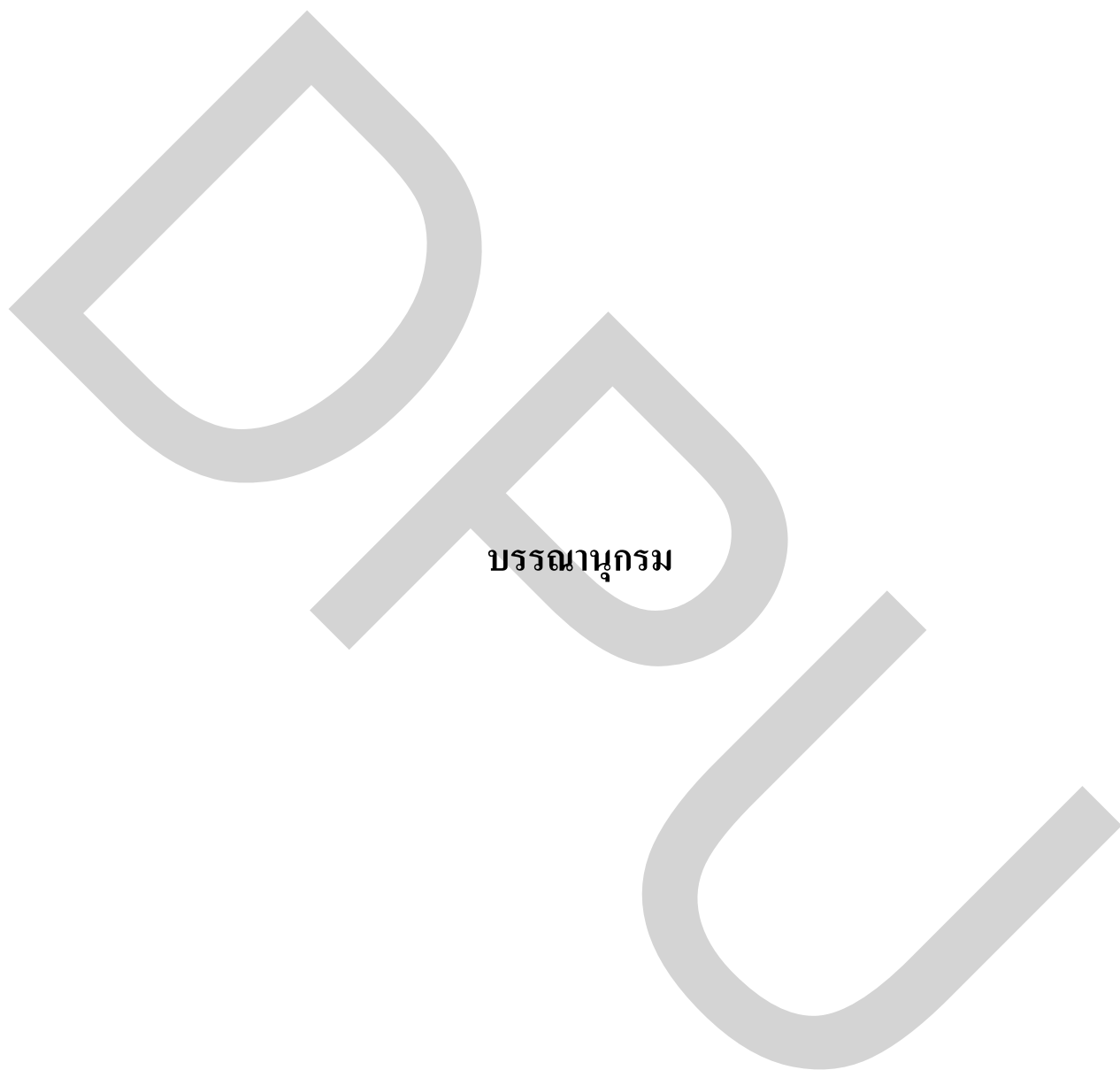
5. เพิ่มเติมคำนิยาม ดังต่อไปนี้

“ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์” หมายความว่า ผู้ซึ่งดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจในฐานะผู้ขาย ผู้ให้เช่า ผู้ให้เช่าซื้อ ผู้ให้กู้ ผู้รับประกันภัย หรือผู้เข้าทำสัญญาอื่นๆ เพื่อจัดให้ซึ่งทรัพย์สิน บริการ หรือประโยชน์อื่นใดนั้น เป็นทางค้าปกติของตน

“หนี้เกี่ยวกับธุรกิจการค้าพาณิชย์” หมายความว่า หนี้ที่ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์ได้ก่อขึ้นเพื่อการใดๆ ในการประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์ปกติของตน

6. ควรกำหนดหลักเกณฑ์การระงับหนี้ก่อนล้มละลายก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้ เช่นเดียวกับ ประเทศอังกฤษ และประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส เพื่อให้กระบวนการดังกล่าวสามารถแก้ปัญหาการล้มละลายของลูกหนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุผลสำเร็จได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อทั้งลูกหนี้เพราะเป็นการช่วยให้บุคคลธรรมดาที่จำเป็นต้องก่อหนี้เกี่ยวกับปัจจัยในการดำรงชีวิตมิให้ตกเป็นบุคคลล้มละลายและสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในยุคปัจจุบัน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

ทองโรจน์ อ่อนจันทร์. (2526). *เศรษฐศาสตร์เกษตร* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.

ทำนอง ดาศรี(บก.). (2544). *ปรับปรุงโครงสร้างหนี้: บทเรียนและประสบการณ์จากวิกฤตเศรษฐกิจไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: ธนาคารแห่งประเทศไทย.

พิชัย นิลทองคำ. (2544). *การฟ้องคดีล้มละลาย วิธีปฏิบัติในศาลล้มละลาย*. กรุงเทพฯ: อทตยา มิ เถ็นเนียม

วิชา มหาคุณ. (2549). *คำอธิบายกฎหมายล้มละลายและการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้*. กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ.

_____. (2550). *คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยล้มละลายเรื่องกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้*. กรุงเทพฯ : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา

วิศิษฐ์ วิศิษฐ์สรอรรถ. *แนวทางการร่างกฎหมายล้มละลายของกรมการว่าด้วยกฎหมายการค้าระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติ(UNCITRAL)*. เอกสารประกอบคำบรรยายกฎหมายล้มละลายเปรียบเทียบ

บทความ

ชัยญนุช ตันติกุล. (2552, มกราคม-เมษายน). *คดีล้มละลายของลูกหนี้บุคคลธรรมดาในประเทศสหรัฐอเมริกา*. วารสารดุลพาห 56.

ชนกร วรปรัชญา. (2544, กันยายน-ธันวาคม). *หลักเบื้องต้นของกฎหมายว่าด้วยกิจการที่ประสบปัญหาทางการเงินในประเทศฝรั่งเศส*. วารสารดุลพาห 48.

นฤมล สุขสวัสดิ์. (2550, มกราคม-เมษายน). *สถานะล้มละลายกับสถานภาพการเป็นเจ้าหนี้ของรัฐ*. วารสารดุลพาห 54.

ภูมิ โชคเหมาะ. *ประวัติกฎหมายล้มละลายและการฟื้นฟูกิจการของประเทศฝรั่งเศสเปรียบเทียบกับประเทศไทย*. เอกสารประกอบคำบรรยายวิชา LA 729.

วิชา มหาคุณ. (2544, ตุลาคม-ธันวาคม). *กฎหมายล้มละลายและธุรกิจประกันชีวิต*. วารสาร
จุฬาลงกรณ์รวิว 14.

รายงานการวิจัย

คณะผู้วิจัยฝ่ายจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : คณะผู้วิจัยฝ่ายศาลล้มละลายกลาง. (2545). *บทบาท
กฎหมายล้มละลายและศาลล้มละลายต่อเศรษฐกิจ* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ:
ศาลล้มละลายกลาง.

โครงการพัฒนาระบบงานกฎหมาย. (2549). *การพัฒนากฎหมายล้มละลายเกี่ยวกับการเข้าสู่
กระบวนการล้มละลายของบุคคลธรรมดา* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ:สำนักงาน
คณะกรรมการกฤษฎีกา

สถาบันยานยนต์. (2552). *กฎหมายล้มละลายของสหรัฐอเมริกา(เฉพาะ Chapter7 และ Chapter11)
(รายงานผลการวิจัย)*. กรุงเทพฯ:สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม.

สุธีร์ ศุภนิคย์. (2547). *ระบบกฎหมายล้มละลายในประเทศไทย*. (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ:
สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.

วิทยานิพนธ์

เกียรติศักดิ์ ภมรไมตรี. (2545). *มาตรการในการช่วยเหลือไม่ให้ลูกหนี้ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาต้อง
ล้มละลาย* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ณกรณ์ กุลพิโมกษ์. (2544). *มาตรการฟื้นฟูสถานะทางการเงินของลูกหนี้บุคคลธรรมดาที่มีรายได้
ประจำ* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ณิชชา ยิ่งนคร. (2552). *มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันการล้มละลาย: ศึกษาเฉพาะกรณี
ลูกหนี้ซึ่งเป็นเจ้าของกิจการรายเดี่ยวและลูกหนี้ซึ่งเป็นหุ้นส่วน* (วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วิบูลย์ วิวิธคุณากร. (2550). *ปัญหาทางกฎหมายในการป้องกันการล้มละลายของวิสาหกิจขนาด
กลางและ ขนาดย่อม(SMEs)* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยรามคำแหง

กฎหมาย

กฎกระทรวงฉบับที่ 186 (พุทธศักราช 2534) ออกตามความในประมวลรัษฎากรว่าด้วยการ
 จำหน่ายหนี้สูญจากบัญชีลูกหนี้
 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง
 ประมวลกฎหมายรัชฎากร
 พระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พุทธศักราช 2551
 พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาพุทธศักราช 2547
 พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483
 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

สารสนเทศทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์

กรุงเทพธุรกิจออนไลน์.(2555, 19 กรกฎาคม). *ทัศนะวิจารณ์ “อานิสงส์...รถคันแรก ค่าयरลด
 ยอดพุ่ง-ประชาชนหนี้เพิ่ม*. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2555. จาก
www.bangkokbiznews.com

ข้อมูลสถิติจากธนาคารแห่งประเทศไทย. *ยอดค้างสินเชื่อบนประเภทธุรกิจของธนาคารพาณิชย์ที่จดทะเบียน
 ในประเทศ*. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ.2555, จาก
<http://www.bot.or.th/Thai/Statistics/>

ข้อมูลทางสถิติของกรมบังคับคดี. *สถิติการบังคับคดีล้มละลายแยกตามปีงบประมาณ*. สืบค้นเมื่อ
 วันที่ 3 ธันวาคม 2555, จาก <http://www.led.go.th/Policy/stat2.asp>

ข้อมูลทางสถิติการยื่นคำขอล้มละลายโดยสมัครใจของลูกหนี้. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ.
 2555. จาก www.insolvencydirect.bis.gov.uk.

ชัยพร วิเศษมงคล. *ความหมายการปรับโครงสร้างหนี้*. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2555. จาก
<http://guru.thaibizcenter.com/article/detail.asp?kid=6106>.

บินดาหลง. (2553). *วิธีการปรับโครงสร้างหนี้*. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2555. จาก
http://www.frdnews.net/index.php?option=com_content&view=article&id=81:2010-05-11-03-53-44&catid=45:basic-knowledge-debt&Itemid=64.

Suthichaiyoon.(2555, 30 มีนาคม). *หนี้ครัวเรือนไทยปี 55 เพิ่ม 5.7% หันพึ่งเงินกู้นอกระบบ*.
 สืบค้นเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2555, จาก www.suthichaiyoon.com/detail/26179

ภาษาต่างประเทศ

BOOK

Andrew Keay and Peter Walton. (2003). *Insolvency Law Corporate and Personal*. Pearson Education Limited

ELECTRONIC SOURCES

David Leibowitz. *What's a family farmer? Someone who can file Chapter 12*. Available URL : <http://www.bankruptcylawnetwork.com>.

Hamid Jabbar. *Bankruptcy and Employment Crimination*. Available URL : <http://www.jabbarlegal.com/2011/02/05/Bankruptcy-Employment-Discrimination>.

Riley C.Walter. (July 2010). *Chapter 12 Bankruptcy : Restructuring and saving the family farm or family dairy*. Available URL : <http://www.w2LG.com>.

Robert Moore. *Hope for financially stressed family farmers*. Available URL : <http://ohioagmanager.osu.edu/financial-management/chapter-12-bankruptcy-hope-for-financially-stressed-family-farms/>

LAWS

Insolvency Act, 1986

United State Code – Title 11 Bankruptcy Code

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล

สุธีรา ศรีละจักษ์

ประวัติการศึกษา

ปริญญาตรีนิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อาชีพปัจจุบัน

ปีการศึกษา 2549

ทนายความ